

LUND UNIVERSITY

Interaktion i forskningspraktiken : vårdvetenskapliga forskares sociala nätverk

Wiklund, Gunilla

2007

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wiklund, G. (2007). *Interaktion i forskningspraktiken : vårdvetenskapliga forskares sociala nätverk*. [Licentiatavhandling, Avdelningen för ABM, digitala kulturer samt förlags- och bokmarknadskunskap]. Biblioteks- och informationsvetenskap, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Interaktion i forskningspraktiken

Vårdvetenskapliga forskares sociala nätverk

Gunilla Wiklund

© Gunilla Wiklund

Licentiatavhandling

Biblioteks- och informationsvetenskap
Institutionen för Kulturvetenskaper, Lunds universitet
<http://www.kult.lu.se>

ISBN 978-91-633-0521-4

Layout: Gunilla Persson
Tryckt hos Media-Tryck, Lunds universitet, 2007

Innehållsförteckning

Förord	I
1 Introduktion	3
1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsningar	6
1.2 Forskares kommunikation och nätverk	9
1.3 Vetenskapssamhällets dynamik	14
1.4 Disposition	18
2 Teoretiska utgångspunkter	19
2.1 Metateoretiska ramar	19
2.2 Upplevelser i livsvärlden	22
2.3 Livsvärldens intersubjektiva dimension	27
2.4 Livsvärldar och den lilla världen i min studie	34
3 Metodologi	37
3.1 Metodval	37
3.2 Studiens uppläggning och genomförande	38
3.2.1 <i>Urval av institution, forskargrupp och deltagare</i>	38
3.2.2 <i>Intervjuerna</i>	39
3.2.3 <i>Seminarie- och disputationsdeltagandet</i>	43
3.2.4 <i>Analysarbetet</i>	44
3.3 Min förståelse och dess påverkan på studien	46
3.4 Konfidentialitet	47
4 Förutsättningar för forskargruppens livsvärldar	48
4.1 Vårdvetenskaplig forskning	48
4.2 Forskargruppens institutionella förutsättningar	52
4.2.1 <i>Forskarutbildningen</i>	52
4.2.2 <i>Postdoktoral verksamhet</i>	53
4.2.3 <i>Tycho-projektet</i>	53
4.3 Forskargruppens sociala kunskapsförråd	54
4.3.1 <i>Forskning ska tillämpas och förändra</i>	54
4.3.2 <i>Teoretisk och metodologisk bredd</i>	57
4.3.3 <i>Forskning ska publiceras</i>	61
4.3.4 <i>Hårt arbete, kritiskt tänkande, samarbete och egenfinansiering</i>	64
4.4 Sammanfattning	67
5 Doktorandernas forskningspraktik och nätverk	69
5.1 Presentation av doktoranderna	69
5.1.1 <i>Petra</i>	69
5.1.2 <i>Erik</i>	70
5.1.3 <i>Sofia</i>	71

5.2	Vad gör doktoranderna hela dagen?	73
5.2.1	<i>Att bli och vara doktorand</i>	73
5.2.2	<i>Ämnesval och planering av avhandlingen</i>	79
5.2.3	<i>Arbetet med undersökningar</i>	82
5.2.4	<i>Seminariedeltagande – att presentera och diskutera texter</i>	88
5.2.5	<i>Att söka, läsa och använda litteratur</i>	96
5.4	Sammanfattning – doktorandernas interaktion och forskningspraktik	99
6	Forskarnas forskningspraktik och nätverk	100
6.1	Presentation av forskarna	100
6.1.1	<i>Eva</i>	100
6.1.2	<i>Lars</i>	101
6.1.3	<i>Kerstin</i>	103
6.2	Vad gör forskarna hela dagen?	104
6.2.1	<i>Att bli och vara forskare</i>	106
6.2.2	<i>Arbete med projekt och undersökningar</i>	117
6.2.3	<i>Arbete med publicering och litteratur</i>	128
6.3	Sammanfattning – forskarnas interaktion och forskningspraktik	135
7	Interaktion i forskningspraktiken	136
7.1	Forskningspraktik och socialt kunskapsförråd	136
7.2	Betydelser av interaktion	138
7.3	De sociala nätverken	143
7.4	Informationens betydelse för meningsskapande	147
7.5	Slutsatser	149
7.6	Val av teorier och metoder	150
7.7	Avslutande reflektioner	153
8	Referenser	156
8.1	Empiriskt material	156
8.1.1	<i>Intervjuer</i>	156
8.1.2	<i>Observationer</i>	156
8.2	Litteratur	156
Bilaga 1		
Bilaga 2		
Bilaga 3		
Bilaga 4		
Bilaga 5		
Bilaga 6		

Förord

Min avhandling handlar bland annat om sociala nätverk och därför har jag roat mig med att ringa in mitt eget sociala nätverk som har bidragit till att den här avhandlingen blev skriven och att jag överlevt under tiden. Till de forskare och doktorander som genomgått en liknande övning i min studie vill jag rikta mitt första tack för att de tog sig tid att dela med sig av sina upplevelser av sitt forskningsarbete. Tack, det var mycket generöst! Och lycka till i ert fortsatta arbete!

Mitt nätverk delar jag in i olika delar och börjar med att tacka Kerstin Norlander och min tidigare handledare, Olle Persson, vid Umeå universitet för att ni gjorde mina doktorandstudier möjliga och ledde mig en bit på vägen innan jag försvann till Lund. I Umeå fanns också Fredrik, min vän och arbetskamrat, som numera finns i Lund. Tack för att du hjälpt mig att sätta stopp!

Avdelningen för Biblioteks- och informationsvetenskap, BIVIL, vid Institutionen för Kulturvetenskaper i Lund, är den miljö där jag arbetat längst med min avhandling. Jag vill tacka dåvarande *Sverige Allmänna Bibliotekari förening* (numera Svensk Biblioteks förening) som bidrog med finansiering så att jag kunde få en doktorandtjänst. Birgitta Olander, min huvudhandledare, har lyssnat och lotsat mig igenom alla tusen versioner av problemställningar, syften och teorier som passerat, och hon har med skarp blick och stor logik läst och kommenterat mina många texter. Ett stort tack för att du har stöttat mig och trott på mig när livet har krisat. Utan din förståelse hade det varit svårt att komma tillbaka! Min bihandledare, Olof Sundin, har initierat och engagerat läst och kommenterat otaliga versioner av min text. Du har betytt mycket för avhandlingens utformning och slutförande. Ett stort tack! Jag lärde känna dig genom att vi en tid var doktorander tillsammans i Borås/Göteborg och jag är mycket glad över att ha haft dig som arbetskamrat i Lund. Jag vill också tacka mina meddoktorander Sara och Johanna för all uppmuntran, och Sara – för att du hjälpt mig finna lösningar när det behövts. Ni har bidragit till att det varit roligt att fortsätta. Jag vill också tacka min före detta doktorandkollega Anna B. – jag saknar våra teoretiska diskussioner men är glad att du finns kvar som vän! En annan Anna, Anna T., har också försvunnit från institutionen, men finns kvar som vän. Tack för att du läst och kommenterat min text och allmänt varit någon att diskutera tillvaron i stort och smått med. Ett stort tack också till dig, Bodil som alltid tagit dig tid att lyssna på vad jag än behövt prata om, och att du försökt finna nya infallsvinklar. Ett kollektivt tack till alla som bidragit med synpunkter på BIVILs Högre seminarium! Och så alla andra på institutionen, Patrik, Åsa, Christel, Malin med flera – tack för att ni lyssnat på mina utbrott och funderingar på luncher och kaffepauser och hjälpt mig med allt som dykt upp under doktorandtiden. En särskild hälsning till alla som jag skrattat med runt biljardbordet. Sådant behövs också!

Under hela min doktorandtid har Institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet/Borås högskola funnits med på ett hörn, och jag vill tacka Lars Höglund, en annan tidig handledare, som antog mig till forskarutbildningen med placering i Umeå. I Göteborg/Borås finns också doktorander och forskare som har stöttat mig och kommenterat mina texter, bland andra Francis Hultgren, Louise Limberg, Cecilia Gärdén, Jenny Hedman, Anna Lundh och Veronica Johansson. Tack för seriösa och användbara kommentarer. Jag vill rikta ett särskilt tack till Lars Seldén som i egenskap av opponent på mitt slutseminarium genom en noggrann läsning gav mig värdefulla synpunkter. Tack Lars, dina synpunkter har följt mig i mitt slutarbete även om jag kanske inte alltid följt dina råd. Vid Danmarks biblioteksskole finns Karsten som jag vill tacka för noggrann och entusiastisk läsning, och inte minst alla diskussioner över en öl. Det ska gå! Det finns ett nordiskt-baltiskt nätverk, NORSLIS, genom vars bistånd jag kunnat delta i doktorandkurser som varit värdefulla.

Under arbetet med avhandlingen har Magnus Andersson, lektor vid Malmö högskola, Konst, kultur och kommunikation, hjälpt mig med synpunkter på mitt teoretiska kapitel. Ett stort tack, det har medfört att jag känt mig säker i min användning av livsvärldsperspektivet. Tack också till Jutta Haider för hjälp med mitt engelska avstrakt. Sedan kommer jag till mina vänner i nätverket. Ett stort tack till Eva-Lotta som varit en god vän och nu i slutet ritat mina bilder och hjälpt mig att hålla ordning på textens alla *före* och *innan* och *plural* och *singular*. Här finns också "Gänget" i Malmö/Lund som hejat på mig och försökt få mig att tänka positivt. Tack för all uppmuntran och förstås alla fester, alla biobesök och all mat! Amanda tack för förståelse när det varit tungt. Här finns också Kristina i Göteborg – tack för att jag kan prata med dig om allt och att du följt mitt liv under doktorandtiden och instinktivt vetat vad jag behöver höra. Christina i Örnköldsvik kan jag också prata med om allt, inte minst varför man blir doktorand. Det är alltid lika upplivande att prata med dig. Tack också för din genomläsning av ett tidigare manus med fokus på rimlighet. Och sist men inte minst, min familj med alla syskon och kusiner – tack för att ni stöttat och uppmuntrat mig fast ni inte vet så mycket om vad jag gör. Det är skönt att veta att man inte är ensam!

Gunilla Wiklund
Lund, mars 2007

I Introduktion

Jag satt och pratade med en åttaåring i bekantskapskretsen om vad han skulle bli när han blev stor. Han sa att han kanske skulle bli geni men tillade efter en liten paus: ”Fast det verkar ganska tråkigt att bara sitt ensam och tänka smarta saker”.

Det här är en bild av en forskare som ligger nära mångas idé av vad en forskare är – ett geni, inte sällan missförstått av omvärlden, i vit laboratorierock som i sin ensamhet tänker ut smarta saker och utför experiment, mer eller mindre obskyra. Vem har inte sett en bild där den galne vetenskapsmannen utbrister: ”Fools, I’ll destroy them all!” (för er som inte gjort det, se bilaga 1). Samtidigt vet alla som på något sätt är involverade i forskningsverksamhet att bilden av det ensamma geniet är skev på många sätt. Den beskriver till exempel bara en typ av forskningsverksamhet, den förbiser att kvinnor också är forskare och den tar inte alls hänsyn till att kontakten med andra forskare är ett grundläggande drag för forskningsarbetet. Hur det sen är med genialiteten lämnar jag därhän med kommentaren att många nog skulle hålla med om att idogt arbete räcker långt. Föreliggande avhandling skrivs inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap (B&I) och handlar om just detta, att forskare behöver andra forskare för att få forskningsvardagen att fungera.

När jag som nyantagen doktorand började uppleva och förstå vetenskapssamhället blev det snart klart att forskarna omkring mig interagerade i olika former av sociala nätverk. Min dåvarande handledare hade olika kontakter som han kunde vända sig till om han behövde veta eller diskutera något. Han hade också ett antal samarbetspartners. Jag introducerades för en del av dem för att till exempel diskutera ämnesval. Genom min avdelningsföreståndare kunde jag närvara vid en intern forskarkonferens som anknöt till mitt ämnesval. Under min första biblioteks- och informationsvetenskapliga konferens förstod jag att konferensen, förutom att ta del av den senaste forskningen, i stor utsträckning var ett tillfälle att träffa kolleger och knyta nya kontakter. De samtal som fördes under kaffepauserna var uppdateringar av vem som gjorde vad, vilka projekt som var på gång och vad som allmänt var på gång inom biblioteks- och informationsvetenskap. Om det blev diskussioner i samband med presentationerna förstod jag också så småningom att de oftast var redan pågående samtal om forskningsfokus, teorier och metoder som fortsatte. På konferenser och genom kurser utvecklade jag egna kontakter som jag bland annat diskuterade ämnesval med och hur det var att vara doktorand. Det var roligt att träffas och prata om allt möjligt. En del av de personerna utgör i dag delar av mitt nätverk. Jag fascinerades av hur nätverken användes av forskarna och jag började intressera mig för hur vetenskapssamhället och interaktionen inom detta fungerar för att forskarnas vardag ska bli begriplig och hanterbar.

Parallellt med att jag läste om vetenskapssamhället och funderade över mitt ämnesval följde jag hur en vän var på väg in i livet som doktorand inom det vårdveten-

skapliga forskningsområdet. Jag märkte, och kände igen mig i, all den vanda hon upplevde – vilket ämne skulle hon välja, var hon smart nog, vilka metoder skulle hon använda och ”vad är egentligen vårdvetenskaplig forskning?”. Eftersom jag själv var sjuksköterska en gång i tiden visste jag att det fanns spänningar i relationen mellan sjuksköterskeyrket och forskning inom omvårdnad och vårdvetenskap, och hur sådan forskning ska bedrivas. Jag noterade hur hon, liksom jag, så småningom började förstå hur ”allt” hängde ihop. Jag förstod också att hennes nätverk växte och att hon behövde hjälp med liknande frågor som jag men att det också fanns andra förutsättningar och krav som hon måste förstå och hantera. Det gjorde att mitt intresse för den vårdvetenskapliga forskningens innehåll och avgränsningar fördjupades till att också handla om hur det dagliga arbetet inom vårdvetenskaplig forskning ser ut och hur interaktionen i sociala nätverk bidrar till att skapa mening i arbetet och tillvaron som vårdvetenskaplig forskare eller doktorand.

Som jag tidigare nämnt är min utgångspunkt i avhandlingen forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap och specifikt det område där människors *informationssökning och informationsanvändning* i olika sammanhang studeras. Andra benämningar som figurerar är forskning om *informationsbeteende* och *användarstudier*. En engelsk benämning som vunnit mark men som saknar svensk motsvarighet är *Information Needs, Seeking and Use* (INSU). När det gäller forskares informationsökning och informationsanvändning används ofta benämningen *vetenskaplig kommunikation*. Oavsett benämning bedrivs inom området forskning utifrån olika teoretiska ansatser. Jag kommer här att presentera en tredelad indelning som bygger på antaganden om vad som formar människors sökning och användning av information. Det finns även andra liknande indelningar. Se exempelvis Karen Pettigrew, Raya Fidel och Harry Bruce (2001) som tar sin utgångspunkt i från vilket perspektiv informationsökning betraktas, eller den metateoretiskt grundade indelning som Sanna Talja, Kimmo Tuominen och Reijo Savolainen (2004) presenterar.

Den indelning jag använder hämtar jag från Olof Sundin och Jenny Johannisson (2005a) som talar om en strukturorienterad, en individorienterad och en kommunikativt orienterad ansats. I en *strukturorienterad ansats* utgår forskningen ifrån tanken att en människas behov av information samt sökning och användning av denna uppstår och styrs av olika miljöers sociala strukturer, det vill säga det sätt varpå tillvaron är organiserad socialt styr hur en person agerar i olika situationer (ibid.:110). Forskningen rör sig här på grupp- eller institutionsnivå och söker de strukturella faktorer som resulterar i olika beteenden. I en *individorienterad ansats* utgår forskningen från att det är individens eget meningsskapande i förhållande till olika uppgifter med hjälp av information som står i fokus (ibid.:111). Här studeras således individuella mönster och processer som kan förklara olika beteenden kring sökning och användning av information. Slutligen, i en *kommunikativt orienterad ansats*, vilken är den som jag tar min utgångspunkt i, betraktas informationsökning och informationsanvändning som delar av sociala praktiker där människor förhandlar och befäster vilka gemensamma normer och förhållningssätt som ska gälla för tillvaron och möjligheterna att handla på (ibid.:112). Här fokuseras således på hur mening skapas genom kommunikation

med andra. Individen betraktas inom denna ansats som en del av sociala strukturer som han eller hon handlar inom men där individen ständigt genom social interaktion medverkar till strukturernas utformning och deras påverkan på enskilda personers handlande. Jag använder den kommunikativt orienterade ansatsen i vid bemärkelse, det vill säga jag inkluderar olika sätt att betona interaktionens betydelse för människors förhållande till information, till skillnad från Sundin och Johannisson (2005b) som specifikt talar utifrån en neo-pragmatistisk hållning till studiet av informations-sökning och informationsanvändning. Jag återkommer till denna tredelade indelning i avsnitt 1.2 *Forskares kommunikation och nätverk*.

Mycket av den forskning som gjorts om forskares kommunikation och användning av sociala nätverk utfördes under åren 1960-70 och tidigt -80-tal inom det jag benämner en strukturorienterad ansats (se ex. Garvey & Griffith, 1968; Höglund & Persson, 1980; Menzel, 1968). Viktiga resultat är att genom nätverken får forskarna bland annat tillgång till den senaste forskningen innan den publiceras, de får litteraturtips och kännedom om pågående forskning liksom att deltagande i nätverken också ger tillgång till normer kring forskningsarbetet. Ett centralt fokus är hur samhället genom förståelse av forskares informationssökning och informationsutbyte ska kunna bygga upp effektiva informationssystem för att befrämja kunskapsstillväxten vilket diskuteras av B&I-forskaren Lars Seldén (1999). Denna forskning är därför till stor del inriktad på vetenskapssamhällets kunskapsproduktion och de sociala strukturernas betydelse för kunskapsstillväxten. När det gäller forskarnas nätverk har det enligt kommunikations- och informationsforskaren Leah Lievrouw (1989) inneburit ett intresse för nätverkens strukturer och karaktäristik tillsammans med ett sökande efter strukturella samband mellan publikationer. Lievrouw (ibid.:615ff.) kritiserar denna forskning för att i alltför stor utsträckning fokusera på resultaten av forskarnas kommunikation på bekostnad av en förståelse av det som faktiskt sker i interaktionen. Det går också som Talja (2002:144) gör, att argumentera för att mycket av den forskning som gjorts inom den strukturorienterade ansatsen utgått ifrån varför de informationssystem som finns inte används i förväntad utsträckning. Hon menar att det har skett på bekostnad av en samlad bild av forskares användning och sökning av information genom nätverk (ibid.). Ett alternativ är att studera nätverkens betydelser ur ett kvalitativt perspektiv, det vill säga att försöka förstå forskarnas nätverk och deras betydelse utifrån själva interaktionen (Ginman, 2003). Det pekar mot att närma sig nätverken från forskarnas synvinkel och att utifrån forskarnas egna upplevelser av sitt arbete diskutera betydelsen av interaktion i nätverk.

I studier av forskares kommunikation i nätverk inom både de struktur- och individorienterade ansatserna framställs forskning ofta som en problemlösningsprocess där forskarna har kognitiva behov som de tillfredställer genom rationell informations-sökning (se ex. Ellis, 1989; Lönnqvist, 2003; Palmer, 1991). Talja (1997:69) talar om ett så kallat *rationalistiskt paradigm* inom biblioteks- och informationsvetenskap där man utgår från rationell sökning och användning av information, ofta i relation till specifika problemsituationer. En sådan fokusering innebär att den varierade verksamhet som forskning innebär reduceras till något renodlat kognitivt och inriktas på infor-

mationssökning för specifika arbetsuppgifter. Det medför också att forskaren upphör att vara en varelse med många olika behov och sätt att agera. Som en kontrast pekade Tom Wilson redan 1981 ut att behovet av information påverkas av behov som kan vara kognitiva, psykologiska och fysiologiska. I en kommunikativt orienterad ansats framhålls att människors behov av information formas i en social kontext, och handlingar kring information betraktas inte som ett mål i sig utan som ett medel för att tillvaron ska fungera och upplevas meningsfull (Sundin & Johannisson, 2005a:112). Det medför att informationssökning och informationsanvändning ses som integrerade delar av en människas tillvaro och inte som enskilda aktiviteter. Andra dimensioner än problemlösning och rationalitet i förhållandet till information kan därmed bli synliga (jfr Given, 2002; Moring, 2006). För att förstå nätverkens och informationens roll för forskaren finns det därför ett värde i att undvika en alltför stor betoning på arbetsuppgifter för att istället utgå från forskarens upplevelser av sitt arbetsliv och hur det blir meningsfullt.

Ovanstående beskrivning av hur vetenskaplig kommunikation studerats inom B&I visar att forskningen i alltför stor utsträckning närmast sig kommunikationen dels som överföring av information, dels fokuserat på kommunikationens produkter i form av exempelvis tidskrifter. För att kunna förstå de sociala nätverkens betydelser för vårdvetenskapliga forskare förespråkar jag därför att forskningen ska utgå från forskarnas egna upplevelser av sin tillvaro och att kommunikationens interaktiva aspekter bör stå i fokus.

1.1 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Mitt huvudintresse i avhandlingen är hur betydelser av forskares nätverk kan förstås ur ett livsvärldsperspektiv¹, det vill säga utifrån det levda livet som forskare. Det specifika syftet är att skapa en vetenskaplig grundad förståelse av hur vårdvetenskapliga forskares interaktion i sociala nätverk bidrar till forskarnas meningsskapande. Det görs med hjälp av semistrukturerade intervjuer med forskare och doktorander i en vårdvetenskaplig forskargrupp, med observation samt läsning av informationsmaterial om den institution forskargruppen tillhör och deras forskningsprojekt.

Valet att studera vårdvetenskapliga forskare påverkades av att det finns få sådana tidigare studier, något jag återkommer till i avsnitt 1.2. Det har också betydelse att jag själv som utbildad sjuksköterska har viss erfarenhet av och intresse för området. Inom vårdvetenskap är det dessutom vanligt att arbeta i forskargrupper vilket gör att interaktionen i nätverk kan bli extra tydlig. Forskare och doktorander i en forskargrupp verkar inom samma forskningsmiljö och kan antas ha delvis gemensamma nätverk.

I den kommunikativt orienterade ansatsen² betonas de interaktiva aspekterna av kommunikation och hur interaktion kring gemensamma normer och förhållningssätt

¹ Jag presenterar och diskuterar livsvärldsperspektivet ingående i kapitel 2.

² För en metateoretisk diskussion av min tolkning av den kommunikativt orienterade ansatsen, se kapitel 2.

bidrar till individers meningsskapande av sin tillvaro (se även Carey, 1989:18ff.; Sundin & Johannisson, 2005b:36f.). Termen *meningsskapande* har jag hämtat från livsvärldsperspektivet, och meningsskapande innebär de processer där individen utvecklar en förståelse av sin livsvärld så att den upplevs oproblematiserad och sammanhängande, som något individen inte behöver fundera över utan vet hur han eller hon ska hantera (Berger & Luckmann, 1971:kap. 1; Schutz & Luckmann, 1974:kap. 1). Förståelsen av meningsskapandet utgår från individernas upplevelser av den egna livsvärlden.

För att synliggöra de många aspekter av individers handlande kring information som finns, används inom B&I ofta begreppet *informationsbeteende* och som avser hur "...people need, seek, give, and use information in different contexts" (Pettigrew et al., 2001:44). När fokuset är kommunikation används ibland begreppen formell och informell kommunikation, där *formell kommunikation* avser kommunikation genom olika typer av publicerade dokument och *informell kommunikation* avser individers vardagliga interaktion som i regel är av en mer tillfällig och begränsad natur än den formella (se översikt i Seldén, 1999:58ff.). I min avhandling väljer jag att inte specifikt använda någon av dessa termer. Istället menar jag att informationsökning, informationsanvändning, informationsbeteende och informell kommunikation här ingår i beskrivningar av interaktionens betydelser för meningsskapandet. Konsekvensen blir att i min avhandling kommer många av de traditionella begrepp som används inom B&I att vara osynliga medan företeelserna istället beskrivs i förhållande till interaktion och meningsskapande. Jag gör dock ett undantag och det är när jag talar om forskarnas och doktorandernas arbete med och sökande efter information i form av dokument av olika slag, det vill säga det som kan hänföras till formell kommunikation. Visserligen är även arbetet med och sökandet efter dokument en del av individers meningsskapande genom interaktion men eftersom texter är manifesterade på ett annat sätt än exempelvis samtal med kolleger har jag uppfattat det som relevant att urskilja interaktionen kring dem.

Med *forskningspraktik* menar jag hur forskning utförs och tar sig uttryck i de intervjuades vardagsliv som forskare. Praktiken är beroende av de gemensamma normer om och förhållningssätt till forskning som finns i forskarvärlden, det så kallade *sociala kunskapsförrådet*, en term som också hämtats från livsvärldsperspektivet (Berger & Luckmann, 1971:56f.) som jag återkommer till i kapitel 2. Praktiken består av handlingar och rutiner, olika artefakter i form av till exempel tidskrifter, olika mätinstrument eller datorprogram, och bygger på uttalad och outtalad kunskap om hur individer förväntas bete sig. Med forskning menar jag inte bara själva det faktiska utförandet av undersökningar och presentation av resultat utan det innefattar allt det som en forskare gör i sin vardag, exempelvis deltar i seminarier, skriver ansökningar, leder en forskargrupp, handleder med mera. Utifrån dessa beskrivningar utformar jag avhandlingens första frågeställning:

- *Hur beskriver de intervjuade sin forskningspraktik och hur kan dessa beskrivningar förstås som uttryck för ett socialt kunskapsförråd?*

De forskare och doktorander jag har intervjuat interagerar dagligen med ett antal personer och interaktionen bidrar på olika sätt till formandet av meningsfulla livsvärldar. Den interaktion jag är intresserad av är den som blir tydlig i deras beskrivningar av sina sociala nätverk som en del av forskningspraktiken. Med *sociala nätverk* avser jag ett antal personer som på olika sätt har kontakt med varandra. Det kan vara en mer eller mindre nära kontakt, kanske har personerna bara indirekt kontakt via någon annan. Ett nätverk kan också bestå av mer eller mindre formella kontakter, exempelvis personer på samma institution eller informella kontakter mellan vänner. Ett nätverk är ofta luddigt i kanterna, det vill säga det är svårt att avgöra var gränsen går mot andra nätverk eller vilka som absolut tillhör eller inte tillhör. En kontakt kan också vara del i både ett formellt och informellt nätverk, som exempelvis kollega och vän. Ett socialt nätverk kan beskrivas egocentriskt, det vill säga utifrån en viss persons synvinkel eller som en helhet där nätverket betraktas utifrån (Haythornthwaite, 1996:328f.). Jag pendlar i texten mellan att tala om nätverk i allmänhet och mer specifikt om någon viss persons nätverk eller ett nätverk av en viss grupp människor. Utifrån detta resonemang om interaktion och nätverk formulerar jag en andra frågeställning:

- *Hur beskriver de intervjuade sitt samspel med personer i sin omgivning och hur kan dessa beskrivningar förstås som olika betydelser av interaktion i sociala nätverk?*

Talja (2002) uttrycker att "scholars' social networks not only affect their choices of information seeking strategies; rather, these networks are often the place where information is sought, interpreted, used and created" (155). Hon beskriver här forskarnätverken som en del av själva forskningspraktiken där nätverken formar olika aspekter av forskares förhållande till information. Jag menar utifrån den kommunikativt orienterade ansats jag använder, att det är interaktionen i nätverken som bidrar till att normer för hur till exempel information kan tolkas och vad som är relevant information befästs eller förändras. Informationssökning och informationsanvändning kan då studeras som delar av hur mening skapas genom interaktion i olika sociala praktiker, både för att skapa gemensamma ramar och för att individen ska uppleva sig vara en del av den sociala världen. Med information avser jag i första hand olika typer av dokument som forskarna och doktoranderna använder i sin forskningspraktik (jfr Johannisson & Sundin, kommande). I användning inkluderar jag både deras användning av andra dokument och deras arbete med och publicering av egna dokument. En tredje och sista frågeställning är:

- *Hur beskriver de intervjuade sina praktiker kring sökning och användning av information och hur kan dessa beskrivningar förstås som delar av meningsskapande i de intervjuades livsvärldar?*

Så som jag har formulerat frågeställningarna utgör intervjuerna det primära materialet, men observationer tillsammans med läsning av informationsmaterial om institutionen och det forskningsprojekt forskargruppen arbetar inom, bidrar också till besvarandet av mina frågeställningar. Även sekundärlitteratur om vårdvetenskaplig forskning och forskning om vetenskapssamhället generellt kommer att användas. Detta diskuteras vidare i kapitel 3, avsnitt 3.1, *Metodval*, och 3.2.4, *Analysarbetet*.

Jag har valt att skilja mellan doktorander och forskare även om doktorander också i någon mening är forskare eftersom de undersökningar de utför som del av sina avhandlingar bedöms på samma sätt som forskning utförd av personer med doktors-examen. Doktoranderna går dock en forskarutbildning och befinner sig därför i en situation med delvis andra förutsättningar än ”färdiga” forskare. De befinner sig i en process av socialisering in i ett ämnesfält och anammar successivt ett visst arbetssätt och det är därför intressant att behandla doktorander och disputerade forskare var för sig (jfr Karlsson, 2004:21).

I avhandlingens inledande avsnitt diskuterar jag hur forskning om vetenskaplig kommunikation som en del av B&I:s intresse för informationssökning och informationsanvändning har fokuserat på strukturella aspekter av kommunikationen och interaktionen mellan forskarna. Jag närmar mig istället den vetenskapliga kommunikationen inifrån, från forskarnas upplevelser av betydelsen av interaktionen i en forskarvardag. Studiens teoretiska relevans ligger därmed i att jag genom att använda ett livsvärldsperspektiv erbjuder en alternativ belysning och förståelse av informationssökning och informationsanvändning i vetenskapssamhället. En förståelse där forskaren inte betraktas som problemlösare utan som en individ som försöker skapa mening i sin livsvärld. Den teoretiska förståelsen grundas i en empirisk studie av de vårdvetenskapliga forskarnas och doktorandernas upplevelser av sin forskningspraktik. Det medför att studien också har en empirisk relevans genom att belysa vårdvetenskapliga forskares interaktion i forskningspraktiken med särskilt fokus på sociala nätverk. Därmed lyfts vårdvetenskapliga forskares kommunikation fram, en grupp av forskare som i liten utsträckning studerats tidigare inom B&I.

1.2 Forskares kommunikation och nätverk

Inom B&I finns det en lång tradition av studier av forskares kommunikation och informationssökning. I en forskningsöversikt av studier av informationsbehov och informationsanvändning anger Wilson (1994:17) året 1948 som en startpunkt för denna forskningstradition. De tidiga studier han refererar till handlar i huvudsak om forskares användning av olika typer av informationssystem tillgängliga via bibliotek – forskningen anlade ett så kallat systemperspektiv där användning betraktades ur systemets perspektiv. Parallellt, och ofta samtidigt, användes också en strukturorienterad ansats som jag introducerat tidigare där forskares kommunikation och informationssökning samt de sociala aspekterna av vetenskapssamhället studerades utifrån ett intresse för att bygga upp en systematisk informationsförsörjning och att utveckla ef-

fektiva informationssystem (Hitchcock et al., 1995; Seldén, 1999). Den forskningen hämtar mycket näring från vetenskapssociologisk forskning om samspelet mellan social organisation och kunskapstillväxt. Till exempel Robert Merton (1996) och Derek de Solla Price (1963). Forskningen har således uttalat nyttoinriktade utgångspunkter (Sundin, 2003:22). Idag är systemperspektivet i högsta grad levande med till exempel studier av hur olika källor används av olika grupper och hur sådan kunskap kan förbättra bibliotekens samlingar eller service (se ex. Boyce et al., 2005; Fuchs et al., 2006). Däremot har jag haft svårt att finna strukturorienterade studier som minskade i och med att den individorienterade ansatsen vann mark på 80-talet. Idag märks dock ett förnyat intresse för strukturer inom den kommunikativt orienterade ansatsen även om det idag är samspelet mellan struktur och individ som är centralt snarare än strukturers påverkan på individen. B&I-forskningen följer därmed den utveckling i riktning mot poststrukturella teorier som finns inom samhällsvetenskap och humaniora (Alvesson & Sköldberg, 1994:223f.; Kjørup, 1999:53ff.).

Inom ramen för den strukturorienterade ansatsen har forskarna intresserat sig för vetenskaplig överföring av information genom formell och informell kommunikation (ex. Persson, 1980; Weedman, 1992). William Garveys och Belver Griffiths (1979) ofta refererade modell över informationsöverföringsprocessen inom psykologi beskriver informationens väg från ett forskningsprojekts början fram till publicering och till att artiklar citeras av andra forskare och finns tillgängliga genom bibliografisk litteratur. I sina studier intresserar de två sig för samspelet mellan forskares formella och informella kommunikation vid produktionen och publiceringen av kunskap, och de framhåller betydelsen av den informella kommunikationen eftersom det är genom den som forskarna kan diskutera och testa sina idéer under forskningsprocessen och före publicering (Garvey & Griffith, 1968). På så sätt menar de, påverkar den informella kommunikationen vilken kunskap som formellt kommuniceras genom publiceringen. Senare forskare har utvecklat och modifierat modellen för att inkludera utvecklingen av Internet och elektronisk publicering (se ex. Brown, 2005; Hurd, 2004). Vad gäller betydelsen av informella och personliga kontakter med forskarkolleger inom eller utom den egna arbetsplatsen har forskningen också konstaterat att sådana kontakter har stor betydelse bland annat för tillgång till pågående eller ännu opublicerad forskning liksom för att få information som är utvald och inte minst värderad av en kollega, något som kan vara svårt att få via ett informationssystem (se ex. Garvey & Griffith, 1968; Menzel, 1968). Det ligger också ett värde i att forskarna kan diskutera redan publicerat material och få förtydliganden av det som sägs. I samband med studier av informationsöverföring används ibland begreppet *grindvakt* (*gatekeeper*) som inom B&I diskuteras av bland andra Thomas Allen (1977:148ff.) och som avser en person som genom att ha kontakter utanför den egna organisationen kan förmedla information till sina kolleger och därigenom öppna upp mot andra sammanhang men också hindra information som skulle kunna vara relevant för kollegerna (se även Persson, 1980:38).

Vid studier av informell kommunikation och nätverk inom den strukturorienterade ansatsen används ibland begreppet *osynliga sällskap* (*invisible colleges*) som Price (1963) introducerade och som bland andra Diana Crane (1972) arbetat vidare med.

Begreppet har använts med olika betydelser men det har kommit att användas både som beteckning för forskare som är verksamma inom samma forskningsområde som har informella kontakter, och mer specifikt för nätverk där framstående och etablerade forskare kommunicerar med varandra (se Cronin, 1982; Weedman, 1992). Begreppet har använts bland annat för att förklara framgång i vetenskapssamhället, till exempel visar Crane (1972) att produktiva medlemmar inom ett osynligt sällskap har fler sociala band än mindre produktiva medlemmar. Det ligger i linje med Olle Perssons (1980:68) slutsats att för att lyckas i akademien behöver forskaren göra både en social och intellektuell karriär, det vill säga både utveckla yrkesmässiga sociala kontakter och få sitt publicerade material läst. Stephen Stoa (1991) har använt begreppet för att beskriva forskares utbyte av information, till exempel att forskare som är nya inom ett område inte har tillgång till det informationsutbyte som sker inom sådana nätverk och därför har en sämre eller annorlunda tillgång till information som kan vara av betydelse för deras arbete. Flertalet studier av fenomenet osynliga sällskap utfördes under 1960- och slutet av 1970-talet (Cronin, 1982:213). Genom utvecklingen av elektroniska medier och elektronisk publicering finns ett förnyat intresse för företeelsen även om det inte är osynliga sällskap i sig som studeras. Forskarna frågar sig då om de nya formerna för kommunikation medför att svåråtkomliga informella nätverk blir mer tillgängliga genom att kommunikationen i exempelvis diskussionsgrupper sker mer öppet, och om spridningen av information då också blir mer jämlik (Gresham, 1994; Hine, 2002). Studier av osynliga sällskap har gett värdefulla insikter i nätverkens betydelser men eftersom jag uppfattar begreppet alltför förknippat med den sociala strukturens påverkan på forskningen kommer jag inte att använda mig av det.

När den individorienterade ansatsen vann mark började forskningen domineras av ett intresse för relationen mellan den enskilda forskarens informationssökningsprocess och forskningsprocess, samt hur informationen används i forskningsarbetet. I och med det blev det också vanligare med mer kvalitativa metoder för att synliggöra enskilda individers strategier och förhållningssätt till information. Till exempel undersökte Birgitta Olander (1992) i sin avhandling med hjälp av intervjuer datavetares personliga hantering av den information de behöver och använder i forskning och undervisning. Bland resultaten märks bland annat det hon kallar "the information behaviour matrix" som är ett schema över olika sökbeteenden i relation till explicita och implicita behov samt extern och intern informationsökning (ibid.:155). En av hennes slutsatser är att en stor del av informationsbeteendet handlar om att tillfredsställa implicita behov med hjälp av intern informationsökning, vilket innebär att tala med kolleger och söka igenom egna tidskrifter och konferensproceedings (ibid.:155). Ytterligare exempel på studier av forskares informationssökning och -användning där bland annat intervjuer använts återfinns i den grundliga litteraturöversikt som Seldén (1999:35ff.) presenterar i sin avhandling liksom Donald Cases (2002:233ff.) genomgång av forskning om informationssökning inom B&I. Den typen av forskning de tar upp ger många intressanta insikter i hur forskares användning av information upplevs i relation till deras arbete men säger inte så mycket om hur interaktionen mellan forskarna ser ut och hur interaktionen upplevs. Man är här många gånger mer intresserad av individers konstruktion av mening och kognitiva kunskapsstrukturer än av olika

typer av kontexter (Pettigrew et al., 2001:46f.). Den typen av studier ger därför liten kunskap om forskarnas upplevelser av sina livsvärldar som del i en social kontext.

En forskare som intresserar sig för den sociala kontextens betydelse och forskares nätverk är Seldén (1999) som utifrån Bourdieus teori om olika typer av kapital studerat hur företagsekonomiska forskare söker information för sin praktiska, vardagliga yrkesutövning. Han följde och intervjuade forskare och doktorander i olika stadier av sin karriär och drog av materialet bland annat slutsatsen att genom att verka i en specifik miljö bygger personerna över tid upp en social trovärdighet, ett socialt kapital, som ger tillgång till information av värde i denna miljö. På så sätt pekar han ut de sociala aspekterna som en grundläggande del av forskarnas sökning och användning av information. Han har myntat begreppet *informationssökningskarriär* för att beskriva den process där en forskare i sin karriär både utvecklar sitt informationssökningsbeteende och sitt forskningskunnande (1992:21). I hans studie tar informationssökningskarriären sig uttryck i att doktorander och forskare över tid utvecklar sina sökstrategier från användning av formella källor till att alltmer använda informella sociala kontakter (Seldén, 1999:253ff.). Genom sitt användande av Bourdieus teori om sambandet mellan strukturer och individer rör sig Seldén mot en ansats där kontextens inverkan på forskarnas förståelse av och handlingar i sin vardag är viktiga för att förstå deras relation till informationssökning och informationsanvändning.

Idag när sociala och kommunikativa aspekter av informationssökning i en ökad utsträckning betonas, har forskningen inom B&I börjat intressera sig för individers samverkan med varandra genom samarbeten. Bland annat studeras hur samarbeten fungerar och formas socialt liksom hur informationssökning och informationsanvändning sker gemensamt i olika grupperingar (se ex. Bruce et al., 2003). Diane Sonnenwald och Linda Pierce (2000:471f.) konstaterar i en studie av en ledningsgrupp för ett militärt förband att inom gruppen utvecklas en delad förståelse av den situation som gruppen befinner sig och vad som påverkar situationen. För att upprätthålla den gemensamma förståelsen behöver medlemmarna i gruppen konstant information om läget och forskarna drar slutsatsen att det därför behövs ett nätverk där varje person i nätverket interagerar med alla andra (ibid.:472f.) I den här typen av studier är det inte nätverk och dess sammansättning som står i fokus utan det är själva samarbetet och vad som händer inom det som lyfts fram.

Sammanfattningsvis har jag i detta avsnitt presenterat studier av forskares kommunikation och nätverk som gjorts inom B&I. Jag har diskuterat forskares sökning och användning av information utifrån både en strukturorienterad ansats som fokuserar på vetenskapssamhällets strukturer och forskarnas användning av informationssystem och en individorienterad ansats som intresserar sig för informationssökningsprocessen och enskilda forskares konstruktion av mening med hjälp av information. Båda dessa perspektiv har bidragit med värdefulla insikter om forskarnas nätverk och betydelsen för informationssökning men de erbjuder mindre kunskap om forskarnas interaktion i nätverk och hur den bidrar till deras arbete. Jag har därför också pekat på en studie relaterad till en kommunikativt orienterad ansats där den sociala kontextens och interaktionens betydelse betonas. I det teoretiska avsnittet återkommer jag till denna

ansats och ger fler exempel på studier. Jag avslutar avsnittet med att specifikt diskutera studiet av vårdvetenskapliga forskares kommunikation.

Som jag inledningsvis nämnt har B&I-forskningen i liten utsträckning intresserat sig för vårdvetenskapliga forskares kommunikation och deras förhållande till information³; något som för övrigt även gäller intresset för omvårdnadsforskare.⁴ I ett av få exempel presenterar Karen Curtis, Anna Weller och Julie Hurd (1993) en studie av hur forskare på en hälsovetenskaplig fakultet i USA använder traditionella och elektroniska bibliografiska resurser. Denna studie följdes senare upp för att upptäcka förändringar i användningen (Curtis et al., 1997). Dessa två studier fokuserar på användningen av elektroniska resurser i förhållande till ett bibliotek. De anlägger därmed ett systemperspektiv, det vill säga den användning som studeras relateras till en informationsverksamhet (jfr min diskussion i början av avsnitt 1.2). Det medför att forskarna inte är synliga som individer utan bara som en viss typ av användare av bibliotekets material. Den här typen av forskning ger insikt i hur bibliotekets resurser utnyttjas men säger lite om vad som händer när vårdforskarnas kommunicerar med varandra. Jag går därför inte närmare in på studiernas resultat.

Även Talja och Hanni Maula (2003) studerar vårdforskares användning av elektroniska resurser, och det gör de utifrån ett domänanalytiskt perspektiv. Det innebär att de kopplar samman användningen med vårdforskningens syn på och förhållningssätt till olika typer av material, hur man söker material och bedömer dess relevans. De menar att forskarna föredrar fokuserade ämnessökningar istället för exempelvis kedjesökningar. Orsaken till detta, menar författarna, är bland annat att vårdforskning i likhet med den medicinska traditionen värdesätter övergripande litteraturoversikter, det vill säga det är viktigt att finna allt ämnesmässigt relevant material (ibid.). Taljas och Maulas studie ingår i ett större projekt med fokus på bland annat vårdforskares användning av elektroniska resurser. Utifrån samma material intresserar sig Talja (2002) för hur dokument och information om dokument delas inom en vårdforskargrupp. För att effektivisera arbetet med projekt kan en vårdforskare utföra informationssökning för hela gruppens räkning och det är vanligt med sociala utbyten där ett dokument används som en gåva för att exempelvis visa sin uppskattning (ibid.:148 & 151). Talja drar slutsatsen att gemensamt sökande i en forskargrupp är ett lika vanligt informationsbeteende som att personer söker individuellt (ibid.:155).

Genom sitt användande av domänanalys rör sig Taljas och Maulas studie inom en strukturorienterad ansats som jag beskriver i inledningen av kapitel 1. Forskarna söker här förklara individers förhållningssätt till informationsresurser utifrån den sociala

³ Däremot finns många studier av sjuksköterskors informationssökning och informationsanvändning i sin yrkespraktik (se ex. Gorman et al., 2002; Urquhart, 1998; se ex. Wakeham, 1992).

⁴ I de artiklar jag refererar till används *nursing science* utan någon definition. Benämningen *nursing science* brukar vanligtvis användas för omvårdnadsvetenskap medan vårdvetenskap brukar motsvaras av *caring science*. Den senare benämningen har inte gett någon träff i mina sökningar. På grund av detta och eftersom det i de här fallen är oklart vad *nursing science* täcker in, undviker jag att använda vårdvetenskaplig utan väljer istället att i detta avsnitt tala om vårdforskning.

världens strukturer (jfr Sundin & Johannisson, 2005a:110; Talja et al., 2004:85ff.). Taljas (2002) studie är också till viss del strukturorienterad men närmar sig en kommunikativt orienterad ansats genom att hon poängterar att delande av information är ett socialt och kulturellt fenomen och att individer inte arbetar i ensamhet utan i gemenskaper när individer tillsammans arbetar för någonting. Den synen på forskares relation till varandra återfinns även i vetenskapssociologisk forskning vilket blir synligt i nästa avsnitt där jag diskuterar vetenskapssamhällets dynamik liksom meriterings- och belöningssystem. En sådan beskrivning är viktig eftersom det är en av de kontexter som formar forskarnas livsvärldar.

1.3 Vetenskapssamhällets dynamik

För en förståelse av hur vetenskapssamhället fungerar och vad som driver forskarna vänder jag mig bland annat till vetenskapssociologi och kunskapssociologi som studerar sociala och kognitiva processer i det vetenskapliga samhället och dess produktion av kunskap.

Inom vetenskapssamhället finns många drivkrafter där "sökandet efter kunskap" bara är en bland flera. En annan viktig drivkraft är att få sin forskning och sina resultat legitimerade, det vill säga att de kunskapsanspråk forskaren gör blir bekräftade och accepterade som relevanta inom det ämne eller den specialitet som forskaren verkar inom (Zuckerman, 1988:526ff.). Genom ett sådant godkännande får också forskaren legitimitet vilket underlättar den fortsatta forskningen och samarbetet med andra. I sina strävanden efter legitimering söker forskaren bekräftelse från andra forskare som sysslar med liknande forskningsfrågor eller använder samma typ av teorier eftersom det är de som bedöms ha kompetens att bedöma kvaliteten på den egna forskningen (Becher & Trowler, 2001:86).

Det grundar sig i att vetenskapssamhällets olika ämnesområden med sina specialiteter och subspecialiteter fokuserar på forskningsproblem ur olika perspektiv och studerar dem med hjälp av en uppsättning teorier och metoder som är mer eller mindre unika för det området (Lindholm, 1999; Stern, 1996). Inom varje specialitet utvecklas vissa förhållningssätt till vad forskning är och hur den ska bedrivas. Det inbegriper vilka frågor som är relevanta att forska om men också sådana praktiska saker som hur viss utrustning eller visst arkivmaterial ska användas. Forskarens ämnesområde påverkar således vilka problem och lösningar som kan formuleras vilket också påverkar vilken kunskap forskaren måste utveckla om både hur forskning ska utföras och hur resultat och andra studier ska tolkas för att kunna vara verksam och få legitimitet inom ämnesområdet. Det innebär att personer inom samma ämnesområde kan förstå och bedöma varandras forskning medan personer från andra områden kan ha svårt att förstå till exempel hur teoretiska begrepp de själva använder definieras inom andra ämnen. Olika ämnesområden och specialiteter kan alltså ses som olika sociala kontexter som har mer eller mindre gemensamt. Ämnen och specialiteter är på olika sätt knutna till högskolor och andra forskningsinstitutioner och är organiserade i exem-

pelvis institutioner och forskargrupper och det är via dessa som forskningsmedel söks och fördelas. Den enskilda forskaren är således beroende av att tillhöra någon form av organisation eller institution för att få tillgång till medel. Att tillhöra en högt värderad institution ger i sig också legitimitet åt forskaren (Becher & Trowler, 2001:78f.). På samma sätt är institutionerna beroende av framstående forskare eftersom forskarnas legitimitet återspeglas på institutionerna som då kan attrahera fler framstående forskare (Garvey, 1979:151).

Legitimeringen av forskningen och forskaren är viktig för forskarna eftersom detta är meriter som sedan kan omsättas i mer materiella former, till exempel i form av akademiska tjänster eller titlar eller möjlighet till deltagande i olika forskningssammanhang och tillgång till resurser inom vetenskapssamhället (Merton, 1996:331ff.). Erkännandet blir så att säga den valuta som forskaren kan handla med inom akademien. Nobelpriset kan ses som det ultimata beviset på meritering och att forskningen är värdefull (ibid.:288). Bruno Latour och Steve Woolgar (1986:kap. 5) menar att det är just detta samlande av erkännande och trovärdighet som kan omvandlas till olika forskningsresurser som är den stora drivkraften för forskarna, inte erkännandet i sig. Harriet Zuckerman (1988:527) håller med om att det är en viktig drivkraft men menar att Latour och Woolgar underskattar forskarnas vilja efter att få erkännande från sina kolleger. Forskningen visar således att det finns en rad drivkrafter för forskarnas i vetenskapssamhället och det är svårt att avgöra vilken som är viktigast. Det intressanta menar jag är att synliggöra dem och att ta i beaktande att de kan ha olika betydelse för enskilda forskare och vid olika tidpunkter.

En vanlig form för legitimering och därför också meritering är publicering i till exempel vetenskapliga tidskrifter eller böcker. Inom de naturvetenskapliga, tekniska och medicinska områdena men även inom vårdvetenskaplig forskning är vetenskapliga artiklar den vanligaste publiceringsformen. Genom att en artikel genomgår så kallad *peer review*⁵ innan den antas, det vill säga att den granskas och bedöms av andra forskare inom ämnet som accepterar, refuserar eller föreslår förändringar, anses en publicerad artikel vara legitim kunskap (Becher & Trowler, 2001:86). Olika tidskrifter har olika anseende vilket innebär att publicering i tidskrifter med högt anseende ger en högre legitimitet och status åt både forskningen och forskaren. Om artikeln sedan citeras av andra forskare förstärks legitimiteten ytterligare. Denna aspekt anses så viktig att det har utvecklats ett bibliografiskt mått som kallas för *impact factor*⁶ och som företrädesvis används inom naturvetenskapliga, tekniska och medicinska områden. Måttet anger hur många gånger artiklar i en viss vetenskaplig tidskrift har citerats under en viss period, till exempel ett år. Beräkningarna bygger vanligtvis på tidskrifter som *The Institute for Scientific Information* (ISI) inkluderar i sina citeringsindex, vilket innebär att det i första hand är internationella engelskspråkiga tidskrifter. De tidskrifter som har en hög impact factor innehåller artiklar som citeras ofta och de antas ha

⁵ Den engelska benämningen används även i svenskan. På svenska kan den närmast översättas med "granskning av likar" men det används mycket sällan.

⁶ Även denna engelska benämning används i svenskan.

stor påverkan på och synlighet i vetenskapssamhället. Den forskning som publiceras i sådana tidskrifter får därmed hög legitimitet och ger forskaren ökad status. Att publicera mycket och i väl ansedda tidskrifter är därför meriterande för forskarna men det finns även andra sätt att samla meriter på. Deltagande i olika forskningssammanhang och olika typer av förtroendeuppdrag är viktiga. På senare år räknas också pedagogiska och administrativa erfarenheter som meriterande även om dessa i regel ännu inte har samma tyngd som de vetenskapliga erfarenheterna.

Sökandet efter legitimering och meritering kan lätt leda till konkurrens mellan forskarna och en kamp om utrymme. Richard Whitley (1984:59 & 126) menar att det inte bara handlar om att få erkännande för att kunna byta till sig olika förmåner utan också om att få andra forskare att acceptera de forskningsfrågor eller teoretiska och metodologiska aspekter man är intresserad av. Om en forskare lyckas med det får han eller hon också större utrymme att styra forskningen inom sitt område. Latour (1987:172) talar på ett liknande sätt om att forskare måste skaffa sig allierade för att kunna vinna maktkampen över olika resurser. Det gäller också att få så mycket uppmärksamhet som möjligt på grund av den så kallade *Matteuseffekten* (Merton, 1996:320). Den bygger på bibelordet "Ty den som har, han skall få, och det i överflöd, men den som inte har, från honom skall tas också det han har" från Matteusevangeliet 13:12 (*Bibeln*, 1999) och innebär att den forskare som har börjat få uppmärksamhet och erkännande i olika forskningssammanhang, till exempel genom publicering och forskningsbidrag, ofta får ytterligare erkännande och uppmärksamhet och därmed hjälp i sin karriär. Den som däremot inte får samma uppmärksamhet har svårare att komma fram även om forskningen i sig är av samma kvalitet. Matteuseffekten pekar mot att resurser och status inte är jämnt fördelade i vetenskapssamhället utan att ett fåtal forskare och institutioner får större delen av äran och medlen (Zuckerman, 1988:527). Tony Becher och Paul Trowler (2001) framhåller att "One of the striking features of academic life is that nearly everything is graded in more or less subtle ways" (81), det vill säga att det finns skillnader i betydelser och status mellan exempelvis tidskrifter, personer och laboratorier.

Jag har här diskuterat publicering kopplat till legitimering och meritering men det går också att koppla publicering till en idé om att forskningsresultat ska kommuniceras till medlemmar i det vetenskapliga samhället så att de kan användas i vidare forskning eller annan verksamhet i samhället. Det är en form av *kommunism* som Merton (1996:269ff.) menar är en av fyra delar i ett *vetenskapligt etos*, (*ethos of science*), det vill säga de etiska grundnormer som binder samman forskare och reglerar deras handlingar. De övriga tre är *universalism*, *oegennyttia* och *organiserad skepticism*. I universalism ligger normen att alla vetenskapliga resultat ska behandlas och bedömas objektivt utan hänsyn till vem forskaren är eller till vilken institution han eller hon är knuten. Allt ska bedömas i sin egen rätt. Oegennyttia och organiserad skepticism har liknande betoning på hur forskning ska utföras och bedömas – privata hänsyn får inte påverka arbetet och hindra kritisk granskning av resultaten. Dessa etiska normer har kritiserats bland annat för att vara idealistiska och inte vara tillräckliga för att förklara hur det vetenskapliga systemet faktiskt fungerar och hur kunskap skapas och sprids

(Knorr-Cetina, 1991:523f.). Senare vetenskapssociologiska studier har därför ofta diskuterat de normer Merton presenterade, och man har fokuserat på hur de tolkas och omsätts i praktiken (Ehn & Löfgren, 2004; Schoug, 2004; Stehr, 1978). Inte minst genusforskningen har bidragit med kritiska analyser av exempelvis karriärmöjligheter och bedömning av meriter där bland andra Christina Wennerås och Agnes Wold (1997) visat att vid bedömning av meriter i samband med forskningsansökningar till Medicinska forskningsrådet, behövde kvinnliga forskare ett större antal publikationer än män för att bedömas vara lika kompetenta som manliga forskare (Etzkowitz et al., 2000; Zuckerman et al., 1992).

Andra forskare har intresserat sig för sambanden mellan forskningens organisation och den kunskap som produceras (Becher & Trowler, 2001; Whitley, 2000). Här finns det också forskare som har fördjupat sig i hur själva kunskapen skapas och som ifrågasätter de idéer om att vetenskaplig kunskap kan vara objektiv och oavhängig av de kontexter där den skapas som ligger i de etiska normerna. De menar att vetenskaplig kunskap, liksom annan mänsklig kunskap, skapas genom sociala processer eftersom vetenskap inte är något annat än sociala förhandlingar mellan forskare inom olika vetenskapliga discipliner och specialiteter (Knorr-Cetina, 1999; Latour, 1999). Det är i det dagliga arbetet, forskningspraktiken, som forskare förhandlar och kommer överens om vad som är legitim kunskap, legitima forskningsmetoder, teorier och tolkningar. För att vetenskapssociologin ska kunna förstå den vetenskapliga kunskapens utformning måste den därför kopplas samman med vetenskapssamhällets sociala organisation (Restivo, 1995). Vid studiet av de sociala processerna är den traditionella uppdelningen i inom-akademiska och utom-akademiska faktorerers påverkan på vilken forskning som bedrivs och på vilket sätt, inte längre relevant eftersom kunskapen skapas genom interaktion även med det omgivande samhället (Latour, 1987). Alla influenser på forskningens utformning bör därför enligt Latour studeras med samma intresse. Gemensamt för denna forskning är att den avfärdar en traditionell syn på en ensam forskare som oegennyttigt vaskar fram fakta ur verkligheten för att istället poängtera inte bara det socialas betydelse för hur kunskap kan skapas utan också att själva kunskapens innehåll är en social produkt. B&I-forskaren Bernd Frohmann (2004) ansluter sig till denna syn på vetenskaplig kunskap och vänder sig mot den oproblematiserade syn på kunskapsproduktion och information som han menar att många studier av vetenskaplig kommunikation inom B&I bygger på. Information behandlas enligt Frohmann (ibid.), ofta som något objektivt som överförs genom bland annat publicering eller mellan kontakter i olika typer av nätverk. Istället förespråkar han ett fokus på de dokument som forskarna producerar och ett synsätt där dokumenten inte innehåller någon inneboende mening utan att de får betydelse i den kontext där de skapas eller ska användas genom forskarnas interaktion i vardagen (ibid.).

För att summera har jag i avsnittet visat på legitimeringens betydelse för forskarens möjligheter att göra akademisk karriär och jag har också visat på legitimeringens koppling till publicering. Vidare har jag diskuterat de etiska normer som Merton introducerade och genom att presentera kritik som riktats mot dessa har jag introducerat den förståelse av vetenskapssamhället som jag utgår ifrån när jag närmar mig de

vårdvetenskapliga forskarna, nämligen att vetenskaplig kunskap skapas i interaktionen mellan forskare i en praktik. Jag har därmed börjat närma mig mina metateoretiska och teoretiska utgångspunkter. Men först en disposition över resten av texten.

1.4 Disposition

I detta introduktionskapitel har jag presenterat mitt forskningsproblem, mitt syfte och mina frågeställningar. Kapitlet avslutas med en översikt av tidigare forskning av forskares kommunikation och nätverk liksom en presentation av vetenskapssamhällets dynamik och system för meritering och legitimering. I kapitel 2 diskuterar jag mina metateoretiska ramar och presenterar livsvärldsperspektivet och dess användning i min avhandling. Mina metodologiska överväganden liksom upplägget och genomförandet av min studie presenteras i kapitel 3. Därefter följer de tre resultat- och analyskapitlen: kapitel 4 som behandlar forskargruppens förutsättningar och kapitel 5 och 6 där grupperna doktorander och forskare presenteras och analyseras var för sig. Avhandlingen avslutas med att jag i kapitel 7 återknyter till studiens syfte genom att besvara mina frågeställningar och presentera mina slutsatser. I kapitlet diskuterar jag också mina metod- och teorival samt avhandlingens betydelser för fortsatt forskning.

2 Teoretiska utgångspunkter

2.1 Metateoretiska ramar

Som framgår av mitt inledande kapitel närmar jag mig studiet av vårdvetenskapliga forskares interaktion i nätverk och meningsskapande utifrån en kommunikativt orienterad ansats, det vill säga jag intresserar mig för hur interaktionen i forskarnas praktik bidrar till att mening skapas och gemensamma förståelser upprätthålls. I ansatsen ingår också ett intresse för hur informationssökning och informationsanvändning fungerar för att skapa en gemensam kontext. Jag kommer här att gå närmare in på de epistemologiska grunderna för hur begrepp som exempelvis *kommunikation* och *information* förstås inom en kommunikativt orienterad ansats inom B&I.

I denna ansats betraktas informationssökning och informationsanvändning som kommunikativa handlingar där det är de interaktiva aspekterna av kommunikation som betonas (Sundin & Johannisson, 2005b:36f.). Kommunikation handlar här om att skapa gemensamma utgångspunkter genom att dela värderingar och erfarenheter och upprätthålla mening i kontexten, det kommunikationsforskaren James Carey (1989:18ff.) kallar en *rituell syn på kommunikation*. Det är genom kommunikationen som det gemensamma och vad som är acceptabelt byggs och formas, det vill säga interaktionen med andra möjliggör att kunskap, idéer, normer och värderingar skapas, delas och förändras. Olika kulturer har olika gränser och normer för vad som är accepterad kunskap och hur individer ska agera för att tillhöra just den kontexten. Denna rituella syn konstruerar Carey (ibid.:15ff.) mot en *syn på kommunikation som överföring (a transmission view of communication)*, där det som överförs i kommunikationen är information som anses påverka mottagaren. Denna syn på kommunikation är vanlig inom de strukturorienterade ansatserna där, som jag diskuterar i avsnitt 1.2 *Forskare kommunikation och nätverk*, just överföringen av information och effektivisering av överföringen är central. Pettigrew et al. (2001:59) påpekar att en rituell syn på kommunikation leder till ett intresse för interpersonella kontakter och sätter fokus på att människors handlingar kring information är en del av människors kommunikation generellt. Forskningens fokus förskjuts genom det från kartläggningar av överföring av information till att förstå hur den sociala interaktionen, och därigenom skapandet av information, är en del av den meningsskapande processen.

Information betraktas i en kommunikativt orienterad ansats som ett verktyg som människor använder i kommunikationen med varandra för att skapa och upprätthålla gemensamma och accepterade förståelser inom olika kontexter (Sundin & Johannisson, 2005a:112f.). Det innebär att informationens betydelse inte är fixerad utan är beroende av i vilken kontext den används och vilken förståelse de som kommunicerar eftersträvar. Tuominen och Savolainen uttrycker det som att

We do not see information as an entity with fixed boundaries or as a commodity that is transferred through communication channels. Rather, information is a communicative construct which is produced in a social context.

(Tuominen & Savolainen, 1997:89)

I citatet beskrivs hur informationens betydelse skapas genom kommunikativa processer. Författarna skriver inom vad de kallar en *konstruktionistisk ansats* (ibid.) och de delar synen på information med det jag här benämner den kommunikativt orienterade ansatsen. Båda hämtar näring från Ludwig Wittgensteins senare arbeten om att språket inte har någon inneboende mening bortom användning utan att dess mening skapas i just användningen i olika kontexter som innehåller ramar för hur språket kan användas (Frohmann, 2004:9ff.; Tuominen & Savolainen, 1997:84). För att synliggöra hur språket används och därigenom skapar sociala verkligheter använder de konstruktionistiska och kommunikativt orienterade ansatserna ofta diskursanalytiska instrument. Diskurser kan ses som olika kunskapssystem som kategoriserar världen och erbjuder perspektiv på hur världen ska förstås (Talja et al., 2004:89f.). Genom att identifiera sådana och hur de används kan forskaren förstå på vilket sätt information används i kommunikationen. I det livsvärldsperspektiv som jag använder betonas betydelsen av språket vid konstruktionen av individers livsvärldar och det gemensamma kunskapsförrådet (Berger & Luckmann, 1971:49ff.) men det är inte studiet av hur språket används för att skapa livsvärldarna och det gemensamma som står i fokus, och inte heller vilka diskurser som är synliga, utan hur fenomen i livsvärlden upplevs. Jag kommer därför inte att i första hand söka synliggöra de diskurser som finns representerade i vårdforskarnas sociala värld även om de indirekt kan förstås som delar av forskargruppens sociala kunskapsförråd som jag diskuterar vidare i avsnitt 2.3.

Om synen på information kopplas till den rituella synen på kommunikation handlar informationssökning och informationsanvändning om att förstå hur information används i olika sociala praktiker för att kunna delta och skapa mening (Sundin & Johannisson, 2005b:37; Talja, 1997). Det blir därför viktigt att förstå den sociala praktiken och den sociala kontext där praktiken produceras. Inom en kommunikativt orienterad ansats betraktas kontext inte bara som en variabel som påverkar den sociala interaktionen utan kontexten är sammanbunden med vad som sker i interaktionen (Talja et al., 1999:752ff.). De är interrelaterade och den ena kan inte förstås utan den andra. Det kan jämföras med hur kontext behandlas i de struktur- och individorienterade ansatserna. Där är den kontext som exempelvis informationssökning sker inom intressant men kontexten behandlas som en faktor bland andra som påverkar kommunikationen och forskarnas sökning och användning av information, liksom till exempel yrkeserfarenhet, arbetsuppgifter och arbetsorganisation (ibid.:752). Dervin (1997:15) uttrycker skillnaden som att se kontext som "a kind of container in which the phenomenon resides" jämfört med att kontexten är "the carrier of meaning", det vill säga att kontext är en nödvändig grund för att mening ska kunna skapas.

Även om det idag finns fler diskussioner om betydelsen av en kommunikativt orienterad ansats än faktiska studier ökar antalet stadigt. Till exempel Elfrida Chatman (1999) har studerat hur kvinnliga interner och våktare tillsammans formade vilken in-

formation som var accepterad på anstalten. Sundin och Johannisson (2005a) diskuterar hur sjuksköterskor använder fackinformation på olika sätt för att stärka sin yrkesidentitet gentemot andra yrkesgrupper. Pamela MacKenzie (2003) använder begreppet *informationspraktik* som ett samlingsbegrepp för olika former av informationsaktiviteter för att markera att informationssökningen är en form av meningsskapande genom deltagande i en social praktik. Johannisson och Sundin (kommande) använder samma begrepp men markerar att de avser människors aktiviteter kring informationsartefakter, exempelvis dokument och böcker, och att de även inkluderar produktionen av sådana artefakter. Här finns också Karen Fisher⁷ (2005) som utvecklat begreppet *informationsplats* (egen översätn., eng. *information ground*) för att visa att social interaktion i mer eller mindre fasta sammanhang medför att en social samvaro skapas där människor spontant delar information. Gemensamt för den här forskningen är att en rad olika begrepp används vid sidan om eller i stället för just informationsbehov, informationssökning och informationsanvändning. Jag uppfattar det som försök att uttrycka att handlingar kring information och informationens betydelse är integrerade i människors ständigt pågående sociala meningsskapande.

Frohmann (2004:17) argumenterar dock för att B&I bör sluta tala om kommunikation och information för att istället helt fokusera på dokumentens meningsskapande funktioner i olika sociala praktiker. När det gäller studier av forskares kommunikation menar han till exempel att de dokument forskarna arbetar med och publicerar är en del av hur kunskapen formas och befästs och genom att studera hur de processerna ser ut kan vi förstå dokumentens betydelser i en social praktik utan att behöva tala om kommunikation och information som enskilda fenomen (ibid.:159ff.). Han menar att man helt bör undvika att tala om kommunikation och överföring av ett dokumentets innehåll. Frohmans argumentation är intressant och jag håller med om att dokument fyller en rad funktioner för vetenskapssamhället men har invändningar mot att inte kunna inkludera den kommunikativa aspekten i ett dokumentets funktion (jfr Sundin, 2006). Den rituella synen på kommunikation utesluter inte överföring av information men överföringen förstås utifrån idén om att kommunikation skapar gemensamma ramar (Carey, 1989:21f.). Även om till exempel den här texten bland annat skapas för att jag ska få en examen och att jag i studien och skrivandet inordnar mig i en forsknings- och skrivtradition som jag därigenom mer eller mindre reproducerar är det också meningsfullt att tänka sig att någon läser texten och tycker innehållet är intressant och kanske arbetar vidare med en liknande studie.

Jag går nu vidare med en närmare presentation av livsvärldsperspektivet som min teoretiska ram.

⁷ Karen Fisher skrev tidigare under namnet Karen Pettigrew.

2.2 Upplevelser i livsvärlden

Min utgångspunkt är den enskilda forskarens eller doktorandens interaktion i sociala nätverk. För att etablera en förståelseram vänder jag mig till livsvärldsperspektivet med teorier som rör relationen mellan den sociala världen och de individer som lever i den. Livsvärldsperspektivet har sitt ursprung i olika fenomenologiska inriktningar där en gemensam och grundläggande utgångspunkt är att "människans vara är förbundet med världen och andra människor" (Bengtsson, 1998:32). Det är genom och i det sociala samspelet med andra som individer förstår sin verklighet, sin livsvärld. För att förstå den komplexa och mångfasetterade sociala världen måste forskningen utgå från hur individer upplever olika fenomen i den sociala världen (ibid.:16). Ordet *fenomen* betyder "det som visar sig" (Bengtsson, 1999:11) och att anlägga ett livsvärldsperspektiv handlar om att studera hur olika fenomen upplevs av någon, ett subjekt. I min avhandling fokuserar jag på hur forskningspraktik och interaktion i nätverk upplevs av forskarna och doktoranderna.

Begreppet *livsvärld* avser "... den verklighet vi dagligen lever i och ständigt, om än omedvetet, tar för given" (Bengtsson, 1998:18). Det är inom denna livsvärld som individerna upplever olika fenomen och det är denna levda värld som upplevs som meningsfull. Livsvärldsbegreppet återfinns inom alla fenomenologiska inriktningar men jag kommer att använda det så som det behandlas av Alfred Schütz⁸ (1974), Peter Berger och Thomas Luckmann (1971). Schütz intresserar sig för hur människor skapar och upprätthåller mening i vardagen, den vardagliga livsvärlden eller *vardagsvärlden* (Bengtsson, 1999:24f.). Han har utvecklat en vardagssociologi som senare Berger och Luckmann (1971) använder som utgångspunkt för en kunskapssociologi inriktad på att förstå hur människor skapar kunskap i vardagslivet.

Inom B&I har bland andra John Budd (2005) och Wilson (2002) intresserat sig för fenomenologi och diskuterar den i relation till studier om informationsbeteende. De menar båda att för B&I kan fenomenologins idéer om människors upplevelser, avsikter och tolkningar för att skapa en meningsfull livsvärld bidra med förståelser av människors behov, sökning och användning av information. Även Chatman (1999) rör sig i ett livsvärldsteoretiskt landskap men med betoning på kollektivet och jag återkommer till henne i nästa avsnitt. Det finns också forskning som intresserar sig för det som kallas *everyday life information seeking* (ELIS) och som, utan att uttryckligen använda livsvärldsbegreppet, fokuserar på informationsökning och informationsanvändning i människors vardagsliv som ett sätt att orientera sig och skapa mening i tillvaron (Savolainen, 1995:266f.). Vardagslivet kopplas här till den tillvaro som inte rör arbetslivet och dess arbetsuppgifter. Det teoretiska ramverket inom ELIS har använts för att studera en rad olika grupper, bland annat tonåringar (Agosto & Hughes-

⁸ Namnet har två stavningar - *Schütz* och *Schutz*. Albert Schütz föddes i Wien 1899 och den första stavningen används i tyskspråkig litteratur medan den alternativa stavningen används i engelskspråkig litteratur. I svensk litteratur varierar stavningen. Jag kommer att använda Schütz när jag talar om honom i löpande text men Schutz i referenserna eftersom jag hänvisar till en engelsk översättning av hans arbete. En sökning i Libris på de två stavningarna ger samma träfflista.

Hassell, 2005), cancersjuka (Johnson et al., 2001), Internetanvändare (Rieh, 2004) och släktforskare (Yakel, 2004). Amanda Spink och Charles Cole (2001:301) menar att informationssökning i arbetslivet skiljer sig från vardagslivet genom att individen i arbetslivet befinner sig i en specifik miljö där målet är en slutprodukt av något slag, exempelvis en rapport, och att sökprocessen därför är rationell. Informationssökning i vardagslivet har enligt dem däremot en mer öppen och mållös karaktär genom att information söks till många olika aspekter av vardagslivet och av olika anledningar (ibid.). Jag anser att genom denna strikta uppdelning mellan arbetsliv och vardagsliv baserad på målen för informationssökningen bortser Spink och Cole från vad jag anser vara det mest intressanta bidraget från ELIS, nämligen att se individers sökande av information som en del av deras sätt att bemästra sina liv och inte som ett mål i sig. Camilla Moring (2006) är en av få forskare inom B&I som relaterar ELIS teoretiska ramverk till forskning om arbetslivet. Hon motsätter sig tanken att generellt betrakta informationssökning i arbetslivet som mer systematisk och avgränsad än i vardagslivet utan menar att även inom arbetslivet pågår ett meningsskapande för att kunna hantera tillvaron (ibid.:18). Jag kommer inte närmare att använda ELIS begreppsapparat men jag vill peka ut området för att visa att det finns forskning inom B&I som har liknande teoretiska förhållningssätt som livsvärldsperspektivet. Jag återvänder nu till min presentation av livsvärlden.

Schütz använder begreppen livsvärld och vardagsvärld parallellt (Bengtsson, 1999:24) och ofta behandlas begreppen som synonymer men enligt Jan Bengtsson (1998:34f.) finns det en grundläggande skillnad. Båda begreppen beskriver individen i en social värld som tas för given men medan livsvärlden är *oöverskridbar* är vardagsvärlden ändlig. Med oöverskridbar menas att en person aldrig kan kliva ur sin livsvärld och betrakta den utifrån (ibid.:20) Det är i den personen lever och det är där han eller hon gör sina erfarenheter och reflektioner. Samtidigt är det vad som finns i livsvärlden som personen kan reflektera kring och uppleva. Livsvärlden är således både förutsättningen för reflektion och innehållet för reflektionen. Livsvärlden inte bara uppfattas som verkligheten, den *är* verkligheten. Människan är därför ständigt i livsvärlden och det finns ingen objektiv punkt från vilken hon kan förstå den. Vardagsvärlden har däremot ett slut och kan lämnas, den är ändlig. Utöver den finns andra ändliga världar som till exempel drömvärlden, konstvärlden, teatervärlden och vetenskapsvärlden som individen kan förflytta sig emellan (Schutz & Luckmann, 1974:23f.). Alla dessa världar har sina system för hur man tänker och handlar på ett meningsfullt sätt. När ridån går upp på en teaterföreställning förflyttas åskådarna till en värld som inte tolkas på samma sätt som händelser i vardagsvärlden (Berger & Luckmann, 1971:39). Åskådarna upplever till exempel Hamlet som person och inte en skådespelare som spelar rollen Hamlet. När ridån går ner förflyttas åskådarna tillbaka till vardagsvärlden. De olika världarnas logik och sätt att skapa mening är inte självklart användbara i vardagsvärlden. Se bilaga 2 för exempel på vad som kan hända när företeelser i filmvärlden tolkas gentemot vardagsvärldens meningssystem.

Även vetenskapsvärlden har sina teorier och begrepp som skiljer sig från vardagsvärldens. När forskaren utför sina studier och drar slutsatser använder hon eller han sig

av viss kunskap för att skapa mening, en kunskap som blir meningsfull inom vetenskapsvärlden men som kanske inte direkt går att förstå i vardagsvärlden eller som ges en annan mening i den. Vardagsvärlden är dock den mest dominerande världen och det är den som människan återvänder till efter sina upplevelser i de andra världarna (Berger & Luckmann, 1971:37). Den omger alltid de andra världarna. Notera att vardagsvärlden inte handlar om att vistas i olika miljöer som i *arbetsliv* och *vardagsliv*, utan att det är en av flera upplevelsesfärer som man kan förflytta sig mellan. Alla dessa olika världar ryms inom livsvärlden där vardagsvärlden är den dominerande.⁹

Frågan är då om jag i min studie rör mig i forskarnas och doktorandernas vardagsvärldar eller vetenskapsvärldar. I egenskap av vårdvetenskapliga forskare och doktorander befinner de sig i vetenskapsvärlden där de arbetar med olika begrepp och teorier kring vårdande. Samtidigt betraktar jag forskarnas och doktorandernas vetenskapliga arbete som det levda livet som forskare och doktorand, det vill säga att tillvaron som forskare och doktorand är en typ av arbete inom en vetenskaplig social värld, på samma sätt som man kan vara sjuksköterska eller apotekare. Deras dagliga arbete är en del av vardagsvärlden som tas för given och som forskarna har rutiner för att hantera och som de förstår sig på. Medie- och kommunikationsforskaren André Janson (2001) diskuterar att massmedier kan tillhöra både en medievärld och en vardagsvärld, det vill säga massmedier tillhör en värld där det finns en speciell logik för hur mening skapas och förstås samtidigt som de är en del av vardagens aktiviteter och intressen. På liknande sätt menar jag att tillvaron som forskare och doktorand kan utspela sig i både den vetenskapliga världen och vardagsvärlden – det finns ett vetenskapligt system för hur det som studeras ska förstås men det arbete forskaren utför är också en del av vardagsvärldens rutiner och förståelser av den egna tillvaron och vad som gör den meningsfull. Det är därför oundvikligt att de två världarna överlappar varandra och att det förekommer ett flöde av förhållningssätt och rutiner mellan dem. Jag ifrågasätter därmed en skarp åtskillnad mellan dessa två världar och menar att forskarna och doktoranderna i sin tillvaro rör sig mellan vardagsvärlden och forskarvärlden. För att undvika att reducera deras tillvaro till någondera av de två kommer jag att beskriva och förstå deras aktiviteter och upplevelser som en del av en livsvärld.¹⁰ Jag intresserar mig för hur de utvecklar en förståelse av sin livsvärld som forskare så att den blir meningsfull. I det ingår till exempel att förstå hur man beter sig på ett seminarium, att kunna relatera tidigare forskningslitteratur till de egna studierna eller att dra relevanta slutsatser. Det är hur interaktionen med andra bidrar till sådana förståelser som står i

⁹ Det betyder att *vardag* i vardagsvärld inte ska förstås i motsats till t.ex. fritid, fest eller helg, utan i betydelsen vanlig, naturlig, normal. Se Andersson (2006: 36ff.) för en diskussion av ordet vardagsliv.

¹⁰ Berger och Luckmann förhåller sig ambivalent och paradoxalt till skillnaden mellan forskares vardagsvärld och vetenskapsvärld. De, liksom Schütz (1967:245), behandlar vetenskapsvärlden som en ändlig värld, skild från vardagsvärlden samtidigt som de menar att all kunskap är socialt konstruerad och påverkad av sociala intressen, även den vetenskapliga (Berger & Luckmann, 1971:104). De hävdar dock att det vetenskapliga meningssystemet generellt lyckas förhålla sig självständigt gentemot olika sociala intressen.

fokus och inte forskarnas och doktorandernas kunskapsutsagor i sig, det vill säga vad de faktiskt kommer fram till i sina vetenskapsvärldar.

Inom livsvärlden finns fenomen som individen uppfattar på ett naturligt sätt, det vill säga personen funderar inte över vad det är för fenomen och hur han eller hon ska agera i relation till det utan individen *vet* hur något ska vara eller hur man ska bete sig. Individer har en "sunda-förnuftets" kunskap om hur något förhåller sig som man delar med andra (Berger & Luckmann, 1971:37). Man vet till exempel att på lördagar stänger affärerna tidigare och inom vetenskapssamhället att man som forskare förväntas publicera sig. Livsvärlden är alltså en ordnad och oproblematisk värld som man under lång tid har byggt upp en kunskap om och ett förhållningssätt till. Individen har ett *kunskapsförråd*¹¹ (*a stock of knowledge*) (Schutz & Luckmann, 1974:7), med kunskap som bygger på tidigare erfarenheter och som används för att tolka nutiden och ge den mening. Kunskapsförrådet kan sägas innehålla ett *implicit* eller *tyst vetande* om livsvärlden vilket medför att människor sällan gör medvetna reflektioner kring vad de ser och upplever (Bengtsson, 1998:20). Man har en *för-reflexiv kunskap* om verkligheten vilket innebär att individer förstår sin livsvärld men inte reflekterar över den eftersom de lever i den (ibid.). Men människor lever trots allt inte helt oflekterat i sin livsvärld. Eftersom människan i sina handlingar är fokuserad på framtiden måste en individ ibland lämna det oflekterade tillståndet för att reflektera över hur de egna handlingarna påverkar framtidsplanerna oavsett om det är en nära förestående framtid eller på lång sikt (Andersson, 2006:46f.; Schutz, 1967:210). För en forskare kan det vara att presentera en text på en konferens nästa vecka eller att bli professor. Forskaren stannar då upp emellanåt och reflekterar över om det han eller hon gjort bidragit till det man ville uppnå eller om man ska handla på ett annat sätt.

Kunskapsförrådet är uppbyggt av individens egna erfarenheter men där ingår även kunskap och erfarenheter som kommunicerats från människor i personens närhet. Föräldrar och lärare har speciellt stor betydelse eftersom de finns med i tidiga år men även personer man möter senare till exempel i sitt arbetsliv bidrar till att kunskapsförrådet utvecklas (Schutz & Luckmann, 1974:7). Livsvärlden är en värld i vilken människor handlar, en praktisk värld, och människors intresse är därför inte i första hand teoretiskt utan inriktat på praxis, hur något ska och kan göras (Bengtsson, 1998:68ff.). I kunskapsförrådet utvecklas både bredare och mer detaljerad kunskap om det människor är mer förtrogna med, exempelvis en hobby eller sina barn (Berger & Luckmann, 1971:57f.). En individ vet till exempel mycket om det han eller hon själv arbetar med men inte så mycket om det vännerna gör. Eftersom individer har en pragmatisk inställning till tillvaron utvecklar man också i första hand kunskapsförrådet med sådan kunskap som behövs för att ens handlingar ska kunna utföras på ett oproblematiskt och oflekterat sätt. En forskare som utför många statistiska beräkningar har till exempel stor kunskap om hur han eller hon ska använda statistikprogrammet

¹¹ Bengtsson (1998:65) översätter begreppet med *erfarenhetsförråd* men jag använder *kunskapsförråd* som används i den svenska översättningen av *The social construction of reality* med titeln *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet* (Berger & Luckmann, 1979).

SPSS men känner kanske bara till att det även finns datorprogram för arbete med kvalitativa data. Dessutom vet forskaren att om programmet inte fungerar som det ska kan man prova att starta om datorn eller ringa datorsupport men känner inte nödvändigtvis till hur själva programmet är uppbyggt eller hur olika fel kan åtgärdas.

Livsvärlden är dock alltid bara oproblematiserad "tills vidare"; den gränsar alltid mot det obestämda, det som inte är självklart, det vill säga det finns alltid fenomen som kunskapsförrådet inte innehåller någon eller tillräcklig kunskap om (Schutz & Luckmann, 1974:9). Varje situation och fenomen tolkas automatiskt gentemot kunskapsförrådet och om något bryter det självklara upplevs det som problematiskt och man tvingas reflektera över det och avgöra hur det ska införlivas i livsvärlden (Berger & Luckmann, 1971:38f.). Som exempel kan man tänka sig en forskare som utför sin forskning med hjälp av en välkänd uppsättning metoder. Om forskaren i litteraturen stöter på en annan metod som använts för liknande frågeställningar bryts det vardagliga och forskaren måste ta ställning till användbarheten hos den alternativa metoden och om den ska bli del av den egna uppsättningen metoder.¹² När forskaren har lärt sig förstå den nya metoden har det egna kunskapsförrådet vidgats så att det inbegriper ytterligare aspekter av arbetet som forskare. Eftersom livsvärlden inte kan överskridas lämnar forskaren i denna process inte livsvärlden utan det är bara en del av den som under en period som inte längre fungerar oproblematiserad.

Livsvärlden innehåller fysiska fakta, värden, betydelser och egenskaper som förändras med olika situationer (Bengtsson, 1998). Det innebär att ingenting existerar isolerat i livsvärlden utan att fenomen och upplevelser är länkade till varandra på olika sätt. Deras relationer kan beskrivas som en väv av betydelser som beroende på vilken situation en person befinner sig i ger olika ingångar till en förståelse av fenomenen och upplevelserna (Andersson, 2006:42). Eftersom människor är handlingsinriktade och framtidsfokuserade får olika fenomen olika uppmärksamhet beroende på vad en person vill eller planerar att göra i olika situationer och sammanhang, och olika betydelser aktiveras (Berger & Luckmann, 1971:34). Till exempel menar Schütz (1967:25of.) att när en forskare formulerar ett forskningsproblem blir vissa betydelser relevanta medan andra inte är intressanta. Väven av betydelser kring fenomen betyder också att fenomen som inte är närvarande för tillfället kan kopplas till det en individ upplever just nu. Varje enskild situation aktiverar således kopplingar till andra situationer och individen kan därmed uppleva tillvaron som sammanhängande och meningsfull (Bengtsson, 1998:17ff.). Samtidigt medför det att livsvärlden får drag av irrationalitet eftersom tanken kan hoppa iväg och knyta upplevelser till något som egentligen inte hör hemma i den specifika situationen. Överfört till forskarnas livsvärldar kan kopplingar till icke-närvarande fenomen leda till att en forskare plötsligt kopplar samman två delar av ett forskningsområde eller ser ett nytt perspektiv på ett forskningsproblem.

¹² Inom B&I kan Brenda Dervins (1998) *sense-making approach* via social interaktionism sägas ha kopplingar till denna idé (Wilson, 2002). Dervin (1998) beskriver det som att personer rör sig genom världen och klarar sig utmärkt med den kunskap de har om hur något är och ska göras. När något problematiskt dyker upp som inte kan lösas med hjälp av det man redan vet uppstår "a gap" och personen måste söka hjälp, t.ex. använda sig av ett bibliotek.

Här kan det vara på sin plats att diskutera forskarens arbete med forskningsproblem i sin livsvärld jämfört med problematiska situationer i livsvärlden. I sin forskarvardag problematiserar forskaren olika fenomen för att finna intressanta infallsvinklar att studera. Forskaren befinner sig därmed hela tiden på gränsen för sin förståelse. Men det är inte samma sak som att det är en problematisk situation ur ett livsvärldsperspektiv – forskaren vet hur han eller hon ska arbeta med problemet även om han eller hon vet inte på förhand vet vilket resultatet ska bli. Det är ändå oproblematisks del av forskarens livsvärld där hon eller han kan använda sitt kunskapsförråd vad gäller till exempel typer av metoder, sökning av tidigare litteratur eller hur slutsatserna presenteras. Om det däremot visar sig att de metoder som brukar användas inte räcker eller att ett forskningsproblem är av en art som forskaren inte känner till så uppstår en problematisk situation i livsvärlden, det vill säga det givna och naturliga bryts. Forskaren måste nu hitta andra vägar att förstå och lösa forskningsproblem på. De lösningarna blir så småningom en del av forskarens kunskapsförråd och kan användas i arbetet med andra forskningsproblem.¹³ På ett liknande sätt förhåller det sig med livsvärldens oreflekterade tillstånd och forskarens arbete med att ifrågasätta och vara kritisk. Forskaren är kritisk och reflekterande i förhållande till forskningsproblemet men ifrågasätter inte rutiner och förhållningssätt till forskningen i sig.

Jag nämnde inledningsvis att livsvärlden delas med andra människor men hittills har jag framställt den som tämligen individuell även om det går att skönja en social värld. Jag går därför över till att explicit tala om hur individens livsvärld är kopplad till en social värld.

2.3 Livsvärldens intersubjektiva dimension

Livsvärlden är individuell men den är också *intersubjektiv*, det vill säga subjektet, individen, delar världen med andra som subjektet interagerar med (Berger & Luckmann, 1971:37). Individen uppfattar sig leva i en gemensam värld där hennes upplevelser och betydelser överensstämmer med andras upplevelser och betydelser (Schutz, 1967:11f.). Olika livsvärldar kan dock aldrig helt överensstämma eftersom varje livsvärld är individuell och baserad på individens tidigare erfarenheter och kunskaper (jfr Janson, 2001:109f.). För att beskriva att individer kan förstå varandra går det att tala om *ett socialt kunskapsförråd* (Berger & Luckmann, 1979:55f.) – *a social stock of knowledge* (Berger & Luckmann, 1971:56f.) som byggs upp över tid och mellan generationer och som bygger på delade erfarenheter och innehåller gemensamma förhållningssätt till olika fenomen. Det är således kollektivt till skillnad mot kunskapsförrådet som är individuellt. I det sociala kunskapsförrådet finns kunskap om vilka objekt som ingår i världen, hur de kan användas och förstås liksom vilka aktiviteter som kan utföras och hur de ska förstås. Det sociala kunskapsförrådet är således ett system av mening som delas av flera individer och medför att de kan utbyta erfarenheter och förstå varandra (Schutz & Luckmann, 1974:261). Genom intersubjektiviteten upplevs den

¹³ Se Berger och Luckmann (1971:38f.) för liknande exempel.

gemensamma världen som en objektiv verklighet, det vill säga världen uppfattas som en självständig verklighet, oberoende av mina och andra människors aktiviteter och inte som en produkt av just mänskligt handlande (Berger & Luckmann, 1971:77f.). Genom interaktionen bekräftar och reproducerar individerna den egna och den gemensamma förståelsen av livet i den sociala världen som därmed upplevs självklart och meningsfullt (ibid.:169ff.). Det råder således en interaktiv relation mellan individerna och den sociala världen, där de ömsesidigt skapar varandra även om den sociala världen upplevs som självklar (ibid.:78).

Innan jag går vidare och diskuterar det sociala kunskapsförrådet ytterligare vill jag säga något om den sociala världen. Jag har hittills använt *social värld* i en övergripande, obestämd betydelse, som om det bara fanns *en* social värld. För det fortsatta resonemang är det dock nödvändigt att också tala om att det finns specifika sociala världar med egna sociala erfarenhetsförråd. Schütz, Berger och Luckmann skriver till övervägande del ur ett individuellt perspektiv även om individen rör sig i en intersubjektiv värld. I deras arbeten är det i regel en gemensam social värld som avses men där det genom specialisering och uppdelning av arbete i samhället, uppstår även en specialisering och uppdelning i det sociala kunskapsförrådet (Berger & Luckmann, 1971:98f.; Schutz, 1967:14f.). Författarna talar om att kunskapen är *socialt distribuerad*, vilket innebär att det bildas sektorer av kunnande som individer som rör sig i de sektorerna har nytta av men som andra inte behöver ta till sig (ibid.). Det tyder på att det går att tala om olika sociala kunskapsförråd. Berger och Luckmann (1971:102ff.) talar också om att *del-universa* (egen översätt., eng. *sub-universities*) kan utvecklas, vilket är avgränsade delar av den sociala världen med helt eller delvis egna sociala kunskapsförråd. Jag tar deras resonemang som intäkt för att tala om att det finns olika utsnitt av den sociala världen som kan betraktas som specifika sociala världar. Det kan jämföras med Benita Luckmann (1970) som talar om "man's part-time existence in part-time societies" (581). Hon menar att dessa sociala världar på olika sätt, direkt eller indirekt, är knutna till varandra (ibid.).

Genom att tala om olika sociala världar menar jag också att det finns flera sociala kunskapsförråd som är knutna till en eller flera sociala världar. Inom yrken finns till exempel olika sociala kunskapsförråd, inom familjen ett annat, och i Sverige ett tredje och så vidare. Exempelen antyder att det sociala kunskapsförrådet kan omfatta mer eller mindre vidsträckta sociala världar och också världar som överlappar varandra. Familjen bor i Sverige och delar därför socialt kunskapsförråd med andra familjer i Sverige. Genom att röra sig i olika sociala världar kommer individer också i kontakt med och rör sig mellan olika sociala kunskapsförråd som bidrar till uppbyggnaden av det egna kunskapsförrådet i livsvärlden. Omvänt påverkar enskilda personers kunskapsförråd utformningen av de sociala kunskapsförråden i de sociala världar personen deltar.

För att benämna de olika sociala världarna hämtar jag begreppet *den lilla världen* (*small world*) från Chatman (2000) som hon använder i studier av olika gruppers förhållningssätt till information och informationssökning (se även Burnett et al., 2001:536f.). Den lilla världen beskriver hon som "... a community of like-minded

individuals who share coownership of social reality” (Chatman, 1999:213) Det är en social värld där människor delar en *världsbild*, det vill säga individerna har ett gemensamt sätt att uppfatta vad som är en ordnad värld (Chatman, 2000:11). Världsbilden erbjuder ett referenssystem mot vilket företeelser beaktas och inordnas eller avvisas så att de framstår som meningsfulla. Det medför att ”life in a small world is one in which activities are routine, and predictable (Chatman, 1999:209). Enligt Chatman förmedlas världsbilden via *sociala normer* som pekar ut vad som är acceptabelt beteende och inte (Chatman, 2000:11). Det är de gemensamma normerna och världsbilden som hjälper individer att skapa mening i den lilla världen.

Victoria Pendleton och Chatman (1998:737ff.) menar att i världsbilden och normerna ryms även olika förhållningssätt till information och accepterade sätt att söka och använda information på i den lilla världen. Till exempel visar Chatman (1999) i en studie av kvinnliga interner hur behoven av information och användningen av olika källor formas av synen på vad som behövs för att skapa en meningsfull tillvaro i fängelset. Det diskuteras också i en studie av feministiska bokhandlare där information förefaller vara en viktig del av bokhandlarnas lilla värld och det finns en norm där deltagarna förväntas sprida feministiska idéer och berättelser som synliggör kvinnors erfarenheter (Burnett et al., 2001:545). Där finns också en norm om att samarbeta vilket leder till att bokhandlarna ständigt delar information inom sitt nätverk av andra bokhandlare eller andra intresserade av feministiska frågor (ibid.:545). Sökandet efter och användning av information betraktas i denna forskning som sociala aktiviteter både för att enskilda individer ska skapa mening i den lilla världen och för att den gemensamma världsbilden ska upprätthållas. Denna syn på informationens funktion som ett medel att skapa mening i en social kontext gör att jag placerar dem inom en kommunikativt orienterad ansats.

Kopplat till livsvärldsperspektivet finns det tydliga paralleller mellan Chatmans begrepp *världsbild/normer* och begreppet *det sociala kunskapsförrådet*. Jag uppfattar det så att den lilla världen är en social värld med ett socialt kunskapsförråd som innehåller kunskap om hur livet inom världen ska levas och uppfattas. Den kunskapen inkluderar förhållningssätt till information. Den lilla världen är ett sociologiskt begrepp som bland annat används inom studier av sociala nätverksstrukturer (se ex. Kochen, 1989). Den forskningen rör sig på ett strukturellt plan vilket även Chatman gör men hon fokuserar snarare på hur kollektiva föreställningar i olika sociala världar formar individens förhållande till och handlingar kring information än hur nätverksstrukturer ser ut. Den lilla världen utgår från kollektivet och hos henne återfinns inget begrepp som utgår från individen och som motsvarar *livsvärlden*. Jag menar att i den lilla världen deltar och interagerar individer som alla har en egen livsvärld med ett kunskapsförråd gentemot vilket fenomen och upplevelser tolkas och inordnas så att vardagen blir problematisk. Genom individernas interaktion skapas och delas också den lilla världens sociala kunskapsförråd med sina normer och förhållningssätt för livet i den lilla världen. Den kunskapen införlivas i och blir en del av individernas egna kunskapsförråd och därmed livsvärld.

Genom individers interaktion utvecklas den lilla världen med ett socialt kunskapsförråd och det Berger och Luckmann (1971:77ff.) kallar en *institutionalisering* av mänskliga aktiviteter, har skett. För vetenskapssamhället kan det till exempel handla om en institutionalisering av rutiner för publicering, vilka forskningsmetoder och vilket material som kan användas liksom karriärvägar. Kunskapen rör sig på både konkreta och abstrakta plan och den används av forskarna när de utför sitt arbete och bidrar därmed till utformningen av forskningspraktiken (ibid.:83ff.). Genom institutionaliseringen sker en *rutinisering* av de gemensamma aktiviteterna, det vill säga det utvecklas självklara sätt att utföra något på som individen och kollektivet inte behöver fundera över (ibid.:76). I den tidigare refererade studien av feministiska bokhandlare framkommer till exempel att de har rutiner för spridningen av aktuell feministisk information i form att flygblad, annonser och nyhetsbrev (Burnett et al., 2001:545). Rutinerna är en viktig del av det sociala kunskapsförrådet och i dem finns normer och förhållningssätt inbäddade, det vill säga i exempelvis rutinerna för hur forskning publiceras finns normer för hur forskning ska bedömas och legitimeras. Rutinerna hjälper individer att agera på ett accepterat sätt i den lilla världen. Genom att anamma och införliva rutinerna i den egna livsvärlden blir individen en del av den sociala världen.

Innan jag går vidare och beskriver delar av det sociala kunskapsförrådet vill jag kort diskutera det sociala kunskapsförrådets förhållande till en forskningspraktik. I introduktionskapitlet beskriver jag forskningspraktik som bestående av handlingar och rutiner som bygger på kunskap i det sociala kunskapsförrådet. I det här avsnittet har jag just diskuterat att rutiner är en del av det sociala kunskapsförrådet vilket implicerar att forskningspraktiken skulle vara en del av det sociala kunskapsförrådet. Genom att normer och förhållningssätt bäddas in i rutiner är forskningspraktiken tätt förbunden med det sociala kunskapsförrådet och de kan ibland vara svåra att skilja åt. Därmed inte sagt att de två är samma sak. Jag menar att det sociala kunskapsförrådet innehåller kunskap och antaganden om vad forskning är och hur forskning ska bedrivas medan forskningspraktiken är de manifesta yttringarna av denna kunskap. Den tolkningen gör jag utifrån Pickerings (1995:21ff.) beskrivning av forskningspraktik som en punkt där kunskap, social organisation och materiella förutsättningar knyts samman. Det kan jämföras med Wenger (1998:45ff.) som jag uppfattar inkluderar även den kunskap som ligger till grund för en viss praktik, exempelvis antaganden och förhållningssätt till hur något ska göras, i praktikbegreppet.

För att individen ska veta vad som är relevant respektive inte relevant i den lilla världen finns i det sociala kunskapsförrådet *relevansstrukturer* (Berger & Luckmann, 1971:59). Överfört till informationssökning är det inte relevant att använda sig av auraläsning för att förstå hur någon upplever sin situation, däremot är det relevant att intervjua vederbörande. Relevansstrukturerna fungerar också så att personer vet vad som är relevant att ta upp i vissa kontexter och med vissa personer. En vårdvetenskaplig forskare berättar exempelvis inte för sin tandläkare om sina bekymmer med den senaste forskningsstudien eller med sin professor om hur svårt det är att lösa barnpassningen. Det är inte heller någonting som man tar upp på ett seminarium som orsak till att artikeln inte är färdig. Däremot kan forskaren som kollega naturligtvis tala med

sin kollega, professorn, om detta på lunchen. Det pekar också mot att kunskapen i det sociala kunskapsförrådet inte är jämnt fördelad mellan personer i den sociala världen utan att den är socialt distribuerad, det vill säga olika människor har olika kunskap och en person delar inte all sin kunskap med alla (ibid.:60f.). En hjälp för att veta vem man kan vända sig till med en viss typ av frågor fås genom en annan viktig del av det sociala kunskapsförrådet, nämligen olika typifieringsscheman.

Typifieringsscheman erbjuder verktyg för att förstå och hantera hur händelser, upplevelser och andra människor ska indelas, typifieras (Berger & Luckmann, 1971:43f.). Genom typifieringen kopplas vissa egenskaper till personen, handlingen eller fenomenet och andra vet hur de ska förhålla sig till och agera gentemot personen eller fenomenet. När någon eller något typifieras är det inte individens eller fenomenets egenskaper som beaktas utan det är just en objektifierad *typ* som blir resultatet, för personer kallat *social typ* (ibid.:91). Typifieringarna finns tillgängliga i det sociala kunskapsförrådet i form av *roller* (ibid.:89ff.). Rollerna fungerar som en konkretisering av kunskap om vad som är önskvärt och acceptabelt beteende inom en viss social miljö och blir då också en mall för den typifierade personen att veta hur han eller hon förväntas bete sig. Individer kan välja att inte acceptera dessa typifieringar men kan då kanske inte heller delta i den lilla världen. Om en forskare verkligen väljer att använda auraläsning som metod i sin forskning får forskaren förmodligen svårt att få legitimitet både för sin forskning och sig själv. Olika roller innehåller olika kunskap från det sociala kunskapsförrådet, det vill säga det rymms (delvis) andra typifieringar i exempelvis rollen som *doktorand* än som *forskare*.

Pendleton och Chatman (1998:735) menar att det finns en koppling mellan typifiering av personer och hur personer väljer att förhålla sig till information. Information från personer som tillhör en social typ som anses önskvärd, får en högre relevans och legitimitet än information från personer av en icke önskvärd typ (Burnett et al., 2001:537). I vetenskapssamhället bedöms kanske litteraturtips från typen professor som mer relevanta och viktiga att använda än tips från typen doktorand eftersom en professor förväntas ha större kunskap om ämnesområdet.¹⁴ Skillnaden i bedömning av relevans borde också kunna gälla om en person anser sig ha något gemensamt med en person av en viss typ, exempelvis lyssnar kanske en förälder mer på en annan förälders råd än råd från en person utan barn. För att idén om sociala typer inte ska bli alltför kategorisk menar jag att det är viktigt att komma ihåg att typifieringen alltid görs inom den lilla världens kunskapsförråd, det vill säga de egenskaper som tilldelas typen och de förväntningar på beteende som finns gäller inom den lilla världen. Det är inte litteraturtips från alla professorer oavsett ämne som har betydelse utan det är professorer som befinner sig inom samma lilla värld eller i sociala kontexter som anses relevanta i den lilla världen.¹⁵

¹⁴ Att ta vara på en professors litteraturtips kan också ses som en strategi för att få legitimitet och tillgång till resurser. Genom att använda en teori, metod eller ett perspektiv som individen uppfattar att professorn tycker är viktigt kan individen få uppmärksamhet och kanske knytas till ett visst forskningsprojekt.

¹⁵ Resonemanget om sociala typer leder också in på en dimension av den sociala världen som inte finns med i livsvärldsperspektivet och det är att människor tycker mer eller mindre bra om varandra. Det finns tillfällen då rationaliteten sätts ur spel även för personer med högt värde inom den lilla världen och det är när man inte kommer överens med en person socialt, det som brukar kallas personkemi.

Indelningen i sociala typer sker rutinmässigt och är inget människor i den lilla världen reflekterar över i sina livsvärldar. Wilson (2002) menar med utgångspunkt i Schütz, att för en forskare kan sådana indelningar vara en användbar metod för att tydliggöra och klassificera olika sociala beteenden. Sociala typer är då enligt honom en utgångspunkt för att utforska ett informationsökningsbeteende, till exempel hur en viss social typ lär sig vad som ingår i typifieringen (ibid.). Det kan uttryckas som att forskaren försöker förstå på vilka sätt en viss social typ skapar mening i sin tillvaro. Tanken är tilltalande men i hans resonemang saknar jag den intersubjektiva dimensionen av begreppet. Typifieringen av sociala typer är en intersubjektiv förståelse, det vill säga är beroende av det sociala kunskapsförrådet i en social värld. Det innebär att hur en social typ förhåller sig till information alltid måste studeras i relation till hur typifieringar och information förhandlas inom den lilla världen. Det är en aspekt som jag även saknar i Budds (2005) diskussioner om fenomenologins användning inom B&I.

Personer som är nya i den lilla världen måste lära sig den kunskap som ryms i det sociala kunskapsförrådet innan de kan uppfatta sig som en del av världen, eller annorlunda uttryckt, innan den nya världen kan uppfattas som självklar och naturlig. Det sker genom en socialiseringsprocess där personen efterhand uppfattar betydelser och förhållningssätt, både sådana som är tydliga genom rutiner och mer implicit kunskap, och inkorporerar dem i det egna kunskapsförrådet (Berger & Luckmann, 1971:157ff.). Den sociala världens kunskapsförråd har blivit en del av den egna livsvärldens kunskapsförråd och livsvärlden uppfattas därmed som meningsfull. Socialiseringen sker genom att man interagerar med personer i den lilla världen som därigenom både delar med sig av sin kunskap och fungerar som exempel på hur det sociala kunskapsförrådet tar sig uttryck i till exempel hur man utformar en problemställning. Det kan finnas formaliserade inslag som underlättar socialiseringen. Det kan till exempel finnas krav på att doktorander ska genomgå en viss typ av kurser. Sådana kurser förmedlar då en del av det sociala kunskapsförrådet till doktoranderna. I avsnitt 1.3 diskuterade jag om forskares sökande efter legitimering. Betraktat ur ett livsvärldsperspektiv kan sökandet efter legitimering ses som ett sökande efter att tillhöra en liten värld. När viss forskning ges legitimitet är det ett tecken på att andra forskare anser att den följer de normer för vad som är god och relevant forskning inom det specifika ämnesområdet.

Innan jag sammanfattar avsnittet om livsvärlden vill jag ta upp något av den kritik som har riktats mot livsvärldsperspektivet så som Schütz behandlar det. I hans förhållningssätt till livsvärlden finns ett inbyggt problem som rör möjligheten att få tillgång till den intersubjektiva delen av densamma (Karlsson, 2004:76f.). Schütz' utgångspunkt är hur livsvärlden erfars i ett enskilt subjekts medvetande och det är därför inte möjligt att analytiskt synliggöra de intersubjektiva delarna. En lösning är att som Karlsson (ibid.:79ff.) beskriver, fokusera på att språket som används för att förmedla erfarenheter och upplevelser av livsvärlden, är en sociokulturell produkt. Det innebär att inte betrakta språket som ett neutralt medium mellan upplevelser och en verklighet utan som ett system av tecken som får sin mening i människors handlingar, deras praktiker. Det är i praktiken som betydelser formas och upprätthålls. Detta sätt att

betrakta språket som en social produkt återfinns också, som jag diskuterar i avsnitt 2.1, inom den kommunikativt orienterade ansats jag rör mig inom. Även Berger och Luckmann (1971:49ff.) diskuterar att språket inte är oavhängigt en verklighet, utan att språket skapar verkligheten och att individer samtidigt genom social interaktion ger språket mening. Genom att individer använder språket för att för sig själv och för andra uttrycka sina upplevelser inordnar de sig i de normer och förhållningssätt som finns för vad språket betyder och hur det kan användas. Den subjektiva förståelsen är därför kopplad till en intersubjektiv verklighet. Det medför att när individer delar med sig av sina upplevelser och erfarenheter i livsvärlden synliggörs både det subjektiva medvetandet och de intersubjektiva dimensionerna (ibid.:95).

Det subjektiva och det intersubjektiva och därigenom olika sociala världar finns således alltid närvarande i individens berättelser. Med den syn på livsvärldar och sociala världar som ömsesidigt beroende och gemensamt skapande som jag använder är det svårt, och i sig inte intressant, att skilja dem åt. Individens utsagor om sina livsvärldar ska tvärtom ses som exempel på en delad värld där den sociala kontextens strukturer och kunskapsförråd omsätts i individernas handlingar och upplevelser i livsvärlden (Andersson, 2006:49f.). Det bör dock påpekas att livsvärlden alltid är unik eftersom den utgår ifrån individens tidigare erfarenheter och upplevelser (ibid.:50f.). Handlingarna och upplevelserna är subjektiva men de är formade i olika sociala världar. För att synliggöra denna dubbelhet lyfts praktiken fram som lämplig utgångspunkt – det är där det subjektiva och den sociala världen möts och omsätts i handling och får sin mening (Frykman & Gilje, 2003).

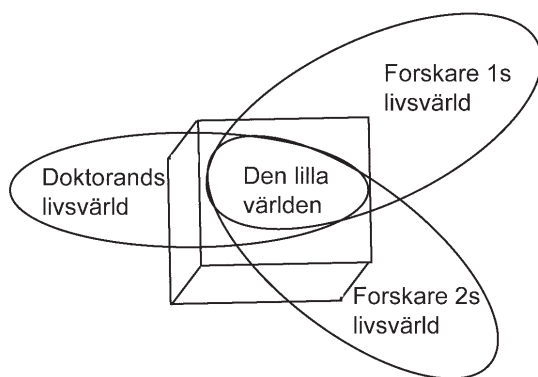
Men även om det subjektiva och det sociala är sammanvävt kan det vara intressant att försöka förstå på vilket sätt en viss social värld tar sig uttryck i livsvärlden. Jag talade tidigare om att när mänskliga aktiviteter utförs regelbundet och gemensamt sker en institutionalisering, det vill säga det bildas rutiner och andra förhållningssätt som tillåter och sätter gränser för handlingar. Institutionaliseringen kan vara mer eller mindre beständig. Högskolorna är med sina byggnader, sina indelningar i exempelvis discipliner och institutioner och den mängd föreskrifter som styr verksamheten exempel på beständighet (Karlsson, 2004:90f.). Även om högskolorna alltid kan förändras eftersom de i grunden är uppbyggda av individer och bibehålls av individer, uppfattas de som objektiva och tröga att förändra. Personer som är nya på högskolorna socialiserar snarare in i högskolornas normer och förhållningssätt än att de förändrar själva högskolan (ibid.). Det innebär att det finns starka normer och rutiner för hur livet ska levas som forskare och doktorander måste ta ställning till. Jag menar därför att det är meningsfullt att i utsagorna från de forskare och doktorander jag intervjuat synliggöra de intersubjektiva dimensionerna för att få perspektiv på deras erfarenheter och upplevelser. Hur jag åstadkommer det behandlas i kapitel 3, *Metodologi*.

Sammanfattningsvis har jag i kapitlet beskrivit hur individer lever och handlar i en intersubjektiv livsvärld som upplevs oproblematiserad och meningsfull. Individens erfarenheter finns samlade i ett kunskapsförråd gentemot vilket upplevelser tolkas och ges mening. Individen har mer kunskap om det han eller hon ofta kommer i kontakt med och eftersom individen är inriktad på handling har framtida planer också

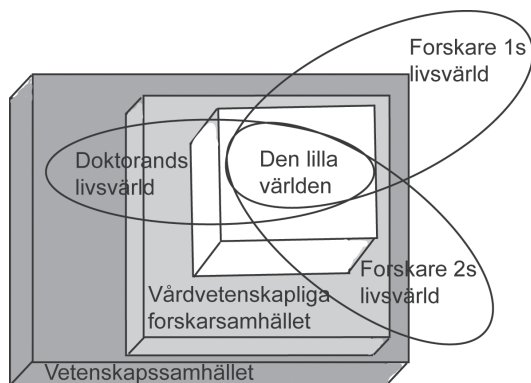
betydelse för vad som ska få uppmärksamhet och ges mening. Genom interaktionen med andra i den lilla världen förmedlas, förhandlas och befasts kunskap om vad en gemensam meningsfull värld är. Idéer, förhållningssätt och normer finns tillgängliga i det sociala kunskapsförrådet i form av bland annat typifieringsscheman och relevansstrukturer. Det sociala kunskapsförrådets kunskap är grunden för den lilla världen och tar sig uttryck i en praktik. Genom att ta del av och införliva den kunskapen i det egna kunskapsförrådet kan individen rutinmässigt hantera vanliga fenomen och händelser i den egna livsvärlden; ett skapande av mening sker och individerna upplever en meningsfull och självklar verklighet. Den lilla världens kunskap formar på så sätt individens livsvärld samtidigt som individen genom att alltid agera utifrån sin egen livsvärld i interaktionen med andra formar den sociala världen. Jag går nu över till att beskriva hur jag kommer att använda denna teoriram i min studie.

2.4 Livsvärldar och den lilla världen i min studie

I avsnitt 2.2 har jag redan diskuterat att jag förstår forskarnas och doktorandernas handlingar och upplevelser som delar av deras livsvärldar. Vad gäller deras gemensamma, sociala värld menar jag att olika delar av vetenskapssamhället kan ses som exempel på den lilla världen. Vetenskapssamhället beskrivs ofta som sammanslutningar av forskare i olika discipliner och olika subspecialiteter där man delar gemensamma idéer och värderingar kring hur forskning ska bedrivas och bedömas, och vilka forskare och lärosäten som är framstående (Garvey, 1979; Whitley, 2000). Jag har valt att utgå ifrån en forskargrupp och betraktar det som att de enskilda forskarnas och doktorandernas livsvärldar utspelar sig inom den lilla världen *den vårdvetenskapliga forskargruppen* (figur 1). Här uppfattas livet på ett rutinmässigt sätt genom det sociala kunskapsförrådet med normer, typifieringar och strukturer för relevans som hjälper till att hantera händelser rutinmässigt. Alla individer i den lilla världen har inte samma

Figur 1. Illustration av relationen mellan livsvärldar och den lilla världen.

Figur 2. Illustration av relationen mellan livsvärldar, den lilla världen och andra sociala världar.

kunskap utan den är socialt distribuerad, det vill säga individerna har olika detaljerad kunskap om fenomen i den lilla världen (Schutz & Luckmann, 1974:14f.).

Inom forskargruppen sammanfaller de olika personernas livsvärldar eftersom de deltar i den gemensamma lilla världen men livsvärldarna kan också sammanfalla utanför arbetet om man till exempel umgås privat. Varje forskares och doktorands livsvärld sträcker sig även utanför akademien och innehåller till exempel erfarenheter från tidigare arbetsliv och livet med familj och vänner. Dessa kontexter bidrar då också med normer och kunskapsförråd som påverkar upplevelserna och betydelsen av interaktionen i sociala nätverken och forskningspraktiken. Det innebär att även om det är upplevelserna inom livet i forskargruppen och på institutionen som står i fokus, tolkar forskarna och doktoranderna upplevelserna och ger dem mening utifrån sina totala livsvärldar, det vill säga erfarenheter från de olika sociala världar personerna vistas i. Det en forskare eller doktorand fokuserar på i livsvärlden och den förståelse som utvecklas hör samman med tidigare erfarenheter men också vilka framtidsplaner personen har. Därför är det intressant att inte bara förstå hur forskarna och doktoranderna upplever något här och nu utan också hur det relateras till dåtid och framtid.

Den vårdvetenskapliga forskargruppens värld är inte isolerad utan relaterad till andra sociala världar. I mitt empiriska material synliggörs några av dessa sociala världar som påverkar upplevelserna i den lilla världen. Det är dock rimligt att redan här anta att den vårdvetenskapliga institution som forskargruppen tillhör har betydelse liksom det vårdvetenskapliga forskarsamhället och vetenskapssamhället i stort (figur 2). Det faktiska samspelet mellan de olika världarna är mer komplext än illustrationen visar men som en skiss av hur de relaterar till varandra är den tillräcklig.

Om livsvärldsperspektivet kopplas till mitt resonemang om vetenskapssamhällets dynamik i avsnitt 1.3 går det att förstå forskargruppens forskning som mer eller mindre knuten till någon av de ansatser och den syn på forskning som rymms inom dessa kon-

texter. Det innebär att forskargruppens sociala kunskapsförråd speglar och avspeglas i närliggande kontexters sociala kunskapsförråd. De olika sociala världarna erbjuder alternativa betydelser av fenomen och upplevelser i den lilla världen. Eftersom den lilla världen formas av individers erfarenheter beror innehållet i det sociala kunskapsförrådet på vilka som arbetar inom och är knutna till forskargruppen och vilka andra sociala världar de har kontakt med. Genom interaktionen anpassas och införlivas en viss syn på forskning i det dagliga arbetet; en forskningspraktik formas och forskare verksamma inom forskargruppen behöver inte i varje stund välja mellan olika riktningar. Valen är redan gjorda och avspeglas i forskargruppens arbetssätt. Det är dock ingen fast praktik utan diskussionen om teorier och metoder kan ständigt uppkomma och praktiken förändras. Samtidigt kan den lokala uppsättningen normer och förhållningssätt inte vara alltför avskild från mer övergripande normer inom de kontexter forskargruppen vill tillhöra om forskningen ska anses relevant och legitim.

I nästa kapitel kommer jag att diskutera hur jag arbetat för att undersöka forskargruppens interaktion och praktik som både en del av en livsvärld och den lilla världen.

3 Metodologi

Livsvärldsperspektivet har ett filosofiskt ursprung i intresset för individens vara och relationen mellan individen och den sociala verkligheten, men livsvärlden, det vill säga människors upplevelser av det levda livet, kan även utforskas empiriskt genom att försöka närma sig upplevelserna (Bengtsson, 1999:26f.)¹⁶. Det görs dock med förbehållet att forskaren aldrig kan studera någons livsvärld från en neutral punkt utan ständigt är närvarande i sin egen livsvärld (ibid.:26f.).¹⁷ En viktig metodologisk aspekt är att undvika att på förhand göra antaganden och tolkningar av det som studeras och ska förstås utan att försöka vara så öppen som möjligt (van Manen, 1997:29). Däremot erbjuder livsvärldsperspektivet inte någon egentlig metoduppsättning utan valet av metod påverkas av vad forskaren i varje studie bedömer kan ge tillgång till människors upplevelser och som kan göra rättvisa åt den verklighet man vill studera, bland annat så att öppenheten kan behållas. Dock väljs ofta så kallade kvalitativa metoder eftersom upplevd verklighet är svår att kvantifiera så att komplexiteten och de lager av meningar som upplevelserna innehåller blir och förblir synliga (Bengtsson, 1999:32). I de följande avsnitten presenterar jag de metoder jag valt och hur de använts i studien.

3.1 Metodval

I avhandlingen rör jag mig på två nivåer, individens livsvärld och den sociala lilla världen. Som jag diskuterar i avsnitt 2.2 och 2.3 är de två inte åtskilda utan de har ett ömsesidigt skapande förhållande till varandra. Livsvärlden skapas delvis i den lilla världen och den lilla världen består av utsnitt av olika livsvärldar. Jag sökte därför metoder som kunde ge mig kunskap om båda världarna.

För att få möjlighet att samtala med forskarna och doktoranderna om deras upplevelser av sina nätverk och forskningspraktik valde jag kvalitativa intervjuer. Dessa var semistrukturerade vilket innebar att de hade förbestämda temaområden men öppna frågor för att inte styra intervjuerna för mycket och samtidigt undvika alltför omfattande material. De intervjuades utsagor innehöll bilder av deras livsvärldar men

¹⁶ Det finns en diskussion om huruvida fenomenologi, som livsvärldsperspektivet hämtar näring från, ska betraktas som en filosofi eller som en metod. Mats Alvesson och Kaj Sköldbäck (1994) menar till exempel att det är en metod medan Ference Marton och Shirley Booth (1997) ser det som en filosofi.

¹⁷ Det betyder att den kunskap som jag som doktorand skapar i denna avhandling är beroende av min livsvärld. Jag kan inte lämna min livsvärld för att inta en neutral position. Min livsvärld, och därför också den kunskap jag producerar, är förbunden med en social värld, B&I generellt och forskning inom informationssökning och informationsanvändning specifikt.

genom att världarna är intersubjektiva innehöll de också bilder av forskargruppens lilla värld. Jag använde också observation för ytterligare tillgång till och möjlighet till förståelse av forskarnas och doktorandernas livsvärldar. Jag satt med och observerade vid ett doktorandseminarium för att få insyn i institutionens seminariekultur och förhållningssätt till forskning. Jag deltog också vid två disputationer för doktorsexamen på institutionen. Både seminariet och disputationerna gav mig tillgång till ett värdefullt utsnitt av doktorandernas forskningspraktik även om ren observation inte på något djupare sätt kan ge tillgång till individers livsvärldar (jfr Bengtsson, 1999:34). För det behövs deltagande observation där forskaren deltar i den värld man är intresserad av och interagerar med personer i den (van Manen, 1997:68). Den typen av observationer var inte aktuell eftersom jag bedömde att det skulle vara alltför svårt att vara delaktig i forskarnas och doktorandernas vardag bortom den typ av formella sammanhang som disputationer och seminarier är, utan att störa dem alltför mycket. Olander (1992:34) övergav till exempel i sin studie om personlig informationshantering i datavetenskap sina försök att observera forskares arbete med en text och läsning av litteratur eftersom de frågor hon ville ställa avbröt aktiviteten.

Även om intervjuerna och seminarie- och disputationsdeltagandet gav tillgång till illustrationer av den lilla världen hämtade jag, för att få en fylligare bild av den lilla världen, också inspiration från en litteraturstudie av normativt informationsbeteende i virtuella världar och bland feministiska bokhandlare av Burnett et al. (2001). De forskarna identifierade via forskningslitteratur om de två sociala världarna de informationsbeteenden, världsbilder, sociala normer och sociala typer som fanns representerade. Jag för min del tog del av litteratur om vård- och omvårdnadsvetenskap och fokuserade framförallt på dess framväxt och forskning. Jag inhämtade också uppgifter på institutionens och det specifika forskningsprojektets webbsidor; uppgifter som fungerade på två plan, dels som fakta om verksamheten, dels som exempel på institutionens och forskargruppens självbild och vad som är viktigt att föra fram, till exempel synen på forskning. Materialet bidrog i analysen till att synliggöra det sociala kunskapsförrådet i de intervjuades utsagor. Sammantaget gav denna blandning av metoder mig tillgång till upplevelser av både forskarnas och doktorandernas livsvärldar och beskrivningar av deras lilla värld. Jag går nu över till att presentera och diskutera studiens uppläggning, genomförande och urval.

3.2 Studiens uppläggning och genomförande

I detta avsnitt diskuterar jag inledningsvis mitt urval och därefter hur intervjuerna lades upp och genomfördes liksom hur seminarie- och disputationsdeltagandet gick till. Avsnittet avslutas med en beskrivning av analysarbetets delar.

3.2.1 *Urval av institution, forskargrupp och deltagare*

Den specifika institutionen valdes efter en inventering av vårdvetenskapliga institutioner i Sverige och utifrån vetskapen om att denna hade en utbyggd forskningsor-

ganisation och en etablerad forskningsmiljö med aktiv forskning. Inom institutionen sökte jag sedan en forskargrupp knuten till samma forskningsprojekt som därigenom har en gemensam forskningspraktik. Min avsikt var att synliggöra exempel på hur individer skapar mening i en gemensam praktik med hjälp av överlappande nätverk. Ett kriterium var också att forskargruppen skulle bestå av seniora och juniora forskare samt doktorander som kommit olika långt i sin forskarutbildning för att få exempel på nätverk under olika stadier av den akademiska karriären. Forskning har nämligen visat att forskares användande av och förlitande på socialt orienterad informationssökning ökar efterhand under karriären (Seldén, 1999:24). Urvalet öppnade på så sätt för möjligheten att synliggöra skillnader i betydelsen av interaktionen i nätverk.

Efter ett samtal om forskningens organisation med en universitetslektor på berörd institution, valdes ett pågående forskningsprojekt ut där kriterierna var uppfyllda. Jag kontaktade gruppens forskningsledare för att informera om studien och få ett godkännande av hennes egen medverkan samt att jag kunde kontakta medlemmar i forskargruppen med förfrågan om eventuellt deltagande i studien. Vid tiden för intervjun bestod forskargruppen till övervägande del av personer som var verksamma inom vårdvetenskap. Av dessa valdes en av doktoranderna som varit antagen en längre tid ut för en pilotintervju. Dessutom tillfrågades förutom forskningsledaren, tre forskare och två doktorander om deltagande i studien, varav en forskare avböjde deltagande. Antalet disputerade vårdvetare i forskargruppen var färre än antalet doktorander så för att få en så jämn fördelning mellan grupperna som möjligt tillfrågades inte fler doktorander efter att forskaren tackat nej. Urvalet fördelade sig därför i slutändan på sex personer: en professor/forskningsledare, två forskarassistenter och tre doktorander, varav en för en pilotintervju som senare inkluderades i själva studien.

3.2.2 Intervjuerna

I intervjudelen planerade och genomförde jag två intervjuer med varje deltagande person. Varje intervju tog 1-1,5 timme och genomfördes med 1-3 veckors mellanrum. Dessa intervjuer föregicks, som jag tidigare nämnt, av en pilotintervju med en doktorand i forskargruppen som senare inkluderades i min studie. Ytterligare en pilotintervju genomfördes med en doktorand som inte har anknytning till vårdvetenskap och som inte finns med i den här presenterade studien. Totalt utgör mitt material således 6x2 intervjuer à 1-1,5 timme.

Personerna kontaktades med en kort beskrivning av studien, en förfrågan om medverkan och förslag på datum för en första intervju (bil. 3). De som var intresserade av att delta fick sedan inför den första intervjun ett längre introduktionsbrev med information om studien och intervjun (bil. 4). Före den andra intervjun fick de ett brev med en påminnelse om att vi skulle ses samt en beskrivning av vad intervjun skulle handla om. Kommunikationen sköttes huvudsakligen via e-post utom vid ett par tillfällen då intervjutiden bokades om via telefon.

Vid intervjuerna använde jag en intervjumall med temaområden och tillhörande frågor som jag ville behandla under intervjun. Även om formuleringarna i mallarna är utförliga och precisa uppstod de exakta formuleringarna under intervjuerna som

en följd av vad som hände i samtalet med den intervjuade. Den dynamiska situation som skapades genom den kvalitativa intervjun innebar att teman som var tänkta att behandlas vid det första tillfället ibland togs upp vid det andra tillfället och tvärtom, med anpassning av mallen som följd. Mallen anpassades också till om det var en doktorand eller en forskare som intervjuades och om något behövde förtydligas eller klargöras vid den andra intervjun. De temaområden som användes i mallen bedömde jag skulle belysa olika aspekter av forskarnas och doktorandernas livsvärldar i den lilla världen (bil. 5 & 6). Valet gjordes utifrån en kombination av mina frågeställningar och kunskap om forskarvärlden genom forskningslitteraturen och egna erfarenheter. Efter pilotintervjun tillkom ett tydligare fokus på vad en forskare eller doktorand gör dagligen och betoningen mellan temaområdena ändrades något.

Syftet med den första intervjun var att ta del av forskarnas och doktorandernas egna beskrivningar av sina nätverk. Vid tiden för intervjuerna var jag i första hand intresserad av personliga nätverk och bad därför de intervjuade att tala om sina personliga nätverk som jag inte definierade närmare utan lämnade öppet för dem att tolka vad det är. Under arbetet med analysen ändrade jag mitt fokus till sociala nätverk eftersom det var tydligt att de intervjuades utsagor innehåll både *personliga* och *professionella* kontakter. Dessutom ville jag ringa in deras upplevelser av sin situation idag, inklusive vägen dit och tankar om framtiden. De huvudsakliga teman som berördes var: bakgrundsfakta om personen; personens forskning samt synen på forskning och arbetet som forskare/doktorand (bilaga 3). De intervjuade ombads inledningsvis att rita vad jag kallade en händelselinje, en kronologisk linje över vägen fram till tiden för intervjun. Inom bland annat genusforskning används livslinjer för att exempelvis synliggöra centrala händelser och val i en persons liv (Elgqvist-Saltzman, 1994). Det gav mig inspiration till att använda händelselinjen som en teknik för att utifrån det forskaren eller doktoranden själv tyckte var viktigt diskutera vägen fram till idag och vad som format hans eller hennes situation.

De fick ett A3-blad med en linje där datum för intervjun var utmärkt och de föreslogs börja vid grundutbildningen och ta med händelser som inverkat på deras situation idag. Jag påpekade att det kunde inkludera händelser både inom yrkeslivet/studielivet och utanför, till exempel kopplat till familjen. De ombads också berätta samtidigt som de ritade. Utifrån linjen talade vi också om framtiden, till exempel vad de vill ska hända efter disputationen. I resultatredovisningen utgör det som sades underlag för beskrivningar av respektive intervjuads livsvärld. I analysen bidrar händelselinjen till att jag kan relatera de situationer de intervjuade beskriver till deras historia och framtid som forskare eller doktorand. Det ger mig således en möjlighet att förstå enstaka händelser som delar av en helhet. Dessutom förmedlade de intervjuade i samband med att de ritade sina erfarenheter och upplevelser av livet som forskare eller doktorand.

När det gäller nätverken ombads personerna rita sina personliga nätverk med kontakter som de upplevde hade betydelse för dem som forskare eller doktorand. Jag påpekade att det kunde vara personer såväl inom som utanför arbetet. De fick själva avgöra vilka de skulle inkludera och hur kontakterna hörde ihop med dem själva

och varandra. Idén med att rita de egna nätverken har jag hämtat från Sonnenwald (1999:185; Sonnenwald et al., 2001) som utvecklat en metod för att studera det hon kallar *informationshorisonter* (se även Sonnenwald et al., 2001). Den bygger på antagandet att personer har en viss utblick mot personer eller ställen där de kan inhämta information kring något, en horisont där personer eller ställen finns mer eller mindre nära och fokuserade. Genom att be personer rita vart de vänt sig i olika situationer när de behövt information får forskaren en karta över hur denna informationshorisont ser ut. Jag ser nätverken som en sorts informationshorisonter med platser dit forskarna eller doktoranderna kan vända sig med frågor som dyker upp i deras livsvärld och som de inte kan hantera med hjälp av det egna erfarenhetsförrådet. Det handlar om hur de horisonter som nätverken utgör bidrar till meningsskapandet som forskare eller doktorander.

En invändning man kan ha mot att använda metoden med informationshorisonter som jag gjort, att be de intervjuade rita sina nätverk, är att nätverksbeskrivningen inte är kopplad till någon specifik situation utan till livet som forskare/doktorand i stort. Sonnenwald (1999:184f.) använder metoden just i förhållande till enstaka situationer. Samtidigt menar jag att livet som forskare och doktorand är en form av situation och att det är utifrån den som de beskriver sina nätverk. Naturligtvis är det ingen statisk situation och den nätverksbild som ges gäller här och nu även om de intervjuade också tar med kontakter som kommit till eller ändrat betydelse för dem under karriären.

En annan invändning är att jag specifikt frågar om nätverken och därigenom antar att de intervjuade ska kunna berätta om dem. Det bryter delvis mot livsvärldsperspektivets fokus på det levda livet där fenomen tas för givna och människor inte reflekterar över dem. Det visade sig också att en av de intervjuade både hade svårt och inte var intresserad av att beskriva sitt nätverk med hänvisning till att nätverk inte är något personen funderar över utan handlar i. Det gav mig en första inblick i hur nätverk kan fungera i en forskares forskningspraktik. De övriga deltagarna uttryckte inga sådana förbehåll men det framgick att deras beskrivningar var en kognitiv bearbetning som till stor del påbörjats när jag informerade om min studie och vad intervjuerna skulle handla om.

En intervju innebär dock alltid att någon form av reflektion sker. Bengtsson (1999:36) diskuterar utifrån Schütz hur forskaren i en intervju kan få tillgång till en människas självklara och oreflekterade livsvärld. Svaret är att det inte går eftersom så fort en person stannar upp och reflekterar över hur något hör samman med tidigare erfarenheter och framtida mål eller om personen ska förmedla något till någon annan skapas det Schütz kallar konstruktioner av olika ordningar. Den första konstruktionen sker när personen måste reflektera över hur något upplevdes i det direkta, levda livet. När personen sedan ska förmedla reflektionerna i ord sker en andra konstruktion. Upplevelserna måste matchas med ett språk. När någon tar del av reflektionerna sker den tredje konstruktionen. Ytterligare konstruktioner sker när intervjuaren bearbetar och tolkar svaren och sedan presenterar resultaten i olika former. Det här menar jag betyder att så fort en forskare börjar fråga om vardagen startar en serie av reflektioner som gör att en intervju alltid på något sätt, mer eller mindre, skapar nya förståelser

och förhållningssätt till det fenomen man intresserar sig för. Genom att intellektuellt bearbeta något som tas förgivet, uppfattas fenomenet annorlunda av den som intervjuas, något som av Karin Dahlberg, Nancy Drew och Maria Nyström (2001:155) framhålls som en önskvärd effekt av intervjun. När jag bad de intervjuade ritande och berätta om sin forskningspraktik påbörjades en bearbetning av deras erfarenheter vilket kan ha inneburit en förändrad förståelse av betydelsen av sina nätverk i forskningspraktiken. Några av informanterna uttryckte att de tyckte det var intressant eftersom de nu ser på sina nätverk på ett lite annorlunda sätt. De hade också fått tillfälle att fundera över vad de egentligen gör på dagarna.

Den andra intervjuens syfte var att få veta mer om forskarnas och doktorandernas praktiska arbete, det vill säga vad de gör i sitt dagliga arbete och hur de gör det, men syftet var också att fördjupa och förtydliga deras upplevelser av att vara forskare/doktorand och deras nätverk utifrån den första intervjun (bil. 4). De teman som behandlades var forskarens eller doktorandens sammanhang, arbetsplatsen och forskningsmiljön samt deras praktiska arbete. Jag hade valt ut ett antal områden kring vilka jag bad de intervjuade berätta hur de arbetar. Många utgick ifrån exempel från sin vardag. Det finns två problem med att fråga på det sättet. Det ena är att det blev stort fokus på arbetsuppgifter och arbetsföreteelser trots att jag sagt mig inbegripa även andra delar i forskning, nu riskerade jag att missa dem. Det andra är att de förbestämde områdena begränsar upplevelserna till vissa delar medan andra delar hade blivit tydligare om jag först bett de intervjuade beskriva vad de tycker att de gör som forskare/doktorand och sedan gå in på hur de gör. Vid en intervju med en forskare frågade jag dock om det var något som personen gjorde ofta som vederbörande tyckte jag missat och jag fick svar som jag sedan använde i intervjuerna med de andra forskarna.

Under tiden mellan den första och andra intervjuomgången lyssnade jag igenom den första intervjun och gjorde stödanteckningar och en grov indelning av vad olika avsnitt handlade om, liksom tidsmarkeringar. Samtidigt antecknade jag frågor som väcktes och sådant som behövde fördjupas eller förtydligas. Jag skrev därefter delvis ut intervjuerna, framförallt avsnitten som handlade om nätverken och forskningspraktiken. Därefter justerades den intervjumall som skulle användas vid det andra tillfället.

I intervjuutskrifterna anpassade jag språket delvis till skriftspråk, till exempel *nån* skrevs *någon*, och vid meningar som påbörjats på ett sätt men där personen bytte till ett annat uttryckssätt, valdes det mest fullständiga yttrandet om det bedömdes ha samma innebörd. Längre pauser noterades. I de citat jag använder i texten har jag inte regel inte ändrat så att det blev grammatiskt korrekta meningar. Alla personnamn och beteckningar har ändrats. Intervjupersonerna fick läsa de egna citaten och på begäran ändrades citaten från intervjuerna med Eva utifrån hennes egna ändringar.

För att undvika att jag försökt tvinga på intervjumaterialet betydelser har jag när de intervjuade läste citat från sig själva, angett i vilka sammanhang jag använt deras olika utsagor. De fick inte ta del av tolkningen men de har haft möjlighet att reagera på om de uppfattat att utsagan tagits ur sitt sammanhang eller försöker säga något som de inte känner igen.

I citaten från intervjuerna som jag använder i min text har jag ibland uteslutit delar eller klargjort syftningar genom tillägg. Följande markeringar visar vilka ändringar som gjorts:

- ... – uteslutande av ett eller flera ord i en mening.
- /.../ – uteslutande av en eller flera meningar i ett svar på en fråga.
- /---/ – uteslutande av ett längre textavsnitt som kan innehålla en följdfråga.
- [] – anger mina ändringar eller kommentarer för att förstå syftningar.

Efter varje citat anges vems utsaga det är, följt av ett A eller B, som anger om det är från den första eller andra intervjun.

3.2.3 *Seminarie- och disputationsdeltagandet*

Det seminarium jag observerade fick jag kännedom om och tillgång till genom kontakt med forskningsledaren. Det var ett regelbundet återkommande seminarium där doktorander lägger fram sina arbeten, till exempel projektplaner, artikelmanus och avhandlingsmanus, för kritisk granskning och diskussion bland övriga doktorander. Jag betraktar dessa återkommande seminarier som tillfällen då forskningspraktiken formas och mitt syfte med att observera ett sådant var att få en inblick i hur denna centrala del av doktorandernas livsvärldar gick till. Jag ville se på vilka sätt dokumenten diskuterades, hur aktiva doktoranderna var och hur deltagarna interagerade med varandra.

Seminariet pågick i cirka fyra timmar med paus mitt i där smörgåsar serverades. Den första delen leddes av forskningsledaren som sedan avvek och ledningen övertogs av en lektor. Det var ett femtontal deltagare, övervägande doktorander, men också ett par disputerade. De satt runt ett sammanträdesbord medan jag satt utanför ringen vid väggen och antecknade vad som togs upp samt mina spontana reflektioner. Under pausen inbjöds jag att ta smörgåsar och deltagarna utbytte några artiga ord med mig men vi förde inget egentligt samtal. I början av seminariet presenterade jag mig och mitt syfte med att delta, liksom att det var under informerat samtycke, det vill säga den som ville kunde avsäga sig mitt deltagande. Jag uppfattade inte att deltagarna stördes av min närvaro så att de till exempel skulle ha tvekat att lägga fram sina synpunkter.

Information om disputationerna fick jag via fakultetens webbsidor. Mitt syfte med att lyssna till dem var att jag skulle se exempel på hur de går till och därigenom veta både vad de doktorander jag intervjuade arbetade emot och vad de intervjuade forskarna hade gått igenom. Under disputationerna var jag en del av publiken och jag antecknade vilka typer av frågor som togs upp av opponenter och vilka typer av svar respondenterna gav. Jag skrev också ner mina reflektioner kring disputationernas innehåll och form.

3.2.4 *Analysarbetet*

I analysen utgjorde intervjuerna det huvudsakliga materialet. Mina iakttagelser och anteckningar från seminariet var värdefulla framförallt i relation till doktorandernas utsagor om seminariets betydelse för dem eftersom mina observationer var ett exempel på det levda livet som doktorand. Jag fick så att säga inblick i hur deras livsvärldar såg ut i samma ögonblick som det skedde, naturligtvis med förbehållet att jag ändå inte hade tillgång till deras direkta upplevelser. Samtidigt var det ett exempel på hur livet i den lilla världen levdes och hur man interagerade tillsammans kring olika dokument. Iakttagelserna från disputationen fungerade som en referensram för förståelsen av vad forskarutbildningen avslutades med.

Analysarbetet bestod av fem faser: 1 genomläsning av anteckningar i samband med genomlysning och utskrifter av intervjuerna, 2 identifiering av teman, 3 identifiering av det sociala kunskapsförrådet, 4 identifiering av olika delar av forskningspraktiken, de sociala nätverken och interaktionen liksom utarbetande av beskrivningar av dessa, och slutligen 5 analys och tolkning av interaktionens betydelse i forskningspraktiken. I de två första faserna arbetade jag med intervjuerna från varje person för sig medan jag i de senare faserna sammanförde olika röster under samma tema. Även om jag här beskriver faserna separat så gick de i det praktiska arbetet i varandra, och tankar i samband med en fas gav ingång till en annan.

Innan intervjuerna skrevs ut, lyssnade jag igenom dem och antecknade i stora drag vad som sades. Jag läste sedan igenom dessa anteckningar och markerade vad jag uppfattade att olika avsnitt handlade om, exempelvis arbetsgången vid undersökningar, artikelskrivande och synen på forskning. Det fungerade för identifiering av teman som jag arbetade vidare med. De var delvis grundade i mina teman från intervju-mallen men också i det empiriska materialet, vilket visar sig framförallt i att det är delvis olika teman för doktorander och forskare eftersom det fanns skillnader i beskrivningarna av forskningspraktiken. De teman i intervjuerna som knöt an till mina frågeställningar skrev jag sedan ut. Jag gjorde därefter en första sammanfattning om vad jag visste om personernas livsvärldar utifrån att ha antecknat, lyssnat och skrivit ut delar av intervjuerna.

I fas tre behandlade jag varje persons utsagor för sig och gjorde utifrån mina teman en gruppering av utsagorna för att sedan gå över till att intressera mig för deras betydelse. Jag använde mig av så kallad meningskoncentration, (jfr Kvale, 1997:175ff.), där jag arbetade med att koncentrera mening om till exempel att skriva artiklar. Jag ställde därefter frågor till meningskoncentraten av typen "vad säger mig detta om hur den här personen skriver artiklar och om andra personer är involverade?", och "vilka betydelse tillmäter de intervjuade olika kontakter". Efter att ha gjort detta för alla intervjuerna hade jag en första förståelse av de intervjuades upplevelser av och uppfattningar om sin livsvärld.

Många av deras upplevelser och förhållningssätt sammanföll sinsemellan men liknande också de uppgifter om institutionen och forskargruppen som fanns tillgänglig via Internet. Det tolkade jag i fas tre som ett uttryck för forskargruppens gemensamma syn på livet i den lilla världen, det vill säga som delar av deras sociala kun-

skapsförråd. Med hjälp av meningskoncentraten utvecklade jag således beskrivningar av centrala normer i forskargruppens sociala kunskapsförråd. Dessa kopplades också till vetenskapssamhällets dynamik (se avsnitt 1.3) och vårdvetenskapens utveckling (se avsnitt 4.1). Det går att invända att jag upphöjer enskilda personers upplevelser och åsikter till allmän sanning. Jag menar dock att utifrån teorierna om samspelet mellan individ och social struktur kan jag anta att när enskilda uttalanden och upplevelser sammanfaller och liknar varandra är det ett socialt kunskapsförråd som tar sig uttryck genom de enskilda personernas upplevelser och tolkningar av sina livsvärldar. I min beskrivning och diskussion av det sociala kunskapsförrådet i avsnitt 4.3 använder jag vid ett par tillfällen citat som inte sammanfaller med andra personers utsagor. Jag använder då enskilda personers upplevelser som exempel på hur man kan välja att anamma eller inte anamma normer i den lilla världen som en strategi för att uppnå ett bestämt syfte.

I fas fyra relaterade jag olika personers utsagor under varje tema till varandra och jag kunde därigenom utarbeta berättelser om olika delar av forskningspraktiken och interaktionen i den. I min analys utgår jag således från de enskilda personernas upplevelser och förhållningssätt i sina livsvärldar men väljer att inordna upplevelserna i förhållande till en övergripande forskningspraktiken. Jag menar att jag därigenom undviker att fastna i alltför detaljerade personnära beskrivningar utan att avpersonifiera för mycket. I samband med denna fas fick jag återvända till intervjuerna och skriva ut och bearbeta fler avsnitt eftersom det fanns "hål" i berättelsen. I fas fyra använde jag även de intervjuades beskrivningar av sina nätverk för att utveckla förståelsen av de kontakter som nämndes i utsagorna om forskningspraktiken. I beskrivningarna av forskningspraktiken var kontakterna en del av hur något gjordes eller upplevdes medan nätverksbeskrivningarna gav tillgång till enskilda kontacters specifika betydelse. I min studie använder jag mig delvis av typifieringar genom att bland annat dela upp analysen och presentationen i doktorander och forskare. Samtidigt vill jag tillåta inblick i de enskilda livsvärldarna för att synliggöra hur de enskilda doktorandernas och forskarnas handlingar och upplevelser är en del av den lilla världen och hur den i sin tur formas av aktörernas handlingar.

Fas fem handlade om att med hjälp av mina teoretiska verktyg förstå hur upplevelserna och erfarenheterna av forskningspraktiken och interaktionen i nätverk kunde tolkas som ett uttryck för forskarnas och doktorandernas livsvärldar. Jag gick då igenom berättelsen bit för bit och tolkade forskarnas och doktorandernas utsagor i med hjälp av livsvärldsperspektivets teoretiska begreppsapparat. Genom det tillförde jag en analytisk dimension till de intervjuades beskrivningar av sina livsvärldar (jfr Ryen, 2004:130f.) I de citat som jag använder från de intervjuade för att illustrera olika aspekter av deras livsvärldar och forskningspraktik är delar av det arbetet synligt i kapitel 5 och 6.

Mot slutet av analysen vände jag tillbaka till mina anteckningar och utskrifter och läste mina utplockade citat i sitt sammanhang för att kontrollera att jag inte under vägen lagt in betydelser som var påtvingade eller gjort alltför långt dragna tolkningar. I vissa fall behövde jag justera mina tolkningar. Det var också ett sätt att kontrollera om

tolkningarna låg i linje med helhetsintrycket av olika personers livsvärldar. Genom att spegla helhet och delar i varandra närmade jag mig då ett hermeneutiskt arbetssätt. Över huvud taget var det viktigt för mig att i slutet av analysen återvända till intervjuutskrifterna och läsa delar av dem för att se om jag missat viktiga aspekter.

Under analysen och i arbetet i stort har jag således arbetat med teoretiska ramar som påverkat vad jag fokuserat på. Det finns också en rad andra förförståelser som på olika sätt påverkat min studie och jag kommer i nästa avsnitt att diskutera några av dem.

3.3 Min förförståelse och dess påverkan på studien

Inom fenomenologi förespråkas att forskaren ska ha så liten förförståelse som möjligt av det som ska studeras för att undvika alltför mycket teoretisering kring fenomenet innan det undersöks. En av grundidéerna är just att man "... ska tala utifrån sakerna själva snarare än att inordna dem under rådande fördomar, åsikter, teorier eller färdiga kategorier, klassifikationer eller liknande." (Bengtsson, 1998:27f.). Det är ingen unik idé för livsvärldsperspektivet utan återfinns i många diskussioner om kvalitativa studier. Jag menar dock att det är omöjligt att så helt ateoretiskt ochoreflekterat närma sig ett fenomen eftersom de förförståelser en person har, inte alltid är medvetna. Jag är inte heller säker på om det är önskvärt att inte ta hänsyn till egna erfarenheter och tidigare forskning kring något. Sådan kunskap bör kunna ge möjlighet att gå djupare in i någon aspekt av betydelsen av ett fenomen. Det centrala förefaller istället vara att forskaren försöker vara så öppen som möjligt mot fenomenet och upplevelserna av det och försöker behålla sin nyfikenhet och inte fastnar i antaganden och tolkningar (Dahlberg et al., 2001:96ff.). Istället för att försöka ignorera sina förförståelser ska forskaren lyfta fram olika antaganden, teorier och förståelser för att på så sätt kunna hantera dem i studien (van Manen, 1997:46ff.). Det bör också, som jag ser det, ge andra en möjlighet att förstå exempelvis de val som görs och vilka slutsatser som dras.

Jag påbörjade denna studie med ett flertal erfarenheter som är viktiga och som påverkade studien. Jag är doktorand och intervjuar doktorander. Jag är del av vetenskapssamhället och studerar interaktion och nätverk inom just vetenskapssamhället. Jag är också utbildad sjuksköterska och har valt att studera vårdvetenskap som är relaterat till sjuksköterskornas huvudämne omvårdnadsvetenskap. Det innebär att jag har en rad förförståelser som har betydelse för hur jag närmat mig ämnet och lagt upp studien och intervjuerna samt för hur jag närmat mig de intervjuade. Denna förförståelse av det jag ville studera kan ha hindrat mig från att ifrågasätta det självklara. Men det kan också ha varit en delvis falsk förförståelse genom att mina erfarenheter till grundar sig på mitt eget ämnesområdes forskningspraktik och jag har liten insikt i just vårdvetenskapens förutsättningar och arbetssätt, något som kan ha medfört att jag inte varit uppmärksam på relevanta aspekter i min studie (jfr Dahlberg et al., 2001:122). Mina olika roller kan också ha haft betydelse för de intervjuades uppfattning av mig.

Ett problem som jag blev uppmärksam på under intervjuerna med doktoranderna var att jag till viss del var inriktad på gemenskap och konsensus istället för att ifrå-

gasätta vilket medförde att jag tyckte mig förstå mer om det vi talade om än vad jag egentligen gjorde (Dahlberg et al., 2001). Jag var genom det inte så öppen som möjligt för vad doktoranderna uttryckte och frågade inte alltid vidare för att förtydliga eller fördjupa något. Distinktionen mellan en konsensusinriktad förståelse och en vetenskaplig var svårare att göra i doktorandintervjuerna än i intervjuerna med forskarna, förmodligen för att jag själv är doktorand och delvis blev bemött som en jämlike. Vid det andra intervjutillfället var det dock lättare eftersom jag då hade en tydligare förståelse av att intervjupersonernas doktorandvärld inte såg ut som min även om det fanns likheter.

3.4 Konfidentialitet

Eftersom enskilda personers upplevelser av sina nätverk och livsvärldar är centrala i analysen var det viktigt att personerna kunde erbjudas konfidentialitet så långt de önskade. Samtidigt är det, som någon efter intervjun påpekade, så att personer inom forskargruppen känner igen varandra. Förmodligen gäller det även andra personer på institutionen om de börjar lägga samman de många citat jag använder från enstaka personer. Det var därför viktigt att beskrivningarna av gruppen och de enskilda inte direkt går att placera på någon högskola eller inom något specialområde. Därför har jag ändrat alla typer av namn och beteckningar, till exempel ortsnamn, personnamn och projektnamn. Det gäller när jag talar om personer i den löpande texten, i citaten och i figurerarna av nätverken liksom i de intervjubrev och intervjumallar som finns med som bilagor. Jag har också undvikit detaljer som jag bedömt inte tillför något betydelsefullt i de organisatoriska och individuella beskrivningarna även om det ibland medför att beskrivningarna kan vara otydliga och halta lite. De som deltagit har läst beskrivningarna av institutionen och sig själva samt sett nätverkskartorna. Önskade ändringar har gjorts.

De intervjuade medverkar under förutsättning att de kan tacka nej när de vill. De har fått möjlighet att läsa beskrivningarna av organisationen samt beskrivningarna av sig själva och sina nätverkskartor. Alla erbjöds också att läsa utskrifterna och/eller de citat jag valt ut från just dem. Samtliga utom en valde att läsa citaten medan ingen bad om utskrifterna. När jag sammanställde citaten till var och en angav jag i anslutning till vilket textavsnitt citatet användes för att ge en uppfattning vad jag avsåg att illustrera eller diskutera med hjälp av citatet. Alla fick information om att de kunde stryka eller ändra i texten. Det resulterade i att jag gjorde några ändringar, ofta sådana de själva föreslog, bland annat minskade jag detaljnivån ytterligare. Några av citaten ändrades delvis, exempelvis genom förkortning. En av personerna efterfrågade också mer information om analysen vilket jag förmedlade.

Efter denna presentation av avhandlingens syfte, teoretiska utgångspunkter och metodologiska överväganden går jag nu över till avhandlingens andra huvuddel.

4 Förutsättningar för forskargruppens livsvärldar

Kapitlet inleds med en övergripande diskussion av den vårdvetenskapliga forskningens utveckling och fokus som följs av en beskrivning av den verksamhet som forskargruppen deltar i och som utgör förutsättningarna för deras livsvärldar. Därefter följer en översikt av normer och förhållningssätt till forskning som det ges uttryck för i intervjuerna och som utgör delar av forskargruppens sociala kunskapsförråd. Dessa beskrivningar använder jag i den fortsatta analysen av forskningspraktiken och nätverken.

4.1 Vårdvetenskaplig forskning

I en diskussion om vad vårdvetenskaplig forskning är, är det relevant att också beröra omvårdnadsforskning eftersom de två termerna ligger nära varandra och ofta används om vartannat. Det finns en rad benämningar, definitioner och beskrivningar som berör skillnader och likheter mellan dem och jag kommer här bara att skissera några av de spänningar som finns mellan dem och till andra ämnen och som jag anser vara relevanta för min avhandling. Vårdforskaren Lena Wiklund (2003) beskriver vårdvetenskap som "en vetenskap som fokuserar på vad som är vårdande" (38) utan att knyta begreppet vårdande till någon speciell yrkesgrupp. Det konstaterar hon mot omvårdnadsvetenskap som utgår från vårdande "sett ur sjuksköterskans unika yrkesperspektiv" (ibid.). Omvårdnadens yrkesmässiga koppling är tydlig i de motsvarande engelska benämningarna *caring-science* som används för vårdvetenskap och *nursing-science* kopplat till omvårdnadsvetenskap (ibid.:25). När forskning om vård- och omsorgsverksamhet började utvecklas användes omvårdnad som ett övergripande begrepp men har alltmer kommit att betraktas som sjuksköterskans huvudämne medan vårdvetenskap fått en bredare användning för att inkludera olika typer av forskning kring vårdande (Vetenskapsrådet, 2006:9). Det kan definieras som "ett samlingsbegrepp för forskning inom eller över flera närbesläktade ämnen (omvårdnad, arbetsterapi, sjukgymnastik m fl)" med det gemensamt "att de omfattar teori, metod och teknik för studiet av problem och åtgärder relaterade till människors hälsa, ohälsa och vård samt vårdandet i olika sammanhang/miljöer" (Hallberg, 2003:7)¹⁸. Av beskrivningen framgår att forskningen inom vårdvetenskap är orienterad mot problem kring vårdande, snarare än att den är knuten till en yrkesgrupps speciella upplevelser och problem (jfr Vetenskapsrådet, 2006). Samtidigt är det ett tvärvetenskapligt ämne

¹⁸ Jag kommer fortsättningsvis att fokusera på vårdvetenskap med inriktning på omvårdnad.

som använder de teorier och metoder som bäst hjälper till att förstå problemet, vilket gör att teorierna inte behöver vara specifikt vårdvetenskapliga utan kan hämtas från ämnen som medicin, psykolog och sociologi (SSF, 2001:26).

Jag har hittills diskuterat vårdvetenskap i förhållande till omvårdnadsvetenskap men när man kommer in på problemområden och val av teorier och metoder är det också relevant att föra in den medicinska vetenskapen i diskussionen. Hallbergs beskrivning ovan avser vårdvetenskap men för den som inte vet det skulle den också kunna gälla för medicinsk vetenskap. Vårdforskning och medicin delar på många sätt samma problemområde genom att båda intresserar sig för människors hälsa och vård. Notera dock att beskrivningen inte nämner något om sjukdom vilket indikerar att vårdvetenskap och medicin närmar sig problemområdet på olika sätt. Enligt Wiklund (2003) är motivet till medicinsk behandling "att bota sjukdom" medan vårdandets motiv är "att lindra den andres lidande" (32). Medicinsk forskning är därför generellt inriktad på en förståelse av sjukdomars orsaker och behandling medan vårdvetenskap söker förstå vad hälsa är i en sjukdomssituation och hur den kan stärkas eller bevaras vid sjukdom (Vetenskapsrådet, 2006:12).

En anledning till att vårdvetenskap började utvecklas till att bli ett forskarutbildningsämne som leder till doktorsexamen är att i och med högskolereformen 1977 integrerades sjuksköterskeutbildningarna, liksom arbetsterapeut- och sjukgymnastutbildningarna, i högskolesystemet (Sundin, 2003:87). Det innebar krav på att undervisningen skulle vila på vetenskaplig grund och att den skulle vara forskningsförberedande och behovet av att utveckla den egna forskningen och ämnesområdet ökade. Förändringen kan också ses som ett led i de olika yrkesgruppernas strävanden efter att höja den egna statusen. Sjuksköterskans kunnskap hade länge befunnit sig i skuggan av medicinen och läkarens kunskap och det fanns därför en stark drivkraft för att utveckla egna teorier. Enligt Sundin (2003:80f.) som här bygger på tidigare studier, utgjorde den medicinska kunskapen under perioden 1948-1977 centrala delar av sjuksköterskeutbildningen och sjuksköterskan var i många delar en medicinsk assistent till läkarna. Den medicinska kunskapen var central och läkarna hade tolkningsföreträde. Att utveckla ett eget kunskapsområde kan då som Sundin (ibid.:80ff.) beskriver ses som en strategi för att höja sjuksköterskeprofessionens status gentemot den medicinska och andra vetenskapers forskning. Sundin talar i sin avhandling om utvecklingen av främst omvårdnadsvetenskap men viljan att bryta den medicinska dominansen med sina förklaringsmodeller menar jag är relevant även för utvecklingen av vårdvetenskap.

I hälso- och sjukvårdslagen står att "[d]en som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet" (SSF, 2001:531). Det innebär alltså att det inte bara är den medicinska kunskapen som ska vara grundad i vetenskap och beprövad erfarenhet utan att alla delar av vården ska vila på en sådan grund. Det medför därför krav på andra professioner att utveckla en vetenskaplig bas vilket kan ses som ännu en anledning till vårdvetenskapens utveckling (Hallberg, 2003:10). En alternativ tolkning är att själva skrivningen av lagen påverkades av att när bland annat den vårdvetenskapliga forskningen började

institutionaliseras fanns det förespråkare som inför berörda beslutsfattare kunde argumentera för krav på en vetenskaplig grund.

Vad gäller vårdvetenskapens kunskapsteoretiska hemvist finns förespråkare för att det är olika kombinationer av humanvetenskap och beteendevetenskap men inte naturvetenskap, medan andra menar att det är en kombination av samtliga nämnda ämnen, inklusive naturvetenskap (Sinkkonen, 1985:16; Vetenskapsrådet, 2006:12f.). Det innebär att det inom ämnet finns ett brett spektrum av synen på kunskap och hur den kan utvecklas. Det har också betydelse för vilka metoder som används där de två huvudinriktningarna positiviskt och hermeneutiskt grundad forskning är synliga (Sinkkonen, 1985:14f.). Inom positiviskt inriktad forskning används i regel kvantitativa metoder i form av exempelvis stora datainsamlingar med bland annat strukturerade fråge- och intervjuformulär i sitt sökande efter orsakssamband och generella slutsatser (ibid.). Den hermeneutiska inriktningen använder sig av kvalitativa metoder som deltagande observationer och djupintervjuer för att utveckla förståelse för personer upplevelser och erfarenheter av hälsa eller vårdssituationer (ibid.).

Dessa två huvudtraditioner får olika utformning och blandas på olika sätt i den forskningspraktik som skapas på de olika institutioner där vårdvetenskap bedrivs. I praktiken läggs exempelvis studier upp och resultaten tolkas utifrån den kunskapsteoretiska syn som växt fram. Det har också betydelse för hur forskningen presenteras eftersom det inom olika vetenskapstraditioner finns olika sätt att presentera ett material. De olika skrivsätten är synliga i Ingrid Heymans (1995) avhandling om omvårdnadsforskningens framväxt i Sverige sedd genom 65 sjuksköterskors doktorsavhandlingar under perioden 1974-1991.¹⁹ Hon identifierade tre grupper av avhandlingar som skiljer sig åt vad gäller bland annat form, perspektiv och teori- och metodval. Den största gruppen liknade medicinska avhandlingar och utgjorde två tredjedelar av materialet. Avhandlingarna bestod av ett antal artiklar som bands samman med en övergripande text, en ”kappa”, och de olika artiklarna hade flera författare. Studierna var ofta experimentellt upplagda och resultaten kvantitativt analyserade med statistik. I dessa avhandlingar refereras till medicinsk litteratur men sällan till metodologi eller sociologi. Den andra gruppen innehöll monografier som liknar de avhandlingar som läggs fram vid samhällsvetenskapliga fakulteter. De var omfattande i sidantal och materialet utgjordes av kvalitativa analyser och tolkningar av tidigare texter och eventuella intervjuer hade gjorts med få personer (färre än 50). Referenser gjordes till ämnen som omvårdnad, sociologi och pedagogik, men sällan till medicin. Den tredje gruppen hade hämtat kännetecken från båda dessa grupper – det var ofta sammanläggningsavhandlingar med där någon av artiklarna var publicerad i omvårdnadstidskrifter. Omfånget var mer omfattande än för den första gruppen och referenserna kom från omvårdnad, medicin och pedagogik. Det här menar jag tyder på att olika vetenskapliga traditioner också har olika sätt att framställa sin forskning på.

¹⁹ Det kan diskuteras om det är framväxten av just omvårdnad hon beskriver. Det är avhandlingar skrivna av legitimerade sjuksköterskor som gått en forskarutbildning men eftersom Heyman (1995:243f.) använder en definition av omvårdnad som innehåller de två dimensionerna *sjukskötsel* och *omsorg* skulle det också kunna vara vårdvetenskapens framväxt som speglas.

Diskussionen om vilka teorier och metoder vårdvetenskap ska använda har betydelse inte bara för att det påverkar hur studier faktiskt genomförs och vilken typ av kunskap som produceras utan för att det också handlar om hur vårdvetenskap kan finna gehör och legitimitet gentemot andra ämnen och då i stor utsträckning till medicinsk vetenskap. Jag nämner tidigare i avsnittet att den medicinska kunskapen länge hade tolkningsföreträde på sjuksköterskeutbildningen. Vetenskapsteoretikern Stig Lindholm (1999:118) menar att den naturvetenskapliga vetenskapstraditionen som den medicinska kunskapen vilar på har en tendens att vara "totalitär", det vill säga att göra anspråk på att vara den enda legitima kunskapsformen. *Totalitär* är ett väl starkt ord, men klart är att naturvetenskapens syn på forskning har stor genomslagskraft och att den för många nyare ämnen varit en måttstock på vad "riktig" forskning är. Andra mer hermeneutiska sätt att närma sig problem betraktas inte från medicinens sida som relevant kunskap vilket kan vara ett hinder för vårdvetenskapen om den vill få status som relevant och legitim inom den medicinska vetenskapen.

För att återgå till Hallbergs (2003:7) beskrivning av vårdforskning som jag presenterar ovan – där finns också en dimension att problemen förstås och studeras i förhållande till en praktisk vårdverksamhet. Den omtalas ofta som patientnära, det vill säga den behandlar omständigheter i mötet mellan patient och vårdare (Vetenskapsrådet, 2006:10). Vårdvetenskap betraktas ofta som en tillämpad vetenskap där den kunskap som produceras är tänkt att användas i en praktisk verksamhet (Sinkkonen, 1985:17). Hallberg (2003:8) skiljer mellan *patientnära klinisk forskning* som "sker i nära kontakt med patienter eller försökspersoner" och som hon kopplar vårdforskning till, och *icke-patientnära klinisk forskning* där forskaren inte möter patienten utan använder exempelvis provmaterial i ett laboratorium. Wiklund (2003) menar att den kunskap som produceras inom vårdvetenskap är baserad på både teori och praxis. Det innebär att kunskapen inte är helt teoretiskt grundad men inte heller helt baserad på praktiska erfarenheter utan att när kunskap skapas är det ett möte mellan teorierna och de praktiska erfarenheterna och upplevelserna. Hon beskriver det som en dialektisk process där "teori och praxis samverkar, kompletterar och nyanserar varandra när kunskap och förståelse växer fram" (ibid.:34).

Frågor om relationen mellan teori och praktik återfinns också i vårdverksamheten till exempel i hur sjuksköterskor förhåller sig till vetenskaplig kunskap. Vissa ser det som en viktig del av deras professionella utveckling medan andra ser på forskning med skepsis och upplever den alltför abstrakt och irrelevant (Sundin, 2003:132ff.). Detta är ett problem då det ju är uttalat att verkamma inom vården ska arbeta utifrån "vetenskap och beprövad erfarenhet". Ett försök att åstadkomma en starkare koppling mellan forskningen och den praktiska användningen av dess resultat är användandet av så kallad *evidensbaserad vård* (Wiklund, 2003:32) eller *evidensbaserad omvårdnad*, ursprungligen utarbetad för medicinen (Willman & Stoltz, 2002). Det finns en rad definitioner men den gemensamma nämnaren är "en vilja att tillämpa bästa tillgängliga vetenskapliga bevis som underlag för vårdbeslut. De bevis som avses är de fakta som redovisats genom vetenskapliga undersökningar inom området" (Willman & Stoltz, 2002:15). För att hitta de bästa bevisen kvalitetsgranskas forskningsresultaten

utifrån ett antal kriterier för vilket bevisvärde forskningen har där randomiserade, kontrollerade studier anses ha störst bevisvärde medan kvalitativa studier ges ett lågt värde (Sundin, 2003:102ff.). Eftersom vårdvetenskap ofta arbetar med teorier och metoder som är inriktade på att förstå, snarare än att förklara orsakssamband tillmäts den inte samma värde inom evidensbaserad vård även om metodlitteratur om den menar att de två måste bedömas utifrån sina respektive styrkor och svagheter (Willman & Stoltz, 2002). Jag går inte närmare in på en beskrivning och den kritik som riktats mot synsättet utan tar upp det som ett exempel på hur stark idén om kopplingen mellan forskning och praktik kan vara inom vårdvetenskap.

Sammanfattningsvis har jag gett en bild av den vårdvetenskapliga forskaren som i sin forskningspraktik balanserar mellan olika vetenskapliga paradigmer och med det synen på vad som är legitima problem, teorier och metoder. Här har den medicinska forskningstraditionen med kvantitativa, kliniska studier stort inflytande men den samhälls- och humanvetenskapliga gör sig gällande inte minst genom att erbjuda teorier för att förstå människors upplevelser och sociala villkor. Jag har också beskrivit vårdvetenskap som starkt förankrad i praktisk vårdverksamhet. Jag går nu över till att presentera forskargruppens institutionella förutsättningar och senare det sociala kunskapsförråd som är synligt i deras utsagor.

4.2 Forskargruppens institutionella förutsättningar

Den forskargrupp jag studerat är knuten till en institution där vårdvetenskaplig forskning och utbildning bedrivs inom olika delområden. Det delområde forskargruppen tillhör består av en forskningsledare, forskare och doktorander. Vid tiden för intervjuerna har alla utom forskningsledaren sina rum i samma korridor, där för övrigt de flesta inom forskningsområdet sitter. Forskningsledaren sitter nära men på en annan våning. I byggnaden finns ett vårdvetenskapligt bibliotek samt en IT-avdelning och ett vaktmästeri där personalen kan få hjälp med olika praktiska saker.

Institutionen och den medicinska fakulteten har varsin e-postlista där information som rör verksamheten förmedlas, till exempel aktuella seminarier och information om medel att söka. Det finns också anslagstavlor där viktig information anslås.

4.2.1 Forskarutbildningen

Forskarutbildningen omfattar fyra år och inkluderar obligatoriska fakultetskurser, deltagande vid seminarier och skrivande av en avhandling. Kurserna ges av fakulteten och handlar bland annat om etik, muntlig kommunikation och statistiska metoder. Avhandlingarna är ofta så kallade sammanläggningsavhandlingar och består av fyra publicerade artiklar. Den som antas till forskarutbildningen kopplas till ett delområde och ett projekt. Doktoranderna är därför till stor del styrda av projektets inriktning i sina ämnesval. Doktoranderna anställs av institutionen men kan vara finansierade antingen genom fakulteten, av högskolor utan egen forskarutbildning eller genom externa medel. Det finns också en nationell forskarskola som man kan vara antagen genom och placerad vid institutionen.

Varje delområde har seminarier där doktorander lägger fram sina texter och får dem kritiskt granskade och diskuterade. Det kan till exempel vara avhandlingsplaner, artikelmanus eller hela avhandlingen som en förberedelse inför disputationen. Inom det delområde den forskargrupp jag studerar tillhör, hålls seminarier ungefär var tredje vecka och då behandlas i regel två texter. Forskningsledaren är vanligtvis ordförande och förmedlar också information om bland annat kommande konferenser, intressanta artiklar eller information från olika organisationer.

4.2.2 Postdoktoral verksamhet

Efter doktorexamen kan forskarna efter relevant meritering ansöka om en docentur vid fakulteten. För det krävs att forskaren ska visa sig kunna bedriva självständig forskning och ha börjat utveckla en egen inriktning utöver det ämne som behandlades under doktorandtiden. Upp emot 15 publicerade artiklar behövs, inräknat sådana som publicerades som del av forskarutbildningen. Självständigheten visas bland annat genom att det också ska finnas arbeten där tidigare handledare inte deltagit och att personen ska stå som förste- eller senior författare på flera artiklar. Att vara försteförfattare betyder att personens namn står först bland författarna vilket avspeglar att det är den personen som har ansvar för publikationen och förmodligen också gjort mest arbete på artikeln. När doktorander skriver artiklar står forskaren med sist i namnlistan som senior författare om de varit huvudhandledare. Forskaren ska således kunna visa att handledning har varit en del av arbetet. Andra viktiga meriter är att ha fått egna forskningsmedel och att ha undervisat och granskat artikelmanus åt tidskrifter.

4.2.3 Tycho-projektet

En gemensam nämnare för de intervjuade är att de, om än i olika utsträckning, är knutna till samma forskningsprojekt, Tycho-projektet. Det är ett omfattande nationellt projekt som pågått några år där bland annat uppgifter om en specifik grupp människor samlas in och lagras i en databas, Tycho-databasen. Insamlandet av uppgifter utförs av personal inom landsting och kommuner enligt formulär som utarbetades i början av projektet. Tillsammans med andra patientdatabaser används uppgifterna av forskarna inom projektet för studier av behov och planering av vård och omsorg. Forskargruppen har täta kontakter med finansiärer och intressenter som kommuner och landsting och håller regelbundet informationsträffar och konferenser där resultaten presenteras och diskuteras.

På varje ort som deltar finns en forskargrupp och vid intervjutillfället bestod den jag studerade av tio personer från framförallt institutionen men även av andra personer inom fakulteten. Gruppen samlas i Tycho-seminarier där pågående studier och vidare arbete diskuteras tillsammans med personer från landstinget. Det finns också en lokal styrgrupp som träffas och diskuterar projektets övergripande arbete och riktning, samt en lokal referensgrupp. Personer från styrgruppen ingår i den nationella projektledningen.

4.3 Forskargruppens sociala kunskapsförråd

I avsnittet kommer jag att presentera och diskutera några av de förhållningssätt till forskning och hur den förväntas bedrivas som forskarna och doktoranderna ger uttryck för i intervjuvaran. Det är värt att notera att samtliga hade yrkeserfarenhet som sjuksköterskor innan de sökte sig till akademien.

Jag kommer att illustrera förhållningssätten med citat från enskilda forskare som uttrycker upplevelser eller uppfattningar som flera i gruppen delar. Ibland fungerar också citatet som ett exempel på en viss aspekt av något. Erik, Sofia och Petra är doktorander medan Eva, Lars och Kerstin är forskare. Kerstin är forskningsledare för forskargruppen.

4.3.1 *Forskning ska tillämpas och förändra*

I sina beskrivningar av sitt arbete och synen på forskning uttrycker de intervjuade på olika sätt den grundläggande idén att den forskning de bedriver ska utveckla och förbättra vården.

...det finns ett starkt etiskt krav att forskningen skall dels komma till nytta, den ska var användbar och ... den ska vara ny. /.../

(Eva, A)

Generellt, min idé med min forskning är att den ska vara till nytta. Att man skulle kunna omsätta det på något sätt i praktiken.

(Lars, A)

De två citaten pekar på en stark koppling mellan forskning och klinisk verksamhet. I forskargruppens lilla värld bedrivs forskning utifrån grundtanken att den ska komma till nytta genom att vara användbar i en praktisk verksamhet. Även i informationsmaterial från institutionen förmedlas att forskning är viktig för att stödja vårdverksamheten. Där är det också uttalat att doktoranderna arbetar med kliniska projekt, det vill säga med projekt som tar sin utgångspunkt i problem från den praktiska vårdverksamheten. De lär sig således redan under sin forskarutbildning att koppla samman forskning och klinisk verksamhet. Som jag tidigare diskuterat återfinner man också inom delar av den vårdvetenskapliga forskningen en sådan betoning. Den lilla världen är således inte en isolerad del med en egen syn på forskning utan den delar förståelser med vidare kontexter som utgörs av institutionen och delar av ämnet. Det innebär att när personer från forskargruppen till exempel presenterar och diskuterar sin forskning på institutionen och på ämneskonferenser finns en gemensam utgångspunkt för förståelsen av det som presenteras. Genom den interaktion som sker i sådana sammanhang formas och befästs den fortsatta grundsynen på forskningens berättigande.

För att åstadkomma den önskvärda kopplingen mellan teori och praktik framgår det av intervjuerna att man vill föra en dialog med personer från den kliniska verksamheten.

”Var finns svårigheterna?” /.../ Och det får jag reda på väldigt mycket genom litteraturen. För det finns många publicerade studier som gjort kartläggningar. Men också genom kontakt med vårdpersonalen, de som finns i verksamheten.

(Eva B)

Man använder således inte enbart tidigare forskning för att identifiera problemställningar utan anser det också viktigt att höra de yrkesverksammas egna beskrivningar. Man vill ta del av upplevelserna i deras livsvärldar. Interaktionen med yrkesverksamma fungerar som en förankring av forskningsproblemen – ”[Så] att man inte flaxar iväg och sysslar med något som inte är relevant” (Eva, B). Dialogen förs dock inte bara med vårdpersonal utan med olika typer av grupperingar som är intresserade av den typ av frågor som forskargruppen sysslar med. Det kan vara anhörigföreningar, politiker i kommuner och landsting, olika myndigheter och finansärer (Lars, B; Kerstin, B). Inom Tycho-projektet anordnas till exempel återkommande konferenser för intressenter, bland annat kommuner och intresseorganisationer där man presenterar resultat från projektet.

Gunilla: Diskuterar man tolkningar av resultaten också?

Kerstin: Det är både och. Det är mycket som vi naturligtvis inte kan säga att så här är det utan vi kan måla upp en bild som innehåller resultat som man kan tolka på olika sätt. Det lämnar vi öppet till diskussion.

(Kerstin, A)

Genom att man både presenterar och vill diskutera resultat och tolkningar är sådana tillfällen ett sätt att föra ut resultaten och förankra dem hos aktörer i och kring den kliniska verksamheten. Det som diskuteras kan forskarna sedan ta med sig in i den fortsatta forskningen och tillfällena fungerar därför också som input till vidare problemställningar. Den lilla världens forskning är på så sätt starkt knuten till en praktisk verksamhet och dess relevans bedöms i relation till verksamhetens värld.

De tre intervjuade forskarna får ofta förfrågningar om att komma och föreläsa vilket de tycker är roligt och givande.

/.../ Och jag prioriterar ju ganska så högt om jag får förfrågningar som jag betraktar som mina avnämare, om att delta i konferenser med ett föredrag. Eller komma och berätta om någonting eller delta i en diskussion, så prioriterar jag det väldigt högt. /.../

(Kerstin B)

Här ges uttryck för att det är viktig uppgift att föreläsa för personer utanför akademien, det vill säga att arbeta med *tredje uppgiften*.²⁰ Det är också något som lyfts fram i institutionens informationsmaterial. I den lilla världen är arbetet med den tredje uppgiften inte något man bara talar om utan eftersom forskningen ska förankras i en praktisk verksamhet ska forskarna samverka med olika sammanhang utanför akademien. Även

²⁰ Benämningen *tredje uppgiften* handlar om att högskolorna enligt högskolelagen 1997 ska samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet (Lönn, 2004). Högskolans andra uppgifter är utbildning och forskning (ibid.).

doktoranderna deltar i denna verksamhet och lär sig redan under forskarutbildningen att se det som en naturlig del av vad det innebär att bedriva forskning.

Idén att forskningsresultaten ska kunna omsättas i klinisk verksamhet medför att de måste vara av den arten att de går att överföra till det praktiska arbetet. Man kan till exempel behöva tänka på hur man utformar bedömningsinstrument som de verk-samma ska använda.

Man måste vara väldigt lyhörd och man måste tänka sig för att ”det här instrumentet som innehåller 40 frågor, det är nog inte lämpligt att ha i praktiken utan här måste vi anpassa någonting.”

(Lars, B)

Vid en av de disputationer jag observerade var opponentens avslutande fråga hur respondenten såg att resultaten skulle kunna användas för *intervention* i en klinisk verksamhet, det vill säga hur avhandlingens resultat kunde användas för att förändra verksamheten. Respondenten hade förberett svaret i form av en bild som visades. Även den andra disputationen avslutades med en liknande fråga. En doktorand som snart skulle disputera fick, på det seminarium jag deltog vid, rådet att vara förberedd på just konkreta tips på intervention utifrån avhandlingens resultat. Detta är ytterligare exempel på den norm som säger att forskningen ska omsättas i och förändra praktisk verksamhet som forskargruppen arbetar inom. Det är något forskargruppen har gemensamt med vårdvetenskapen i stort som jag diskuterade i samband med översikten över vårdvetenskaplig forskning och som blev synligt på disputationen genom att opponenten som kom från ett annat lärosäte ställde frågan om intervention. Med tanke på att mycket av den forskning som utförs är tolkande till sin natur och utgår från ett fåtal personer upplevelser och erfarenheter där generaliseringar inte möjliga, eller ens önskvärda, är det intressant med denna fokusering på resultatens praktiska användning. Wiklund (2003:33) menar till exempel att styrkan i den kvalitativa kunskapen är dess potential att förändra genom att ”göra vårdarna mer uppmärksamma på vad som händer i vården” snarare än att resultera i direkta metoder och tekniker för att förbättra vården. Det blir som att försöka använda en viss vetenskapsteoretisk syn på forskning skapad i en annan tradition.

Genom betoningen av att forskningen ska vara till nytta för klinisk verksamhet och de täta kontakterna mellan företrädare för vården och vårdpersonal blir den kliniska verksamheten en viktig kontext för upplevelsen och tolkningen av fenomenet forskning. Vid formulerandet av forskningens inriktning är verksamhetens problem, arbetsätt och förutsättningar viktiga utgångspunkter. Även sätten att presentera resultaten influeras av det kliniska så att de blir användbara. Det är ett exempel på det dialektiska förhållandet mellan teori och praxis som jag diskuterade i avsnittet om vårdvetenskaplig forskning. Forskningspraktiken knyts på så sätt samman med den kliniska praktiken. Samtidigt är det inte lika tydligt hur den kliniska praktiken knyts samman med forskningspraktiken. Det märks genom att personerna i intervjuerna ger uttryck för att forskningen inte omsätts praktiskt i den utsträckning de skulle önska.

Det finns väldigt lite kunskap bland personalen om att [denna typ av] forskning ... finns. Tycker det är katastrof. Stor klyfta mellan där forskning bedrivs och där verksamheten är trots att de ligger nära varandra fysiskt. Vill få ut kunskaper utifrån forskningsresultat ... till personal i den kommunala vården. Hjälpa till så att personalen hittar forskningsresultat. Kanske få dem att börja starta egna projekt, framförallt sjuksköterskor. /.../

(Erik, A)

I citatet ges förklaringen att det ensidiga intresset för forskningsresultaten beror på att det finns för lite kunskap om resultaten och också för liten egen forskning på arbetsplatsen. En möjlighet att förändra detta är att som disputerad arbeta som klinisk lektor vilket innebär att man arbetar inom vården med att bland annat föra ut forskning och stödja personalen att starta egna studier. Den typen av tjänster där den vetenskapliga förankringen av verksamheten betonas, kan ses som en strategi för en höjning av sjuksköterskornas status gentemot andra yrkesgrupper, framförallt läkare (Sundin, 2003). Inom den kommunala vården finns inte kliniska lektorer men två av doktoranderna skulle efter disputationen gärna arbeta för att sådana tjänster inrättas och själva kombinera det med forskning på högskolan. De ser då möjligheter att föra ut forskningsresultaten till verksamheten, det vill säga att gå ett steg längre än att bara presentera resultaten för vårdpersonal, utan också att stötta vårdpersonalen att själv genomföra undersökningar.

Sammantaget får man en bild av en forskningsverksamhet som är inriktad på att komma till nytta i praktiskt klinisk vårdverksamhet och där en bra forskare har kontakt med sådan verksamhet och på olika sätt arbetar för att föra ut forskningsresultaten till den. Man tänker sig en utveckling av vården med hjälp av forskningsresultat och för att man ska åstadkomma största möjliga nytta är man beroende av goda kontakter med den kliniska verksamhet man studerar. Det är viktigt för att förankra forskningsproblem och resultat men också för att motivera vårdpersonal att samarbeta med forskarna och till exempel hjälpa till med insamling av datamaterial. Det innebär också att för personer i denna forskargrupp är det inte bara vetenskaplig information som är intressant utan också sådan som är knuten till det kliniska omvårdnadsfältet, till exempel facktidskrifter eller konferenser för sjuksköterskor eller annan omvårdnadspersonal. Trots att de flesta intervjuade inte längre arbetar som sjuksköterskor finns således den kliniska verksamheten med som referenspunkt för forskningen i den lilla världen. Kontakten med det kliniska är en del av det sociala kunskapsförrådet och påverkar hur forskningspraktiken utformas och upplevs.

4.3.2 Teoretisk och metodologisk bredd

Som jag tidigare nämnt arbetar forskargruppen i en miljö där man säger sig bedriva vårdforskning med inriktning på omvårdnadsfrågor. Det betyder att institutionens verksamhet är inriktad på omvårdnadsfrågor men att man inte enbart använder omvårdnadsteorier som sin kunskapsbas utan använder teorier från olika ämnesområden. I valet mellan att basera sin forskning på omvårdnadsteorier och att använda teorier från olika vetenskapsområden som jag diskuterade i avsnitt 4.1 om vårdvetenskapens utveckling, visar denna beskrivning att man alltså valt den senare vägen. Det nämns också i intervjuerna.

Omvårdnadsteori, är den lilla delen, i vår teoribas. Det finns så mycket annat. Det är medicinska förklaringsmodeller, det är sociologiska förklaringsmodeller. Vi är ju på det sättet en tvärvetenskap där vi använder oss av väldigt olika aspekter.

(Eva, B)

Forskargruppen knyter således an till den tvärvetenskapliga forskningstradition som finns inom vårdforskning där det är problemet snarare än typen av teori som styr hur forskarna planerar undersökningarna. När det gäller relationen mellan teori och empiri ger intervjuerna en bild av att doktoranderna och forskarna ofta arbetar utifrån empiriska resultat som får bilda teoretisk bas.

Jag jobbar väldigt mycket så att jag inte startar med en teori utan jag startar i empiri, i det som händer ... det är klart ... när det handlar om [t.ex.] livskvalitet så måste man veta "vad är livskvalitet?". Om det är ett begrepp som man sysslar med så behöver man definiera det innan man startar så man vet vilken ände man ska börja. Men om det till exempel handlar om omvårdnad av personer med ... [en viss diagnos] så skulle jag inte börja i en teori och gå vidare utan jag börjar i personalens upplevelse av att vårda. Och utifrån det skulle jag mycket väl så småningom kunna koppla till något teoretiskt tänkande. Så det är inte på förhand givet egentligen. /.../ Så det är mycket empiri som bildar basen egentligen, tycker jag, i våra, eller i det jag skriver. Nej, man ser det över huvud taget i nursing-litteraturen att det är mycket så man jobbar.

(Eva, B)

Här beskriver Eva hur hon istället för en teori börjar i personers upplevelser av det hon är intresserad av. Det för tankarna till livsvärldsperspektivet där det är just människors upplevelser och handlingar i förhållande till olika fenomen som står i centrum. Då bör forskaren undvika att låsa sig vid en teoretisk förståelse, ett arbetssätt som jag menar, i sig bygger på teoretiska antaganden. I citatet kopplar Eva samman ett sådant arbetssätt med hur den ofta tar sig uttryck i det hon kallar "nursing-litteratur". Eva avser här litteratur skriven inom ämnet omvårdnad, framförallt av forskande sjuksköterskor, men det kan även vara tvärvetenskapliga författarkonstellationer eller författare från andra yrkesgrupper. Så även om forskargruppen arbetar inom vårdvetenskap tar de intryck av omvårdnadsvetenskap, vilket är ett exempel på att gränserna mellan omvårdnad och vårdvetenskap är flytande.

Men i intervjuerna beskrivs inte relationen mellan teori och empiri bara som ett resultat av ett visst teoretiskt perspektiv utan det ges uttryck för att det över huvud taget är så att de empiriska resultaten är en viktig utgångspunkt för det teoretiska tänkandet. Doktoranderna beskriver att de inte i första hand tänker utifrån teorier och modeller när de lägger upp sina undersökningar utan att det kommer in i senare faser. Sofia jämför med hur hon i kontakter med andra forskningsmiljöer uppfattar att de arbetar:

Det [teori] tycker jag nog är lite fattigare. Det är liksom inte vår starka sida här faktiskt. Och det här med begrepp och sånt här. På vissa ställen är det ju grundläggande och jätteviktigt. Det har vi ju märkt, på internationella workshops och sånt. Vissa doktorander ägnar första året till att teoretisera medan vi kör på mer experimentellt. Man gör liksom. Och sen utifrån det tar vi fram fakta.

(Sofia, A)

Sofia berättar också att när det gäller hennes eget arbete kommer olika modeller och teorier in efterhand i forskningsprocessen (Sofia, B). Hon applicerar dem snarare än utgår ifrån dem. Det bör påpekas att det här är en doktorands upplevelser av hur teori används inom forskargruppen. Samtidigt är forskarutbildningen en förberedelse för och socialisering in i hur forskning bedrivs i ett visst sammanhang och frånvaron av krav på inledande teorianknytning indikerar att det är ett arbetssätt som används även av forskarna, exempelvis arbetar Eva på ett liknande sätt, som jag diskuterar ovan. Lars ger en liknande bild av hur han som doktorand förhåll sig till teorianvändning men berättar att han som disputerad arbetar lite annorlunda:

... nu känns det som om jag för första gången integrerar inte bara empirisk teori utan någon annan slags teori och försöker få det att fungera.

(Lars, B)

Lars utsaga synliggör ett annat sätt att arbeta där han redan från början av ett projekt försöker omsätta modeller i empiriska studier. Det troliga är att forskarna varierar sitt arbetssätt, både individuellt och mellan olika projekt.

Av intervjuerna framgår det att forskargruppen arbetar inom en tradition som ligger närmare den medicinska där de bland annat använder olika typer av standardiserade bedömningsinstrument som utformats och testats för användning på olika grupper. Men forskargruppen använder både kvantitativa och kvalitativa metoder i projekten.

Det är ungefär 50/50 här skulle jag vilja säga. En del doktorander har kanske bara kvantitativa. Det är mer sällsynt att bara ha kvalitativa.

(Kerstin A)

Hos de tre doktoranderna jag intervjuat syns olika kombinationer av metoder, en av dem har en jämn fördelning mellan sina undersökningar, en har bara kvantitativa undersökningar, och slutligen har den tredje doktoranden tre kvantitativa undersökningar och en kvalitativ. Det innebär att de alla har kunskap om kvantitativa metoder medan det kvalitativa kunnandet inte delas av alla. De tre intervjuade forskarna använder båda typerna av metoder även om kvantitativa arbetssätt oftare nämns i intervjuerna. Det påverkas förmodligen av att vi till stor del talar om Tycho-projektet där det är de kvantitativa metoderna som dominerar eftersom man där arbetar med frågeställningar som bäst besvaras med kvantitativa metoder.

Forskningsledaren uttrycker ett intresse för att låta kvantitativt och kvalitativt komplettera varandra.

Samtidigt så ogillar jag bestämt att man går in och gör kvalitativa arbeten när det redan finns väldigt mycket gjort kvalitativt. Det kan vara motiverat, som till exempel vi har en tjej nu som har skrivit om kärlikirurgiska patienter ... /.../ ... där finns väldigt lite [kvalitativt] utan väldigt mycket av det som är gjort för att följa upp effekterna av olika behandlingar är gjort med kvantitativa ansatser. Där har jag ju då motiverat verkligen men att gå in och göra studier på cancerpatienter, det finns sjöar av sådana studier. Det är som att upptäcka hjulet gång på gång. /.../

(Kerstin, A)

Det är alltså viktigt att ta hänsyn till vilken typ av undersökningar som redan är gjorda när hon är med och planerar nya undersökningar. Det är för att få en balans så att inte samma typer av resultat reproduceras utan att ämnesområdena tillförs nya perspektiv. Det visar på en medvetenhet om att de olika metoderna ger olika typer av resultat. Som jag tidigare diskuterat finns inom olika delar av vetenskapssamhället olika syn på vad som är forskning och vilka teorier och metoder som är accepterade. Forskargruppen, liksom vårdvetenskap i stort, rör sig mellan olika vetenskapliga traditioner och kan till viss del välja hur de ska användas. Lars lyfter till exempel fram betydelsen av kvantitativa resultat vid kontakter med grupper som har inflytande över vårdverksamheten.

... min tanke och tro är att för att kunna presentera och åstadkomma någon förbättring, förändring i sjukvården så krävs det rätt så mycket kvantitativa data. Samtidigt så tycker jag den kvalitativa metodiken och resultat från kvalitativa studier är väldigt intressant. Men att det är svårare att använda för att påverka politiker, beslutsfattare och läkare.

(Lars, B)

Citatet visar att forskargruppen producerar kunskap som bland annat ska användas i en kontext där kvantitativa resultat har tolkningsföreträde. Den lilla världens val av metoder och sätt att presentera forskningen på, påverkas således av vad man uppfattar är legitim kunskap i medicinska och beslutsfattande kontexter. Av intervjun framgår att Lars inte är negativ till kvalitativa metoder utan att han tillsammans med andra forskare själv gjort sådana undersökningar. Han är alltså medveten om att det finns olika vetenskapsteoretiska normer och anpassar sig till vad som gäller i de kontexter han vill påverka eller tillhöra. Frågan om val av metod tyder på att en individ kan välja vilken normuppsättning han eller hon ska använda som en strategi för något man vill åstadkomma i en social värld. Sundin (2003:166f.) ger exempel på hur sjuksköterskor pendlar mellan olika vetenskapsteoretiska normsystem i sina värderingar av fackinformation beroende på om de agerar i en yrkesgemenskap eller arbetsplatsgemenskap. I den förra gemenskapen värderas kvalitativ omvårdnadsforskning högt av många medan i den senare, där läkares relevanskriterier till stor del gäller, får kvalitativ forskning ett lägre värde. Även om exemplet handlar om relationen till information är det samma typ av anpassning i Sundins studie till en viss kontext, som i citatet ovan.

En av doktoranderna kopplar valet mellan kvantitativa och kvalitativa metoder, dels till att hon går en forskarutbildning, dels till vad hon kan förväntas arbeta med i framtiden som disputerad.

Men jag tror att flera av oss försöker ha minst en kvalitativ. Just för att, jag menar i förlängningen om man ska handleda en doktorand själv så man har den kunskapen.

(Sofia, A)

Hon uppfattar alltså att det är viktigt med kunskap om flera områden för att kunna vara en bra handledare i framtiden. Hon gör också iakttagelsen att vid bedömning av nyttan med att lära sig olika metoder under forskarutbildningen kan relationen till sjuksköterskeyrket ha betydelse.

Jag tror snarare så här att de tittar lite snett på när man bara har kvantitativt. Då kommer man snabbare igenom och man kostar mindre men liksom "vad lär man sig som sjuksköterska?", lite så. Det är också tokigt att ha den inställningen. Det beror ju på vad man får ut av det.

(Sofia, A)

Här ryms en syn att man blir forskare i förhållande till att vara sjuksköterska, det vill säga sjuksköterskeyrket är en viktig kontext för tolkningen av det man gör som doktorand även om man inte arbetar som sjuksköterska längre. Det är intressant att de personer hon talar om tycks mena att enbart kvantitativt metodkunnande inte är intressant för en sjuksköterska. Doktoranden ifrågasätter detta och ser nyttan av olika kunskaper i förhållande till vad man vill undersöka. Den åsikten kan ses som en anpassning till den tvärvetenskapliga ansatsen som återfinns inom vårdvetenskap där det är vilket problem som ska besvaras som påverkar val av teorier och metoder inte vad som är relevant för en viss yrkesgrupp.

4.3.3 *Forskning ska publiceras*

För forskargruppen är publicering viktigt och något som återkommer i olika sammanhang i intervjuerna men de intervjuade ger uttryck för olika anledningar till varför man ska publicera. Forskningsledaren uttrycker det så här:

Forskning är inte forskning förrän den är publicerad. Så det tycker jag är A och O. Och jag tycker också att /.../ [i] ett kunskapsfält där man utgår ifrån att det här är en generell kunskapsmassa som inte bygger på språkliga eller geografiska gränser, så är den internationella publiceringen det som gäller. Annars så tycker jag inte jag det är kunskap. Det är först då det är kunskap.

(Kerstin, A)

Citatet knyter publicering till validering och legitimering av forskning som jag diskuterade i avsnittet om vetenskapssamhällets dynamik. Det är genom att granskas av andra forskare i publiceringsprocessen som forskningen ges ett värde. Det framgår också att det behövs granskning i internationella sammanhang för att foga forskningsresultaten till kunskap som går utanför Sveriges gränser. Det innebär att forskning som bedrivs i Sverige betraktas som relevant och begriplig i relation till forskning som bedrivs i andra länder. Det finns en generaliserbarhet i resultaten.

Lars pekar på en annan aspekt av varför publicering är betydelsefull:

/.../ Det jag kan känna är att det som stimuleras i forskarvärlden är ju produktivitet på något sätt. Det handlar om mängden publikationer. Först ska man disputerat och sedan ska man helst bli docent och ... Min målsättning är att jag vill bli docent. Och det styr lite mitt handlade. Det är högt tempo.

(Lars, B)

Han kopplar här behovet av publicering till meritering, den disputerade forskaren måste exempelvis publicera ett visst antal artiklar för att bli docent. Som jag diskuterade i inledningskapitlet anges just meritering som en av de centrala anledningarna för publicering inom vetenskapssamhället och forskargruppen utgör inget undantag. Det är så man gör som forskare i den akademiska världen. Inom den lilla värld fors-

kargruppen lever i finns alltså den vidare forskarvärldens normer om meritering närvarande. De normerna påverkar varje forskares livsvärld så att de blir inriktade på att publicera om de vill göra akademisk karriär. Även för doktoranderna är publicering ett medel för meritering. För dem är det avgörande att publicera sig för att bli färdiga med sin forskarutbildning – utan sina fyra publicerade artiklar, ingen doktorsavhandling (Sofia, A).

Enligt forskningsledaren är det inte svårt att publicera sig eftersom det finns många tidskrifter att välja bland.

Vi delar ju upp inom ... [det här forskningsområdet] mellan specialtidskrifter och då ser vi ju inte på omvårdnad utan specialtidskrifter inom [t.ex.] cancer /.../ Sedan kan det finnas specialområden som nutrition t.ex. /.../

(Kerstin, A)

Det är alltså inte bara tidskrifter inom vårdvetenskap och omvårdnad som kan komma i fråga utan det finns många olika inriktningar att välja på. Lars talar om omvårdnadstidskrifter²¹ och medicinska tidskrifter (Lars, B). I samband med forskarnas forskningspraktik och nätverk återkommer jag till betydelsen av att de tidskrifter forskargruppen kan välja bland är publicerade inom olika ämnesområden.

Vid valet av tidskrift att publicera sig i används inom det medicinska området ofta måttet *impact factor* som jag diskuterade i avsnitt 1.3. Kerstin resonerar kring detta mått och publicering:

/.../ För ska man jämföra impact factor så måste man jämföra det inom ett ämne eller område. När jag funderar över publicering så funderar jag på vilken läsekrets jag vill nå ut till. Och då tänker jag inte första hand på impact factor utan på att här når vi ut t.ex. till en stor kirurgisk läsekrets som inte är van att arbeta med kvalitativa metoder men som kanske ändå skulle ha glädje eller nytta av att se ett annat sätt att belysa samma frågeställningar som de jobbar med. Och då vänder man sig kanske till en tidskrift som inte har en lika hög impact factor som om man hade gått till en annan.

(Kerstin, A)

Citatet visar att det inte bara handlar om att nå ut till ”redan frälsta” forskare, det vill säga andra forskare som rör sig inom samma vetenskapsteoretiska syn där vissa metoder och arbetssätt är självklara, utan att det för Kerstin handlar om att nå nya grupper och visa på alternativa eller kompletterande synsätt. Med en sådan strävan får impact factor inte så stor betydelse eftersom det viktiga är en tidskrift som når den mest intressanta målgruppen och inte den största inom ett visst ämnesområde. Denna vilja att visa alternativa synsätt kan kopplas till normen att forskningen ska kunna tillämpas och förändra vårdverksamhet. Intressanta grupper är då sådana som kan tänkas ta till sig forskningsresultaten och bidra till förändringar.

²¹ Det är ännu ett exempel på att även om forskargruppen är vårdvetenskapligt inriktad finns nära kontakt med omvårdnadsvetenskap.

Kerstins resonemang om att nå nya grupper genom att via publicering visa på alternativa metoder kan kopplas till diskussionen om valet av metod som en strategi för att få tillträde till en viss kontext som jag förde i avsnittet om teoretisk och metodologisk bredd. För att Lars forskning ska accepteras i en viss kontext väljer han att arbeta kvantitativt. Kerstin använder en annan strategi för att åstadkomma förändring. Hon uppfattar att det kan ligga värden i den kvalitativa forskningen som kan gagna den kirurgiska gruppens förståelse av något fenomen och väljer därför att presentera ett alternativt arbetssätt även om presentationen riskerar att inte uppfattas som relevant i en kvantitativt dominerad värld. Det handlar alltså om att åstadkomma förändring inte genom att anpassa sig till ett visst normsystem, utan genom att medvetet presentera ett annat. Det blir en strategi för att försöka sprida delar av den lilla världens normsystem där kvantitativa och kvalitativa metoder kan användas tillsammans.

Lars och Kerstins olika strategier är exempel på hur olika förhållningssätt kan existera samtidigt i en liten värld utan att den för den skulle upplevs splittrad eller problematisk. I ett livsvärldsperspektiv är människors handlande och målet med handlingarna centrala. De förhållningssätt som finns hjälper individer att välja strategi för att uppnå något speciellt. Både Kerstin och Lars är intresserade av publicering för spridning av resultat snarare än för meritering och legitimering och de väljer då förhållningssätt som de anser åstadkommer en för dem önskvärd spridning. Spridningen är viktig för att forskningen ska leda till de förändringar av vårdverksamhet som är en av forskningens uppgifter och publicering för spridning kan därför beskrivas som en norm för forskargruppen. Genom publicering görs forskningsresultaten tillgängliga för andra forskare så att de kan relatera sin forskning till tidigare kunskap och delta i förändringen av vårdverksamheten. Samtidigt innebär publicering att resultaten blir tillgängliga för vårdpersonal så att de kan utveckla vården genom att omsätta resultaten i klinisk verksamhet.

I intervjuerna framgår att den vanligaste publiceringsformen är artiklar i vetenskapliga tidskrifter och att det företrädesvis är i internationella tidskrifter vilket innebär att artiklarna skrivs på engelska. I Taljas och Maulas (2003:683) studie av vårdforskares användning av elektroniska resurser framkommer att tidskrifter med granskningsförfarande är förstahandskällor för vårdforskare. Men det förekommer även andra publiceringsformer som till exempel rapporter.

När det gäller Tycho-studien, för att få ut resultaten snabbt, för det är ju så att en vetenskaplig artikel tar ett antal år innan den blir tryckt, har det kommit ut ... [några] rapporter som är ett bra sätt att snabbt få ut data och presentera dem. Och det är framförallt till för den svenska marknaden. Att ha som påtryckningsmedel för kommunerna. Socialdepartementet är ju vår största finansör så det är viktigt också att föra tillbaka resultaten till dem. Att det blir ett underlag som de kan använda. De sitter inte och söker vetenskapliga artiklar. Så man får ha olika sätt att kommunicera forskningsresultat beroende på vem som ska läsa. /.../

(Eva, B)

Eva ger här ett exempel på att olika publiceringsformer har olika syften. Rapporterna har en mer populärvetenskaplig karaktär än artiklarna och innehåller inga avancerade statistiska analyser utan har tonvikten på resultaten (Erik, B). Rapporterna är därför

ett sätt att snabbt få ut resultat till intressenter som avnämare och finansiärer i sådan form att de kan använda resultaten i sin verksamhet. Teoretiskt uttryckt anpassar forskargruppen i rapporterna presentationen av forskningsresultat till hur de vet att forskningen används och ges mening i intressenternas livsvärldar. Intressenterna vill veta hur något *är*, inte hur forskarna kom fram till det. Artiklarna produceras inom vetenskapssamhället och därför betonas sådant som är viktigt där, exempelvis att underbygga och diskutera resultaten, och att placera undersökningarna i relation till annan forskning. Andra publiceringsformer som nämndes i intervjuerna var *poster* (Erik, B). Det är ofta doktorander som använder den formen i samband med konferenser. De presenterar då kort sin forskning, så långt de kommit, i form av text och bilder samlat på en affisch, en poster, som hängs upp i samband med konferensen. Genom postern tränar doktoranden på att framställa sitt ämne och svara på frågor men det är också ett sätt att börja bygga upp sin legitimitet genom att synas på relevanta konferenser.

Medvetenheten om publikationsformernas olika relevans kan ses som ett resultat av den nära kontakten med den kliniska verksamheten och idén om att forskning ska omsättas i praktiken. När det gäller betydelsen av publicering är det tydligt av intervjuerna att forskargruppen förhåller sig till två sociala världar – vetenskapssamhället och de institutioner och aktörer som planerar, finansierar, och genomför och nyttjar vårdverksamheten. Inom vetenskapssamhället har publicering betydelse för forskarnas meritering och legitimering och för spridning av resultaten medan det i vårdverksamhetens sammanhang handlar om att snabbt ge tillgång till användbara resultat. Olika publiceringsformer bidrar olika mycket till de olika sätten, till exempel är rapporter viktiga för att sprida resultat medan artiklar och poster i högre grad är betydelsefulla för meritering och legitimering. Det medför att forskargruppen handlar olika kring information utifrån de normsystem för forskning och publicering som finns i de världar de vill tillhöra eller kommunicera med. Burnett et al. (2001:540) identifierar i sin studie av feministiska bokhandlares användning av information att för dem är publicering både ett informationsbeteende, det vill säga ett sätt att handla kring information, och en social norm som säger att man som feministisk bokhandlare ska dela med sig av det man vet. På liknande sätt menar jag att för forskarna i forskargruppen är publicering både ett informationsbeteende och en social norm för att dela med sig av sin kunskap men lika viktigt för att forskningen ska bli legitimerad och forskaren ska meritera sig.

4.3.4 *Hårt arbete, kritiskt tänkande, samarbete och egenfinansiering*

Under intervjuerna frågade jag hur de intervjuade upplever att det är att vara forskare eller doktorand och alla uttryckte på något sätt att det är roligt och inspirerande men de tre forskarna menar också att det är arbetsamt.

Det är väldigt roligt och stimulerande. Nackdelen kan jag känna är väl att inte uppleva sig fri i tanken. Alltså när man kommer hem från jobbet så finns jobbet kvar i huvudet och tanken. /.../

(Lars, A)

Förutom att det är lätt att ta jobbet med sig hem finns aspekten att det inte bara är att gå även om man jobbat sina åtta timmar.

/.../ Det har tyvärr inga gränser. Ibland kan jag tänka med lite avund på människor som har ett jobb som är 8-5, där man kan stänga dörren och gå. Det kan man ju inte i det här jobbet.

(Kerstin, A)

Doktoranderna talar inte så mycket om detta även om de är medvetna om att arbetet vissa perioder upptar all tid.

Jag har inte hunnit hamna i en stressig situation ännu men jag kan ju se på mina kolleger att stundvis har de så mycket att göra att de jobbar dygnet runt mer eller mindre. Och det här med familj och fritidsaktivitet och äta och sådant, det finns inte i deras värld. Utan det är bara jobba, jobba, jobba.

(Petra, A)

Av citaten framgår att i rollen som forskare ingår att forskningsarbetet tar mycket tid och att det är svårt att hålla det inom så kallade normala arbetstider. Det framgår också att det inte bara handlar om att arbetet tar tid utan att det också är svårt att stänga av tankarna på det man gör när man inte arbetar. Forskningsarbetet utgör naturligtvis både tidsmässigt och tankemässigt en stor del av forskarnas livsvärld och riskerar att inkräkta på icke-arbetsrelaterade delar av livsvärlden, exempelvis fritid och umgänge med familj och vänner. I citatet från Petra antyds att det finns perioder där balansen mellan forskarvärld och övrig livsvärld väger över mot forskarvärlden. Det bör betyda att det finns perioder där det är en jämnare balans.

I intervjuerna diskuterade vi också vad en bra forskare är och vad som är viktigt när man är forskare. Forskningsledaren framhöll bland annat kreativitet och noggrannhet men också kritiskt tänkande och menade att det:

... är det viktigaste som vi jobbar med i forskargruppen. Plus, i det ligger ju naturligtvis också att ta emot kritik. Att göra sig öppen, till måltavla för kritik utan att känslomässigt fara illa själv.

(Kerstin, A)

Denna betoning på kritiskt tänkande märks praktiskt i framförallt upplägget av doktorandseminarierna där doktoranderna förväntas kritiskt granska och kommentera andras texter och få de egna texterna behandlade på samma sätt. Ett kritiskt förhållningssätt blir på så sätt en del av doktorandernas forskningspraktik. På institutionen pågår ett arbete med att stärka postdoktorernas forskningsmiljö och som ett led i detta har forskningsledaren uppmuntrat postdoktorerna att bilda en grupp.

Men jag har ju uppmuntrat dem att ge varandra feedback och arbeta i seminarieform precis som doktoranderna. Och att hjälpa varandra att ge kritik på sina ansökningar och sådana saker.

(Kerstin, B)

Sådana seminarier där postdoktorerna granskar varandras arbeten blir ett sätt för dem att fortsätta utveckla det kritiska tänkandet som en del av forskningspraktiken även efter disputationen. Postdoktorerna tränar även kritiskt tänkande genom andra former av granskning, exempelvis tidskriftsmanus, och jag återkommer till det senare i avhandlingen.

Något som blir tydligt när jag tar del av intervjusvaren är att det inom forskargruppen finns en kultur av samarbete. Alla forskare deltar i en rad projekt och har uppdrag tillsammans med andra forskare eller doktorander. Flertalet artiklar samförfattas, det vill säga man är flera som arbetar tillsammans och också står som författare.Handledarna står alltid med som medförfattare i doktorandernas artiklar. Samförfattande är även vanligt bland de vårdforskare som Talja (2002:149) studerade. Det förefaller som att själva organisationen av verksamheten bygger på en idé om att det är bra att arbeta tillsammans. Forskningsledaren uttrycker till exempel en strävan efter att bygga upp en verksamhet med många aktiva.

Det är för att man får ju mycket mer kunskap ut av samma insats om man arbetar på det här sättet, framför att arbeta som individualist. Och att "få ut" är ju inte bara att få ut kunskap i meningen uppsatser utan det är ju också att få ut människor som kan fortsätta arbetet. /.../

(Kerstin, B)

Doktoranderna har uppfattat denna idé om samarbete och den uttrycks i deras beskrivningar av vad en bra forskare är och hur en doktorand ska vara.

[Forskaren] inte [ska] hålla på med något eget litet utan det ska förekomma i ett större sammanhang, ett forskarlag, för att även få del av andras och se sig själv i ett större sammanhang.

(Erik, A)

/.../ Att man ska vara om sig och kring sig. Gärna vara med i många sammanhang, både internationellt och nationellt och kurser och olika grupper. Det känns som att det är den andan vi fostras i. Tycker också att det är en öppenhet, att man hjälper varandra. att det är en sådan ton. Inte att man "håll nu på ditt, gå in och stäng dörren". Inte så utan en ganska stor öppenhet. /.../

(Sofia, B)

Av citaten framgår att doktoranderna upplever att man som forskare och doktorand inte arbetar isolerat utan att det ingår i rollerna att skapa kontakter med andra. Att arbeta tillsammans är inte unikt för forskargruppen utan det är vanligt att organisera exempelvis medicinsk och vårdvetenskaplig forskning som samarbeten i projekt och vid publicering. Trots denna betoning på samarbete lyfts ibland inom vetenskapssociologisk forskning den stora konkurrensen mellan forskare inom vetenskapssamhället fram, till exempel att forskarna inte vill dela med sig av sitt material innan det är publicerat eller att de är ovilliga att acceptera andra vetenskapsteoretiska perspektiv än sådana de själva använder. I intervjuerna nämns den typen av spänningar bara som exempel på att det inte är så inom forskargruppen (se ex. citatet från Sofia ovan). Istället menar de intervjuade när jag frågar om klimatet och konkurrens inom forskargrupp-

pen och på institutionen, att det är ett öppet och tillåtande klimat mellan personerna. Det ges exempel på hur forskarna hjälper varandra vid utformning av ansökningar och artiklar och att man gläds med varandra när någon får pengar (Eva, B; Erik, B). Den enighet som gavs uttryck för kan bero på att de intervjuade inte var villiga att tala med mig om eventuell konkurrens. Samtidigt tvekade inte de intervjuade när de berättade om sina upplevelser och de berättade saker i andra delar av intervjuerna som var mer eller mindre utlämnande. Jag uppfattar därför att de verkligen upplevde att det inte fanns någon konkurrens inom gruppen. Det betyder inte att man inte är kritisk gentemot varandras arbeten men att kritiken ges inom det normsystem som finns kring forskningsverksamheten. Däremot skulle det kunna råda konkurrens mellan forskargruppen och andra grupper men det är inget som diskuterades i intervjuerna.

När jag tar del av forskarnas och doktorandernas beskrivningar av hur de arbetar får jag en inblick i hur mycket tid de lägger på att skriva ansökningar för extern finansiering av olika slag. Det beror på som en av forskarna uttrycker det att

... man till stor del får finansiera sina projekt själv.

(Eva, A).

Det är alltså så att en forskare har ansvar för att söka medel för sin egen forskning och för eventuella andra man vill inkludera, till exempel doktorander. Även om forskaren har finansiering i stort, exempelvis till sin tjänst, söks mindre belopp för bland annat resor och hjälp med att genomföra eller skriva ut intervjuer (Eva, B). Även doktoranderna söker medel för sådana saker som resor och hjälp med intervjuer (Erik, B). Det innebär att tid läggs på att skriva själva ansökningarna men också på att hitta finansörer. Sammantaget medför detta att frågor om finansiering och att söka medel är en ständigt närvarande i forskarnas och även doktorandernas livsvärldar och ingår som en naturlig del i livet i forskargruppen och dess sociala kunskapsförråd. Vid valet av problem- och frågeställningar och i själva utformandet av ansökningarna samarbetar forskarnas och doktoranderna på olika sätt med varandra för att komma framåt i arbetet. Jag återkommer i kapitel 6 om forskarnas forskningspraktik och nätverk till betydelsen av samspelet för forskarnas förståelse och meningsskapande av ansökningsprocessen och forskningens innehåll.

4.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att en forskare eller doktorand inom forskargruppen är någon som arbetar hårt, är kritiskt tänkande och som samarbetar med andra för att på olika sätt åstadkomma mer och bättre forskning. Personerna arbetar i ett öppet klimat där man delar med sig av sina erfarenheter och gläds med varandra när det går bra. Verksamhetens fokus på samarbete och arbetsmiljöns inriktning på öppenhet bör innebära att det finns goda möjligheter för den enskilda att kunna få stöd i sitt arbete om det behövs.

Inom forskargruppen förväntas personerna hålla på med forskning som är både relevant för och möjlig att använda i klinisk verksamhet. Forskarna och doktoranderna förväntas också delta i spridning och omsättning av forskningsresultaten genom att föreläsa för kliniskt verksamma och publicera sig i vetenskapliga tidskrifter. Man vänder sig alltså både inom- och utomakademiskt. Förutom att sprida resultat behöver man publicera sig för att meritera sig eller blir färdig med sin utbildning. Forskarna förväntas också söka och få finansiering för sin egen verksamhet samt samarbeta med varandra på olika sätt. Allt detta utgör delar av forskargruppens sociala kunskapsförråd som jag menar formar de enskilda forskarnas och doktorandernas livsvärldar och tolkningen av upplevelserna som forskare eller doktorander. Till kunskapsförrådet hör också de mer formella förutsättningarna för forskargruppen. Inte bara hur arbetet är organiserat utan de formella krav som finns, till exempel att personerna förväntas skriva ett visst antal artiklar under forskarutbildningen och som postdoktorand för att meritera sig. De utgör delar som forskarna och doktoranderna måste förhålla sig till och som påverkar upplevelserna av de egna livsvärldarna. Jag går nu över till analysen av doktorandernas och forskarnas livsvärldar. I deras forskningspraktik och interaktion i nätverk kommer det sociala kunskapsförrådet att vara närvarande.

5 Doktorandernas forskningspraktik och nätverk

5.1 Presentation av doktoranderna

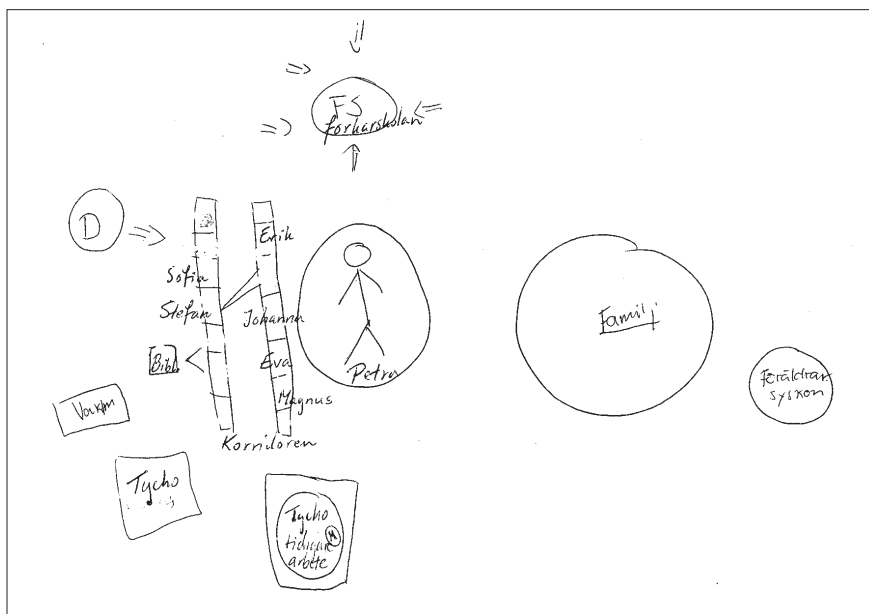
I detta avsnitt presenteras resultat och analys av doktorandernas livsvärldar med fokus på deras forskningspraktik och interaktion med andra i den praktiken. Det inleds med en kort presentation av de tre intervjuade doktoranderna och bilder av de nätverk de ombads rita.²² Jag har integrerat diskussionen om nätverkens sammansättning i den efterföljande texten. Därefter följer själva beskrivningarna och analysen av deras forskningspraktik och interaktion. Det gör jag genom att utgå från olika delar av livet som doktorand och identifiera vad eventuell interaktion med andra personer har för betydelse för doktoranderna.

5.1.1 *Petra*

Petra är doktorand och antogs till forskarutbildningen för ett par år sedan. Hon arbetar 80 % av doktorandtjänsten och ägnar resten av tiden åt sin familj. Hon har två handledare, Kerstin som är hennes huvudhandledare och Eva som är bihandledare. Petra är antagen till och finansierad av en forskarskola men har institutionen som sin arbetsplats. Före antagningen var hon anställd som projektassistent en tid där arbetet bland annat bestod i att registrera enkäter. Vid intervjutillfällena hade hon ännu ingen tydlig idé om vad hon vill göra sedan, vilket stressar henne lite eftersom hon upplever att andra doktorander har det och har ”en fot inne” i olika verksamheter som de är intresserade av att arbeta inom. I avhandlingen har Petra planerat fyra delstudier som kommer att bli fyra artiklar, tre där statistiska analyser av ett datamaterial används och en intervjustudie med en kvalitativ ansats. Till de kvantitativa studierna kommer hon att använda material från Tycho-databasen och från den så kallade A-databasen, vilket innebär att själva datainsamlingen redan är gjord i projektet.

I sitt nätverk ritade Petra in *Korridoren* hon sitter i och pekade ut några av de personer som hade speciell betydelse för henne (se figur 3). *Sofia*, *Stefan* och *Johanna* är meddoktorander, *Eva* och *Magnus* är disputerade. Samtliga personer i korridoren förutom Johanna, arbetade vid tiden för intervjuerna i Tycho-projektet. Till korridoren har hon kopplat *Bibb*[iotekarien] eftersom de har stor social kontakt. *D* står för doktorandgruppen och *FS* för den forskarskola hon är antagen till. Pilarna betyder

²² Eriks nätverk har jag ritat utifrån hans intervjusvar och visat honom eftersom det passade bättre för honom att enbart berätta än att rita.

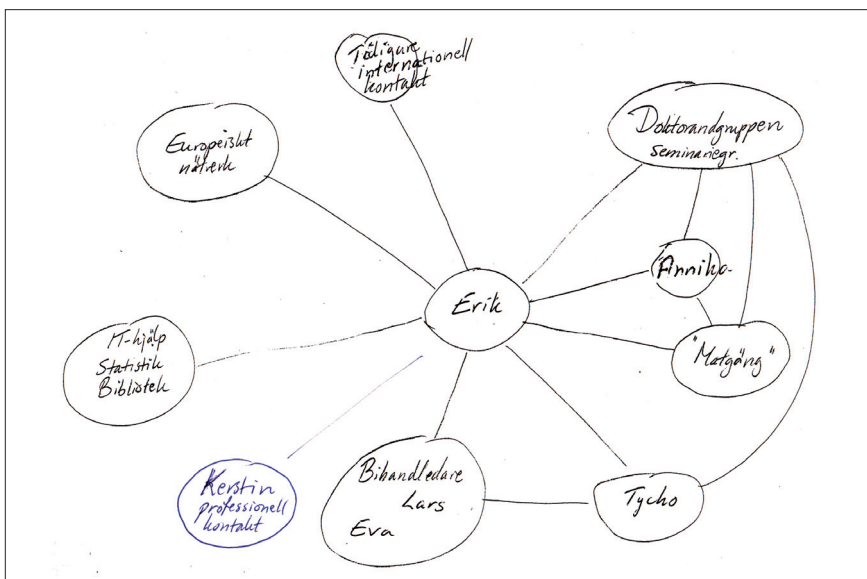
Figur 3. Petras nätverk som hon ritade det

att där finns doktorander från olika institutioner som man träffar några gånger per år. *Vakt[mästarna]* finns i huset där Petra har sin arbetsplats. *Tycho* är det stora forskningsprojekt som forskargruppen är involverad i och *Tycho tidigare arbete* är en del som Petra inte längre är involverad i. *Familj*, *Föräldrar* och *Syskon* är betydelsefulla som stöd för henne som person men hon pratar inte om sin forskning med någon inom de grupperna.

5.1.2 Erik

Erik började på institutionen som lärare och under den tiden presenterade Kerstin *Tycho*-projektet som han blev intresserad av och senare blev anställd inom. Inom projektet deltog Erik i arbetet med att utveckla instrument för insamling av data. Under den perioden uppmuntrades han att söka till forskarutbildningen men var tveksam av ekonomiska skäl. Nu som antagen doktorand arbetar han 50 % som doktorand, 30 % som projektassistent och resterande 20 % som sjuksköterska.

Erik har tre handledare – Kerstin är huvudhandledare och Eva och Lars bihandledare. Han har planerat fyra undersökningar som ska bli lika många artiklar. I tre av studierna använder han dels data insamlad med hjälp av det instrument han utformade under sin tid som projektanställd, dels intervjuer med ett urval av personerna registrerade med hjälp av instrumentet. Det är strukturerade intervjuer som analyseras kvantitativt. I den fjärde artikeln planerar Erik att jämföra resultaten från den statistiska bearbetningen av data och intervjuerna för att validera instrumentet. Två av studierna är genomförda och nästan färdigbearbetade till artiklar. Den ena är på

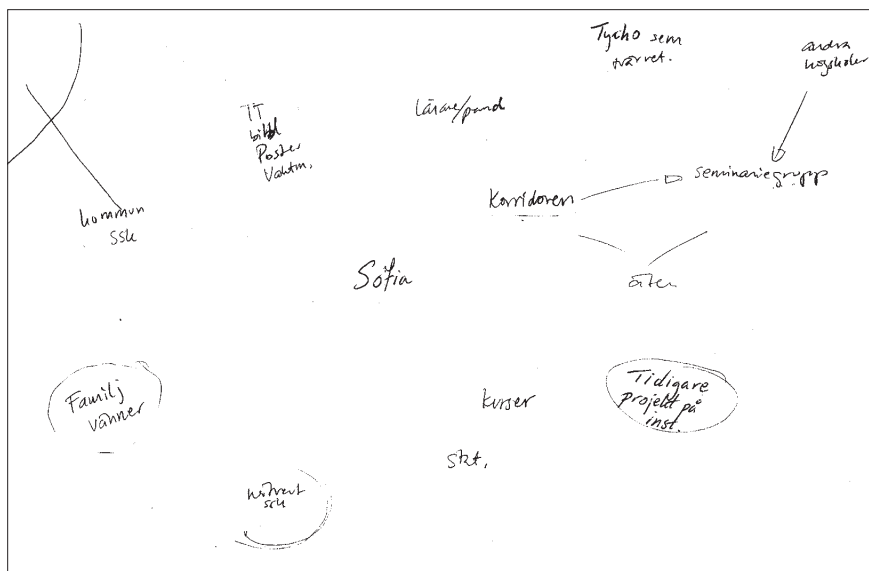
Figur 4. Eriks nätverk som jag ritat det

väg att skickas in och för den andra återstår att skriva diskussionen. De övriga två studierna är förberedda och det mesta materialet ligger och väntar på bearbetning och analys. Eriks mittseminarium är planerat till början av hösten. Han beräknas disputera om två år. Efter disputationen skulle Erik vilja kombinera forskningsverksamhet på institutionen med utvecklingsarbete av vårdverksamhet inom kommunen, gärna som någon form av klinisk lektor, vilket är nytt inom kommunal verksamhet.

Som jag påpekat tidigare ritade jag i efterhand Eriks nätverk utifrån hans beskrivning av det som han sedan godkände (figur 4). I nätverket står *Doktorandgruppen* för de doktorander som är antagna inom delområdet och som också utgör en *Seminariegrupp*. Ur den gruppen lyfter Erik ut *Annika* och ett *Matgång*, personer som har en mer personlig betydelse än gruppen i stort. *Tycho* är det stora forskningsprojektet som delar av doktorandgruppen och hans båda *Bihandledare*, Lars och Eva, arbetar inom. I nätverket finns också *Kerstin* som är hans huvudhandledare och som har stor betydelse även om de har en mer professionell än personlig kontakt. *IT-hjälp*, *Statistik* och *Bibliotek* är alla betydelsefulla delar för en viss typ av hjälp. *Europeiskt nätverk* är ett europeiskt doktorandprogram som flera från institutionen deltar i. Erik lyfter också fram en tidigare kontakt han haft i Europa men som inte har samma betydelse längre.

5.1.3 Sofia

Sofia antogs för några år sedan och har doktorandanställning fram till nästa höst. Före antagningen arbetade hon som kommunal sjuksköterska. Hon arbetar idag 80 % som doktorand på institutionen i X-köping och 20 % inom den kommun där hon arbetade tidigare. Mellan tiden som sjuksköterska och arbetet på institutionen

Figur 5. Sofias nätverk som hon ritade det

läste Sofia pedagogik samt arbets- och organisationspsykologi en termin. Därefter anställdes hon inom ett projekt på institutionen under cirka 1,5 år innan hon blev antagen som doktorand. Hon hade tidigare Kerstin som huvudhandledare och Eva som bihandledare men de har nyligen bytt roller så Eva är nu huvudhandledare och Kerstin bihandledare.

Av Sofias fyra undersökningar baseras en på material från Tycho-projektet, en på material från ett annat avslutat projekt och de övriga två på kvalitativa intervjuer som genomförs av Sofia. Tre av undersökningarna är genomförda och hon har tre artikelmanus som är på väg att bli klara. Den fjärde studien ska hon börja med. Hennes mittseminarium är planerat till hösten. På institutionen handleder hon också fem- och tiopoängsuppsatser på grundutbildningen ibland. Efter disputationen skulle hon vilja arbeta med forskningsprojekt på högskolan och med utvecklingsarbete i kommunal vårdverksamhet. Den kommun där hon idag arbetar eftersträvar att skapa en tjänst med arbetsuppgifter som motsvarar hennes forskarutbildning.

I sitt nätverk har Sofia ritat in *Korridoren* där hon har sin arbetsplats (figur 5). Där sitter personer hon äter tillsammans med och många av de personer, framförallt doktorander, som ingår i det hon kallat *Seminariegrupp*. I den ingår också doktorander från *Andra högskolor*. *Tycho sem* är tvärvetenskapliga seminarier som är knutna till forskningsprojektet Tycho som forskargruppen arbetar inom. *Lärare/Personal* är de som arbetar på högskolan med bland annat undervisning. Med delarna *IT*, *Bibliotek*, *Poster* och *Vaktmästare* pekar hon ut var och på vilka sätt hon kan få hjälp i sitt arbete. Där finns också personer som hon har en mer vänskaplig kontakt med. Hon tar också med *Kurser* och *Statistikkurs*, det vill säga doktorandkurser av betydelsefulla

för hennes arbete. *Nätverk ssk* – är ett nätverk för sjuksköterskor verksamma inom det delområde hon forskar om. *Familj* och *Vänner* är inga hon talar om sin forskning med men är betydelsefulla för henne som person. *Kommun ssk* är den kommun hon tidigare arbetat inom.

5.2 Vad gör doktoranderna hela dagen?

Doktorandernas livsvärldar består övergripande av de tre delarna obligatoriska fakultetskurser, deltagande vid seminarier och skrivande av en avhandling. Av intervjuerna förstår jag att framförallt arbetet med avhandlingen innehåller många olika delar. Doktoranderna ska bestämma ämne, skriva avhandlingsplaner, samla och bearbeta data och behandla materialet för presentation. Kurser innebär förutom att delta i själva kursträffarna, arbete i form av att läsa kursmaterial och arbeta med olika typer av uppgifter. Seminarierna innebär kritiskt läsande av andras material och ibland bearbetning och presentation av eget material. Doktoranderna deltar också i konferenser och presentationer av sitt material i olika sammanhang, till exempel forskarskolor eller projektgrupper.

Sofia menar att det inte finns någon typisk dag som doktorand även om det finns en förställning om vad en sådan skulle innehålla.

... i morgon hoppas jag blir en dag som man föreställer sig att det är. Då kommer jag att ... sitta och räkna statistik och göra om mitt resultat och förhoppningsvis titta på mitt manus som är så där halvfärdigt. Och söka nya artiklar för att kunna belägga lite saker. /.../ Eller om man en annan dag lyckas få tag på en intervju. Och man intervjuar den och ... kanske lyssnar igenom dem igen. Någon dag ... [satt] jag och Eva ner och analyserade materialet i mina intervjuer. /.../ Medan idag har det varit att vi suttit med en gruppuppgift ... för [doktorand-]kurserna. Och sedan så ska jag boka hotell och reseräkningar. /.../ Och sedan måste jag uppdatera min CV.

(Sofia, A)

Även om en dag alltså rymmer en mängd små och stora saker som tillsammans utgör tillvaron som doktorand fokuserar jag på arbetet kring avhandlingen och seminariet liksom det mer abstrakta ”hur man hittar sin roll som doktorand”. Jag diskuterar inte doktorandernas deltagande i kurser eftersom det bara marginellt berördes i intervjuerna.

5.2.1 Att bli och vara doktorand

Alla tre doktoranderna uttrycker att de trivs bra som doktorander och att de ser sig som del i ett sammanhang. Erik talar om doktorandgruppen och Petra om både doktorandgruppen och korridoren som sammanhang där de känner sig hemma. Sofia och jag talar inte explicit om hennes sammanhang men när hon berättar om sin vardag framgår det att hon känner sig trygg på högskolan som arbetsplats med korridoren som en viktig del. Doktoranderna tar i sina nätverkskartor med både korridoren och doktorandgruppen – *Doktorandgruppen* är de doktorander som är antagna till samma

forskningsområde och *korridoren* är den korridor där doktoranderna sitter tillsammans med disputerade inom forskningsområdet.²³ Två tillsynes tydliga grupper men när doktoranderna talar om dem går de ibland i varandra.

Eva har varit här längre, hon är docent nu, så hon har inte varit med i doktorandgruppen tidigare men hon är en person som inte sätter sig över någon. Hon är en i gruppen, hon handleder några stycken här. Och sen, både Magnus och Lars har ju varit doktorander för inte så länge sedan. Och de har ju varit i gruppen och sen bara blivit färdiga med sitt arbete. Det är fortfarande vi. Det är inte "vi och dom".

(Petra, B)

Citatet är hämtat från en fråga om just skillnaden mellan doktorandgruppen och korridoren. Alla de personer som nämns sitter i korridoren och några är disputerade men räknas av Petra till gruppen i egenskap av handledare eller tidigare doktorand. Erik talar till exempel om "vi härnere" (Erik, B) och menar då de som sitter i korridoren, både doktorander och sina handledare. Det viktigaste verkar vara att det finns en känsla av gemenskap och inte vilken titel personerna har. Gemenskapen bidrar med känslan av att vara hemma genom att som Petra uttrycker det:

... det finns en värme och omtanke om varandra. Att känna att det är människor som ändå bryr sig. /.../

(Petra, B)

De intervjuade doktoranderna uppfattar således inga absoluta gränser mellan grupperingarna när det gäller att känna samvaro i vardagen. Samtidigt vill jag påpeka att i deras och forskarnas utsagor om det arbete de utför tillsammans kan jag utläsa att de olika rollerna som disputerad och doktorand finns närvarande i vissa delar av forskningspraktiken, till exempel vid handledning eller på seminariet som endast disputerade.

Övergång till att vara doktorand är inte alltid så lätt.

Det här med att bli doktorand tar ju tid innan man förstår att man är doktorand. Innan man vet ens roll som doktorand och vad är det som avgränsar att var doktorand. Rättigheter och skyldigheter. Vilka ramar finns? Det tog tid att få det klart för sig. För det är inget vanligt arbete.

(Erik, B)

Erik beskriver att det var mycket han inte förstod när han började arbeta i den nya miljön. Det är ett exempel på när livsvärlden inte längre upplevs självklar och begriplig. Det kunskapsförråd som bland annat (Schutz & Luckmann, 1974) talar om räcker inte till för att förstå den nya situationen. Arbetet som sjuksköterska skiljer sig åt från tillvaron som doktorand. Eftersom kunskapsförrådet inte inbegrep kunskap om hur det är att vara doktorand erbjöd det liten hjälp för att tolka sin nya roll i forskargruppen.

²³ Några av doktoranderna har rum i korridoren men sitter bara där ibland, till exempel i samband med seminarier, eftersom de är finansierade av andra högskolor och har sin huvudsakliga arbetsplats där.

Det har varit väldigt förvirrande i början. Att man inte känner att man presterar något. I ett väldigt praktiskt yrke som sjuksköterska när man gick hem hade man verkligen gjort vad man skulle och så. Här kan man sitta och inte göra någonting på hel dag tyckte man. För man förstod inte arbetsuppgifterna. De är inte så självklara alltid. Och den här friheten det medger också. Kan man ta hand om den friheten?

(Sofia, A)

Citatet kan tolkas som att det kunskapsförråd som sjuksköterskearbetet gav innehöll kunskap om att ett arbete består av tydliga arbetsuppgifter som man kan avgöra om man utfört eller inte. Dessutom finns det en tydligt avgränsad arbetstid där man är schemalagd till en viss arbetsplats. Att befinna sig i en akademisk miljö innebär däremot bland annat att man arbetar självständigt med sitt projekt och sin avhandling och att man själv i stor utsträckning avgör var och när det ska göras. Doktorandens avsaknad av stöd i kunskapsförrådet för att förstå sådana arbetsförhållanden innebar att ingenting kunde tas för givet av doktoranderna och att den första tiden därför ägnades åt att orientera sig och försöka förstå den nya delen i livsvärlden. Det gällde att få svar på frågor av typen:

Vad gör man som doktorand? Hur ser en dag ut? Är det ok att sitta en och samma dag och jobba med en analys? /.../ Eller tar den bara fem minuter – ”oj, har jag gjort den för slarvigt?”.

(Sofia, A)

Svaren ligger i det sociala kunskapsförrådet, det vill säga de gemensamma normer och förhållningssätt till olika fenomen som delas av personer i en viss kontext och som växt fram över tid (Berger & Luckmann, 1971). Inom det sociala kunskapsförrådet finns de olika typifieringsscheman där vissa egenskaper kopplas till personer och fenomen som gör att andra rutinmässigt vet hur de ska förhålla sig till personerna eller fenomenen. Typifieringen ger också riktlinjer för hur den typifierade själv förväntas agera i olika situationer. För doktoranderna handlade det alltså om att tillägna sig forskargruppens sociala kunskapsförråd med dess normer, strukturer och typifieringar av bland annat hur en doktorand ska bete sig och hur forskning ska bedrivas i den lilla världen.

Och det kan jag väl säga att jag, inte fötts in i, men jag har formats in i det ... Så etablerades jag i det efterhand. /.../ Och det finns ingen samlad information. Det är ingenting som man blir matad med. Utan man formas in i det.

(Petra, B)

Citatet pekar på att tillägnandet av det sociala kunskapsförrådet är en process som successivt innebär att doktoranderna införlivar nya erfarenheter i sitt eget kunskapsförråd. De blir på så sätt en del av forskningsmiljön och upplever den som meningsfull och självklar. Med Bergers och Luckmanns (1971) vokabulär har de *socialiserats* in i den lilla världen. För doktoranderna påbörjades denna socialisering redan före antagning till forskarutbildningen genom att de var projektanställda på institutionen. Det är ett vanligt förfarande och ger som forskningsledaren påpekar, ”... personerna en möjlighet att prova på innan de bestämmer sig” (Kerstin, A). Förutom att perso-

nerna får se om de kan trivas i forskningsmiljön kan projektanställningen förstås som ett sätt att tidigt ge de blivande doktoranderna tillgång till den lilla världens sociala kunskapsförråd avseende att arbeta i en akademisk miljö. Genom att arbeta i projektet börjar de tillägna sig de förhållningssätt till vad forskning är och hur den ska bedrivas som finns inom forskargruppen och forskningsområdet. De börjar lära sig det självklara och det outtalade och de får inblick i en del av normerna för hur något ska vara, till exempel vad det innebär att arbeta med en viss typ av material och hur detta ska tolkas. Det delade kunskapsförrådet integreras så småningom i deras egna livsvärldar och blir en hjälp in i doktorandtillvaron så att de lättare kan ta den för given. En av doktoranderna menar till exempel att tiden som projektanställd gav erfarenhet av hur man etablerar en databas och omvandlar variabler så att de kan registreras. De erfarenheterna upplever personen sig ha användning för nu i sitt eget avhandlingsprojekt i arbetet med datamaterial. En annan av doktoranderna påpekar att projekttiden gav erfarenheter i vilka variabler som finns i Tycho-databasen och då också vilka statistiska analyser som är möjliga.

Men även om projekttiden ger värdefulla erfarenheter av arbetet i forskargruppen påbörjas inte den djupare förståelsen av hur det är att vara doktorand förrän man antas. Det är då doktoranden måste börja förstå vad rollen som doktorand innebär och avgöra hur den ska införlivas i livsvärlden. Det är inte förrän nu som fenomenet att vara doktorand får uppmärksamhet och de nyantagna individerna behöver utveckla mer ingående kunskap om att vara doktorand för att kunna handla oproblematiskt i livsvärlden (jfr Berger & Luckmann, 1971:57f.). Sofia kunde vid tiden för intervjun se att nyantagna doktorander genomgår samma period av osäkerhet som hon gjorde när hon blev antagen och att det tar upp till ett år innan de börjar förstå och hitta sin roll. Det finns ett mentorssystem där nya doktorander kan vända sig till mer erfarna doktorander. De erfarna tipsar om sådant som är bra att veta och förklarar hur saker och ting fungerar.

"Nu ska du ju ha för-disputation på seminariet. Vad betyder det?". "Hur gör man då?". "Vilka krav är det?". "Glöm nu inte att söka de obligatoriska kurserna så fort som möjligt så du får med dem."

(Sofia, A)

Det finns också en pärm med information men Sofia menar att man bara kan informera till en viss punkt.

Sedan är det svårt, som mentor kan man inte förklara hur allting fungerar för det är så mycket outtalat.

(Sofia, B)

Det outtalade som Sofia talar om kan relateras till det implicita vetande som Bengtsson (1998:20) menar att människor har om sina livsvärldar. Det implicita vetandet är det en individ genom sitt kunskapsförråd vet om hur man lever i livet i den lilla världen och som personen inte reflekterar över. Eftersom det vetandet tas för givet är det svårt att förmedla alla aspekter av ens livsvärld till någon annan och det är det Sofia uttrycker i citatet. Eftersom livsvärlden alltid är förbunden med den sociala världen

handlar det om att det är svårt att förmedla det som tas för givet i arbetet och tillvaron i forskargruppen. Genom att vistas i forskningsmiljön en längre tid påbörjas processen med att uppfatta exempelvis normer och värderingar i det sociala kunskapsförrådet och att utveckla ett eget implicit vetande så att den egna livsvärlden blir meningsfull och kan tas för given.

Men det är inte bara tid i sig som behövs. Både under projektanställningen och som doktorand använder personerna varandra som stöd i sitt meningsskapande. Sofia beskriver det som att

Vi lotsade varandra i den här ... [projektgruppen] ... /.../ Det var de seniora som tog hand om de juniora.

(Sofia, A)

Petra menar på liknande sätt att de som redan var etablerade i ett sammanhang hjälpte till att introducera henne (Petra, B). Uttryckt i teoretiska termer hjälpte personer som redan var del av den lilla världen och hade utvecklat sitt kunskapsförråd och som hade tillgång till det sociala kunskapsförrådet, de nya doktoranderna genom interaktion att få tillgång till den nya meningsprovinsen. Liknande idéer kan antas ligga till grund för mentorssystemet. Erik lyfter fram olika vägar för att förstå vad det innebar att vara doktorand.

Erik: Jag frågade runt bland doktoranderna bland annat. Och läste mig till en del på högskolans hemsida, som har en bra hemsida med information om hur det är att vara doktorand och vad det innebär och så vidare. ... /.../

Gunilla: Är det någon speciell person som faller ut när det gäller det här att hitta hem eller är det kollektivet mer som har bidragit?

Erik: Jag tror att det är mycket Eva och Lars [bihandledarna] också. Jag tror nästan det är mer de. Gruppen har mer visat upp att så är det. De har varit exempel.

(Erik, B)

Erik pekar här ut att bihandledarna hade en stor betydelse för honom som ny doktorand. Även om han också pratade med andra doktorander så uttrycker han att doktorandgruppen hade större betydelse som exempel på hur det är att vara doktorand och vad man gör som doktorand, och också som en bekräftelse på det bihandledarna förmedlade än att vara några man diskuterade med. Jag har tidigare talat om att det sociala kunskapsförrådet bland annat tar sig uttryck i en forskningspraktik, det vill säga olika sätt att göra saker på i den lilla världen. Det går att förstå Eriks beskrivning av doktoranderna som exempel på att genom deras handlingar som doktorander blir forskningspraktiken och därmed det sociala kunskapsförrådet synligt för honom och andra doktorander. Det kan knytas till nyttan med att vistas en längre tid i en viss forskningsmiljö – att vistas och verka i miljön ger tillgång till många exempel på en forskningspraktik.

Erik beskriver också att han för att hitta sin roll som doktorand även använde sig av information riktad till doktorander som var skriven inom högskolan. Det framgår inte om det är fakulteten eller högskolan centralt som står för texten men i vilket fall

innehåller texten en typifiering av doktoranden på en "högre nivå" än institutionen och denna bidrar till att forma Eriks förståelse av rollen som doktorand. Hans förståelse påverkar hur han som doktorand handlar och interagerar med andra i den lilla världen. Den övergripande organisationens syn på doktorander påverkar därigenom även den lilla världens syn på doktorander.

Det förefaller således som att en kombination av skriven information och att vara i en viss miljö med kontakter med andra som doktoranden både kan fråga och använda som referensramar bidrar till att doktoranderna får tillgång till kunskap om vad det innebär att vara doktorand i den här forskargruppen. Det är ett exempel på hur information får mening i en kontext och bidrar till en persons meningsskapande. Litteraturen innehåller beskrivningar av typifieringen av doktorander som genom att doktoranders interaktion med andra deltagare i den lilla världen och tillgång till forskningspraktiken sätts i relation till och ges mening i den lilla världens kontext.

När det gäller viktiga grupperingar för att få tillgång till det sociala kunskapsförrådet kommer korridoren och doktorandgruppen in igen. De är inte bara det sammanhang som Petra, Sofia och Erik känner sig hemma i utan grupperingarna har också angetts som viktiga delar i deras nätverkskartor. Till korridoren räknas också Petras och Sofias bihandledare som de till skillnad mot Erik inte valt att ange som en egen nätverksdel. Korridoren och doktorandgruppen har fortsatt vara viktiga även idag fast de nu känner sig hemma i sin roll. Alla tre uttrycker att de på olika sätt får stöd från personerna i korridoren. De har en nära och vardaglig kontakt.

... [Man] springer in och frågar någonting. Likväl som man kan komma in och bli störd ju. Det är ett nätverk som är väldigt bra. Då när jag var anställd i en mindre omfattning i början då vet jag att jag kände att jag missade mycket genom att inte vara här. För mycket samtal går ändå.

(Sofia, A)

/.../ Och det är viktigt för utan dem hade jag nog aldrig pallat ändå. Med ensamarbete. Utan den sociala biten är enormt viktigt. Att känna stöd av varandra.

(Petra, A)

/.../ Och det är inte problem att gå in. "Har du den litteraturen?" /.../ "Ja, var går jag nu in för att söka den här kursen på nätet? Vet du var det är? Såna bitar. Och sen är det mycket socialt. Att man pratar väder och vind. "Hade ni trevligt i helgen?" Och så följer man upp vad man pratade om sist och så.

(Petra, B)

Citaten uttrycker att *doktorandgruppen/korridoren* är centrala sociala grupperingar som både utgör doktorandernas sammanhang och ger mycket av det stöd de behöver för att skapa mening i sitt sammanhang.

I sitt nätverk inkluderar Erik ett europeiskt doktorandprogram som ordnar utbildningstillfällen där han tillsammans med andra doktorander från institutionen deltar. Han talar inte direkt om programmet som betydelsefullt för att finna sin roll som

doktorand men han lyfter här fram betydelsen av att träffa andra i samma situation som kan förstås som en del i att skapa förståelse för sin egen situation.

Får input när man är där. Dels hade vi många bra föreläsare som gav väldigt mycket. Och sen i alla diskussioner på kaffena. Och luncher och kvällar. /---/ Det handlar mycket om att bryta sitt eget mot andras. Vi frågade hur andra gjorde. Hur jag gjorde med det och detta i mitt projekt och vad de gjorde i sitt. Vi gjorde lite jämförelser. Dels med sina arbeten men dels också hur det var att gå forskarutbildning i de olika länderna. Jag var väldigt positiv efter det.

(Erik, B)

Det här är ett sammanhang som befinner sig längre ifrån det han lever och handlar i dagligen men för Erik fungerar det ändå som ett betydelsefullt exempel på hur en doktorands livsvärld kan se ut.

När de intervjuade doktoranderna ritade och talade om sina nätverk angav de en gruppering men pekade sedan ut personer inom grupperingen. Till exempel så pekar Erik ur doktorandgruppen/korridoren ut Annika som en enskild person samt en liten grupp personer som ofta äter lunch tillsammans. Även Sofia pekar ut en lunchgrupp i en större gruppering. I Petras karta finns korridoren med olika personer utmärkta. I doktorandernas beskrivningar av nätverken framgår att de personer eller grupper inom gruppen som man lyfter fram har en tydligare betydelse i den egna livsvärlden än vad andra i doktorandgruppen/korridoren har. Det kan vara personer som de arbetar närmare med eller som de tar hjälp av i speciella situationer. Det kan också vara av en mer social karaktär till exempel att de äter lunch tillsammans och pratar allmänt på dagarna. Men det finns också personer som doktoranderna har en mer personlig relation till så att de delar mer privata saker och kanske umgås med privat. Man är så att säga lite mer involverade i varandras livsvärldar både i och utanför arbetet.

I efterföljande avsnitt går jag in på mer konkreta delar av forskningspraktiken och det kommer att bli tydligare på vilka sätt korridoren och doktorandgruppen som gruppering bidrar till meningsskapandet som doktorand. Där kommer också betydelsen av de personer som pekades ut att bli synlig liksom andra sammanhang än doktorandgruppen/korridoren som är viktiga.

5.2.2 Ämnesval och planering av avhandlingen

Det var under tiden som projektanställda som Petra, Sofia och Erik valde sina avhandlingsämnen och skrev sina avhandlingsplaner, eller projektplaner som de kallar dem. Planerna innehåller beskrivningar och uppläggning av avhandlingens fyra undersökningar.²⁴ Doktoranderna måste alltså dels välja ämne och dels utforma undersökningar kring ämnet. Ett grundläggande krav är att ämnet ska rymmas inom forskargruppens

²⁴ I intervjuerna finns en glidning mellan vad forskarna och doktoranderna kallar projekt och studier, exempelvis talar man om Tycho-studien och Tycho-projektet om vartannat och också att det görs studier inom Tycho. Jag kommer att använda *projekt* som en övergripande term. Jag undviker ordet studier eftersom det kan förväxlas med doktorandernas studier i betydelsen forskarutbildning. Istället använder jag ordet *undersökning* för att beskriva enskilda forskningsuppgifter. I ett projekt ingår flera undersökningar där en undersökning är en enskild forskningsuppgift.

inriktning. En av doktoranderna tänkte sig till exempel ett annat ämne från början men eftersom det inte passade in, valde personen på inrådan av Kerstin bort det.

Kerstin har som forskningsledare ett stort inflytande på inriktningen på doktorandernas avhandlingsarbeten och på utformningen av undersökningar. Alla doktorand-arbeten som utgår ifrån forskargruppen har Kerstin enligt henne själv varit med om att utforma.

Alla de arbeten som utgår härifrån är ju projekt som jag har lagt upp. Så det är inte så att doktoranderna kommer till mig med en idé och så nappar jag på den. Utan de doktorander som kommer till mig de får jobba inom mina projekt. /.../ Jag tror inte här finns många studier som jag inte har lagt upp från början. /---/ Så ska det vara anser jag. Jag ställer mig också tveksam till att en doktorand faktiskt har den vetenskapliga erfarenheten som krävs för att lägga upp ett projekt, förutom att det blir oerhört tidsödande för doktoranden.

(Kerstin, A)

Kerstin pekar ut doktorandernas brist på vetenskaplig erfarenhet som ett problem. I hennes kunskapsförråd ingår att lägga upp och leda forskningsprojekt och hon vet vilken typ av vetenskaplig kompetens som behövs för att det ska göras på ett fruktbart sätt i förhållande till den lilla världen och dess kontext. Hon menar att doktoranderna saknar den erfarenheten och att hon med sin erfarenhet därför hjälper dem att komma igång. Hon vet också att det tar tid att utforma projekt och eftersom forskarutbildningen är tidsbegränsad sparar hon doktorandernas tid. Kerstins styrning av projekten medför därför att doktoranderna som nyantagna inte behöver lägga upp projekt, något som deras kunskapsförråd innehåller liten eller ingen kunskap om.

Konkret kan det gå till som när Erik valde sitt ämne:

Det var ju så när jag gick in i projektet, jag visste ju inte då att jag skulle bli doktorand. /.../ Då började jag fundera, "Men vad ska jag göra? Vad ska vara mitt"? Det förstod jag inte på ganska länge. Utan det har utkristalliserats. Och det var väl egentligen Kerstin som skrev en ansökan och då tog hon ut fem studier där i början. Och de har jag har övertagit och modifierat. Jag tänkte "då tar jag dessa. Nu avgränsar jag mig. Nu är det detta jag ska göra". Den femte studien har jag tagit bort. Sedan har jag utifrån detta försökt att utforma studier.

(Erik, B)

Sofia fick på ett liknande sätt som Erik olika utforskade områden utpekade för sig av Kerstin som hon fick fundera på. När hon sedan gjorde sitt val påverkades det av att hon arbetat en del med det ämnet som sjuksköterska men mest för att det var ett område som hon tyckte var spännande och intressant. En annan variant ser vi i Petras ämnesval där hon uppmanades av Kerstin att fundera ut några idéer kring ett ämne hon var intresserad av och som de sedan diskuterade. Petras ingång till ämnet var ett förhållande hon uppmärksammat när hon under tiden som sjuksköterska var ansvarig för ett visst område av verksamheten (Petra, A). Utöver det fanns det också direktiv från forskarskolan hon tillhör om inriktningen på doktorandtjänsten som påverkade innehållet i avhandlingens delstudier.

Exemplen visar att även om Kerstin är den som i stort lägger upp de flesta projekten så utformar doktoranderna de slutgiltiga undersökningarna så att de blir deras

”egna” med en vinkling som känns intressant för dem själva. De väljer alltså ämnen utifrån sina intressen men det måste vara intressen som ryms inom ramen för projekten. Deras erfarenheter från sjukskötersketiden kan fungera som en ingång till en problemformulering eller som inspiration. Så även om de inte lägger upp själva projektet från början måste de ändå börja förstå vad en undersökning är och hur den ska genomföras. När doktoranderna sedan själva arbetar vidare med dem i diskussion med Kerstin utvecklar de en förståelse för vad det innebär att göra undersökningar i forskargruppen. Eftersom centrala delar av avhandlingen diskuteras med Kerstin blir hon en viktig del av doktorandernas meningsskapande kring deras avhandlingar. Samtidigt innebär diskussionerna också att den lilla världens normer och arbetssätt byggs in i avhandlingsprojekten och doktorandernas kunskapsförråd.

Ämnesvalet knyts specifikt till de projekt som pågår inom forskargruppen. I exemplet med Tycho-projektet där mycket av materialinsamlingen redan är gjord och fortsätter att göras enligt bestämda riktlinjer, har doktoranderna inte några möjligheter att påverka just insamlingen.

/.../ Som i t.ex. i Tycho-studien så är det ju styrt av ett stort konsortium så där kan inte doktoranderna påverka. Däremot kan de lägga personliga profiler när de väl plockar ut data för sitt eget avhandlingsarbete. Så där påverkar de ju men den stora layouten kan de inte påverka.

(Kerstin, A)

Men även om doktoranderna inte kan påverka själva datainsamlingen kan de i de enskilda undersökningarna utifrån sina frågeställningar välja vilka data man ska använda från databasen. De frågeställningar de väljer måste vara sådana att de går att besvara med hjälp av det material som finns. Inriktningen på forskningen påverkas därför av att materialet redan är insamlat eller håller på att samlas in på ett visst sätt. När doktoranderna gör kvalitativa undersökningar är de enligt forskningsledaren friare att utforma frågeställningar eftersom de då själva samlar in materialet. Erik reflekterar kring att ämnesvalet görs utifrån ett redan insamlat material och inte börjar med en fråga som man sedan samlar material till.

Det är ju att gå lite bakvägen, att ha ett material liggande och på något sätt informera sig i det.

(Erik, B)

Det var väl så att jag byggde inte upp någonting själv utan jag smälte in och anpassade mig in i någonting större och där jag ringade in någonting som jag kunde ta tag i. /---/ Så det var lite omvänd ordning från hur det brukar gå till. /.../.

(Erik, A)

Eriks funderingar kring forskningsprocessen tyder på att han har en referens för hur forskning ”vanligtvis går till” som inte går ihop med hur arbetet inom forskargruppen till stor del utförs. I forskargruppens lilla värld är det vanliga att just välja frågeställningar inom ett stort projekt och i relation till ett redan insamlat material. Det är i sig inget ovanligt sätt att organisera forskning, till exempel görs det ofta inom tekniska ämnen (Iversen, 1996:57), men Erik instämmer alltså inte helt med den

normen. Hans bild av forskningsprocessen är den som finns representerad i mycket av metodlitteraturen inom till exempel samhällsvetenskap (ex. Bell, 2000). Det går att uttrycka som att ett visst förhållningssätt till forskningsprocessen finns närvarande i hans livsvärld trots att han är del av en liten värld där man har ett annat förhållningssätt. Det tyder på att en individ inte behöver acceptera allt i en liten värld för att känna sig hemma utan att personen kan välja att följa vissa normer fast man vet att det finns andra. Det är också ett exempel på att en person kan lämna det självklara och oreflekterade tillståndet i sin livsvärld och ta ställning till hur något ska hanteras (Schutz, 1967:210).

Vid utarbetandet av avhandlingsplaner fyller även seminariet en viktig funktion men eftersom det för doktoranderna är viktigt även på andra sätt kommer jag att behandla det i ett eget avsnitt. Jag går nu istället vidare till doktorandernas arbete med undersökningarna i avhandlingen och på vilka sätt personer omkring dem är betydelsefull.

5.2.3 Arbetet med undersökningar

Doktoranderna gör två typer av huvudundersökningar, de som bygger på statistiska analyser av redan insamlat material och de som bygger på kvalitativa intervjuer. Jag kommer här enbart att behandla det kvantitativa arbetet eftersom mitt intervjumaterial innehåller få exempel på det kvalitativa arbetet.

Val av variabler

Eftersom datamaterialet redan är insamlat började doktoranderna med att välja ut relevanta variabler från de databaser de valt, huvudsakligen Tycho-databasen och en annan stor patientdatabas, A-data. Variablerna samlades sedan i en egen datafil. Variablerna i dessa databaser är inte alltid anpassade för statistiska beräkningar utan de måste ibland bearbetas först.

... det är inte så att man kan ta data rakt av alltid. Utan man får bearbeta den till viss del. Så det är ju lite arbete med det. Och så kanske man upptäcker vid körningar att man får slå ihop vissa grupper, göra vissa jämförelser. En variabel kan ge en annan variabel också. Man kan producera variabler med hjälp av andra.

(Erik, B)

Petra som arbetar med material från A-data berättade att när det var dags för henne att välja ut variabler fick hon hjälp av Tomas som har hand om databasen. Den kontakten förmedlades genom Kerstin. Rent konkret innebar det att Petra träffade Tomas tre-fyra gånger då de tillsammans gick igenom vilka variabler som fanns i databasen och diskuterade vilka som var eller kunde tänkas vara intressanta. Tomas extraherade sedan dessa. När Petra och jag talar om hur hon vet vilka variabler hon ska använda säger hon att:

Vi gick igenom dem. Jag och Tomas. Och jag visste vad jag var ute efter.

(Petra, B)

Petra säger också att eftersom hon inte var riktigt säker på vilka variabler hon behövde tog de ut fler än vad hon senare använde. Hon gick sedan igenom och plockade bort de som inte behövdes. Av citatet framgår att Petra hade en idé om vilka variabler hon behövde och vad hon ville uttala sig om i sin undersökning men ändå inte var riktigt säker på vilka variabler hon behövde för att få fram den typ av resultat hon var intresserad av. Hon hade varit projektanställd en tid och i hennes kunskapsförråd fanns därför redan viss kunskap om hur variabler i en databas kan hanteras men den kunskapen räckte inte till. Tomas var därför en viktig person i det här stadiet av avhandlingen för att rent konkret hjälpa till att ta ut variablerna och för att Petra skulle förstå vilka variabler som fanns i just denna specifika databas. Tomas hjälpte henne också att förstå på vilka sätt databasens variabler kunde användas för att göra olika statistiska beräkningar. Han fanns också med under hennes arbete med att omvandla variablerna så att de blev användbara i hennes undersökning. Han bidrog därför på olika sätt till att Petra kunde utveckla sin kunskap om statistiska analyser och vad som krävs för dem.

Genom att berätta om och förklara databasens innehåll och dess potential för statistiska beräkningar kopplade Tomas vissa egenskaper till databasen och de variabler som fanns i den. Med Berger och Luckmanns (1971:56f.) språkbruk är det möjligt att säga att han typifierade dem. I Petras möten med Tomas förmedlade han typifieringar av olika variabler och statistiska metoder som ryms i forskargruppens sociala kunskapsförråd så att typifieringarna och synen på hur man arbetar med databaser kunde bli en del av Petras eget kunskapsförråd. Han är visserligen inte knuten till själva forskargruppen men är del av en av de kontexter som forskargruppen rör sig i. Genom att Kerstin förmedlade kontakten anser jag det rimligt att anta att det Tomas förmedlar är relevant för dem som arbetar i forskargruppen.

Erik var också projektanställd innan han blev doktorand och påverkade då bland annat vilket som material ska insamlas inom Tycho-projektet och på vilka sätt. Han är därför redan bekant med den databas han använder och han har också arbetat med statistiska beräkningar från den. Eftersom hans kunskapsförråd redan innehåller kunskap om vad olika variabler står för och hur de kan användas i analyserna behöver han inte så ingående hjälp med det. Däremot menar han att han behöver diskutera både valen av variabler och hur han ska omvandla dem i förhållande till sina frågeställningar (Erik, B). Dessa diskussioner för han i första hand med sina bihandledare. De fyller därför en liknande funktion för Erik som Tomas gör för Petra när hon behöver utveckla sitt statistiska kunnande. I likhet med Tomas förmedlar bihandledarna också typifieringar av sådant som rör arbetet med databaser.

Även om både handledarna och Tomas rör sig inom ett liknande socialt kunskapsförråd erbjuder de stöd utifrån sina olika livsvärldar och kunskapsförråd. Det innebär att handledarna uttalar sig utifrån sina roller som forskare där statistik är en metod för att kunna uttala sig om något medan Tomas talar utifrån sitt arbete med hantering av databasen och statistiska beräkningar kopplade till den. När handledarna tipsar om användning av variabler är det kopplat till deras egna kunskaper om hur man genomför en för forskargruppen och vårdvetenskap relevant undersökning. De kan

hjälpa doktoranderna att placera de statistiska beräkningarna i ett vidare sammanhang än enbart avhandlingsarbetena. Det kan jämföras med Tomas som hjälpte Petra i förhållande till databasen, visserligen även här med undersökningarna som en viktig utgångspunkt men där det centrala var att få kunskap om databasen och att hitta relevanta variabler. Handledarna och Tomas fungerar därför som experter på olika frågor som berör avhandlingsarbetet och hjälper doktoranderna att utveckla erfarenheter i förhållande till olika aspekter av tillvaron som doktorand. Handledarna och Tomas kan sägas ha olika ingångar i det nät av betydelser som databasen och variablerna befinner sig i (Berger & Luckmann, 1971:34). Det medför att databasen och variablerna relateras till olika delar av vad det innebär att göra undersökningar i den lilla världen och att doktoranden därmed utökar sitt kunskapsförråd inte bara med statistisk kunskap i allmänhet utan statistisk kunskap så som den används i forskargruppen.

Bearbetning och analys

Nästa steg i doktorandernas arbete är att börja göra de statistiska beräkningarna och analyserna. Petra har vid tiden för intervjuerna precis börjat göra sådan beräkningar men känner sig osäker på hur hon ska göra eftersom hon inte tycker sig kunna tillräckligt om statistik.

Ja, jag trevar mig fram lite grann. För jag är jättedålig på statistik. Jag har svårt att greppa om det. Och jag har inte gjort någon statistikkurs ännu utan det jag har i statistik det har jag i grundutbildningen. Så där släpar jag efter utan jag får lite grann prova mig fram i programmet. /.../

(Petra, B)

Petra kommer att gå en doktorandkurs i statistik som en del av de obligatoriska kurserna på fakulteten. Dessa kurser kan ses som en formaliserad del av fakultetens sociala kunskapsförråd för att socialisera in doktorander i arbetet med statistik. Denna kurs kommer därför förhoppningsvis att bidra till att öka hennes kunskap om hur statistiska beräkningar görs och hur statistiska datorprogram kan användas. I kontakterna med sina handledare och doktorandkolleger lär hon sig sedan hur den kunskapen kan användas i den lilla världen. Även om Petra upplever att hon famlar uppfattar jag att hon har en förståelse för vad hon kan göra med statistik. Det statistiska tänkandet och hantverket finns redan som en del av livsvärlden, om än på en grundläggande nivå. Det arbete hon nu utför ger henne erfarenhet och utvecklar kunskapen så att den blir alltmer komplex och samtidigt en alltmer självklar del av hennes kunskapsförråd så att arbetet med statistik blir en oproblematisk del av hennes vardag. Det är ett exempel på att kunskapsförrådet utvecklas med mer detaljerad kunskap om det en person ofta kommer i kontakt med (Berger & Luckmann, 1971:57f.).

Trots sin osäkerhet har Petra arbetat fram en del tabeller som hon har visat och diskuterat med sina handledare. Kerstin har till exempel gett feedback på hur Petra kan vinkla materialet så att det blir mer intressant. Eftersom Kerstin med sin större erfarenhet av kvantitativa studier kan hjälpa till med att "lyfta" undersökningen är hon en viktig person men Petra vänder sig till henne enbart när det är större saker hon vill diskutera, som just tolkningen av resultat, fortsatta steg i avhandlingsarbetet eller

bedömningen av artikelmanus. Det är ingen person som hon involverar i dagliga funderingar om exempelvis metod. Då vänder hon sig istället till personer i korridoren.

/.../ ... så fort det är någonting man undrar över går man in till någon – ”du, hur var det nu med det här värdet eller med den analysen, när använder man den och vilka variabler?” /.../

(Petra, B)

Återigen syns korridoren som en viktig gruppering för doktoranderna. Petra använder personerna i korridoren för att hantera de dagliga frågor som dyker upp när hennes kunskapsförråd om exempelvis det statistiska arbetet inte riktigt räcker till. I korridoren sitter också Magnus, en disputerad forskare, som Petra säger att hon vänder sig till speciellt när hon har frågor om statistik. Enligt henne är han både intresserad av och kunnig i statistik på samma gång som han gärna hjälper till och är bra på att förklara. Han får därför en extra betydelse för att utvidga kunskapsförrådet med kunskap om statistik så att det arbetet blir en oproblematisk del av Petras livsvärld. Det är värt att notera att Magnus finns med i Petras nätverkskarta men inte Tomas även om båda har en viktig betydelse för hennes arbete. Förklaringen kan vara att Petra inte upplever sig har samma personliga relation till Tomas som till Magnus.

Även Erik vänder sig ibland till Magnus med frågor om statistik eftersom hans bihandledare Eva och Lars inte finns i X-köping alla dagar i veckan (Erik, B). Han berättar också att han tar hjälp från de statistikexperter som finns.

Den [hjälp] behöver jag när jag ska göra tester på statistiken. Signifikanser och korrelationer och regressioner, alltså mer avancerade. Jag kan själv göra en körning och så.

(Erik, B)

Han behöver således inte hjälp med själva genomförandet av testerna utan med att få råd så att det blir gjort på rätt sätt. Statistikerna sitter i samma hus och deras hjälp är tillgänglig för alla. Om doktoranderna får fram siffror som till exempel avviker från det förväntade är de rekommenderade av forskningsledaren att boka tid med statistikerna för att få hjälp med att kontrollera hur analyserna är gjorda. Även statistikerna är således en del i doktorandernas meningsskapande av arbetet med statistisk men de deltar bara i begränsad utsträckning i doktorandernas livsvärldar. På samma sätt som Tomas fyller statistikerna en specifik betydelse genom att doktoranderna vänder sig till dem när det är en viss typ av situation de behöver skapa mening kring.

Efter analysen måste Erik ta ställning till om de resultat han fått fram är intressanta.

Jag har ju frågeställningen Jag vet ju vilka variabler jag har där. Vad jag kan få ut. Sedan får man se lite grann om detta är fruktbart. Genom att analysera. Det har ju visat sig att vissa saker blir lite grann att slå in öppna dörrar. Det blir lite för självklart. Och då har jag fått omforma mig på något sätt. Anpassa mig och modifiera min fråga lite grann.

(Erik, B)

Citatet beskriver att även om en doktorand fått fram de svar han eller hon sökte så kan de visa sig vara för ointressanta. Doktoranden behöver då arbeta vidare antingen

med att omformulera själva frågeställningarna eller att bearbeta variablerna så att andra analyser går att göra. Av doktorandernas utsagor om arbetet med material och analys framgår det att när de behöver diskutera den typen av överväganden vänder de sig i första hand till handledarna, till exempel som Petra gjorde när hon diskuterade tabeller med Kerstin. När Erik i citatet ovan och i ett tidigare citat berättar hur han kan få hålla på och anpassa datamaterialet och frågeställningarna för att det ska bli intressanta resultat framställer han det som en självklar del av arbetet med undersökningarna. Det tyder på att i hans kunskapsförråd ingår implicit kunskap om att forskningsarbete inte är ett rakt samband mellan frågeställningar, dataanalys och resultat. Det är ett exempel på att forskning är ett hantverk där forskarna modifierar materialet och de frågor man ställer så att resultaten uppfattas relevanta (Knorr-Cetina, 1981). Det betyder inte att forskarna "hittar på" sina resultat utan det handlar om att välja behandling av data och frågor utifrån vad som räknas som relevanta resultat i de kontexter där kunskapen produceras och ska användas.

Petra uttrycker att arbetet med datamaterialet skapar en frustration som de personer som sitter i samma korridor och som är involverade i projektet delar och hjälps åt att hantera.

/.../ Jag och Stefan, det är en man som heter Erik här nere också, vi och Sofia jobbar ju med Tycho-materialet. Så vi svär ju rätt mycket över den här jäkla basen och varför har vi börjat dra i den här tråden? För börjar man dra i en tråd så blir det merarbete i den andra. Vi sitter i samma träsk som vi ska harva oss igenom. /.../

(Petra, A)

De personer som nämns är alla doktorander och citatet är ett exempel på när personer har en stödjande betydelse i tillvaron som doktorand. Genom att dela sina upplevelser av frustration över fenomenet "att arbeta med databasen" får alla en bekräftelse på att de inte är ensamma eller onormala utan att andra känner på samma sätt. Frustrationen kan tolkas som ett uttryck för att det har uppstått problem i förståelsen av arbetet med databasen, det vill säga det är inte självklart och oreflekterat. Genom att dela erfarenheterna förstår alla att det är en normal del av arbetet som det kanske inte är så mycket att göra åt utan som man får acceptera. Interaktionen bidrar till att ett gemensamt förhållningssätt till hur arbetet med databasen ska förstås utvecklas. Samtidigt innebär utbytet av erfarenheter en påminnelse om att ett milt kaos är oundvikligt så att de som är involverade i Tycho-projektet kan hantera sin situation och fortsätta arbetet. Interaktionen kring databasen är således ett exempel på hur både en gemensam och en individuell förståelse formas. Samtidigt innebär samtalen att personerna får inblick i varandras erfarenheter som sedan kan användas i det egna kunskapsförrådet. Delandet av erfarenheter ger också en känsla av "vi" – att man är del av ett meningsfullt sammanhang. Det är ett uttryck för den intersubjektivitet som bland annat Berger och Luckmann (1971:37) talar om, det vill säga att individer delar den lilla världen med varandra.

Även vid förståelsen av det statistiska arbetet har seminariet en viktig funktion men det återkommer jag till i avsnitt 5.2.4. Där kommer jag också att diskutera ytterligare

ett seminarium som är knutet till Tycho-projektet och som också har betydelse för doktorandernas meningsskapande av arbetet som doktorand.

Både Erik och Petra uppfattar analysarbetet som ett ensamarbete på samma sätt som de uppfattar bearbetningen av data.

/.../ ... det kommer att bli mycket ensamjobb. Det ser jag på de andra. Det är ju ens eget arbete och handledaren är där för att ge handledning. Att ge lite fingervisning att "gå dit eller dit och istället titta på detta och detta" eller "formulera dig så här istället".

(Petra, B)

När doktoranderna beskriver sitt arbete med undersökningarna förstår jag att många av de praktiska handlingarna i forskningsarbetet, exempelvis att göra statistiska beräkningar eller arbeta med en artikel, utförs i enskildhet. Samtidigt är det också tydligt av beskrivningarna att det finns personer och grupperingar omkring dem som bidrar till att både deras förståelse av hur arbetet ska utföras och förståelsen av själva innehållet i undersökningarna förändras och bekräftas. Arbetet med undersökningar utgör en del av doktorandernas forskarutbildning som är en lång läroprocess i hur man kan lägga upp, genomföra och bedöma en viss typ av undersökningar. De glimtar av doktorandernas arbete som jag presenterat innehåller några av de många moment som de måste behärska och förstå för att bli forskare. De måste ha klart för sig vad de vill ha svar på med hjälp av materialet, de måste förstå hur man behandlar det med statistik och vilket material och vilka variabler som behövs och de måste förstå vilka variabler som finns, vad de står för och hur de kan användas i analyserna. De måste också kunna bedöma vad som är intressanta resultat och hur man kan göra dem mer intressanta. När det gäller undersökningar handlar deras livsvärld mycket om att veta vad man kan och inte kan göra med ett datamaterial och hur resultat kan tolkas.

Handledarna finns med i hela arbetsprocessen och fyller flera funktioner. De är till exempel diskussionspartners, de styr upp arbetet och tipsar om metoder och resultatbearbetning. Arbetet med avhandlingen blir därför en form av samarbete men det är inte jämlikt. Det tycks finnas en typifiering där handledarna har stort inflytande på arbetet i egenskap av just handledare. Doktoranderna förväntas lyssna till sina handledare och lita på att handledarnas kunskap om till exempel forskningsprocessen och vetenskapliga krav på arbetet gör att doktorandernas avhandlingar ska hålla en så hög nivå som möjligt. En av doktoranderna menar till exempel att det känns tryggt att veta att Kerstin inte tillåter någon att disputera förrän hon anser att arbetet håller. Alla tre doktoranderna verkar acceptera typifieringen och har tillit till handledarnas kunskande och uppfattar framförallt Kerstin som en auktoritet och lyssnar till och följer det hon säger. Den stora påverkan medför också att den lilla världens syn på forskning förmedlas till och accepteras av doktoranderna.

Bihandledarna sitter i samma korridor som doktoranderna och över huvud taget är personerna i korridoren betydelsefulla för doktoranderna i arbetet med undersökningarna genom att de bidrar till att doktoranderna får snabba svar på dagliga frågor men också genom att man delar sina erfarenheter av att jobba med materialet i projektet. I korridoren finns också en person som är särskilt betydelsefull när det gäller

frågor om statistik. Genom interaktionen bekräftas och förstärks synen på forskning i den lilla världen.

Alla de personer jag nämnt ovan träffar doktoranderna så gott som dagligen och man fikar och äter tillsammans. Det finns också personer som doktoranderna söker upp för att få hjälp i specifika situationer i undersökningsarbetet. Jag har i texten pekat ut personer som kan hjälpa till med mer avancerade statistiska beräkningar eller introducera till det material man arbetar med. Sådana personer har en viktig men tidsmässigt avgränsad betydelse för doktorandernas förståelse av en speciell aspekt i deras avhandlingsarbete. Andra personer med liknande betydelse återfinns man i doktorandernas nätverkskartor - vaktmästeriet där man kan få hjälp med olika praktiska frågor som dyker upp i vardagen, IT-hjälp, det vill säga att få hjälp med datorerna och hjälp med att göra presentationsmaterial, exempelvis en poster och biblioteket där man får hjälp med att söka litteratur. Alla dessa bidrar på olika sätt till att doktorandernas livsvärldar fungerar men på olika nivåer, från att arbetsplatsen fungerar till att finna litteratur som kan användas i avhandlingen. Doktoranderna beskriver att bland dessa grupper finns personer som man har mer social kontakt med än andra och som man gärna pratar några extra ord med (Sofia, A och Erik, B). Det är ett exempel på att även om hjälp från vissa personer i nätverket bara behövs ibland kan de ha betydelse för att doktoranderna ska trivas på arbetsplatsen.

Detta avsnitt har handlat om forskningspraktik i förhållande till arbetet med datamaterial, och jag har pekat ut hur doktoranderna interagerar med andra personer för att förstå hur arbetet utförs i den lilla världen. Jag går nu över till att diskutera seminariets betydelse för doktorandernas meningsskapande.

5.2.4 Seminariedeltagande – att presentera och diskutera texter

Doktoranderna deltar i olika typer av seminarier där de presenterar och diskuterar sina och andras arbeten och egna texter. Här diskuterar jag dels det seminarium som doktoranderna ska delta i som del av deras forskarutbildning, dels ett seminarium som ingår i Tycho-projektet.

Doktorandseminariet

Hade jag aldrig sett hur en artikel ska bli skriven här [i forskargruppen] så hade jag sett det där [på seminariet].

(Sofia, A)

Citatet sammanfattar en av seminariets viktigaste betydelser, nämligen att det är där doktoranderna lär sig mycket av vad det innebär att forska inom forskargruppen. Visserligen är det just artikelskrivande som nämns men av doktorandernas övriga utsagor om seminariet framgår att det är ett stöd i stort sett alla faser i avhandlingsarbetet. Alla tre doktoranderna har presenterat sina avhandlingsplaner på seminariet och tycker att den feedback de fick var värdefull. Men lika viktigt var det för dem att ta del av och granska andras planer under tiden de skrev på sina egna.

I det sammanhanget var det ju uppe flera projektplaner så man såg hur andra skrev. Så kunde man skriva lite som dem fast med sin vinkel. /.../ Man kanske pratade om det men jag tror man mer såg hur andra gjorde. Jag gjorde så att "ja, de tänker så och det är på grund av det".

(Sofia, B)

Här, liksom i avsnittet om att bli doktorand, är exemplets makt tydligt. De andra doktorandernas arbeten blir praktiska exempel på det sociala kunskapsförrådets normer om hur en projektplan ska utformas. Genom att själv följa exemplet i sin avhandlingsplan och sedan få den granskad och kommenterad utvecklas den egna förståelsen av vilka delar som ska finnas med. Utifrån doktorandernas beskrivningar av seminariet framgår det också att möjligheten att se exempel på undersökningar är betydelsefull.

Den kunskapen de andra har den för de ju med sig på något sätt. T.ex., har jag tänkt ... [använda en viss metodologi] sedan. Och jag har kanske inte satt mig in i litteraturen så mycket och är det någon som har uppe det så ser jag hur de hanterar det. Och sedan även då statistiska, "Ah, det finns den här analysen också. Det visste jag inte." Så kanske man läser på lite om det. /.../

(Sofia, B)

Citaten indikerar att genom att ta del av de andras arbeten ges doktoranderna tillfälle att fundera över hur en undersökning är upplagd och genomförd. Sofia menar också att hon lär sig hur ett ämne kan problematiseras och hur detta uttrycks i text (Sofia, B). Här handlar det alltså inte bara om att förstå vilka delar som ska vara med i en text utan mer innehållsligt hur man faktiskt genomför de undersökningar man planerat. Beskrivningar av undersökningarnas genomförande i de olika texterna är uttryck för en forskningspraktik där delar av det sociala kunskapsförrådet har omsatts i ett konkret utförande av undersökningar. Genom att ta del av texterna utökar doktoranderna sitt kunskapsförråd med kunskap om hur undersökningar utförs inom den lilla världen. I det ingår också, som citaten pekar ut, att utvidga sin kunskap om vilka typer av metoder som finns och få en möjlighet att se hur en viss metod eller teori kan användas av forskare i den lilla världen. Seminariet är därför ett viktigt tillfälle för att utveckla den egna förståelsen av olika metod- och teoriaspekter.

Samtidigt formar exemplen på metoder och teorier doktorandernas behov av litteratur genom att de kanske behöver fördjupa sig i något som kan vara intressant för deras egna undersökningar. Den litteratur de läser är dock allmänt hållen och behöver förstås i förhållande till den lilla världens forskningspraktik. Här bidrar exemplen från seminariet på meddoktorandernas användning av metoden eller teorin till att litteraturen tolkas och ges mening i den lilla världens kontext. En gissning är att referenser till metod- och statistisklitteraturen kan hittas i seminarietexterna. Det finns exempel på hur andras referenser kan användas.

/.../ Jag menar om det nu är någon som hunnit igenom "hur ser kontexten ut i Sverige inom ... [det här forskningsområdet]?" Innan jag hinner dit så har de ju hunnit ta fram en massa fakta och kanske jag kan ta del av det eller referenserna. Och sedan kan jag jobba vidare på mitt område.

(Sofia, B)

Sofia uttrycker här att hon får tillgång till ämnesöversikter som andra gjort och som hon kan utgå från i sina egna texter. Sådana översikter skulle hon också kunna få tillgång till genom att söka i artikeldatabaser men genom att de ingår i material som presenteras på seminariet är de utformade, både till form och innehåll, på ett sätt som passar i den lilla världen. Talja (2002) menar i sin studie av hur forskare delar information att forskarna återkommande påpekade att "... finding relevant documents is usually not a problem, rather, the problem is deciding which documents are *most* relevant" (154). Hon drar slutsatsen att det är en anledning till att forskarna föredrar att arbeta tillsammans med andra som har kunskap om ens forskningsområde och relaterad forskningslitteratur (ibid.). Doktorandernas seminarium kan ses som ett sådant samarbete där presentationerna och diskussionerna formar hur innehållet i litteraturen kan förstås i relation till den forskning som utförs inom det forskningsområde som seminariet är kopplat till. Litteraturen blir på så sätt kvalitetsbedömd i en kontext där de ska användas vilket underlättar för doktoranden att använda dem i sin forskning. Det är ett exempel på hur interaktionen på seminariet formar litteraturens relevans och betydelse, det vill säga hur informationens relevans formas inom den lilla världen (jfr Burnett et al., 2001).

Jag har hittills tagit upp att seminarierna fungerar som lärotillfällen för att få kunskap om olika metoder och att förstå hur metoder och teorier kan användas konkret i en undersökning men också att de är viktiga källor till relevant kunskap om ämnet. Lika viktigt är att doktoranderna lär sig formulera sig på ett relevant och sammanhängande sätt.

[Man lär sig] hur man formulerar sig, hur man skriver framförallt Vad är en bra och dålig text, i det här sammanhanget. Nu är det ju alltid olika på olika fakulteter säkert. Men just hos oss att man lär sig hur språket ska vara här. Hur man uttrycker sig. /.../

(Petra, A)

Citatet tar upp hur själva språket utformas vid skrivandet av en text. Petra är medveten om att det finns olika sätt att formulera en text på men uttrycker att seminariet hjälper henne och de andra doktoranderna att lära sig och anpassa sig till hur det görs inom den lilla världen. Petra reflekterar således utan att ifrågasätta över att det finns ett mer accepterat sätt att skriva på som kan skilja sig från andra kontexter. Det visar att även om en person upplever något som oproblematiskt i sin livsvärld så kan man vara medveten om att det är en kunskap som kan vara begränsad till en speciell social värld. Man accepterar så att säga spelreglerna.

Så man går igenom hela processen. Först går man igenom syftet, att det ska anknyta till hela arbetet. Att den röda tråden ska vara där. Och att titeln ska vara överensstämmande. Och sen bakgrunden. Så det är ju en speciell struktur hur vi arbetar på seminarierna också.

(Petra, A)

Här ger Petra uttryck för att seminariet också visar hur en artikel är uppbyggd, det vill säga en mer strukturell aspekt av skrivandet. Hon antyder också att seminarierna är strukturerade efter artikelns struktur något jag såg exempel på i det seminarium jag observerade. Två texter behandlades, vilket är vanligt, bland annat ett artikelmanus

som en av doktoranderna arbetade på. Deltagarna gick metodiskt tillväga och behandlade, precis som sägs i citatet ovan, del för del. Det var tydligt att doktoranderna hade förberett sig och läst texten noga. De började med syftet och diskuterade bland annat formuleringarna och syftets relation till titeln. För andra delar diskuterade de bristen på referenser och användningen av annan litteratur, hur väl problemet beskrevs, hur metoden använts och hur resultaten presenterades. En återkommande fråga var användningen och definitionen av begrepp i artikeln. I huvudsak ställdes frågor antingen för att personen själv inte behärskade något, till exempel en metod, eller för att någon ville veta mer om varför doktoranden gjort vissa val. Det kunde också vara påpekanden som gjordes utifrån det egna kunskapsområdet; någon hade exempelvis själv brottats med samma definitioner eller använt en viss beräkning och delade då med sig av sina erfarenheter. Textförfattaren fick till exempel rådet att kontrollera en översättning av ett begrepp med de språkgranskare som finns tillgängliga för verksamma inom delområdet.

Den situation jag här beskrivit är ett exempel på att seminariet fungerar meningsskapande både för den doktorand som la fram texten och de doktorander som granskade den på samma gång som deltagarna tillsammans formade kunskap om artikelskrivandet och ämnesinnehållet. Textförfattaren fick synpunkter på det som gjorts liksom en idé om hur andra i den lilla världen uppfattat texten. Eftersom de synpunkterna formulerats utifrån doktorandernas erfarenheter i sina livsvärldar får textförfattaren därmed tillgång till andras kunskapsförråd. Personen måste sedan ta ställning till hur synpunkterna kan användas i sin livsvärld vilket innebär att synpunkterna på olika sätt inkorporeras i det egna kunskapsförrådet. Samtidigt sammanfaller delar av de olika deltagarnas livsvärldar i en gemensam social värld och synpunkterna är därför också ett uttryck för hur forskning bedrivs enligt den lilla världens kunskapsförråd vilket medför att textförfattarens egna kunskapsförråd kopplas till det gemensamma förrådet.

När de enskilda deltagarna tillsammans diskuterar texten och dess innehåll formas gemensamma förhållningssätt till hur texter ska förstås och skrivas. Det går att se behandlingen av texter på seminariet som ett kollektivt försök att avgöra om texten är problematisk eller oproblematisks utifrån den lilla världens kunskapsförråd, det vill säga om den följer de normer för skrivande och genomförande av forskning som finns. I det ingår diskussionerna om referenser och litteraturanvändning som är ännu ett exempel på hur litteraturens relevans och användning formas genom seminariedeltagarnas interaktion.

Den noggranna genomgången av artikelmanuset medförde också att doktoranderna tränade på att granska en artikel kritiskt och att framföra kritiken på ett sakligt sätt. Kritiskt tänkande är som jag tog upp i avsnitt 4.3 om det sociala kunskapsförrådet något som forskningsledaren värderar högt. Jag upplevde att det var en rak kommunikation, det vill säga, man drog sig inte för att påpeka sådant som inte var bra eller som var oklart, något som också berördes i intervjuerna med doktoranderna.

/.../ Och ibland, de som är helt nya i situationen, de tycker "usch, fy vad hemskt detta är". Så vi får ibland säga till varandra att "det var ett jättebra jobb". Men det är ju inte det första vi säger - visserligen på ett bra sätt - men ändå mycket som man kan ta på ett negativt sätt kanske. Så det är ganska raka rör.

(Sofia, B)

Det Sofia uttrycker i citatet tyder på att doktoranderna är medvetna om att öppenheten kan medföra att personer känner sig ansatta och tar kritiken personligt. Den andra sidan av att ge kritik är att ta emot kritik utan att ta det personligt. Det gäller att lära sig skilja på personkritik och kritik av det egna arbetet. Kerstin är medveten om svårigheterna och att arbetet med kritiskt tänkande också inbegriper sådana delar (Kerstin, A). Genom det öppna klimatet kan jag se att seminarierna fungerar som ett övningsstillfälle i att hantera kritiken. Doktoranderna får också exempel på hur andra hanterar kritik.

Jag iakttog att vid något tillfälle gick de disputerade ledarna in och kommenterade eller förtydligade något och fungerade då mer som handledare än seminarieledare. När doktoranderna och jag talar om seminariet berättar exempelvis Sofia att sådana tillfällen upplevs värdefulla av doktoranderna.

Och ibland, kanske en av femton gånger så kanske Kerstin lyfter upp någonting och skriver någonting på tavlan – "så här kan det ju vara". Så hon tar det inte som en lektion eller så att hon lär ut utan vi lär varandra men ibland lyfter hon upp någonting, "nej, så här tänker man i detta sammanhang", säger hon. Och stipulerar det så.

(Sofia, B)

Det som beskrivs i citatet och det jag iakttog på seminariet är att Kerstin som forskningsledare och andra disputerade har en större utblick än doktoranderna över hur forskning bedrivs i olika sammanhang och att de därför kan placera doktorandernas arbeten i en vidare kontext. I deras kunskapsförråd finns över huvud taget mer erfarenhet av att arbeta med olika metoder och av att presentera forskning och forskarna kan därför bidra med kompletterande infallsvinklar som de samtidigt kan koppla till den lilla världens arbete. Seminariet fungerar därför också som ett sätt för doktoranderna att få del av de disputerades kunskapsförråd för att utvecklas som blivande forskare. Det är ett exempel på att kunskapen i den lilla världen är socialt distribuerad, det vill säga att vissa personer har utvecklat en vidare och mer komplex kunskap om hur fenomen i den lilla världen kan förstås (Schutz, 1967) Genom interaktionen på seminariet kan delar av den kunskapen fördelas jämnare mellan aktörerna i forskargruppen.

Alla doktorandernas artikelmanus presenteras på seminarierna och enligt Erik (B) är det handledarna som avgör när de är tillräckligt färdiga för att göra det. Han berättar också att oavsett typ av text träffas doktoranden och handledarna efter seminariet för att diskutera det fortsatta arbetet, till exempel om det är något som behöver arbetas om (Erik, B). Det visar att även om handledarna har stor påverkan på doktorandernas arbete är de texter som presenteras inte så färdiga att de inte går att göra annorlunda eller tydligare.

Den andra delen av det seminarium jag observerade var en så kallad för-disputation, en förberedelse inför en av doktorandernas nära förestående disputation. Där var doktoranderna indelade i grupper där en ansvarade för "kappan" och de övriga för var sin av de fyra artiklar som ingick. Varje grupp presenterade i tur och ordning sina synpunkter som om det hade varit en disputation och doktoranden svarade eller kommenterade det som togs upp. Eftersom texten här var färdigskriven handlade seminariet inte om att hjälpa doktoranden att förbättra den skriftliga presentationen eller fylla på med någon beräkning. Det centrala var istället att hjälpa doktoranden att förbereda den muntliga presentationen och svar på de frågor som skulle kunna komma på disputationen, till exempel om val som gjorts i undersökningarna, att eventuellt kunna visa en översiktsbild eller förklara hur beräkningar gjorts. Seminariet fungerade här som en direkt förberedelse för disputationen och var en träning för doktorandernas examination och deras förståelse av den specifika situation som en disputation är.

I början av seminariet tog Kerstin upp och skickade runt information som hon alltid brukar. I egenskap av forskningsledare får hon enligt henne själv mängder av information och det hon bedömer vara intressant för doktoranderna tar hon upp på seminariet.

/.../ ... vad det gäller konferenser, utbildningar, nya skrifter, nya intressanta artiklar som kommer ut, avhandlingar, det får vi på våra seminarier. Börjar alltid med en informationsstund. Kerstin som håller i. Tycker jag känns väldigt bra. Blir uppdaterad, håller sig à jour inom ämnet och vad som händer, aktuella händelser. /.../

(Erik, A)

Det är tydligt att både Kerstin ser sig och uppfattas som en *gatekeeper* i den betydelse som vanligtvis används inom B&I, nämligen att hon är en person som har god tillgång till extern information som hon förmedlar till personer i sin forskargrupp (jfr avsnitt 1.2). Ur ett livsvärldsperspektiv går det också att se henne som en *gatekeeper* i den betydelsen att hon påverkar vad som är relevant information. I sin position som forskningsledare och senior forskare bekräftar hon för de personer hon förmedlar informationen till att det är relevant information. Genom att också vara handledare och seminarieleddare formar hon till och med hur informationen ska användas. Det tycks finnas en typifiering av hennes roller som säger att den information som hon förmedlar är relevant för andra i den lilla världen (jfr Pendleton & Chatman, 1998).

Alla doktoranderna är överens om seminariets betydelse men exempelvis Sofia menar att det tagit tid för dem att uppfatta seminariet som en tillgång och inte som något som tar tid.

/.../ Det är först senaste året jag tycker det är en tillgång. Jag tyckte "ah, fy ska jag läsa två artiklar nu igen och komma med synpunkter". Jag såg det som en jobbig arbetsuppgift. Nu tycker jag det är ett oerhört lärotillfälle, att man både lär sig och man får ta del av andra. /.../

(Sofia, B)

Jag har i avsnittet diskuterat hur seminariet på olika sätt hjälper doktoranden att skapa förståelse och mening i sin livsvärld som doktorand. Citatet uttrycker att det inte är självklart att man som doktorand uppfattar betydelsen av seminariet. Istället kan kravet på förberedelser och deltagande upplevas som något som stör det egentliga arbetet med avhandlingen. Så småningom förstår doktoranden betydelsen av seminariet för det egna arbetet och förståelsen av vad det innebär att forska i forskargruppen.

[Man] får läsa andras arbeten och ge synpunkter och där jag kan lämna in mitt arbete och få synpunkter. Detta tycker jag är en läroprocess hela tiden. Jag tycker också att i detta nätverk har jag utvecklat mig. I början var det vissa bitar jag inte kunde greppa om. Nu kan jag greppa om allt mer. Att jag kan ge synpunkter på allt mer detaljer i en artikel.

(Erik, A)

Allteftersom det egna kunskapsförrådet utvidgas med kunskap från forskargruppens sociala kunskapsförråd om forskningspraktiken kan doktoranden bidra med alltmer och känner sig också förmodligen mer säker på sin sak. Doktoranden har socialiserats in i den lilla världen och kan agera som en del av den.

Doktoranderna själva pekar i sina nätverkskartor ut seminariet som en viktig del för dem som doktorander. Här ingår personer från korridoren och doktorandgruppen men doktoranderna lyfter inte fram enskilda personer utan talar om seminariet som en viss typ av sammanhang. Det här är således ett exempel på när en viss gruppering eller ett sammanhang är viktigare än enskilda personer. Jag kommer i nästa avsnitt att diskutera ett annat sådant sammanhang.

Tycho-seminariet

Det finns ett seminarium som är knutet till Tycho-projektet där doktorandernas förståelse av undersökningar och projektarbete kan utvecklas. Där deltar forskargruppen liksom personer från andra sammanhang som är knutna till projektet. Sofia märker i sin nätverkskarta ut seminariet som tvärvetenskapligt. När de träffas presenterar två forskare eller doktorander kort sina arbeten och övriga deltagare kommenterar och lämnar synpunkter. Enligt Erik skiljer det sig från doktorandernas seminarier genom att det inte handlar om att granska varje arbete på djupet utan att

... det är mer "vad säger detta?" och "hur kan man spinna vidare?" Mer en utgångspunkt för diskussion om det området vi tar upp. Vi har ju lite olika vinklingar. /.../ Sedan upplever jag de här seminarierna också som [att] vi utbildar varandra kan man säga till att använda de här registren som finns. /.../ Att förstå varandra också. Så vi vet vad vi menar när vi pratar om ett visst begrepp eller en viss variabel. Det handlar de här seminarierna om – hitta något gemensamt.

(Erik, B)

Citatet illustrerar att Tycho-seminariet är en plats där deltagarna diskuterar och kommer överens om vad olika variabler står för och hur begrepp ska användas. Här diskuteras och bestäms också vad som är viktigt att studera och hur det ska göras. På en abstrakt nivå innebär det att synen på vad forskning är och hur den bäst ska bedrivas förhandlas. Eftersom personer från andra kontexter och med andra sociala kunskaps-

förråd än forskargruppens deltar i seminarierna knyts användningen av begrepp i den lilla världen samman med användningen i andra kontexter. Tycho-seminarierna fungerar därför som en nod där olika sociala kunskapsförråd blir synliga och formas. Här förhandlas också hur resultaten ska förstås och vilka vägar den fortsatta forskningen ska ta. Genom att delta får doktoranderna inte bara tillgång till det egna och andras sociala kunskapsförråd utan de är med om att förhandla om vad dessa ska innehålla. Den kunskapen används sedan inom forskningsområdet på institutionen och Tycho-seminariet fungerar därför som en viktig referenspunkt för forskargruppen.

Doktoranderna tog med seminariet i sina nätverkskartor, antingen direkt eller indirekt som del av Tycho-projektet, men när de talar om det framgår att de inte tillmäter det lika stor betydelse som doktorandseminariet. Vid tiden för intervjuerna hade seminariet nyligen startat och det kan påverka upplevelsen. Dessutom ingår, som både Petra och Sofia påpekar, många personer från forskargruppen och det kan därför upplevas lite överflödigt med ännu ett forum att diskutera forskningsarbetet (Petra, A; Sofia, B). Samtidigt säger de sig uppskatta just den tvärvetenskapliga sammansättningen vilket ger fler perspektiv än enbart forskargruppens samt möjligheten att diskutera arbetet i förhållande till Tycho-projektet och inte bara som del i deras avhandlingar (Sofia, A; Erik, A). Alla tre uttrycker också att de ser att seminariet har en betydelse för framtiden om de väljer att fortsätta forska på institutionen.

Det är ett sätt att knyta kontakter i regionen plus att de vet hur man når ut vidare sedan i regionen. Vilka personer det är ute i verksamheten som det är viktigt att de får ta del av ens arbete. /--- / Ja, alltså att förankra det ute också. Så det är också en viktig grupp. Många viktiga personer i forskningssammanhang.

(Petra, A)

Petra talar i intervjuerna om personerna som deltar i seminariet som ”spindlar i nätet”, ”att de är en länk vidare utåt” (Petra, B). Petra ser alltså seminariet som ett sätt att knyta kontakter utanför forskargruppen för att kunna förankra resultaten i olika verksamheter. Eftersom personerna är etablerade i landstinget kan de över huvud taget hjälpa till att förmedla vidare kontakter om det behövs. Men kontakten med personerna i seminarierna är också betydelsefull för att få tillgång till de databaser som används inom Tycho-projektet och som doktoranderna ser kan användas som material i en framtida forskningskarriär (Erik, A). Doktoranderna syn på seminariet som strategiskt viktigt eftersom de där kan skapa värdefulla kontakter är ett exempel på hur handlingar och uppmärksamhet påverkas av individers framtida planer (Berger & Luckmann, 1971:34).

/.../ Sen också att det är människor som är kunniga och har erfarenhet i forskning. Och som kan detta materialet, ffa. Och som man kan vända sig till om det är problem eller frågetecken, vilket är rätt ofta, så kan man vända sig dit till den gruppen. Och det är alltid skönt att vara del i ett sammanhang. /.../

(Petra, B)

I citatet lyfts också personernas kunskap om forskning och inte minst det material som används i Tycho-projektet fram som betydelsefullt i sig som ett stöd i förståelsen av den egna forskningen. Även här relateras seminariets betydelse till möjligheten att

knyta kontakter men den betydelse kontakterna har är knuten till det aktuella arbetet med avhandlingen och inte till framtida nytta.

Det här seminariet intar inte någon central plats i doktorandernas beskrivningar av sina livsvärldar idag. Samtidigt framgår det av doktorandernas beskrivningar att Tycho-seminariet har funktioner i deras livsvärldar som rör sig på olika nivåer och att det har både en nutida och en framtida betydelse även om det är den framtida som doktoranderna värdesätter mest. Seminariet fungerar som ett sammanhang där doktoranderna genom deltagande utvecklar den egna förståelsen av forskning och det material de arbetar med på samma gång som de är med och formar forskningens inriktning och utformning i Tycho-projektet. De enskilda personerna som deltar i seminariet är viktiga för doktoranderna i egenskap av just deltagare i detta och andra forskningssammanhang. De kan på så sätt fungera som länkar både till andra personer och till sammanhang som kan vara användbara för doktoranderna men också till det datamaterial som finns inom landstinget. Personerna har också erfarenheter av forskningsarbete och detta speciella datamaterial som de kan dela med sig av och på så sätt fungera som hjälp vid specifika frågor här och nu. De här personerna får betydelse genom sin koppling till just Tycho-seminariet men det är deras kopplingar utåt som har betydelse inte vad som händer på själva seminariet. Tycho-seminariet visar på att personer i ett nätverk tillhör olika sammanhang, eller omvänt att ett sammanhang består av olika personer, och att sammanhanget i sig kan ha en betydelse medan de enskilda personerna kan ha andra betydelser. Visserligen är det svårt att i praktiken helt skilja dem åt men en uppdelning synliggör att nätverkens betydelse för meningsskapande är en kombination av nätverk som sammanhang, och nätverk som bestående av enskilda personer som tillhör flera sammanhang.

5.2.5 *Att söka, läsa och använda litteratur*

Jag har redan till viss del diskuterat doktorandernas användning av litteratur i samband med deras socialisering som doktorander, och i föregående avsnitt pekade jag ut hur interaktionen på seminarier bidrar till att forma litteraturens betydelse. Jag kommer här att fortsätta diskussionen kring litteratur med fokus på hur doktoranderna använder litteraturen för en förståelse av olika delar av deras livsvärld som doktorander.

Jag framhöll tidigare att det för doktoranderna i stor utsträckning handlar om att lära sig vad man kan göra med ett datamaterial. För att undersökningarna ska accepteras som intressanta forskningsbidrag måste de också knyta an till tidigare forskning inom ämnet. I avhandlingsplanen ingår därför läsning av litteratur som rör doktorandernas valda ämne och uppläggningsplanen av studierna. Doktoranderna berättar att de i samband med skrivandet av avhandlingsplanen gjorde en stor litteratursökning. Till sin hjälp hade de bibliotekarien, till exempel satt Petra tillsammans med bibliotekarien och gjorde en sökning. Bibliotekarien nämns i intervjuerna som en viktig person som doktoranderna hade både professionell och social kontakt med. I förhållande till avhandlingsarbetet var bibliotekarien således betydelsefull för att konkret hjälpa till att söka fram publicerat material som Petra skulle kunna använda i sina

undersökningar, det vill säga en liknande specifik betydelse som Tomas hade för Petra i samband med arbetet med A-data. Genom att sitta med när sökningen gjordes fick Petra en möjlighet att utvidga sitt kunskapsförråd med hur en litteratursökning byggs upp i förhållande till hennes ämnesval.

Biblioteket erbjuder kurser om informationssökning och informationskällor med bland annat introduktion till databaser som kan vara intressanta, hur man söker i databaserna och bygger upp en stående litteraturbevakning. Via biblioteket erbjuds doktoranderna också en kurs om datorprogram för hantering av referenser som en av doktoranderna ska gå. Erik nämnde att han hade gått en doktorandkurs där han bland annat skapat just en sådan litteraturbevakning som han hade kvar även om han enligt honom själv borde specificera den mer. Det är således inte bara enskilda bibliotekarier som har betydelse när det gäller informationssökning utan biblioteket som institution har betydelse för att utveckla doktorandernas kunskapsförråd om informationssökning. Biblioteket är en del av forskargruppens kontext och förmedlar genom det som lyftas fram på kurserna och hur det behandlas de typifieringar av informationssökning och -hantering som rymts i det sociala kunskapsförrådet. Kursen bidrar därför till att doktorandernas kunskapsförråd utvidgas med kunskap från det sociala kunskapsförrådet.

Men även om biblioteket är del av forskargruppens lilla värld kan biblioteket på liknande sätt som i exemplet med Tomas bidrag till kunskapen om A-data, bara i begränsad utsträckning koppla litteraturen och informationssökningen till hur litteratur behandlas och ges mening i forskargruppen. Sådana kopplingar måste göras av personer i den specifika lilla värld där litteraturen ska användas. Garvey (1979:24) menar att forskaren kan utvärdera informationen i utifrån sina kunskaper om ämnesområdet vilket bibliotekarien inte kan utan att själv vara ämnesexpert. Han fokuserar på forskaren som ämnesexpert vad gäller innehållet men jag menar att det också handlar om att forskaren genom interaktion i forskargruppen förhandlat om ämnesinnehållet och litteraturens betydelse som sedan används vid relevansbedömningarna. I föregående avsnitt om doktorandernas seminariedeltagande gav jag exempel på hur detta kan gå till. Jag kopplade också resonemanget till Taljas (2002) studie av vårdforskarens delande av information och hennes slutsats att forskarna gärna samarbetade för att med hjälp av andras kunskap om forskningsområdet och forskningslitteraturen kunna bedöma vilken litteratur som är mest relevant.

Återigen vill jag dra en parallell till arbetet med A-data för att visa på att olika personer kan ge olika ingångar till det nät av betydelser som omger ett fenomen. Bihandledarna kunde på ett djupare sätt än Tomas sätta de statistiska beräkningarna i relation till andra statistiska arbeten inom vårdvetenskap. På samma sätt är det här där exempelvis seminariet och annan interaktion med handledare och doktorandkolleger sätter betydelsen av litteraturen i relation till forskningsområdet. Visserligen tyder Eriks utarbetande av en litteraturbevakning under kursen på att man från bibliotekets sida utgår ifrån doktorandernas egna ämnen för att göra kursen relevant. Men det gäller bara hur potentiellt relevant litteraturen kan hittas, vad som sedan verkligen är relevant och hur litteraturen kan användas avgörs i mötet med avhandlingen och forskargruppen.

Vid tiden för intervjuerna var Petra sysselsatt med att läsa den litteratur som hon sökte fram i samband med utformandet av avhandlingsplanen men som hon inte hunnit läsa. Hon hade också gjort en liknande uppdaterad sökning. Hon läste för att som hon uttryckte det ”/.../ ha en bas för att gå vidare i analyserna. Så att jag inte sitter och gör det som redan är gjort /.../” (Petra, B). Jag uppfattar det också som att det inte bara handlar om att undvika liknande studier utan att hon också vill förankra analysen i det som gjorts tidigare. Läsningen är alltså inriktad mot själva studien vilket innebär att kunskap om hur hennes delämne har behandlats och studerats tidigare står i fokus för Petra. Hon har dock också framtida publicering i tankarna:

Under tiden som jag läser artiklarna så försöker jag just när jag läser att få det i ett sammanhang för att kunna skriva en bakgrund.

(Petra, B)

Här uttrycker hon att hon redan nu tänker på att hon ska skriva en artikel och därför anpassar läsningen också till det. Genom deltagandet i seminariet har hon fått en uppfattning om hur en artikel är uppbyggd och hur annan litteratur används. De erfarenheterna använder hon vid läsningen för att redan nu plocka ut bitar hon behöver för artikeln. Erik beskriver att olika typer av litteratur används för olika delar av en artikel.

Det kommer in i bakgrunden och introduktionen, den blir avhängig av syftet och då diskuterar man med handledarna – ”hur ska jag bygga upp introduktionen?” Och så blir det då punkter ... och så letar man i litteratur efter det, referenser. Och sedan i metoden så är det ju analyslitteratur och statistisklitteratur. Och sedan resultatet är ju värdering/validering? Sedan diskussionen är ju motsvarande som introduktionen, vad man diskuterade men det är även att spegla annan litteratur.

(Erik, B)

Citatet kan tolkas som att även om undersökningarna och avhandlingen är helheter så kan de också behandlas som bestående av olika delar med sin logik och sina relevansbedömningar av litteratur. De delar Erik tar upp är i stort de som också systematiskt tas upp på seminariet och doktoranderna ser därför många exempel på vilken litteratur som använts och hur.

Petras tankar på publicering när hon läser, är ett exempel på att hon visserligen lever i sin livsvärld ”här och nu” men att upplevelserna och handlingarna påverkas av planer för framtiden (jfr Berger & Luckmann, 1971:34). Hennes dåtid finns också med genom hennes erfarenheter av skrivandet av artiklar, egna eller andras. Ett annat sådant exempel i samband med hennes läsning är att hon för anteckningar samtidigt som hon läser vilket är tidskrävande men som hon upplever det, nödvändigt för att senare klara sin disputation smidigare.

Min stora farhåga egentligen inför disputationen det är just att sitta och kunna sina referenser. Och veta varför du har valt de här referenserna och inte de andra 100 miljoner referenserna. Och namn, det fastnar inte i mitt huvud. Det gör det bara inte. Att då veta vad ”Bengtsson och Blomberg, vad skrev de?” – det vet inte jag. Så därför sitter jag och skriver under tiden.

(Petra, B)

I citatet uttrycker Petra en oro över att inte kunna svara för vad hon har gjort när hon disputerar. Genom att ha varit med vid andra disputationer vet hon vad som kan krävas av henne och lägger därför hellre tid på att anteckna nu än att behöva gå igenom litteraturen senare när det är dags för disputationen. Hennes fokus på att hon ska disputerar liksom kunskap om framtida scenarier medför alltså att när hon möter litteraturen så blir också områden som kan behövas senare relevanta och synliga. När disputationen närmar sig kommer hon att få hjälp med att formulera sitt försvar genom den övning som för-disputationen på seminariet ger.

De här exemplen på hur en doktorand förhåller sig till de texter han eller hon läser visar att läsningen är relaterad till hur doktoranden planerar att använda det lästa i den lilla världen. Ska det exempelvis vara en referens för att underbygga ett resonemang i en artikel, för att hitta en användbar metod eller för att försvara någon utgångspunkt i avhandlingen. Beroende på varför litteraturen behövs blir typer av litteratur liksom olika delar av den relevanta. Doktorandernas planer och hur litteraturen kan användas formas som jag redan diskuterat genom deltagande och interaktion i forskargruppens lilla värld. Samtidigt handlar doktoranden utifrån sin livsvärld som, vad gäller forskningspraktiken, till stor del påverkas av den lilla världens normer och förhållningssätt men ändå rymmer erfarenheter från andra sociala världar och "egna" planer.

5.4 Sammanfattning – doktorandernas interaktion och forskningspraktik

Doktorandernas forskningspraktik är inriktad på att bli färdiga med sina avhandlingar och att senare kunna arbeta som forskare. Bakom finns en idé om att genom forskning producera kunskap som kan förändra vård och omsorg. För att uppnå det brottas det med att skapa mening i sin tillvaro och roll som doktorand liksom att förstå hur de ska forska och om vad. Det dagliga arbetet bestod till att börja med av att välja ämne och planera de undersökningar som skulle ingå i avhandlingen. Allteftersom har arbetet inriktats på vilket material som ska användas, hur det kan användas, att bearbeta det och göra analyser, tolka och dra slutsatser samt skriva artiklar. I det arbetet var och är handledarna viktiga för att diskutera val och utformning i relation till hur forskning bedrivs inom forskargruppen. Meddoktoranderna har varit viktiga som exempel på hur vad doktorander gör och för att utbyta erfarenheter av att vara doktorand och att förstå hur metoder och teorier används. Den förståelsen utvecklas också genom att ta del av annan litteratur. Seminariet har en särställning genom att där finns många aspekter av vad det innebär att forska, hur det ska göras och hur artiklar ska skrivas representerade. Här formas också förståelsen av litteraturen i förhållande till forskargruppens syn på forskning. Genom diskussionerna formas och utvidgas doktorandernas kunskapsförråd så att deras livsvärldar så småningom kan bli självklara och oproblematiska.

Jag lämnar nu doktoranderna och går över till forskarnas livsvärldar.

6 Forskarnas forskningspraktik och nätverk

6.1 Presentation av forskarna

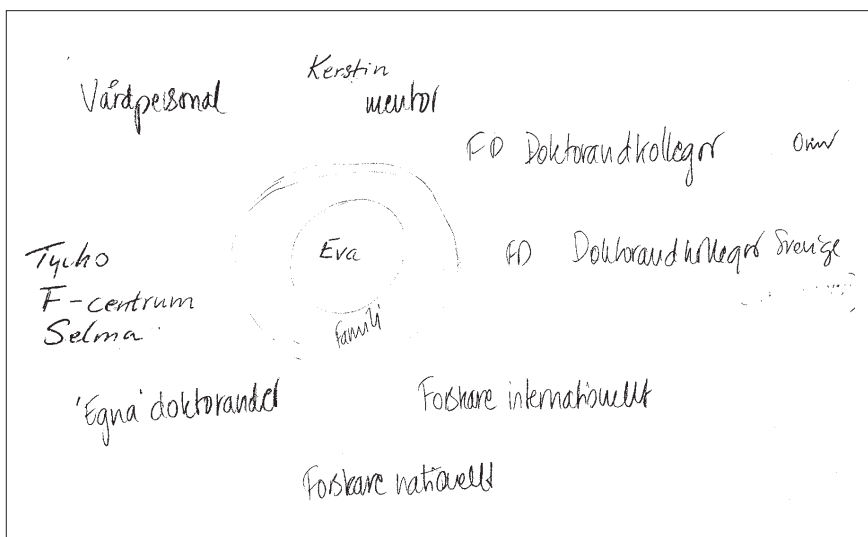
Avsnittet är uppbyggt på samma sätt som avsnittet om doktoranderna, det vill säga inleds med en kort beskrivning av respektive forskare som sedan följs av beskrivningar och analys av deras forskningspraktik.

6.1.1 Eva

Eva disputerade för ett antal år sedan i X-köping och var före antagningen till forskarutbildningen projektanställd av Kerstin, som nu är ledare för den forskargrupp Eva ingår i. Det dröjde innan hon fick doktorandtjänst och i början av forskarstudierna försörjde hon sig därför genom att arbeta 75 % som sjuksköterska. Direkt efter disputationen arbetade hon en period i M-köping, ett arbete som mest bestod av undervisning och inte så mycket forskning, som är det hon är mest intresserad av. Därför välkomnade hon tjänsten som forskarassistent i X-köping som hon sedan fick. Vid tiden för intervjuerna arbetade hon 50 % på vardera arbetsplatsen. Arbetet i X-köping gav henne möjlighet att meritera sig för att bli docent och cirka ett år innan jag intervjuade Eva blev hon docent.

I X-köping är Eva delvis kopplad till Tycho-projektet och mycket av det arbetet inkluderar handledning av doktorander. Hon är också involverad i andra projekt, både egna och större utanför institutionen. Vid tiden för intervjuerna var hon huvudhandledare åt några av doktoranderna, bland andra Sofia, och även bihandledare åt ytterligare några doktorander, bland andra Erik och Petra. Hon kommer under den närmaste framtiden att fortsätta dela sin tid mellan M-köping och X-köping. I X-köping har hon gott om egna forskningsmedel och ägnar sig där framförallt åt forskning medan det i M-köping blir en kombination av undervisning och forskning. Hon ser som en viktig uppgift att hjälpa de doktorander hon handleder att bli färdiga.

I sitt nätverk har Eva närmast omkring sig själv ritat in sin familj (figur 6). De diskuterar hon inte sitt arbete med mer än vad som i stort har hänt på jobbet. Familjen finns med som en förutsättning för hennes tillvaro. Med *Vårdpersonal* avser hon personer som arbetar inom vården och som hon möter vid föreläsningar eller som kan vara före detta arbetskamrater. *Kerstin* är forskningsledare för forskargruppen och var Evas handledare. *F.d. doktorandkolleger* avser personer som hon gick forskarutbildningen tillsammans med, medan *F.d. doktorandkolleger Sverige* är personer som hon mötte under doktorandtiden på exempelvis doktorandkurser och som forskar inom

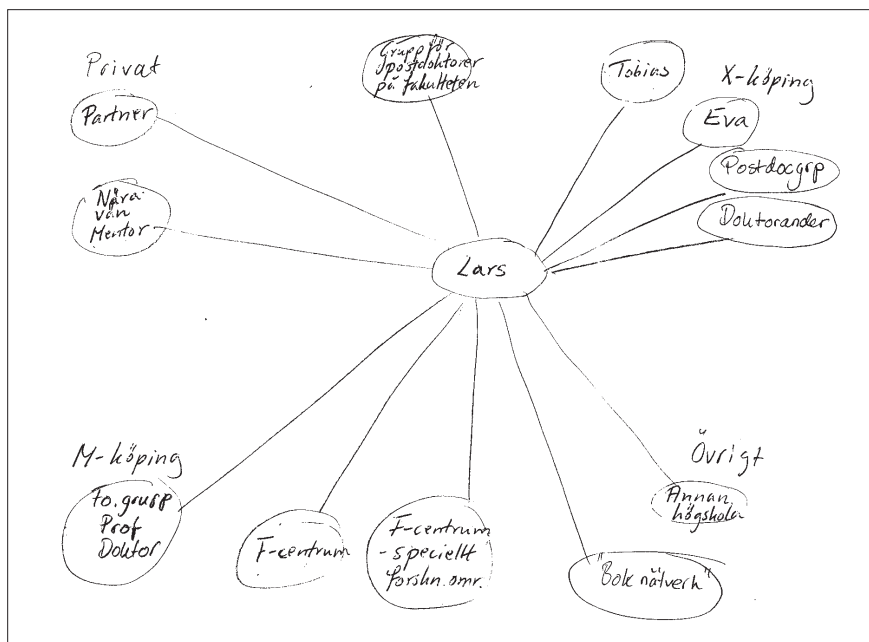
Figur 6. Evas nätverk som hon ritade det

samma delområde som hon själv. *Forskare nationellt och internationellt* är personer som till största delen tillkommit efter doktorandstudierna. Här ryms till exempel bekantskaper från konferenser och personer som hon arbetar med i olika projekt. Delen *Egna doktorander* är de doktorander hon handleder. Alla dessa delar är grupperingar av personer där enskilda personer kan ha tydligare betydelser än andra och finnas med i flera av de olika grupperingarna.

Tycho är det stora forskningsprojekt som forskargruppen är involverad i, *F-centrum* är en forskningsinstitution med egen forskningsverksamhet med bland annat en forskarskola. *F-centrum* är också en viktig finansiär av vårdvetenskaplig forskning där Eva vid tiden för intervjuerna var ansvarig för ett specialområde. *Selma* är ett stort tvärvetenskapligt forskningsprojekt som Eva deltar i. Dessa tre är exempel på att det inte alltid är meningsfullt att gruppera ett nätverk efter personer utan att det kan vara mer relevant att ta fasta på ett särskilt sammanhang eller ett gemensamt intresseområde.

6.1.2 Lars

Lars disputerade för några år sedan och ska just lämna in sin ansökan om docentur. Lars är sjuksköterska men läste omvårdnad innan han antogs till forskarutbildningen eftersom det inte ingått i hans sjuksköterskeutbildning. Kerstin var kursledare och hon uppmuntrade honom att söka sig till forskarbanan. Hon anställde honom som projektassistent innan han antogs som doktorand. Lars har en liknande arbetssituation som Eva och arbetar som forskare 50 % i X-köping och 50 % i M-köping. Han fördelar arbetstiden så att han är en-två dagar i X-köping och resterande tid i M-köping.

Figur 7. Lars nätverk som han ritade det

Lars är knuten till Tycho-projektet men deltar också i andra större och mindre projekt. Han är bihandledare åt Erik och huvudhandledare åt en annan doktorand. I M-köping är Lars också involverad i olika projekt och för att det inte ska bli för splittrat försöker han binda samman idéer och delar från de olika projekt han deltar i.

När han fått docenturen skulle Lars vilja koncentrera arbetet till M-köping och då helst kombinera forskning med kliniskt utvecklingsarbete. Han har också ansökt om finansiering till ett forskningsprogram som han väntar besked om och som kommer att påverka vad som händer. Han har just nu ingen strävan efter att bli professor.

Lars har delat in sitt nätverk i fyra huvuddelar (figur 7). I X-köping och M-köping finns de två arbetsplatser som Lars delar sin tjänst emellan. I X-köping finns den forskargrupp jag studerat. På fakulteten finns en *Grupp för postdoktorer* som bland annat deltar i kurser om fakultetens organisation. *Tobias* är en disputerad person som nyligen börjat arbeta på institutionen och som Lars samarbetar med. *Eva*, som jag också intervjuat, är en före detta doktorandkollega och del i *Postdok-gruppen* som i övrigt består av personer som han gick forskarutbildningen tillsammans med och som nu har disputerat. *Doktorander* är de doktorander han själv handleder.

I delen *Övrigt* finns *E-holm* där han har ett begynnande samarbete med en forskargrupp på högskolan. Där finns också *Boknätverk* som är en grupp personer som tidigare arbetat tillsammans med en bok som Lars var redaktör för och som har fortsatt ha viss kontakt. *F-centrum* är som jag berättade i beskrivningen av Eva en forsknings-

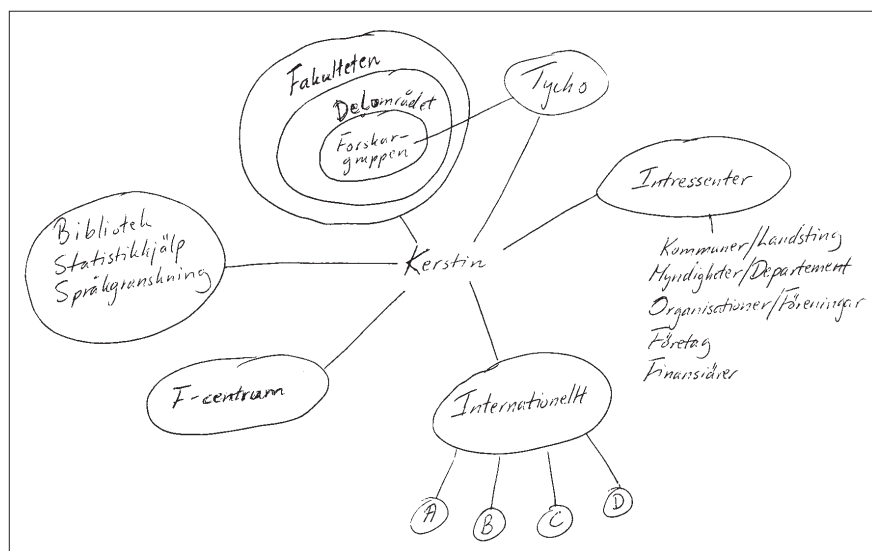
institution och Lars är ansvarig för ett specialområde som finns där. I delen M-köping finns ytterligare en forskargrupp som Lars tillhör. I delen *Privat* tar Lars med sin *Partner* som är en viktig person som han diskuterar sin forskning med. På samma sätt diskuterar han med en *nära vän* som kommit långt i sin akademiska karriär i ett annat ämne.

Om man jämför med Evas nätverk finns mycket av samma delar med, till exempel före detta doktorandkolleger, den privata delen, nationella forskare och olika sammanhang. Lars nämner inga internationella kontakter och av intervjun framgår att det inte är något han prioriterar just nu. Sedan kan det ha att göra med vem man får uppmärksamhet av – Eva kontaktades av en internationell forskare som blivit intresserad av hennes arbeten och forskade om liknande frågor.

6.1.3 Kerstin

Kerstin arbetade i många år som sjuksköterska men är nu sedan ett antal år professor vid högskolan i X-köping. Inom högskolan har hon många roller. Hon är bland annat forskningsledare för den forskargrupp jag undersökt och är också ansvarig för det delområde den tillhör. Det innebär att hon planerar och samordnar den verksamheten, bland annat seminariet, samt handleder. Hon är huvudhandledare åt ett stort antal doktorander, däribland Erik och Petra, och numera också bihandledare åt bland annat Sofia. Hon är också involverad i fakultetens arbete och F-centrums verksamhet.

Kerstin var involverad redan vid starten av Tycho-projektet och har fortsatt vara engagerad, bland annat som lokal forskningsledare och medlem av styrningsgruppen. Mycket av det hon gör som forskare är därför knutet till projektet men hon

Figur 8. Kerstins nätverk som jag ritat det

är även involverad i andra projekt, både nationella och internationella och skriver till exempel litteraturoversikter. Inför framtiden tänker hon sig att successivt lämna doktorandhandledningen för att istället ägna mer tid åt att stödja och förbättra för postdoktorerna. Hon ser också fram emot att få möjlighet att forska i en mindre grupp och fördjupa sig i problemställningar hon stött på under sin karriär men inte hunnit ta itu med.

Kerstin har som hon själv säger ett ”... gigantiskt nätverk som det är fruktansvärt svårt att hålla koll på” (Kerstin, A). Därför var det också svårt för henne att rita något. Utifrån de delar hon själv pekade ut och sådana som på annat sätt berördes i intervjuerna med henne har jag gjort en grov skiss över delar som finns med (figur 8). Där anges inte enskilda personer utan den innehåller övergripande sammanhang som på olika sätt bidrar till hennes forskningsverksamhet. Det innebär att hennes nätverk är mer opersonligt än de övriga intervjuades.

De tre delarna *Tycho*, *F-centrum* och *Internationellt* är direkta forskningssamarbeten, det vill säga man arbetar med projekt och studier tillsammans. Knutet till *Tycho* finns *Forskargruppen* med doktoranderna som ligger inom *Forskningsområdet* och *Fakulteten*. Delen *Intressenter* finns med på olika plan, de kan vara finansörer, de kan tillhandahålla miljöer och data för forskningen och de är intresserade av resultaten för sin verksamhet. Delarna *Bibliotek*, *Statistikhjälp* och *Språkgranskning* bidrar på ett indirekt sätt till forskningsverksamheten genom att erbjuda stöd och hjälp i arbetet.

6.2 Vad gör forskarna hela dagen?

Att vara forskare inom forskargruppen innebär att göra en mängd olika saker som ofta går i varandra. Att bedriva forskning innebär enligt Kerstin:

att söka pengar, att publicera framförallt, tredje uppgiften att presentera min forskning i olika sammanhang, att ta ett ledningsansvar för de som ingår i min forskargrupp.

(Kerstin, A)

Hon ger uttryck för att livsvärlden för en forskare innehåller att söka finansiering till verksamheten, att arbeta med undersökningar som sedan kan tillgängliggöras både inom och utom akademien och att som forskningsledare eller projektledare ta ansvar för verksamheten och de som är kopplade till den. Det kan vara att till exempel handleda och stötta postdoktorer men i det ligger också den första aspekten, att arbeta för att det finns finansiering. Forskningsverksamheten läggs ofta upp i form av projekt och en del av arbetet består därför av att planera och utforma sådana projekt och skriva ansökningar. Det kan vara projekt som griper över ett stort problemområde och involverar flera personer och som leder till många delstudier. Det kan vara på nationell eller internationell nivå. Det finns också mindre projekt som forskarna kallar ”egna” och som de har tänkt ut själva och sökt finansiering för och som inte involverar flera andra personer.

Observera att Kerstin inte nämner arbetet med undersökningar som är den gängse bilden av att forska. När forskarna beskriver sitt arbete framgår det dock att de är involverade i en rad projekt och undersökningar som pågår samtidigt. Jag uppfattar det som att det konkreta arbetet med olika undersökningar är mindre än vad man i allmänhet tror men också att det är en sådan självklar del av tillvaron som forskare att det inte tas upp särskilt. För att ha något att publicera eller presentera på annat sätt måste det finnas undersökningar gjorda. Som ett exempel på hur mycket som pågår parallellt i forskarnas livsvärldar räknar jag upp de projekt eller artikelsamarbeten som Lars nämner under intervjuerna.

Lars är inblandad i cirka tio olika projekt, varav några som huvudansvarig. Många av dem är i en första fas, det vill säga han har skrivit och skickat in projektplaner och ansökningar som han väntar på besked om. Bland annat har han nyss skickat in en stor programansökan till Vetenskapsrådet och väntar på besked om den liksom om ett projekt han sökt tillsammans med forskare från en annan högskola. Lars är också involverad i undersökningar inom Tycho-projektet, bland annat som handledare, samt ett tidigare större projekt på institutionen. Dessutom har han ett eget, delvis genomfört, projekt som han nu har fått medel att fortsätta med. Han har också ett projekt tillsammans med forskare på sin andra arbetsplats i X-köping. Slutligen har Lars samarbeten med forskare på institutionen. Det ena arbetet har för tillfället avstannat eftersom både Lars och den andra involverade forskaren har för mycket att göra. Av beskrivningen framgår att arbetet inom Tycho-projektet bara är en del av arbetet. Arbetssituationen för Eva och Kerstin ser ut på liknande sätt även om de båda är involverade i fler internationella projekt. Eva har dessutom precis blivit delaktig i ett stort nationellt, tvärvetenskapligt projekt.

Det blir också en hel del resande för alla de intervjuade forskarna. Eva beskriver hur den närmsta tiden ser ut:

/.../ Förra veckan så var jag i Karlshamn och jobbade med Y som hör till f.d. doktorandkolleger. Vi håller på och jobbar med en artikel. Denna vecka har jag varit i A-stad måndag/tisdag. Onsdag kom jag hem. Nästa vecka åker jag till N-land på torsdag. På ... [konferens i ett tvärvetenskapligt europeiskt nätverk kring Evas forskningsområde]. Åker på torsdag och kommer hem på söndag. Sedan på onsdag åker jag till D-stad för då är det [vård]stämman. Den typen – någon konferens och ibland föredrag som jag håller i kommuner och så. Det är nog i genomsnitt två resor per månad och då kan det vara 2 dagar, 3 dagar.

(Eva, B)

Forskarna har således en varierad forskningspraktik som de måste ha kunskap om för att den ska vara en oproblematisk del av deras livsvärldar. I intervjuerna går det att urskilja två huvudteman – *Arbete med undersökningar och projekt* och *Arbete med publicering och litteratur* som jag kommer att behandla var för sig. Innan jag går in på dem följer dock ett avsnitt om hur det går till att bli och vara forskare.

6.2.1 Att bli och vara forskare

Avsnittet är indelat i två delar där den ena behandlar hur forskare finner sin roll och gör den till en oproblematisk del av livsvärlden, och den andra delen handlar om hur forskningssamarbeten kan utvecklas som disputerad forskare.

Hitta sin roll

På liknande sätt som doktoranderna kände sig osäkra när de antogs till forskarutbildningen och ställdes inför en ny värld upplevde forskarna en osäkerhet när de hade disputerat och skulle hitta sin roll som forskare. De var visserligen redan en del av den lilla världen och hade lärt sig hur man forskar inom den men fick genom doktorsexamen en ny roll som de skulle förstå och hantera. Lars lyfter fram att:

... mycket handlar om att hitta sin roll som handledare och skapa egna nätverk och driva egna frågor. Det här att fungera lite grann som arbetsledare också för det är inte mycket man får av den biten i utbildningen.

(Lars, A)

Det egna kunskapsförrådet innehöll sedan tiden som doktorand kunskap om de normer, värderingar och typifieringar som finns i den lilla världen men det behövde utvidgas med ytterligare förståelse av vad det innebär att vara forskare. Forskarna var med andra ord socialiserade i delar av den lilla världen men behövde ytterligare socialisation för att lära sig de delar av det sociala kunskapsförrådet som är specifikt knutet till rollen som forskare (Berger & Luckmann, 1971:157ff.). En sådan ingående förståelse kunde inte börja utvecklas förrän de faktiskt disputerat. Det var då de på allvar behövde skapa en meningsfull tillvaro i sin nya roll som forskare. Det var likadant för doktoranderna som trots utvecklingen av det egna kunskapsförrådet genom projektarbete inte på allvar började förstå rollen som doktorand förrän de antagits. Förutom nya arbetsuppgifter och ansvarsområden innebar den nya forskarrollen att de nydisputerade nu var självständiga på ett sätt som de aldrig varit under doktorandtiden. Eva uttrycker att:

/.../ Kolleger börjar plötsligt fundera på vad man säger. Man sitter i personalrummet och säger "det tycker jag" och helt plötsligt så är det "det har Eva sagt, så då är det så". Så mycket förändrades i samband med disputationen. Fick en annan dignitet som jag inte hade väntat mig. /.../ Både förväntningarna och kraven blev högre.

(Eva, A)

När Eva disputerat upplevde hon således att personer på institutionen började ge henne och det hon sa en annan uppmärksamhet än tidigare. Det som hände kan relateras till de typifieringar av upplevelser och andra människor som Berger och Luckmann (1971) menar finns i det sociala kunskapsförrådet. Genom disputationen typifierades Eva om från doktorand till forskare och nya egenskaper tilldelades henne, till exempel att vara någon som är värd att lyssna på, vilket medförde att personer omkring henne började förhålla sig till henne på ett annat sätt. För att tala med Patrick Wilsons (1983:13) ord, tilldelades hon rollen som en *kognitiv auktoritet* av personerna omkring henne, vilket innebar att de nu ansåg att hon hade hög tillförlitlighet

vad gällde frågor som diskuterades inom institutionen. När doktoranderna antagits blev de också omtypifierade, från sjuksköterskor till doktorander och blev därigenom också tilldelade nya egenskaper som de måste förstå och ta ställning till. En intressant skillnad är att doktoranderna helt bytte miljö och yrke vilket medförde nya krav och förväntningar som de förmodligen var inställda på medan Eva fortfarande befann sig i samma miljö efter disputationen och möttes av nya förhållningssätt som hon inte riktigt förutsett.

Omtypifiering till forskare innebär att den nydisputerade forskaren dels måste förstå vad som ryms i typifieringen, dels måste inkorporera typifieringen i det egna kunskapsförrådet så att den blir en naturlig del av den egna livsvärlden. På samma sätt som doktoranderna uttrycker att det tog tid att skapa en meningsfull tillvaro, beskriver Eva och Lars att det tog lång tid att känna sig bekväm som forskare, upp till ett år.

/.../ ... jag har en kollega, Eva, hon upplevde också att första året var jättejobbigt men sen därefter lossnade mycket. Och då berättade hon det för mig och då tänkte jag att "men har det bara gått ett år så kommer det att lossna". Och det var så.

(Lars, A)

Eva disputerade ett par år före Lars och genom att dela med sig av sina erfarenheter av den första tiden som forskare motiverade hon honom att fortsätta. Hon har över huvud taget varit en viktig person för Lars.

/.../ Och dels fungerade hon som en förebild, för jag såg ju vad hon gjorde, och tänkte att "ja, så kan man ju göra" men även som mentor.

(Lars, A)

En mentor är enligt Lars

Någon som man kan känna att man kan prata om allt med och fått ett förtroende för på något sätt. Skulle kunna ge svar på många av de frågor man har ju. ... Det kan ju vara t.ex. "Hur blir man docent?". Man kan behöva ha någon att prata med. Om man är handledare för en doktorand ... att kunna diskutera det. Ofta är det ju att en kollega har upplevt samma sak i sitt handledarskap, och att bara få bekräftat att här är inget konstigt utan att det här är normalt.

(Lars, A)

En mentor kan således vara någon som kan svara på konkreta frågor men också någon som man kan diskutera erfarenheter med. I citaten ovan pekar Lars ut att Eva haft de funktionerna men att hon också fungerat som ett exempel på hur tillvaron som forskare kan te sig. Här liksom för doktoranderna lyfts betydelsen av att se exempel från livet i den lilla världen fram. Det är ett exempel på att det egna kunskapsförrådet inte bara består av egna erfarenheter utan att andra personers erfarenheter och kunskap är viktiga i utvecklingen (Schutz & Luckmann, 1974:7). Genom att se hur andra gör får forskaren en inblick i hur det är möjligt att agera i den lilla världen och hur andra forskare hanterar krav och förväntningar i sin livsvärld. Det blir en referenspunkt för hur forskaren själv kan hantera olika situationer och utforma sin forskningspraktik så att den blir en del av den lilla världen. I processen med att utveckla det egna kunskaps-

förrådet är det också viktigt att kunna diskutera med någon och få svar på konkreta frågor och att få dela erfarenheter. Forskaren får då en bekräftelse på att det han eller hon upplever inte är konstigt utan något som är en del av arbetet och något att vänja sig vid. Lars nämner även en nära vän som kommit långt i sin akademiska karriär inom ett annat ämne, som också varit viktig för att bekräfta hans upplevelser.

Hon har ju också varit väldigt viktig, framförallt när det har varit jobbigt och motgångar. För att motivera mig och peppa mig till att gå vidare. Och har också fungerat som en väldigt bra mentor. Det har varit någon gång när jag nästan varit på väg att hoppa av som doktorand så peppade hon mig till att fortsätta. Och berättade om dels sina egna erfarenheter och att det här är inga konstiga saker.

(Lars, A)

Även om vännen inte befinner sig inom samma ämne som Lars, har personen erfarenheter av forskarvärlden som Lars upplevt som relevanta och användbara för honom för att skapa en meningsfull tillvaro. Upplevelser i den lilla världen kan således delas med personer som tillhör en angränsande social värld, i det här fallet ett annat akademiskt ämne. Det är ett exempel på den lilla världen inte är en isolerad enhet utan att liknande betydelser kan återfinnas i närliggande eller vidare kontexter enligt den illustration jag presenterar i avsnitt 2.4. Den nära vännen får betydelse genom att Lars får bekräftelse på sina erfarenheter av en person som kan förstå hans upplevelser. Betydelsen av sådan bekräftelse för att hantera livsvärlden är också synlig i intervjuerna med doktoranderna, till exempel i hur de delar sin frustration över arbetet med Tycho-databasen och genom det kan acceptera att databasen är svårhanterlig, som en naturlig del av arbetet.

När doktoranderna beskriver sina nätverk och sina forskningspraktiker är det tydligt att doktorandgruppen har stor betydelse för dem. Doktorandkollegernas betydelse verkar inte försvinna efter disputationen. Både Lars och Eva pekar ut sina före detta doktorandkolleger som viktiga delar i sina nätverk och menar att tiden tillsammans som doktorander skapade en kontakt som finns kvar och fortsätter efter examen. Man har fortsatt att stödja varandra på olika sätt.

Det kan handla om dels rena forskningsfrågor – ”Hur ska jag angripa det här?” eller ”Hur ska jag göra med det här?”. Sedan kan det också handla om svårigheter i relationer till doktorander – ”Nu står vi inför det här valet, vad ska jag göra?” ”Har du stött på något liknande och hur skulle du hantera det?” Man har de diskussionerna sinsemellan. Det är ovärderligt att ha dem. När jag stöter på de svårigheterna går jag inte till Kerstin. Det är inte den typen av frågor jag har till henne. Utan det är mer i de större perspektiven. Så mina gamla doktorandkolleger är fortfarande väldigt viktiga.

(Eva, A)

I citatet pekas ut att de före detta doktorandkollegerna vänder sig till varandra för att diskutera frågor kring uppläggning och innehåll i sina undersökningar, frågor som man som doktorand får hjälp med av sina handledare och på seminariet. Forskarna har inte sådana seminarier där de kan diskutera och få synpunkter på sina idéer och se exempel på andras undersökningar utan de för istället sådana diskussioner mer

informellt med varandra.²⁵ I citatet lyfter Eva också fram behovet av att diskutera frågor och beslut om handledning, något som även Lars i ett tidigare citat var inne på. Handledning av doktorander är en ny del av forskningsarbetet där kunskapsförrådet måste utvecklas och bekräftas och det kan göras genom att diskutera med före detta doktorandkolleger som befinner sig i samma situation. Eva påpekar att hon inte vänder sig till Kerstin med den typen av frågor utan att Kerstin kommer in när det är mer övergripande frågor som behöver förstås. De före detta doktorandkollegerna är således viktiga för att diskutera de mer vardagliga överväganden som en forskare måste göra. Genom att de följdes åt under doktorandtiden har de också utvecklat en social kontakt och samvaro som Eva menar är viktig för att arbetet över huvud taget ska fungera. Det liknar den betydelse som doktoranderna lyfter fram att doktorandgruppen och bihandledarna har – att vara personer som man möter i vardagen och kan fråga och diskutera tillvaron som doktorand med och också känna gemenskap med. En skillnad är att de personer doktoranderna talar om finns fysiskt nära medan de före detta doktorandkollegerna inte nödvändigtvis är personer som forskarna träffar dagligen.

Både Lars och Eva lyfter fram Kerstin som en mycket betydelsefull person i deras livsvärld. Båda hade henne som handledare och hon har fortsatt finnas med som forskningsledare för den forskargrupp de tillhör. Hon har alltså funnits med i deras utveckling som doktorander och forskare.

/.../ Vi har en lång relation. Som successivt har förändrats under tiden. Jag ser ju henne idag som en väldigt viktig mentor, fortfarande. Framförallt har hon varit en väldigt betydelsefull person när det har gällt att jobba mot docenturen. Att stötta mig i de delarna. Så hon kommer nog fortsätta att vara en väldigt betydelsefull mentor livet ut.

(Eva, A)

Hon [Kerstin] stöttade ju och gav idéer och uppslag. Framförallt var hon ju till stor hjälp i och med att hon hade så många doktorander och behövde uppbäckning själv också. Och att man fick gå in i projekt som redan drevs och att man fick gå in som bihandledare.

(Lars, A)

Handledning av doktorander är en nytillkommen del av en forskares arbetsuppgifter och även om de som doktorander kan ha handlett grundutbildningsstudenter är detta något större och inget de övat på under sin forskarutbildning. Eftersom handledning av doktorander inte var en central del av deras livsvärld som doktorander har de inte heller utvecklat en detaljerad kunskap om vad det innebär (jfr Berger & Luckmann, 1971:57f.). Nu behöver den delen av kunskapsförrådet utvecklas. Genom att, som Lars berättar i citatet, Kerstin låter honom vara bihandledare åt doktorander som hon handleder ger Kerstin honom möjlighet att på ett mycket konkret sätt börja förstå vad den delen av rollen innebär. Bihandledarskapet ger honom möjlighet att växa in i rollen för att så småningom bli huvudhandledare. Lars framhåller att Kerstin också redan i slutet av hans forskarutbildning uppmuntrade honom att börja planera för

²⁵ Vid tidpunkten för intervjun hade seminarier liknande doktorandernas startats även för postdoktorerna. Jag återkommer till dem senare i texten.

en projektansökan. Även om Lars förmodligen redan var medveten om att han som disputerad forskare förväntades söka finansiering, tydliggjorde Kerstin betydelsen av det och gav honom också stöd att börja formulera en ansökan. Hans kunskapsförråd om ansökningar kunde därigenom börja utvecklas.

Handledning och ansökningar är inte bara viktiga som en del av det dagliga arbetet, de har också betydelse för den akademiska karriären. Handledning av doktorander och publicering av material i egna projekt är nämligen meriterande för en docentur. Kerstins uppmuntran kan därför också ses som exempel på hur hon på olika sätt stöttar postdoktorerna så att de kan börja utveckla sin forskning, ett arbete som hon som forskningsledare ser ett behov av.

Jag, idag skulle jag vilja säga att det är ... en oerhört viktig del. Det blir ju ett hål för doktoranderna [efter disputationen] och det en sak som jag är väldigt medveten om och jobbar med.

(Kerstin, A)

Kerstin delar således med sig av erfarenheter från sin livsvärld. Hon upplever att något saknas för att de disputerade ska få tillgång till och kunna agera på ett självständigt sätt i forskarvärlden. Hon har själv svårt att beskriva hur hon hittat sina roller som doktorand och forskare men framhåller två aspekter, att etablera relationer och att få stöd när det behövs.

/.../ Det ena är ju hur man etablerar relationer, det andra var man får stöd ifrån i tuffa situationer. ... när det gäller stöd så har jag alltid haft förankringspunkter med personer som jag har kunnat prata med. Men det är alltid en liten krets. /.../ Medan det här hur man etablerar nya relationer, samarbetsrelationer och så, handlar väldigt mycket om modighet, öppenhet och kanske också att inte sätta sig på höga hästar / .../

(Kerstin, A)

I citatet poängteras behovet av att ha förankringspunkter att vända sig till när man behöver stöd i sin tillvaro. Av intervjuerna framgår att Kerstin själv på många sätt utgör en typ av förankringspunkt för personer i hennes forskargrupp genom att vara en erfaren forskare och en stark forskningsledare som är involverad i många sammanhang och har ett stort kontaktnät. Kerstin är med sina erfarenheter en av de personer vars kunskapsförråd innehåller stor kunskap om olika aspekter av forskning. Som jag påpekar i avsnitt 2.4 är kunskapen om forskning inte jämt fördelad i den lilla världen utan den är vad Schütz och Luckmann (1974:14f.) kallar *socialt distribuerad*. Genom att utforma verksamheten utifrån de erfarenheter hon har i sitt kunskapsförråd och att i arbetet dela med sig av dem på olika sätt skapar Kerstin förutsättningar för både forskare och doktorander att bli delaktiga i forskningsprojekt och möjliggör också att de kan finna sina roller som forskare eller doktorander. Kunskapen delas på så sätt och blir en del av forskargruppens sociala kunskapsförråd. Kerstin kan även erbjuda vägar att hitta intressanta kontakter så att forskarna och doktoranderna kan skapa forskningsrelationer. Jag har tidigare talat om exemplets makt, och för forskarna är Kerstin också ett exempel på hur personer kan agera som forskare och bygga upp en verksamhet.

Kerstin erbjuder således de andra forskarna stora möjligheter att finna mening i sina livsvärldar. Men som Schütz (1974:9) påpekar är livsvärlden bara meningsfull och självklar tills vidare. Ett exempel på det finner vi i Eva som vid tiden för intervjuerna just blivit involverad i ett nationellt tvärvetenskapligt forskningsprogram.

Jo, jag känner mig väldigt trygg i mitt sammanhang men känner mig otrött när jag ska vidga mitt sammanhang. Som när man hamnar i nya konstellationer. /.../ ... när jag då hamnar i andra sammanhang som kanske handlar om ... [den typ av forskning jag gör] men som är ett större perspektiv där det finns andra discipliner med, då känner jag mig inte lika trygg, ännu. /---/ Innan man vet hur strukturen ska se ut, hur organisationen ska se ut. /.../ Innan man vet vilken som är min roll i det här. Hur ska jag agera? Vad förväntas av mig? /---/ När jag väl vet jag vilka krav som ställs på mig kan jag också relatera dem till de resurser jag har och vet om jag ska känna mig trygg eller inte på något sätt. /.../

(Eva, B)

Här beskriver Eva hur hon lämnar den lilla världen och att hennes självklara livsvärld rubbas. På samma sätt som när hon avlagt sin doktorsexamen ställs hon inför nya krav och förväntningar som hennes kunskapsförråd ännu inte innehåller tillräcklig kunskap om för att kunna tolka (jfr Berger & Luckmann, 1971:38f.). Skillnaden är att här byter hon kontext och inte roll som hon gjorde då. Hon är ju fortfarande forskare men känner inte till på vilket sätt rollen som forskare typifieras i den nya kontexten. Eftersom det är ett nytt tvärvetenskapligt projekt möts forskare med olika syn på hur forskning ska bedrivas och vad en forskare är. Det finns inget färdigt socialt kunskapsförråd som Eva och de andra ska lära sig utan när de diskuterar projektets mer detaljerade uppläggning kommer de samtidigt att förhandla om hur forskning ska definieras och bedrivas i just detta projekt. Det synliggör livsvärldens intersubjektiva dimension, det vill säga att individen delar förståelsen av en social värld med andra som individen interagerar med (Berger & Luckmann, 1971:37). Samtidigt som den gemensamma förståelsen formas kommer Eva att successivt utveckla sin förståelse av vad som ska göras och vad som förväntas av henne och införliva det i sin livsvärld så att arbetet i projektet blir en problematisk del av livsvärlden (ibid.:38f.).

Sammantaget har det alltså för forskarna, på samma sätt som för doktoranderna, varit viktigt att det funnits personer som redan är en del av den lilla världen för att den egna förståelsen av vad det innebär att leva i världen ska utvecklas. Genom att interagera med sådana personer har de nydisputerade fått tillgång till typifieringar och värderingar som de kunnat införliva i sina kunskapsförråd för att tillvaron som forskare ska bli meningsfull och hanterbar. Interaktionen har haft betydelse för ett utbyte av erfarenheter och bekräftelse på hur en forskares livsvärld kan se ut och upplevas. En central person är deras före detta handledare och numera forskningsledare som uppmuntrat dem i och skapat förutsättningar för deras utveckling av den egna forskningen och en docentur. Under doktorandtiden var andra doktorandkolleger betydelsefulla delar av Evas och Lars livsvärldar och dessa personer har förblivit betydelsefulla även efter doktorsexamen genom att man fortsatt att stödja varandra på konkreta och mer abstrakta sätt i arbetet. Samtidigt har flera av dessa personer också fått betydelse som direkta samarbetspartners och i nästa avsnitt kommer jag att diskutera vad det innebär och också hur forskarna får tillgång till nya kontakter och sammanhang.

Skapa samarbeten

I avsnitt 4.3 talar jag om att en forskare i forskargruppen är någon som samarbetar med andra på olika sätt. Även om interaktionen handledare - doktorand är en form av samarbete tycks just utvecklingen av samarbeten vara en påtaglig förändring efter doktorsexamen och den innebär både att relationen till de kontakter forskarna redan har utvidgas och att nya kontakter tillkommer.

Sen har jag hela det här nätverket av gamla doktorandkolleger som jag träffade när jag var doktorand. Det är ämnet som förenar oss. Jag har ett väldigt spännande samarbete med flera av dem nu efteråt. /.../

(Eva, A)

Eva räknar i intervjun upp en rad före detta doktorandkolleger som hon nu samarbetar med i olika projekt och undersökningar som de oftast planerat och sökt finansiering för tillsammans, och som därför nu också har betydelse genom att vara en konkret del av Evas arbete. Visserligen var de redan som doktorandkolleger en del av hennes arbete genom att de läste och kommenterade hennes avhandlingsplaner och artikelmanus och på så sätt hjälpte henne med hennes förståelse av sin forskning. Skillnaden är att personerna nu finns med i själva det faktiska planerandet och utförandet av projekten och undersökningarna. De inte bara kommenterar utan har ett direkt inflytande över arbetets utformning. Tillsammans formar de som är involverade bland annat projektens inriktning, behandlingen av materialet och presentationen av slutsatserna. De utgör nu på ett konkret sätt hennes forskningspraktik.

Till sitt nätverk räknar Eva också före detta doktorandkolleger som hon inte arbetat tillsammans med på institutionen utan som hon mött i samband med exempelvis nationella kurser. Hon berättar att efter disputationen har intressanta forskningssamarbeten utvecklats även med dessa kontakter. Skillnaden jämfört med de före detta doktorandkollegerna på institutionen är att de nationella före detta doktorandkollegerna varken under doktorandtiden eller senare i någon större utsträckning fungerat som stöd i den dagliga tillvaron som doktorand/forskare. De doktorander jag intervjuade berättar om liknande kontakter som de hittills stött på och som kanske inte har någon större betydelse i vardagen för tillfället men som kan vara bra att ha för framtiden (Sofia, B; Petra, B). Forskningsledaren ser betydelsen av den här typen av kontakter och försöker på olika sätt hjälpa doktoranderna att vidga sina sammanhang så att de kan utveckla dem. Det gör hon bland annat genom att uppmuntra dem att delta i ett europeiskt doktorandprogram så att de förutom att kunna utvidga sitt kunnande inom olika forskningsområden får "... möjligheter att hitta relationer till varandra och utveckla dem" (Kerstin, B).

Som jag tidigare framhållit betyder Kerstin mycket för Eva och Lars, bland annat för att lotsa dem i övergripande frågor kring tillvaron som forskare. Vi talade inte direkt om det i intervjuerna men det framkommer på olika sätt att forskarna nu har utvecklat ett forskningssamarbete med Kerstin i Tycho-projektet. Redan relationen handledare – doktorand var en form av samarbete men med fasta roller där en maktrelation är inbyggd i själva situationen. Eftersom avhandlingsarbetet var en del av Evas och

Lars forskarutbildning förväntades de visserligen arbeta självständigt och utveckla sitt kunnande om forskning men under överinseende av en handledare som fanns med som en form av garant för att arbetet skulle få en tillräcklig vetenskaplig höjd. Som forskarkolleger har de ett mer jämbördigt förhållande där arbetet fördelas exempelvis utifrån vem som har tid eller vem som behöver meriterna sig och där de som samarbetar använder varandra som bollplank för att diskutera idéer.

Forskarnas livsvärldar har således vidgats till att innefatta konkreta samarbeten med kontakter som de fick under doktorandtiden. Men forskarna har också, allteftersom de etablerat sig, utvecklat samarbeten med nya kontakter, vilket medfört att det egna nätverket vidgats och man fått tillgång till nya sammanhang. I Evas och Lars ritade nätverk finns sådana kontakter med som *nationella/internationella* eller *övriga kontakter*. Den här typen av kontakter har betydelse just i egenskap av samarbetspartners. Tillsammans diskuterar forskarna och genomför olika projekt men som Eva påpekar är det inga personer som hon sänder egenförfattade artiklar till för synpunkter.

Jag skulle inte skicka en artikel till någon i Selma²⁶ och säga att ”du, vad tror du om det här?”. Att skicka en artikel till mina internationella kontakter tror jag inte heller jag skulle göra. Nu skriver jag ju en del tillsammans med dem, då är det en lite annan sak. Men jag skulle inte skicka något av det jag skriver själv.

(Eva, B)

Utifrån citatet tycks det som att de nytillkomna kontakterna till största delen bidrar till att skapa mening i vardagen kring de forskningsprojekt man samarbetar i. När Eva behöver diskutera frågor kring sitt arbete som inte är kopplade till något specifikt samarbetsprojekt vänder hon sig i stället till de före detta doktorandkollegerna som står henne närmast. De nya kontakterna förefaller därför inte i samma utsträckning som de före detta doktorandkollegerna ha betydelse som stöd när vardagen inte flyter på och för att få feedback på det egna arbetet.

Interaktionen med de nya kontakterna påverkar förståelsen av vad det innebär att vara forskare. De kontakterna tillhör inte den lilla världen och forskarna kan därför komma i kontakt med annorlunda normer, förhållningssätt och typifieringar som de måste ta ställning till och införliva i sitt kunskapsförråd. Om den forskningspraktik och det sociala kunskapsförrådet de möter skiljer sig från den lilla världens måste de avgöra hur de ska förhålla sig till det så att livsvärlden förblir meningsfull. De kan till exempel välja att bete sig på olika sätt i olika sammanhang eller att försöka ändra exempelvis normerna i något av sammanhangen. Det kan jämföras med Erik som valt att följa den lilla världens uppläggning av undersökningar även om han tycker det är lite bakvänt (se avsnitt 5.2). I interaktionen med andra utanför forskargruppen finns således en potential för förändringar av både det egna kunskapsförrådet och det sociala kunskapsförrådet och därmed förändringar av såväl individens livsvärld som den lilla världen.

²⁶ Det forskningsprojekt som Eva nyligen blivit delaktig i.

Antalet personer som forskarna interagerar med har således ökat efter doktorsexamen men som Lars påpekar tar det tid att bygga upp den typen av kontakter så att det leder till samarbete.

/.../ Men sen tror jag, nu har det gått drygt tre år. Då händer det saker för då har man fått kontakter med andra forskare och andra grupper som genererar nya forskningsprojekt. Så det är nästan lite ketchup-effekt. Det går tre år där man ... kör i ett visst spår. Så plötsligt händer det något så kommer allting på en gång.

(Lars, A)

Lars berättar att han i början efter doktorsexamen aktivt sökte samarbeten men att det rann ut i sanden.

/.../ För ett par år sedan var man rätt så frustrerad för man märkte då när jag tittade på Eva som var 1,5-2 år före, så såg man ju att hon hade ju de här förgreningarna och massor av möjligheter. Och då tänkte jag att det måste jag också skaffa mig. Och så sökte man runt. Jag tror att det sökandet inte var så fruktsamt, det gav inte så mycket. Utan det som har hänt är väl att tiden har verkat för en. Man har styrts in i olika sammanhang där man har hittat kopplingar.

(Lars, A)

Citatet visar än en gång hur Lars använder Eva som exempel för att veta vad en forskare ska göra. Som nybliven forskare tyckte Lars sig se att det var viktigt att tillhöra olika forskningssammanhang för att kunna utvecklas som forskare men hittade inte nyckeln till hur det skulle åstadkommas. Han uppfattade således idén om betydelsen av kontakter utanför den lilla världen som finns i forskargruppens sociala kunskapsförråd och som jag diskuterar i avsnitt 4.3. Men hans beskrivning visar att alla kontakter inte leder till samarbeten även om det för en utomstående eller för forskarna själva verkar som att det borde kunna göra det. Det finns en rad förklaringar till att det inte blir något samarbete, till exempel tidsbrist eller rivalitet, det vill säga man är inte intresserad av att dela kunskapen med andra, eller att forskaren inte tycker sig ha behov av andra perspektiv och därför inte är så öppen gentemot andras idéer. Ur ett livsvärldsperspektiv kan bristen på samarbete tolkas som att forskarens egen förståelse inte räcker till för att förstå vad den andra menar – i det egna kunskapsförrådet finns lite eller inget som kan möta den andras kunskapsförråd och då blir diskussioner svåra att föra. Forskarnas position i den väv av betydelser som omger olika fenomen är för olika (Andersson, 2006:42). Med ett vardagligt uttryck talar forskarna ”förbi varandra”. Berger och Luckmann (1971:34) menar att olika betydelser av ett fenomen aktiveras beroende på vad en individ är inriktad på. Det kan därför också vara så att forskarna när de möts har uppmärksamheten riktad mot olika fenomen eller olika betydelser av ett fenomen och därför inte kan hitta något gemensamt att arbeta vidare med. Jag menar dock också att tillkomsten av samarbeten är ännu ett exempel på när den så kallade personkemin kan ha betydelse för om forskare får kontakt och hittar gemensamma intressen. Människor får olika god kontakt med varandra oavsett om de har något gemensamt eller inte och det har betydelse för de fortsatta kontakterna.

De personer en forskare möter måste också vara intresserade av att ha kontakt, till exempel eftersom forskaren har hög legitimitet eller att någon med legitimitet för-

medlar kontakten. Lars beskriver hur han senare fick kontakt med en forskargrupp vid en annan högskola genom att en person han samarbetade med fungerade som en direkt länk dit.

... i M-köping samarbetade jag med personerna K och L. L har samarbete med en person i E-holm. Och då hade den personen berättat för L om att de hade planer på ett projekt kring det område jag håller på med. Och då bad L om att se projektplanen och undrade om hon kunde lämna den till mig. Och när jag fick den så läste jag och tänkte att det här är ju jätteintressant och så kontaktade jag E-holm. Och så var jag på ett möte där vi diskuterade. /.../

(Lars, B)

Det räckte alltså inte med att söka sig till nya sammanhang utan det måste till något mer, att någon introducerar forskaren i olika sammanhang. Eva är inne på ett liknande resonemang:

Jag funderar på hur mycket jag söker nya sammanhang eller hur mycket sammanhangen söker mig. För det är ju båda delar. Dels att man blir inviterad till ett nytt sammanhang. Det är nog framförallt det egentligen. ----- Det är en process. Det är inte så att man väljer en väg utan det är väldigt mycket en process.

(Eva, B)

Det förefaller därför som att en kombination av att befinna sig i den lilla världen, att söka nya sammanhang och att bli indragen i dem leder till att samarbeten utvecklas. Jag kopplar den idén till mitt resonemang om behovet av legitimitet som jag presenterade i avsnitt 1.3 Vetenskapssamhällets dynamik. Att ha en doktorsexamen ger i sig bara legitimitet för att personen nu har rätt att forska på egen hand. Man är förhoppningsvis en lovande forskare men det gäller nu att bygga upp sitt renommé och få både sin forskning och sig själv som forskare accepterade som goda och relevanta. Det tycks som att den forskare som för Lars räkning förmedlade kontakt med en annan forskargrupp genom sitt samarbete med Lars, hade fått förtroende för hans forskning. Forskaren var därför villig att introducera honom till en av sina samarbetspartners som i sin tur förefaller ha litat på forskarens omdöme om Lars. Forskaren som förmedlade kontakten gav Lars legitimitet. För nya forskare handlar det således om att utveckla en legitimitet genom att på olika sätt uppmärksammas och bekräftas så att man blir intressant för andra forskare att samarbeta med (jfr Merton, 1996:320). Personerna börjar då bjudas in till olika projekt och uppdrag som till exempel att vara granskare åt någon tidskrift vilket i sin tur ger uppmärksamhet och möjlighet till ytterligare kontakter. Det handlar alltså inte bara om att låta tiden gå utan att också försöka skapa kontakter som kan hjälpa till med legitimeringen. Därutöver har tiden betydelse på samma sätt som för doktoranderna för att hjälpa forskarna att bli en del av en social värld. Det är genom att vistas i den lilla världen som forskarna och doktoranderna socialiseras in i den och kommer i kontakt med forskningspraktiken och därigenom det sociala kunskapsförrådets kunskap om livet i just den världen (jfr Berger & Luckmann, 1971:157ff.).

När en forskare meriterat sig och uppnått en vetenskaplig legitimitet förefaller vederbörande inte längre lika beroende av att bli inbjuden till olika sammanhang utan

kan i större utsträckning välja själv. Efterhand utvecklas också den egna förståelsen av de förväntningar som ligger i rollen som forskare och hur man kan uppfylla dem. Man skapar en meningsfull livsvärld och när man känner sig trygg i den kan man börja orientera sig mot nya sammanhang. Eva uttrycker det så här:

/.../ Det känns som att man behöver vara trygg i sin egen profession och sitt eget område först, innan man kan ha de här kontakterna [utanför sitt ämne eller internationellt]. Men sen tror jag att det berikar oerhört mycket.

(Eva, A)

Citatet kan förstås som att när det egna kunskapsförrådet utvecklats så mycket att livet i den lilla världen uppfattas oproblematiskt, har forskaren en självklar grund att stå på för att möta andra forskningspraktiker och synsätt på forskning. Innan dess kan sådana möten upplevas alltför förvirrande och motsägelsefulla.

I samband med att Kerstin och jag i en av intervjuerna talar om högskolornas så kallade tredje uppgift och att sådan verksamhet inte är direkt meriterande inom fakulteten berör Kerstin en annan aspekt av att ha lång erfarenhet.

/.../ Å andra sidan sett så är jag ju så gammal och etablerad så jag behöver inte fundera så mycket på vad som är meriterande utan jag kan mer tänka strategisk vad som är bra för ämnet och vad som är bra för utvecklingen. /.../

(Kerstin, B)

Många samarbeten börjar på ett informellt sätt. Det var till exempel så Lars kontakt med den andra forskargruppen förmedlades. Det är en aspekt som Eva tar upp i en av intervjuerna:

Och alla de som jag har formella forskningssamarbeten med har börjat med informella kontakter. Och det tror jag är enda sättet att bedriva, t.ex. ...-studien eller vad det är. Inte att man skickar en förfrågan till ett universitet - "Skulle ni vilja vara med?". Utan att man vet någon person som man kan gå på och som man vet att man kan samarbeta med som har ungefär samma intressen.

(Eva, A)

I citatet beskriver hon att de informella kontakterna varit ingångar till hennes formella samarbeten. Personerna kan ha mötts på exempelvis vetenskapliga konferenser och blivit intresserade av varandras arbeten och så småningom utvecklat ett formellt samarbete till exempel i form av en projektansökan. Det är inte alltid de informella kontakterna utvecklas till formella kontakter men de kan ändå vara viktiga delar i ens nätverk. Eva ger exempel på när en före detta doktorandkollega behövde få tag på en person för ett speciellt uppdrag:

Ja, då har jag en tjej som jag känner i B-rike som jag träffat genom en doktorandkurs och så har jag en annan kollega som jag träffade när jag jobbade i R-city som är från A-rike. Så det är ganska enkelt att slänga iväg några mejl - "Har du någon bra kontakt som skulle kunna göra detta?". Så även om man inte har några rena forskningsprojekt så är det ett viktigt nätverk som man har väldigt stor nytta av som forskare.

(Eva, A)

Lars beskriver att han som medförfattare i en bok hade ett formellt samarbete med de andra författarna som sedan gått över i informella kontakter.

/.../ Och sen de som var med där finns också som kontaktpunkter. Man har dem med sig. Om det skulle vara något speciellt så är det inga problem att kontakta Frida, om det är någonting. Jag tror man svetsades ihop.

(Lars, A)

Den typen av kontakter som beskrivs i citaten har liten direkt betydelse för forskarnas dagliga arbete men Eva och Lars beskriver dem som viktiga för att kunna få hjälp om det är något speciellt som dyker upp. I nätverket fungerar de för att ge ingångar till andra sociala världar och hjälpa till att hantera och skapa förståelse kring något när de närmsta kontakterna inte räcker till. Det kan jämföras med begreppet *svaga band* (*weak ties*) som används inom social nätverksanalys (Granovetter, 1983). Svaga band används för att beskriva relationer mellan personer i ett nätverk som inte har nära eller frekvent kontakt. Sådana relationer är viktiga för att få tillgång till information som finns utanför den egna sociala världen. Av intervjuerna med doktoranderna framgår att de också utvecklar kontakter som de har svaga band till, det vill säga som de sällan har kontakt med men som upplevs kunna vara betydelsefulla i deras livsvärldar. Till exempel beskriver en av dem att en ledare på en doktorandkurs är en sådan person som doktoranden mycket väl skulle kunna vända sig till för att få hjälp med eventuella frågor som ligger nära kursens innehåll (Sofia, A). Av citatet framgår också att den typen av kontakter också finns där som möjliga samarbetspartners.

I analysen av doktorandernas forskningspraktik och nätverk diskuterar jag att interaktionen på doktorandseminariet och med personer i korridoren på många olika sätt har betydelse för doktorandernas förståelse av sin tillvaro. Som jag påpekat tidigare saknar forskarna sådana tydliga sammanhang. Visserligen kan man se att korridoren har stor betydelse även för dem genom att många av deras kolleger och de doktorander de handleder sitter där. Samtidigt är de intervjuade forskarnas forskningssammanhang vidare än korridoren och de får hjälp med att förstå sin tillvaro genom de många samarbeten de deltar i. Forskarna rör sig således både inom och utanför den lilla världen. Samarbeten sker med både disputerade och inte disputerade personer, i och utanför akademien, lokalt, nationellt och internationellt. Jag går nu över till själva arbetet med projekt och ansökningar där sådana kontakter är synliga.

6.2.2 *Arbete med projekt och undersökningar*

I början av kapitlet presenterade jag en bild av det stora antal projekt och undersökningar som forskarna är involverade i och som de arbetar med parallellt. Det arbetet går att beskriva i två faser, *Planering och finansiering* samt *Genomförande och bearbetning*. Det finns också en tredje fas, *Publicering av resultaten*, men den kommer jag att behandla i avsnitt 6.2.3 under temat *Arbete med texter och litteratur*

Planera och söka finansiering

Som jag diskuterar i avsnitt 4.3 är sökandet efter finansiering en viktig del av den lilla världen. Det påverkar forskarnas livsvärldar. Som Kerstin uttrycker det:

Jag håller ständigt ögonen öppna för andra finansiärer än de jag har och går igenom i de här böckerna som finns om fonder. Det gör jag kontinuerligt.

(Kerstin, A)

Hon berättar också att hon söker finansiering för att kunna bygga upp en långsiktig verksamhet. Hon nöjer sig alltså inte med den kunskap om finansiärer hon har byggt upp som verksam forskare utan hon söker hela tiden nya möjligheter. Det ständiga behovet av finansiering är en central norm som i Kerstins forskningspraktik tar sig uttryck i att hon på olika sätt söker uppgifter om nya finansiärer. Det är ett exempel på att det som betraktas som relevant i den lilla världen, i det här fallet uppgifter om möjlig finansiering, tar sig uttryck i forskningspraktiken (jfr Chatman, 1999; Berger & Luckmann, 1971:59).

När Kerstin sedan söker anslag kan hon göra det ensam eller tillsammans med andra.

Sedan försöker jag ju uppmuntra och lära doktoranderna och de juniora forskarna att skriva. Och det innebär att jag kanske hellre säger till dem att "jag tycker att du ska söka där och där." /.../

(Kerstin, B)

I hennes livsvärld som forskningsledare ingår således att hjälpa övriga att utveckla vissa färdigheter. Genom att uppmuntra ansökningar och peka ut aktuella utlysningar förmedlar hon inte bara varifrån man kan söka pengar utan också vikten av att söka egen finansiering. Delar av hennes kunskapsförråd vad gäller finansiering och ansökningar tillgängliggörs på så sätt för övriga i forskargruppen, som jag diskuterade i föregående avsnitt.

Även Lars och Eva är medvetna om vikten av att söka medel och Lars berättar att han skickat in en rad ansökningar som han nu väntar på besked om. Eftersom de inte på förhand vet vilka ansökningar de kommer att få pengar för, har personer i forskargruppen många ansökningar på gång samtidigt. Det gör att tillgången på medel under vissa perioder är dålig för att sedan bli väldigt god. Eva är just nu inne i en period med god tillgång:

/.../ Och så ibland så hopar det sig. Man söker medel och ibland så får man ingenting och så får man ingenting och så får man ingenting och så rätt som det är så har man jättemycket pengar från alla håll och kanter med en massa projekt. Och då har man ju skyldighet gentemot anslagsgivarna att driva igenom de här projekten på en viss tid. Så nu är jag i det stadiet att jag inte ska söka en spänn. /.../

(Eva, A)

Men även om Eva inte för tillfället ska söka pengar för egen del så arbetar hon ändå med utformning av ansökningar.

/.../ man rådfrågar varandra och man jobbar mycket tillsammans med ansökningar. Just för att det ska bli så bra som möjligt. /.../ Jag har inget stort projekt själv som jag söker för. Men

som medsökande, att stötta och få till en sådan bra ansökan som möjligt. Så något konkurrensförhållande är det inte utan det är precis tvärtom. Speciellt de som har fått pengar, att man då hjälper andra med "hur ska du kunna få knorr på det här?"

(Eva, B)

Av citatet framgår att forskarna arbetar tillsammans när de utformar sina ansökningar. Där uttrycks också att de som redan fått finansiering kan bidra med värdefull hjälp. En anledning kan sökas i vad som behövs för att en ansökan ska resultera i tilldelning av medel. Ansökningar ska överensstämma med hur forskning betraktas inom den lilla världen men de måste också stämma överens med vad de som bedömer ansökningarna anser vara relevanta frågor att forska om och legitima sätt att genomföra undersökningar på. Det visar på att den vårdvetenskapliga forskargruppens lilla värld är kopplad till andra kontexter, i det här fallet olika finansiärer. De forskare som redan fått pengar har skrivit på ett sådant sätt att det upplevts viktigt och relevant av bedömarna i dessa kontexter, det vill säga forskarna har agerat på ett sätt som överensstämmer med finansiärernas normer och förhållningssätt till forskning vilket medför att de får tillgång till medlen. I forskargruppen tycks det vara så att de framgångsrika anses ha värdefulla erfarenheter som de kan dela med sig av så att andra forskare också kan skriva vad som räknas som en bra ansökan. Genom att hjälpas åt formas både individernas egna och forskargruppens förståelse av vad en bra ansökan är, i relation till de kontexter där den ska bedömas.

När Lars arbetade med sin programansökan till Vetenskapsrådet tog han hjälp av andras kunskande om hur man skriver ansökningar.

/.../ Och då att väva ihop alla de här styckena man håller på med, alla bitarna, är inte så enkelt. Så där har jag diskuterat med en god vän, jag har diskuterat med Tobias, lite med Kerstin också. Men jag lämnade till Tobias och Magnus att få in synpunkter när det var rätt så nära att bli färdigt.

(Lars, B)

Här beskriver Lars att han upplevde sig behöva hjälp både i formulerandet av själva programmet och av själva ansökan när han väl kommit så långt. Här ersätter kollegerna och hans nära vän handledarnas och seminariets funktion för doktoranderna genom att vara personer han kan diskutera med och ta del av deras erfarenheter av hur forskning kan bedrivas och ansökningar skrivas. Flera av de intervjuade räknar in familj och vänner i sina nätverk men de beskriver dem som mer ett betydelsefullt stöd för dem själva som personer snarare än av betydelse i rollen som doktorand eller forskare (Petra, A; Sofia, A; Eva, A). Lars är den ende av de intervjuade som pekar ut familj och vänner som betydelsefulla för honom även i hans arbete som forskare. Han nämner också sin partner som en sådan person:

Så säger man, "oh, man har hittat det och det." "Men det är väl självklart", kan hon säga, "det är väl inget att komma med". Eller så kan hon säga att "hur ska man kunna genomföra det i praktiken". Så hon håller fast mig lite i verklighetsförankringen också.

(Lars, A)

Partnern fungerar som en förankring av forskningsproblem, således en liknande betydelse som Eva beskriver att kontakterna med personer verksamma inom sjukvården har för henne – som ett sätt att kontrollera att forskningen är relevant och användbar i en klinisk verksamhet (se avsnitt 4.3.1).

Den här osäkerheten om ifall medel ska beviljas eller inte medför att planeringen av arbetet blir ryckig. Väntan på finansieringen kan också innebära att vägen från idé till påbörjad och slutförd studie kan bli lång. När man väl får medel har forskaren kanske inte tid att börja med projektet och det fördröjs. Eller så får forskaren medel för bara en del av projektet och måste ansöka om mer vilket tar tid. Lars beskriver gången för ett sådant uppdelat projekt:

Det började när jag var doktorand och var i slutfasen av mitt arbete. Då tror jag det var Kerstin som sa att du borde försöka att skriva en projektplan. /.../ Så då började jag skissera och jobba på det. Så fick jag [efter disputationen] tilldelat forskarmånader från F-centrum. Och samtidigt sökte jag medel för att få någon att göra datainsamlingen. /.../ Den första datainsamlingen gick jättebra. Det kom en person och sökte samarbete, hon ville ha en handledare. ... så erbjöd jag henne det här att gå in i detta ... Och så var det löst. /.../ Jag har haft svårt att få medel till den här studien. /.../ Och det som hänt under tiden är att det har dykt upp logiska samarbetspartners, K och L i M-köping. Det som också har hänt under tiden är att det finns krafter i samhället som driver det mot att förbättra uppföljningen av ... [den här patientgruppen] och det finns riktlinjer från Socialstyrelsen. Så just nu är det en fas där vi känner att vi har flyt. Vi har fått lite medel från högskolan till att finansiera det. /.../

(Lars, B)

I citatet blir även kopplingen mellan den lilla världens forskning och klinisk vårdverksamhet synlig. Genom att de frågar han intresserar sig för blivit uppmärksammade i vårdsammanhang kommer troligen projektet att påverkas i positiv riktning. Uppmärksamheten är en bekräftelse på att det behandlar viktiga frågor vilket kan leda till att det blir lättare att hitta samarbetspartners, och inte minst finansiärer

Den långdragna processen bidrar till att forskarna är involverade i många projekt och undersökningar samtidigt. Det skulle ta för mycket tid att bara vänta in nästa möjliga steg i enskilda projekt. Av Lars beskrivning framgår att under projekttiden tillkommer och faller personer ifrån som diskussionspartners eller samarbetspartners. Det medför att projektet hela tiden omformas och utvecklas.

Från början var det bara mina idéer och även upplägget med interventionen. Fast där fick jag lite input i samband med ett seminarium i F-centrum där jag presenterade hur jag hade tänkt. Då man också kom fram till att man måste ... [göra urvalet på ett visst sätt eftersom] det händer så mycket över tiden som kan påverka. Och det som också har hänt när jag kopplade in K och L så kommer de med nya infallsvinklar. /.../

(Lars, B)

Lars beskriver i citatet hur andra personer utifrån sina kunskaper och sina erfarenheter bidrar med nya perspektiv på och förståelser av ämnet som påverkar hur Lars förstår sina frågeställningar och hur han bäst ska besvara dem. Det verkar som att genom samarbetet förändras således inte bara projektets utformning utan även forskarens kunskap om det som studeras. Det är ännu ett exempel på hur andras erfarenheter är

en viktig del av en individs kunskapsförråd (jfr Schutz & Luckmann, 1974:7). Många av de personer han nämner är verksamma forskare utanför forskargruppen och genom Lars förändrade kunskapsförråd, tillför de nya perspektiv till den lilla världen.

När det gäller idéer och frågeställningar i projekten härrör de ofta från forskarens intressen och de undersökningar och projekt som han eller hon redan deltar i.

... det arbete som jag gör är en process. Det är inte så att nu kommer det en ny idé utan det är ett avstamp som du gör att "nu är jag här, nu vill jag arbeta med de här frågeställningarna" och då skriver man fram det. Och det är inte alls säkert att jag skriver tillsammans med någon utan jag kan lika gärna skriva ensam. Det beror på vad det är för frågeställningar som jag vill jobba med. Och det är en kontinuerlig del av arbetet. /.../.

(Kerstin, B)

Kerstin beskriver en pågående process där frågor behandlas och uppstår som en del av arbetet som forskare. Det kan beskrivas som ett ständigt meningsskapande kring fenomen som forskaren stöter på i sin forskning. Denna process menar jag synliggör att i en forskares livsvärld finns det delar som aldrig blir helt självklara. Som jag diskuterar i avsnitt 4.3 finns i forskargruppens sociala kunskapsförråd krav på att förändra med hjälp av forskning och att vara kritisk och ifrågasättande. Det innebär att forskarna inte nöjer sig med en förklaring utan söker ytterligare svar. Ett svar ger nya frågor som undersöks och en del av livsvärlden blir aldrig helt oproblematisk. Samtidigt sker detta ifrågasättande och problematiserande inom en vardaglig livsvärld där normer och rutiner för hur undersökningar kan göras gör livsvärlden självklart. Jämför min diskussion i avsnitt 2.2 om skillnaden mellan forskningsproblem och problem i livsvärlden.

Eva och jag talar om hur hennes nätverk kan användas i arbetet med projekt och hon pekar ut att hon just i planeringen kan använda olika kontakter.

Det kan ju vara så att det finns i ett inledningsskede när det handlar om frågeställningar. Och då kan det dels vara någon frågeställning som väcks i samband med att någon annan presenterar någonting. Att man får idéer och inspiration. ... "men jag har hittat det här, vad tror du om det?". Eller "har du några tankar kring det här?". /.../ Det är så jag använder nätverket i samband med olika projekt. /.../

(Eva, B)

I citatet uttrycks att kontakten med andras forskning genom presentation eller diskussion och jämförelse av varandras forskning är användbar i början av ett projekt. Beskrivningen leder mina tankar till att det är som om två eller flera kunskapsförråd hakar i varandra när forskaren diskuterar med andra. Eftersom varje fenomen ingår i en väv av betydelser finns runt varje förståelse en horisont som öppnar upp mot alternativa förståelser och möjligheter att utveckla det egna kunskapsförrådet (Schutz & Luckmann, 1974ff.). Det är en osäkerhetshorisont som "... kan ses som en gråzon mellan det problematiska och det oproblematiska, men även innehållande förväntningar om kommande erfarenheter. Den fungerar som det förgivettagnas ruggade yta, alltid beredd att haka i pågående upplevelser" (Andersson, 2006:43). Genom att ta del av andras förståelser av ett fenomen och det nätverk av betydelser som omger det kan

forskarens egen förståelse varierar och relateras till betydelser som forskaren själv inte kopplat till. På det sättet knyts olika idéer samman och kanske bestämmer man sig för att utforska något tillsammans. Lars berättar:

Som Tobias och mitt arbete ihop, det var lite slump egentligen för jag hade ett material ... Jag tror det var det att vi satt typ vid en kaffepaus och pratade och så berättade jag om det här och så började vi tänka fritt. Och kom på olika saker man skulle kunna göra. Så började vi samarbeta.

(Lars, B)

Jag tolkar Lars beskrivning som just ett exempel på hur två forskares kunskapsförråd möts och hur utbytet av erfarenheter leder till formulerandet av gemensamma undersökningar. Lars påpekar att det inte var ett planerat samarbete utan att det startade tillsynes av en tillfällighet. Visserligen råkade de börja samtala under en paus i arbetet men något riktig tillfällighet var det knappast. De var båda forskare som var intresserade av liknande saker och som befann sig i samma forskningsmiljö. I deras forskningspraktik ingår att vara intresserad av att få ta del av andras idéer och arbete för att få nya perspektiv på de egna erfarenheterna. Om de inte hittat gemensamma punkter vid detta tillfälle så hade de förmodligen gjort det på något annat sätt, exempelvis genom att den ena av dem sett en artikel av den andra och blivit intresserad och knackat på eller att någon tredje person påpekat likheter mellan deras arbeten som lett till närmare kontakt.

Trots mina förbehåll om slumpens inverkan i situationen som Lars beskriver ovan, ryms en viktig poäng och det är att forskarnas diskussioner kan uppstå spontant vid mer eller mindre formella tillfällen. Kerstin lyfter fram att diskussioner om idéer inte bara förs inom forskargruppen utan att det görs när tillfälle bjuds i olika sammanhang:

/.../ ... det är ju diskussioner som kommer upp i alla möjliga sammanhang. Om man tänker på en viss sak t.ex. trötthet, så kanske när jag träffar en biologiskt orienterad forskare så tar jag upp och säger att "det här och det här, hur ser du på det?". ... det här mal ju på och sedan testar man på olika håll och till slut kommer man fram till någonting.

(Kerstin, B)

För att bearbeta och förstå det man funderar över interagerar således forskarna med varandra inom och utom forskargruppen. Av intervjuerna framgår att i själva forskningspraktiken ingår att forskarna rör sig i olika sammanhang utanför forskargruppen och möter och tar kontakt med andra forskare eller andra personer som kan tänkas bidra med värdefulla erfarenheter och nya perspektiv, exempelvis på konferenser, vid presentationer för intressenter eller i olika typer av projekt. I forskarens arbete ingår att söka mer kunskap om något fenomen och forskaren har därför en pågående uppmärksamhet mot omvärlden för att få del av andras erfarenheter och forskning. Det är ett ständigt pågående meningsskapande genom utveckling av det egna kunskapsförrådet.

Av de exempel jag lyft fram menar jag att det framgår hur förhållandet att ansökningar om finansiering är en ständigt närvarande ingrediens i forskarnas livsvärldar tar sig uttryck i deras forskningspraktik. Praktiken inriktas bland annat på att bevaka

medelsutlysningar och att söka nya finansiärer, att planera projekt och skriva projektplaner och -ansökningar. Det innebär att forskaren är mottaglig för en speciell typ av information, "vad finns att söka och varifrån?". Sedan handlar det om att vänta. Men att inte sitta sysslöslös under tiden utan att planera nya projekt och skriva nya ansökningar och också att arbeta med de projekt man fått medel för. Sedan kan forskaren ha turen (eller vara så skicklig) att få så mycket utdelning att personen kan ta uppehåll från sökandet och bara ägna sig åt att göra undersökningar en tid.

I denna praktik, det vill säga planerandet och skrivandet av projektansökningar, utvecklar forskarna sina idéer och knyter an till pågående arbete och får möjlighet att fördjupa eller vinkla om frågeställningar. I den processen samarbetar de med varandra, antingen genom att skriva gemensamma ansökningar eller genom att bolla idéer och läsa varandras texter och ge synpunkter. Personer i nätverken finns alltså med på olika sätt i processen med att planera och skriva ansökningar och samma person kan ha olika betydelse vid olika tidpunkter i processen. Sådana skillnader i betydelse är tydligast när det gäller före detta doktorandkolleger på institutionen och den före detta handledaren. Med dessa personer har forskarna utvecklat samarbeten i form av gemensamma projektplaner och ansökningar och de har därför stor betydelse för forskarnas konkreta arbete med projekt. De har också en allmänt stödjande funktion för forskaren i sitt arbete genom att bland annat läsa och kommentera texter och vara någon att diskutera tillvaron som forskare med. Det har också tillkommit betydelsefulla kontakter efter doktorsexamen vad gäller forskningssamarbeten, det vill säga personer som forskarna driver mer eller mindre omfattande forskningsprojekt tillsammans med men som de inte tar hjälp av i sådant som inte rör det direkta projektsamarbetet. Det finns också en typ av kontakter som inte har så stor direkt betydelse för det dagliga forskningsarbetet men som finns där när det är något som inte finns i den lilla världen.

Arbetet med ansökningar är en del av forskningspraktiken som kräver stor uppmärksamhet samtidigt som de bidrar till att utveckla forskarnas egna och sociala kunskapsförråd. I skrivandet av ansökningarna försöker forskarna tillsammans på olika sätt förstå det de vill studera vilket bidrar till deras meningsskapande av både fenomenet och vilken forskning som ska bedrivas och hur. Även om ansökningarna inte beviljas har de enskilda forskarnas och gruppens kunskap om området förändrats inför det vidare arbetet att förändra ansökan eller att genomföra själva undersökningarna och sedan presentera resultaten. Jag går nu över till dessa delar av forskningspraktiken.

Genomförande och bearbetning

Själva genomförandet av projekten och undersökningarna görs enskilt eller tillsammans med andra forskare eller doktorander och magisterstudenter.

Jag sitter oftast själv och skriver. Och ibland så jobbar man tillsammans. Lars och jag jobbar tillsammans med några delar till exempel. När det gäller doktoranderna så sitter de ju mycket med materialet själva, men med handledning.

(Eva, B)

När forskarna ger exempel på undersökningar blir det tydligt att de ofta finns med som handledare snarare än som utförare av undersökningen. Men det arbetet ser olika

ut beroende på om det är kvantitativa eller kvalitativa undersökningar som görs. Eva beskriver skillnaden:

/.../ När det gäller statistiskt material så går jag i princip aldrig in rent praktiskt och kör analyser. /.../ Utan det handlar mer om att se det utskrivna och tolka det – ”Vad kan det här leda till?” eller ”Vad kan det här tyda på?”. Och att lägga upp databaser och sådant gör jag heller nästan aldrig.

(Eva, B)

Däremot när det är analyser av kvalitativa studier ... dels har man diskuterat intervjumall och sådant. Jag har lyssnat på provintervjuer och gett synpunkter. Men själva den datainsamlingsdelen är helt doktorandens del. Men sedan när det gäller själva analysen av materialet så ... har vi läst båda två och så har vi diskuterat tillsammans. /---/ Vad man ser för någonting. Och då har det ofta varit någon tredje person, till exempel Kerstin eller någon annan som har gått in och tittat på rimligheten och ser att det ser vettigt ut. Någon som kan ha läst två eller tre intervjuer och utifrån det kunnat titta på trovärdigheten i själva analysen. /.../

(Eva, B)

I båda typerna av undersökningar genomför doktoranderna själva datainsamlingen (om den inte redan är gjord). Det framgår av det första citatet att handledarna inte själva deltar i hanterandet och bearbetningen av datamaterialet vid kvantitativa studier utan att de kommer in i ett senare skede när materialet ska tolkas. Däremot beskrivs i det andra citatet att handledaren tar del i bearbetningen av själva materialet vid kvalitativa undersökningar genom att ha en aktiv roll i själva analysen. De kvalitativa undersökningarna förefaller därför vara mer arbetsintensiva för forskarna och forskarna får snarare rollen som kollega än som handledare. Visserligen, som framgår i avsnitten om doktoranderna, diskuterar handledarna och doktoranderna även vid kvantitativa studier exempelvis vilka variabler som kan vara intressanta, men handledarna har då en mer rådgivande roll än direkt delaktighet i analysen och tolkningen av materialet. Det förefaller alltså som att handledarna litar på att doktoranderna kan utföra statistiska analyser själva medan kvalitativa analyser behöver göras tillsammans. Det ger ett intryck av att handledarna anser att kvalitativa metoder kräver mer av personerna som använder dem jämfört med att göra statistiska undersökningar. Det går att förstå som att kunskapen om det kvantitativa uppfattas lättare att standardisera, det vill säga det går att mer exakt beskriva hur olika beräkningar görs och vad som kan och inte kan göras. Det finns ett tydligare rätt och fel än för kvalitativa metoder där det kan vara större variation i exempelvis insamlingen av material och hur det kan bearbetas och förstås liksom att det krävs en lyhördhet och fantasi för att undersökningarna ska bli intressanta som inte är lika nödvändigt i kvantitativa undersökningar.

I samband med avsnitt 6.2.1 om att bli och vara forskare diskuterade jag att handledarrollen är ny för forskarna och att de tar hjälp av andra disputerade för att få stöd och hjälp att utveckla den egna rollen som handledare. Men jag nämnde också att de fått viss träning i rollen genom handledning av magisteruppsatser. Den typen av handledning fungerar också som ett sätt att få hjälp med olika undersökningar. Eva beskriver hur en magisterstudent utför en undersökning inom ett av hennes projekt.

Och eftersom jag har varit involverad i den verksamheten där projektet ska utföras så kan jag inte vara den som intervjuar. Så jag var tvungen att få tag på någon som kunde göra det. Min roll blir ju då att handleda henne i hela den här proceduren. /.../ Och det som sedan händer är att hon samlar sina data och att vi kommer att lyssna på intervjuerna tillsammans och analysera dem. Sedan kommer hon att skriva det som en magisteruppsats och jag skriver om det som en vetenskaplig artikel, eller två blir det kanske.

(Eva, B)

Detta förfarande förefaller vara ett sätt att få projekten att gå framåt och också spara forskarens tid och samtidigt erbjuda magisterämnena. Jämfört med handledning av doktorander har dock forskaren ett större övergripande ansvar för projektet och utformningen av undersökningen när det gäller magisteruppsatser (Lars, B). Som handledare finns forskaren med och stödjer studenten och delar med sig av sitt kunnande både om hur man skriver uppsats och om ämnesinnehållet. Handledningen blir således en del i studentens meningsskapande kring uppsatsen både vad gäller hur man arbetar med en uppsats och för att lära sig mer om innehållet på samma sätt som för doktoranderna.

Men handledningen av uppsatser eller avhandlingar får också en meningsskapande funktion för forskaren även om det kanske mest sker på en innehållslig nivå.

Jag får ju väldigt mycket input av doktoranderna. /.../ När de arbetar med flera områden så måste jag sätta mig in i de områdena och då får jag en kunskap som ligger på en annan nivå än deras. Plus att jag kanske när det gäller tolkningen av deras resultat, är kanske tio steg före dem, därför att jag har tillgång till en mycket bredare bas inom det området. /.../

(Kerstin, A)

Kerstin beskriver här hur hon utvidgar sitt kunnande med hjälp av det doktoranderna arbetar med i sina avhandlingar men också att hennes kunskap går utöver det doktoranderna kommer fram till. Eva beskriver handledningen som "ständiga utmaningar" där nya frågor och tankar tvingar henne att själv vidga sin kunskap (Eva, B). Eftersom forskarna har ett större kunskapsförråd både av själva fenomenet som studeras och forskning generellt kan de koppla fler betydelser till fenomenet och dra mer komplexa slutsatser. Deras kunskapsförråd utvecklas då ytterligare så att mening knuten till innehållet i forskningen skapas. Det vidgade kunskapsförrådet kommer även doktoranderna till del genom deras interaktion med forskarna. Handledningen har också två andra viktiga funktioner – att bidra till forskarens meritering och att bekräfta tillvaron som forskare.

De [doktoranderna] är väldigt viktiga för mig att komma framåt i mina strävanden. Så är det ju. För att kunna bli docent så krävs det att man publicerar arbeten och handleder doktorander och att det flyter på. Så det är ju den krassa delen. Jag kan tycka att det är roligt att man bekräftar varandra också i upplevelser på olika sätt. Hur det är att vara forskare och att man kan känna igen sig i deras upplevelser, även efter disputationen kan man uppleva samma sak ju. Ja, jag tror det är bekräftelse, att det är roligt och har betydelse för karriären för båda.

(Lars, B)

Forskningspraktiken är uppbyggd så att doktorander och handledare samförfattar artiklar och doktorandernas arbeten är därför en viktig del i forskarnas meritering eftersom det ökar antalet publikationer utan att forskarna behöver göra alla undersökningar själva. Det gäller även för handledningen av magisteruppsatser där studenternas uppsatser av forskarna skrivs om till artiklar. För en docentur är också själva handlingen att handleda meriterande och doktoranderna behövs därför också just som doktorander. Lars kommer också in på betydelsen av att få upplevelser och erfarenheter bekräftade som ett led i att hitta sin roll. Slutligen, även om det inte direkt har med forskarnas arbete med undersökningar att göra, lyfter Eva fram en betydelse som inverkar på lusten att arbeta vidare.

/.../ Att när man ibland själv blir trött, vilket man blir ibland, så är den här inspirationen, som i alla fall jag får genom mina doktorander, någonting som får en att få lust och tycka att det är roligt.

(Eva, B)

Jag har här uppehållit mig vid handledningen av doktorander eftersom, som jag inledningsvis påpekade, forskarna ofta deltar i undersökningar på det sättet. När forskarna väl utför egna kvantitativa undersökningar ser det konkreta arbetet i stort ut som för doktoranderna, det vill säga att utifrån frågeställningar välja och ta ut de variabler som behövs och bearbeta dem.

Mina frågeställningar /.../ ligger nära det jag har gjort innan. /.../ Och då gör jag ... en skriftlig modell, och ser att det här vill jag titta på i relation till det och till det. Sedan går jag in i datamaterialet och hämtar ner det till min egen dator. Och sedan sitter jag och kör mina analyser och skriver om det.

(Eva, B)

Av det Eva beskriver framgår att hon precis som doktoranderna måste behärska statistiska beräkningar och hur de kan användas för att svara på de frågor som ställs i undersökningen. Hon måste också känna till vilka variabler som finns i de databaser hon ska använda. Vi talar inte om hur hon lärt sig sådant hon måste kunna för att genomföra arbetet men det är rimligt att anta att det gått till på liknande sätt som för doktoranderna, det vill säga en kombination av handledning, att delta i seminarier och kurser samt att fråga andra doktorander och statistiska kunniga på institutionen. Men även om forskarna behärskar de statistiska metoderna kan de ibland behöva diskutera arbetet.

Och det händer att jag tar hjälp av [statistikerna] också. För att diskutera framförallt enskilda svåra frågeställningar. Vilka analyser som är mest lämpliga. Hur man kan hantera en viss problematik.

(Kerstin, A)

Här beskrivs att det egna kunskapsförrådet i och för sig innehåller relevant kunskap men att det behöver relateras till andras erfarenheter av en liknande situation som den forskaren själv står inför. I det här fallet vänder sig personen till en statistiker. Statistikern fyller därmed samma typ av specifika funktion för forskarna som personen gjorde för doktoranderna.

När det gäller alla de val som måste göras och eventuella funderingar och svårigheter i undersökningen är det de forskare man driver projektet tillsammans med som blir naturliga diskussionspartners på samma sätt som vid utformningen av projektansökningar.

Den artikel som jag nu håller på att skriva med en person i T-land och så är det en i K-land och en i R-land, dels har vi en möjlighet att träffas på konferenser där vi diskuterar studieupplägg. Och det får man ta den stunden till. Sedan skickar vi mycket mellan varandra och så skickar jag det till Z och så skriver han någonting och så skickar vi vidare, så man fyller på. /.../ det är Z och jag som har jobbat med själva analysen och då har vi ju träffats. Förra vintern var jag där och sedan kom Z i augusti och nu kommer han i juni. Så någon gång om året i alla fall träffas vi.

(Eva, B)

I citatet beskriver Eva hur arbetet med ett projekt kan gå till när forskarna inte finns på samma plats. Hon lyfter fram att forskarna använder en kombination av att träffas och att skicka texter mellan sig för att föra arbetet framåt. Antingen passar forskarna på att diskutera det gemensamma när de träffas i andra sammanhang och slipper då spendera både tid och pengar på att resa till varandra eller så träffas de för att specifikt arbeta med undersökningen. Citatet pekar också ut att i projektet är två av forskarna involverade i större utsträckning än de övriga, vilket innebär att de också utför mer arbete i undersökningen. Eva berättar också i intervjun att arbetet fördelas mellan forskarna men att det alltid finns någon som är huvudansvarig för projektet. Det gäller inte bara för samarbeten på långa avstånd utan arbetet fördelas alltid mellan dem som ska vara med i projektet eller undersökningen.

/.../ I de allra flesta fall träffas man någon gång någonstans för att diskutera upplägget. Och sen så kommer man överens om att ”du gör det och jag gör det och så gör vi det tillsammans.”

(Kerstin, A)

Genom att de forskare jag intervjuat träffar och diskuterar med forskare från andra sociala världar och arbetar med texter tillsammans, får de intervjuade forskarna tillgång till andra kunskapsförråd och eventuellt andra förståelser av det studerade fenomenet och synen på forskning. Det bidrar till att det egna kunskapsförrådet formas men också att en gemensam förståelse formas som tar sig uttryck i projektet och utformningen av presentationen av resultaten. Det är ett exempel på betydelsen av andras erfarenheter för det egna kunskapsförrådet (jfr Schutz & Luckmann, 1974:7) men också på livsvärldens intersubjektiva karaktär där interaktionen formar ett gemensamt kunskapsförråd kring fenomen så att de upplevs meningsfulla (jfr Berger & Luckmann, 1971:56f.).

När det börjar finnas resultat från projekten ska de presenteras på olika sätt, vilket vanligtvis sker i artikelform. Det leder in på forskarnas arbete med skrivande och publicering liksom hur andras texter används i forskningspraktiken.

6.2.3 *Arbete med publicering och litteratur*

Jag kommer här att ta upp forskarnas arbete med litteratur ur tre aspekter: deras arbete med egna artiklar, arbetet med att granska andras texter och arbetet med att söka efter och använda annan forskningslitteratur i de egna alstren.

Artikelskrivande och publicering

Eftersom publicering av forskningen i artiklar är en stark norm inom den lilla världen frågade jag forskarna om de tänker i artikelform redan från början av ett projekt. Eva menar att hon tänker utifrån frågeställningar och sedan får se om det utvecklas till en artikel.

/.../ Jag har den här frågan och så ger jag mig in i den. Och ibland blir det ingen artikel alls därför att det var inget kul eller så blir två artiklar eftersom det var så mycket som var intressant som man gick vidare med. /.../ ... jag tänker inte i artikelform utan mer frågeställning.

(Eva, B)

Lars berättar däremot att han planerar presentationen av undersökningarna redan i början av ett projekt (Lars, B), vilket Kerstin också kan göra även om hon påpekar att ”... man kan ju lugnt säga att det blir aldrig riktigt så. Utan det blir andra saker som dyker upp under resans gång som styr” (Kerstin A).

Utsagorna ger som synes lite olika svar på min fråga men det framgår att forskningsarbete är en process där det kan vara svårt att på förhand planera vilka frågeställningar som ska resultera i de mest intressanta svaren och vara underlag för en artikel. Som jag diskuterade i samband med utformningen av ansökningar förändras projekten och undersökningarna under arbetets gång genom bland annat kontakt med andra forskare och sammanhang vilket bör inkludera att även planer för publikation förändras.

Någon gång under projektens gång måste forskarna ta ställning till i vilken tidskrift de ska publicera sig. Som jag tar upp i avsnitt 4.3 finns många tidskrifter att välja på och det finns olika aspekter som påverkar valet av tidskrift. Det handlar bland annat om hur och till vilka forskaren vill nå ut och var man kan ha chans att bli antagen. När Lars och jag diskuterar vad samarbetet med Tobias, en annan forskare i forskargruppen, har medfört lyfter Lars fram att han fått nya erfarenheter av hur en artikel kan skrivas.

Det mest påtagliga är väl egentligen sättet att skriva där man i min tradition har varit väldigt detaljerad och utförliga metodbeskrivningar och så. Medan i Tobias tradition som är mer åt det medicinska så är man kortfattad och man hänvisar hellre till andra arbeten - ”För vidare beskrivning så titta där och där.” Jag tycker egentligen bättre om det här korta, koncisa ... Därför så anammar jag nog mer Tobias sätt och tycker att jag tilltalas av det.

(Lars, B)

I citatet uttrycks att det finns olika traditioner för hur en artikel skrivs. I intervjun menar Lars att i omvårdnadstidskrifter beskrivs bland annat forskningsmetoder mer ingående än i medicinska tidskrifter. Lars påpekar att det därför kan vara bra att tidigt välja typ av tidskrift (Lars, B). Forskaren kan då redan från början anpassa utformningen av de olika delarna till den framtida presentationen. Det betyder att det en

forskare lyfter fram och befäster i en artikel påverkas av de granskare som är knutna till den tidskriften, det vill säga valet av tidskrift påverkar forskningspraktiken. Berger och Luckmann (1971:59) menar att det sociala kunskapsförrådet innehåller relevansstrukturer som reglerar vad som är relevant eller inte inom en social värld. De olika skrivtraditioner som Lars ger uttryck för kan ses som exempel på att tidskrifterna rör sig i vetenskapliga traditioner med olika strukturer för vad som är relevant kunskap och hur en relevant presentation ska utformas. För att Lars kunskapsanspråk ska accepteras och anses legitima måste han därför anpassa sig till de relevansbedömningar som respektive tidskrift använder. Det handlar om att förstå på vilket sätt kunskapen ska formuleras för att räknas som relevant (jfr Tuominen & Savolainen, 1997:87ff.). Relevansen är alltså knuten till den gemensamma förståelse som formats i de olika vetenskapliga traditionerna. Resonemanget sammanfaller med den kommunikativt orienterade ansatsen där relevans betraktas som något som förhandlas fram i olika gemenskaper och i förhållande till en viss praktik (Sundin & Johannisson, 2005a:112).

I utformningen av artiklar är det tydligt att forskargruppen förhåller sig till traditioner och rutiner som är vidare än de som utvecklats i den lilla världen. Eftersom vårdvetenskaplig forskning sker i gränslandet mellan olika forskningstraditioner måste forskarna och även doktoranderna känna till och välja vilka argument som är gångbara i de olika traditionerna. I sin studie av sjuksköterskors användning av information diskuterar (Sundin, 2003:166ff.) hur sjuksköterskorna när de diskuterar vårdverksamhet med läkare valde information utifrån den medicinska traditionens normer för framställning och värdering av information medan sjuksköterskorna använde andra normer när de vände sig till den egna yrkesgruppen. I avsnitt 4.3.3 ger jag exempel på hur Kerstin väljer att inte använda en viss normuppsättning vid val av tidskrift som en strategi för att erbjuda ett alternativt forskningsperspektiv.

Lars har alltså genom kontakterna med Tobias fått nya erfarenheter av hur en artikel ska skrivas som han sympatiserar med och som han börjat inkorporera i sin livsvärld. Vi talar också om hur han kan veta vad det finns för tidskrifter att välja på:

Erfarenhet. Man snappar upp var andra publicerar. Någon gång har jag gått in i någon artikel-databas och tittat. Skrivit in ett ämnesområde och så får man fram vilka tidskrifter inom det ämnesområdet det finns. Och så går man vidare till hemsidan och tittar ... [på dem]

(Lars, B)

Den kunskap Lars har av vad som finns att välja på beskriver han som en blandning av erfarenhet och exempel på var andra har publicerat sig. Han har också använt sig av artikeldatabaser för att identifiera tidskrifter i specifika områden. I intervjun med Erik talade vi om samma sak och han menade att eftersom han ännu inte kommit så långt att han valt någon tidskrift och har ganska liten kunskap om vilka tidskrifter som kan vara lämpliga kommer han att diskutera valet med sina handledare. Han uppfattar att de har sådan kunskap. Jämfört med doktorandernas kännedom om vilka tidskrifter de ska välja är det tydligt att Lars vidgat sitt kunskapsförråd vad gäller publicering och fått en mer komplex kunskap om vad som finns att välja på och vad som påverkar valen.

När artiklarna skrivs kan det vara värdefullt med synpunkter på deras utformning. För doktoranderna är seminariet en viktig nätverksdel där de får synpunkter på sina artikelmanus. Forskarna saknar sådana sammanhang men det framgår av intervjuerna att de ändå kan känna behov att diskutera sina manus med andra. Som jag redan tagit upp hjälper de före detta doktorandkollegorna varandra informellt genom att läsa och kommentera varandras texter. Eva beskriver också hur hon och några kolleger som nydisputerade försökte skapa ett forum liknande doktorandernas.

Vi hade f.d. doktorandkollegorna..., vi började i väldigt god anda och skulle fortsätta med den typen av seminarier. Vi hade manus och vi granskade och gav varandra synpunkter. Men det blev inget av det för man har inte den tiden längre. /.../ Tror att det tar för mycket tid, speciellt om man skulle varit så många. Det fungerar inte.

(Eva, A)

Citatet visar att den typen av hjälp som de som doktorander fått på seminariet upplevdes värdefull och något som de ville fortsätta med men som Eva upplevde att det inte fanns samma tid till som forskare. Som doktorand var det en obligatorisk aktivitet medan forskaren måste ta tid från annat. Lars berättar att postdoktorerna just startat sådana seminarier som inte riktigt hittat sin form ännu (Lars, B). Kerstin har som ett led i att stärka postdoktorernas situation uppmuntrat dem att just skapa sådana seminarier (Kerstin, B). Eva beskriver hur hon istället för seminarierna får hjälp på olika sätt.

Däremot får man ständigt feedback på andra sätt. Man får det genom att man får tillbaka en ansökan från Vetenskapsrådet där de skriver att "det här var så dåligt att det inte kan beviljas". Eller så får man det när man skickar artiklar till referee. Så man får den här feedbacken på andra håll plus att man ofta skriver artiklar tillsammans med personer som också är disputerade, så att man på det sättet bollar med varandra. Det blir lite samma stuk men det blir inte det här stora forumet.

(Eva, A)

Här beskrivs tre delar av arbetet som forskare – att skriva ansökningar som granskas, att skriva artiklar som granskas och att skriva tillsammans med andra som fungerar som diskussionspartners. Det innebär att forskaren som en integrerad del av arbetet får hjälp med att förstå hur forskningen ska bedrivas och hur resultaten ska utformas för att anses relevanta inom den lilla världen och andra sociala världar som forskaren verkar inom eller önskar tillhöra. Interaktionen och exemplen är inbyggda i forskningspraktiken. Lars menar att till och med en refusering eller ett krav på förändringar fungerar som värdefull feedback på arbetet.

... om man skickar in en artikel till en tidskrift så får man tillbaka synpunkter som, det kan vara större förändringar eller att den är refuserad. Men till och med en refusering kan vara till nytta om man ser att man får in synpunkter som gör att artikeln blir bättre. /.../

(Lars, A)

Genom synpunkterna formas forskarens förståelse av vad som krävs för en artikel i den aktuella tidskriften. Den införlivas i hans kunskapsförråd och kan användas

när han ska välja tidskrift nästa gång. Publiceringsprocessen får därmed betydelse som meningsskapande av artikelutformningen. Det sker dock i förhållande till vad de forskare som är med och granskar för olika tidskrifter anser vara relevant och god forskning. Själva publiceringen blir därför ett sätt att forma kunskapen inom det område tidskriften vill vara en del av.

Lars berättar om sina tidiga erfarenheter av refusering.

... när jag blev doktorand ... så var det aldrig någon som sa någonting om de hade blivit refuserade. /.../ Medan min första artikel blev refuserad i två tidskrifter. Jag pratade om det och tänkte att det är nog bara jag och ingen annan. Men sedan visade det sig, efter något eller ett par år, så förstod jag att så var det ju för de andra med. Bara det att de pratade inte om det. /.../

(Lars, B)

Citatet antyder att detta att bli refuserad ingår som en naturlig del i det sociala kunskapsförrådet, det vill säga något man tar för givet och inte talar om. Förhållningssättet till refusering kan sägas vara det Bengtsson (1998:20) benämner implicit vetande i de etablerade forskarnas kunskapsförråd. Det innebar att det inte fanns någon som tänkte på att berätta för Lars att det är vanligt att bli refuserad utan det fick han lista ut på egen hand. En alternativ tolkning är att det i typifieringen av publicering ingår att det är något negativt att bli refuserad vilket medför att forskarna inte gärna talar om det.

När forskarna arbetar tillsammans med andra fördelas arbetet, helst i inledningsskedet, så att alla är klara över vilken arbetsinsats som behövs. Arbetsfördelningen avspeglas sedan i vilken ordning författarna namnges i artikeln.

Första namnet är den som gör det stora jobbet i artikeln. Och sista namnet är den som har haft ett stort inflytande över arbetet. De mittemellan har också haft betydelse men de har inte haft den tyngden.

(Lars, B)

Kerstin talar om första och sista plats som seniorplats men när det är doktorander som skriver och ansvarar för analyserna och skriver det mesta står de som förstanamn (Kerstin, B). Ordningen har betydelse eftersom det påverkar hur meriterande artikeln är för forskaren eller doktoranden. Att stå först eller sist ger ett högre meriteringsvärde än att stå i mitten.

En anledning till att publicera sin forskning är att få den granskad och legitimerad av andra forskare. Även de forskare jag intervjuat utför granskning och jag går nu över till att presentera några typer av granskning som tas upp i materialet.

Granskning

Under intervjuerna framkom att granskning av andras arbeten utgör en stor del av vardagen som forskare.

... det jag faktiskt gör allra mest det är olika granskningsuppdrag. Den tid jag sitter och skriver om mina egna studier, det är ju det lilla tyvärr. Man önskar alltid att man skulle ha mer tid till att sitta och skriva. Men väldigt mycket är granskning där man får saker och ting tillskickat sig.

Det är referees, att man ska granska artiklar som ska publiceras. Eller så är det någon konferens där man ska granska abstracts eller så är det något vårdprogram ... som man ska granska och ge synpunkter på. Och så doktorandernas artiklar som det också är väldigt mycket av, när det väl är så långt gånget att en artikel är granskningsbar. /.../ Och granskningar av forskningsansökningar.

(Eva, B)

Jag väljer att ta upp granskning som ett eget tema även om det berördes lite i intervjuerna. Granskning är den andra sidan av den återkoppling av forskarnas arbeten som de värdesätter och jag vill lyfta fram några aspekter. I citatet beskriver Eva olika typer av granskningsuppdrag där flera avser granskning av olika dokument som skapas inom det vårdvetenskapliga forskarsamhället, exempelvis artikelmanus, konferensbidrag och forskningsansökningar. För att kunna granska dessa måste forskaren behärska de normer och förhållningssätt för vad som är bra och relevant forskning som finns i den kontext där författarna vill att dokumentet ska accepteras. En forskare som granskar exempelvis ett artikelmanus måste, för att kunna bedöma manusets relevans, således ha kännedom om vilken tradition den tidskrift han eller hon granskar för tillhör, på samma sätt en forskare som vill publicera sig i tidskriften måste ha sådan kännedom. Det gäller även att vid granskning av manus till konferenser och forskningsansökningar känns till normer för relevant forskning.

Forskarna ska också inta en kritisk hållning till det som studeras och ifrågasätta exempelvis slutsatser och uppläggning av projekt. Det kritiska tänkandet och kunskapen om normer och förhållningssätt utvecklas, som jag diskuterade i avsnitt 5, under doktorandtiden. Tidigare i detta kapitel diskuterar jag att forskarna formar sådant kunnande genom ta del av andras arbeten, genom att genomföra och diskutera egna arbeten, och att få sina arbeten granskade i olika sammanhang. Allt detta formar forskarnas kunskap om hur forskning kan bedrivas som de sedan använder för att granska andras arbeten. De kommentarer som forskarna får fungerar som en feedback och leder till förändringar av forskningspraktiken som är knuten till texter. Forskarna interagerar därmed indirekt med varandra om forskningspraktikens utformning via de dokument de producerar.

Eva nämner också granskning av vårdprogram, det vill säga texter som skapats utanför vetenskapssamhället för att på ett mer konkret sätt än forskningsresultat användas i klinisk vårdverksamhet. Genom att vända sig till forskare för granskning, bidrar forskarna med sin forskningsexpertis och vårdprogrammet förankras i forskning som är relevant för området. Vårdprogrammets utformning är en annan genre än exempelvis artiklar och forskningsansökningar och forskaren måste därför känna till normerna för denna genre liksom hur olika forskningsresultat kan vara relevanta i ett vårdprogram. Det är kunskap som jag bedömer utvecklas genom den koppling mellan forskning och vårdverksamhet som finns och eftersträvas inom forskargruppen och vårdvetenskap generellt.

Granskning är en viktig del av vetenskapssamhället för att befästa vad som räknas som god och relevant forskning. Kerstin menar dock att mycket av granskningsarbetet är sådant

... som man oftast gör på sommaren, på kvällar och helger [och] ... inte på arbetstiden.

(Kerstin B)

Det tyder på att det är något som förefaller "gå utanpå" mycket av det andra arbetet som görs. Det kan vara en anledning till att tiden inte räcker till för att som forskare delta i seminarier där egna och andras arbeten granskas – det är så många granskningar som ska göras ändå.

Det här avsnittet synliggör inte någon speciell del av forskarnas nätverk men är viktigt eftersom det visar på att forskarna ingår i ett generellt nätverk av forskare där de bedöms och bedömer varandra och därigenom formar den vetenskapliga praktiken och kunskapen. Det ser jag som ett exempel på att den lilla världen inte är en isolerad enhet utan del av en större vårdvetenskaplig värld. Eftersom forskarna även granskar dokument som är producerade i vårdverksamheten eller av dess intressenter, kan även personer i den kliniska verksamheten räknas till ett sådant generellt nätverk (jfr hur jag ritat Kerstins nätverk). Det innebär att forskningens utformning även samspelar med den kliniska verksamhetens behov och förväntningar.

Forskningslitteratur och bibliotekarien

I avsnittet om doktorandernas läsning, sökning och användning av litteratur diskuterade jag när forskningslitteratur används i deras arbete med undersökningar. Precis som för doktoranderna framgår i intervjuerna att forskarna använder litteraturen i störst utsträckning i början av ett projekt och i slutet när artiklarna skrivs. För vårdforskarna i Taljas och Maulas (2003:683) studie var just sökandet efter litteratur i början av ett projekt och i slutet ett av de vanligaste sätten att söka på.

Eva beskriver att i början av ett projekt används litteraturen för att veta vad som redan är gjort och för att visa anslagsgivarna att det finns forskning att förankra projektet i. Den litteraturen kan sedan användas när introduktionen till en artikel skrivs. När resultaten sedan ska diskuteras söker forskaren efter och använder litteratur som mer specifikt knyter an till resultaten (Eva, B). Litteraturen har således olika funktioner i de texter som forskaren producerar i olika stadier av forskningsprocessen. Litteraturen används till exempel för att undvika att undersökningar upprepas, för att argumentera för nödvändigheten av just detta projekt gentemot finansörer och för att diskutera och kanske stärka resultaten²⁷. Dessa praktiker kring användning av litteratur kan betraktas som ett sätt för forskarna att skapa legitimitet för sina kunskapsanspråk eftersom den litteratur de refererar till har getts legitimitet i publiceringsprocessen, vilket medför att användningen stärker det egna dokumentets legitimitet. Talja och Maula (2003:684) menar att i vårdforskningens vetenskapliga tradition värdesätts systematiska genomgångar av tidigare forskning. Det medför att inledande litteratursökningar har stor betydelse för att kunna legitimera de påståenden som görs i ett dokument. I min studie förefaller det som att i forskningspraktiken bidrar litteraturen

²⁷ Som vetenskapssociologisk forskning visat finns många anledningarna till varför forskare refererar till varandra, se exempelvis Brooks (1985) (1985) och Moravcsik och Murugesan (1975). Detta är dock inget fokus för denna avhandling.

på olika sätt till ett projekts legitimitet samtidigt som litteraturen på också fungerar som ett stöd för forskarens meningsskapande vid uppläggnen, genomförandet och presentationen av ett projekt.

Forskarna skriver också översiktsartiklar och i det arbetet utgör litteraturen i sig den empiri som forskaren arbetar med. Kerstin beskriver:

/.../ Man angriper review på samma sätt som man gör ett empiriskt arbete, det är bara det att litteraturen är din empiri. Så det du gör först och främst det är att bestämma dig för vilka frågeställningar och sedan avgränsar du och bestämmer sökbegreppen och tidsintervaller, avgränsningar och sådant där. Och sedan söker du litteraturen ... och beställer de artiklar som är aktuella. Och sedan analyserar du ju dem ... Och sedan skriver du.

(Kerstin, B)

I samband med att jag frågar Kerstin om hon har någon stående litteraturbevakning framkommer att bibliotekarien finns med och hjälper till att söka efter litteratur.

Nej, det har jag inte [någon stående litteraturbevakning] utan jag har ju då haft hjälp av en bibliotekarie och det är framförallt när jag har gjort review-artiklar. Så har jag då tagit hjälp av en bibliotekarie som har gjort sökningar till mig.

(Kerstin, A)

Den person Kerstin talar om arbetar inte längre på biblioteket. Det framgår av intervjuerna att även de andra två forskarna ofta vände sig till just den bibliotekarien för att få hjälp med sökningar och att skapa litteraturbevakningar. Eva beskriver henne som "en nyckelperson för oss här när det gällde just litteraturbiten" (Eva, B). Bibliotekarien var således, precis som för doktoranderna, betydelsefull för att ge specifik hjälp åt forskarna för att få tillgång till den litteratur de behövde för sina undersökningar och projekt.

Det är tydligt att både forskarna och doktoranderna tillmäter bibliotekarien stor betydelse och att de har stort förtroende för hennes förmåga att hjälpa dem att finna relevant litteratur. Det finns också en social kontakt där de har en mer vardaglig kontakt på arbetsplatsen. Det framgår dock inte hur forskarna drar gränsen mellan sin egen kunskap om vilken litteratur som verkligen är användbar och bibliotekariens kompetens att utforma sökningar som återfinner litteratur som upplevs relevant av forskarna. Som jag diskuterade i samband med doktorandernas forskningspraktik är det i mötet med forskningspraktiken och de normer och förhållningssätt som förhandlas där som litteraturens relevans och användning formas och förmedlas. Eftersom bibliotekarien inte deltar så nära i forskningspraktiken är frågan i vilken utsträckning bibliotekarien kan bidra till att hitta relevant litteratur till forskarna. Kerstin menar att de har ett nära samarbete men vi talar inte närmare om på vilket sätt, till exempel i vilken utsträckning Kerstin och bibliotekarien tillsammans utformar sökningarna genom att välja bland annat sökbegrepp och andra variabler.

6.3 Sammanfattning – forskarnas interaktion och forskningspraktik

Jag har i kapitlet lyft fram den forskningspraktik som rör forskarnas planering, genomförande och presentation av projekt och undersökningar. Den är grundad i en idé om att åstadkomma förändring inom vård och omsorg genom den forskning de producerar men för forskarna handlar det också om att utveckla sin legitimitet för att få tillgång till resurser så att de kan forska vidare. Forskarna samlar därför meriter i form av publikationer, olika granskningsuppdrag och deltagande i forskningssamarbeten. I sin forskningspraktik interagerar forskarna med ett stort antal personer, både inom och utanför den lilla världen för att skapa mening kring den egna rollen och tillvaron som forskare och för att förstå hur forskning utförs och vad som räknas som kunskap i den lilla världen. Arbetet utförs ofta i form av samarbeten, med forskare eller doktorander, vilket medför att interaktionen med dessa personer är värdefull för att forskarnas kunskapsförråd ska formas, antingen så att interaktionen bekräftar befintlig kunskap eller förändrar den. På samma gång formas också hela forskargruppens förståelse av forskningens hantverk och innehåll. Förutom att vara naturliga diskussionspartners bidrar de personer som kommit till i forskarnas livsvärldar efter disputationen med nya perspektiv på fenomen i den lilla världen. De kontakter som utvecklades under doktorandtiden fortsätter att vara ett viktigt stöd i det dagliga meningsskapandet av tillvaron i den lilla världen genom att det är med dem forskarna prestigelöst kan diskutera tillvaron och rollen som forskare även om dessa kontakter också ibland utvecklas till konkreta forskningssamarbeten.

Jag avslutar här avhandlingens andra huvuddel och går över till den tredje och sista där avhandlingen knyts samman genom bland annat en diskussion av resultaten och en presentation av mina slutsatser.

7 Interaktion i forskningspraktiken

Mitt syfte i avhandlingen är att skapa en vetenskapligt grundad förståelse av hur vårdvetenskapliga forskares interaktion i sociala nätverk bidrar till forskarnas meningsskapande i en forskningspraktik. Jag har arbetat utifrån ett antal frågeställningar och jag kommer först att diskutera min studie utifrån dessa innan jag presenterar mina slutsatser. Därefter följer ett avsnitt med reflektioner kring mina val av metoder och teorier. Kapitlet avslutas med en mer övergripande diskussion om studiens betydelse för B&I och dess framtida forskning.

7.1 Forskningspraktik och socialt kunskapsförråd

För att förstå betydelsen av interaktion har jag ansett det vara viktigt att förstå hur forskning utförs av forskargruppen och hur den sociala värld forskargruppen agerar inom ser ut; det jag teoretiskt benämner den vårdvetenskapliga forskargruppens forskningspraktik i den lilla världen. I den lilla världen finns ett gemensamt socialt kunskapsförråd med normer och förhållningssätt till forskning som tar sig uttryck i en forskningspraktik. Min första frågeställning är: *Hur beskriver de intervjuade sin forskningspraktik och hur kan dessa beskrivningar förstås som uttryck för ett socialt kunskapsförråd?*

Forskarna i forskargruppen beskriver att de planerar undersökningar tillsammans med andra forskare, inom eller utom forskargruppen, oftast i form av större projekt där flera undersökningar ingår. Forskargruppen är delaktig i Tycho-projektet, ett stort forskningsprojekt där de övergripande målen är bestämda och ett omfattande data-material redan är insamlat och ytterligare insamling pågår. När doktoranderna antas till forskarutbildningen kopplas de till ett delområde på institutionen och förväntas i regel välja ämne inom ett pågående projekt och måste då i stor uträkning anpassa sig till de förutsättningar och material som redan finns. Även om doktoranderna i slutändan avgör hur deras avhandlingsprojekt ska utformas har handledarna stort inflytande över inriktning och uppläggning. Forskargruppen publicerar sedan sina resultat i internationella tidskrifter vilket innebär att artiklarna skrivs på engelska. Artiklarna är i regel samförfattade och författarnas turordning avspeglar arbetsinsatsen – första och sista författare har gjort mest. Även de undersökningar som doktoranderna presenterar i sina sammanläggningsavhandlingar är internationellt publicerade²⁸ och samförfattade, alltid med handledaren/na men även andra kan ha deltagit i undersökningen. Dessa exempel på forskningspraktik som beskrivs i intervjuerna tyder på att i forskar-

²⁸ I avhandlingen presenteras undersökningarna i form av papers där somliga är publicerade och övriga ska vara av sådan kvalitet att de kan antas för publicering.

gruppens sociala kunskapsförråd finns en syn på hur forskning och forskarutbildning ska organiseras som delas med stora delar av det vårdvetenskapliga forskningsfältet och som liknar de medicinska och naturvetenskapliga forskningstraditionerna. Det visar att forskargruppens lilla värld är förbunden med vidare kontexter i vetenskapssamhället.

Även i den teoretiska och metodologiska praktiken går det att se kopplingar till det vårdvetenskapliga samhället genom att forskarna och doktoranderna berättar att de arbetar tvärvetenskapligt och väljer teorier och metoder utifrån de problem som formuleras kring hälsa/ohälsa och vård i olika sammanhang (se avsnitt 4.1). Kopplingen till medicinska och naturvetenskapliga traditioner är här dock mer varierad genom att forskargruppen arbetar just tvärvetenskapligt och hämtar teorier från exempelvis sociologi, omvårdnad och medicin. I det sociala kunskapsförrådet tolkar jag att olika vetenskapliga paradigmer integreras vilket också är synligt i att forskargruppen använder både kvantitativa metoder i form av exempelvis statistiska beräkningar och kvalitativa metoder som kvalitativ innehållsanalys, och uppfattar dem som varandras komplement.

Den empiriska studien visar att det finns en gemensam uppfattning att det är viktigt att publicera sina resultat; en uppfattning som forskargruppen delar med stora delar av vetenskapssamhället (Becher & Trowler, 2001:75ff.). Det innebär att forskarna och doktoranderna lägger ner tid och omsorg på att utforma vetenskapliga artiklar. En aspekt av publicering är att man ska dela med sig av resultaten och sprida dem så att de kan komma andra till nytta. Det är en social norm som sammanfaller med *kommunism*, en av Mertons fyra vetenskapliga etos (Merton, 1996:271ff.). Betoningen av kritiskt tänkande som framkommer i materialet ligger nära *organiserad skepticism*, en annan av de normer som Merton (ibid.:276) menar är viktiga i vetenskapssamhället.

En annan social norm kring publicering som är synlig inom forskargruppen är att kunskap ska bedömas för att bli legitim (jfr avsnitt 1.3, *Vetenskapssamhällets dynamik*). Det kan knytas till *universalism*, ytterligare en av Mertons (ibid.:269f.) normer som säger att alla vetenskapliga resultat ska behandlas och bedömas objektivt. I forskningspraktiken tar det sig praktiskt uttryck i att de intervjuade refererar till tidigare forskningslitteratur för att förankra sina kunskapsanspråk i redan legitimerad kunskap samt att en artikel måste genomgå granskning av andra forskare inom ämnesområdet, innan den antas till en tidskrift. Granskningen sköts av forskare inom det ämnesområde den tidskrift man vill publicera sig i rör sig. Det medför att forskarna själva är granskare och lägger delar av sin arbetstid på sådan granskning. Forskarna och doktoranderna berör också publiceringens betydelse för deras möjligheter till meritering, antingen för forskarkarriären eller för att ta sin doktorsexamen. Som jag diskuterar i avsnitt 1.3, kräver avancemang i vetenskapssamhället publicering, och gärna i välansedda tidskrifter. Kunskap om hur kompetens bedöms inom vetenskapssamhället, förefaller ingå i forskargruppens sociala kunskapsförråd (jfr Merton, 1996:331ff.).

Framförallt forskarna, men även doktoranderna, lyfter fram att i det vardagliga arbetet ingår att fortlöpande presentera och diskutera pågående forskning och möjliga tolkningar av resultaten med företrädare för vård- och omsorgsverksamhet, direkta

vårdgivare och intressenter som exempelvis patientorganisationer och finansiärer. Bakom dessa kontakter finns en stark norm i forskargruppens sociala kunskapsförråd att förändra den kliniska vård- och omsorgsverksamheten genom forskning. Själva forskningspraktiken är då inriktad på att förankra forskningsproblemen i den kliniska verksamhetens upplevelser av vad som är relevanta problem och att återföra och förankra resultaten hos olika intressenter. Den strävan delar de med stora delar av det vårdvetenskapliga forskarsamhället (jfr avsnitt 4.1). På doktorandseminariet och i samband med de disputationer jag lyssnade till var kopplingen till den kliniska verksamheten synlig genom frågor om förändring. Även arbetet med att utforma resultaten så att de är användbara, exempelvis genom att utveckla lättanvända skattningskalor, kan kopplas till normen om förändring. För att snabbt tillgängliggöra resultat i sådan form att de är användbara kan också rapporter produceras som ett komplement till publicering av forskningsartiklar. Det är ännu ett exempel på hur en norm i det sociala kunskapsförrådet påverkar forskningspraktiken.

Sammantaget framgår det att forskarnas och doktorandernas forskningspraktik är relaterad till två kontexter – den vårdvetenskapliga som i sin tur är knuten till vetenskapssamhället i stort, och vård- och omsorgsverksamhet. Det visar på betydelsen av att inte bara fokusera på ett ämnes plats i vetenskapssamhället för att förstå den typ av forskning som produceras, utan att även beakta verksamheter och miljöer utanför akademien (jfr Latour, 1987). I det sociala kunskapsförrådet integreras därför dessa två kontexters normer vilket medför en komplex forskningspraktik som doktoranderna och forskarna ska skapa mening i och göra till del av sina livsvärldar.

7.2 Betydelser av interaktion

I detta avsnitt kommer jag att diskutera svar på min andra frågeställning: *Hur beskriver de intervjuade sitt samspel med personer i sin omgivning och hur kan dessa beskrivningar förstås som olika betydelser av interaktion i sociala nätverk?*

I intervjuerna beskriver doktoranderna att som nyantagna tog det ett tag innan de kände sig bekväma i den nya rollen. Det tolkar jag som att de saknade den kunskap som behövdes för att deras livsvärld skulle upplevas oproblematisk. Det första året upplevdes jobbigt och de var osäkra på vad de förväntades göra och hur det skulle göras. Doktoranderna beskriver hur interaktionen bidrog till att de allteftersom började förstå vad det innebär att vara doktorand. Teoretiskt kan det förstås som att genom interaktionen fick doktoranderna tillgång till andras erfarenheter och kunskaper vilket bidrog till att det egna kunskapsförrådet utvecklades med kunskap om livet i den lilla världen. På liknande sätt går det ur forskarnas utsagor om sin forskningspraktik att utläsa att interaktionen bidrar till att deras kunskapsförråd om livet som forskare utvecklas. Men interaktionen bidrar också till att kunskapsförrådet bekräftas och bibehålls, vilket är tydligare för forskarna än för doktoranderna. Det är en beskrivning på generell nivå. På en detaljerad nivå relaterar jag de betydelser av interaktion som de intervjuade ger uttryck för till tre aspekter av meningsskapande i doktorandernas och

forskarnas livsvärldar: förståelse av rollen och tillvaron som forskare eller doktorand, forskningspraktisk förståelse och ämnesförståelse.

Den första aspekten, *förståelse av rollen och tillvaron som forskare eller doktorand*, är kopplad till betydelsen av att diskutera och dela erfarenheter av hur det är att vara doktorand eller forskare i den lilla världen, det vill säga att förstå de typifieringar som i den lilla världen kopplas till olika roller. Denna förståelse vägleder individen i hur han eller hon förväntas bete sig och hur man ska förhålla sig till andra individer eller fenomen (jfr Berger & Luckmann, 1971:43f.). Genom att behärska olika typifieringar som finns tillgängliga i det sociala kunskapsförrådet och inkorporera dem i det egna kunskapsförrådet kan individen utveckla en meningsfull och oproblematiserad tillvaro som forskare eller doktorand. I kapitel 4, *Förutsättningar för forskargruppens livsvärldar*, och i föregående avsnitt (7.1) diskuterar jag att forskargruppens sociala kunskapsförråd bland annat innehåller normer om att forskningen ska publiceras och vara förankrad och tillämpbar i en klinisk vårdverksamhet. Det medför till exempel att en forskare och doktorand förväntas vara inställd på publicering och att ha kontakter med klinisk vårdverksamhet.

Doktorandernas diskussioner med handledarna är ett exempel på hur interaktion bidrar till att doktoranderna utvecklar kunskap om det sociala kunskapsförrådets typifieringar av olika roller (Berger & Luckmann, 1971:43f.). I intervjuerna beskriver doktoranderna och forskarna upprepade gånger betydelsen av att diskutera tillvaron med andra personer och att se dem som exempel för hur man ska vara. Min tolkning är när doktoranderna var nyantagna gav interaktionen med individer som redan var etablerade i den lilla världen tillgång till det sociala kunskapsförrådet. Det hjälpte doktoranderna att utveckla sin förståelse av bland annat typifieringar av olika roller som förekommer i den lilla världen. Eftersom individers kunskapsförråd innehåller stora delar implicit vetande kan inte allt som är av vikt förmedlas verbalt. Därför är den icke-verbala interaktionen också viktig och det visar på betydelsen av att vistas i en viss miljö under en längre tid för att socialiseras in i den och få tillgång till olika delar av det sociala kunskapsförrådet. Den dagliga samvaron har därför stor betydelse.

Betydelsen av att som ny i den lilla världen kunna diskutera och utbyta erfarenheter med andra är exempel på interaktionens socialiserande funktion. Denna funktion finns också närvarande när forskarna som nydisputerade diskuterar och delar sina erfarenheter med de före detta doktorandkollegerna för att förstå den nya rollen. Allteftersom det egna kunskapsförrådet utvidgades upplevde forskarna sig mer och mer trygga och en meningsfull livsvärld som del av den lilla världen utvecklades. Den fortsatta interaktionen fungerade då för att upprätthålla och bekräfta livsvärlden men också för att göra små justeringar av den egna förståelsen genom att ta del av andra upplevelser. I kapitel 5, *Doktorandernas forskningspraktik och nätverk*, diskuterar jag att de som arbetar med material i Tycho-projektet tycker att det är värdefullt att dela sin frustration över arbetet. Teoretiskt uttryckt bekräftar de därigenom sina upplevelser i livsvärlden och utvecklar en förståelse för att frustration kan vara en naturlig del av livsvärlden. Det tyder på att interaktionen också kan ha en bekräftande funktion. Men i diskussioner kan också den egna förståelsen ändras vilket tyder på att interak-

tionen även har en modifierande funktion, det vill säga en förändring av förståelsen men inte på ett lika genomgripande sätt som vid socialisering. Det är mer fråga om justeringar inom den oproblematiske livsvärlden. Det troliga är att i interaktionen sker ett växelspel mellan att vissa delar av individernas förståelser av livet i den lilla världen bekräftas och andra modifieras.

Jag har hittills diskuterat interaktionen utifrån enskilda personers meningsskapande men genom att diskutera med varandra formar doktorander och forskare samtidigt en gemensam förståelse av livet i den lilla världen. Doktorandseminariet är ett exempel på hur interaktionen fungerar både för att utveckla den egna förståelsen av vad "god" forskning är och för att utveckla det sociala kunskapsförrådet. Det är ett exempel på rituella uttryck för kommunikation som Carey (1989:18ff.) talar om, där målet med kommunikation är skapandet av gemensamma ramar snarare än överföring av information.

Den andra aspekten av meningsskapande som betydelsen av interaktion kan relateras till rör doktorandernas och forskarnas kunskap om och färdigheter i hur forskning utförs inom den lilla världen, det jag kallar en *forskningspraktisk förståelse*. Jag avser då sådant som att kunna genomföra statistiska beräkningar, att utforma en undersökning och att skriva en artikel, det vill säga hur forskningspraktiken ser ut och de praktiska aspekterna utförs. Denna förståelse rör sig på olika konkreta nivåer. Ett exempel är Petras arbete med att välja ut variabler för sin undersökning där hon genom interaktionen med Tomas fick hjälp med att veta vilka variabler som fanns och hur de kunde användas för olika beräkningar, och där hon senare diskuterade med Kerstin hur variabelanalyserna kunde tolkas. Hon behövde också lära sig något datorprogram för den statistiska bearbetningen och där hjälpte bland annat en kollega i samma korridor henne när hon körde fast. Jag menar att hon därmed utvecklade kunskap inte bara om hur något kan göras utan hur det används i forskningspraktiken. I intervjuerna beskrivs också hur interaktionen på doktorandseminariet bidrar till att utveckla kunskap om hur exempelvis avhandlingsplaner ska skrivas och hur metoder och teorier kan användas. Interaktionen fungerar därför inte bara för att förstå hur något kan göras utan också för att förstå hur exempelvis metoder används i just denna forskargrupp (jfr Berger & Luckmann, 1971:59).

Utifrån doktorandernas beskrivningar av betydelse av doktorandseminariet drar jag slutsatsen att interaktionen där bidrar till att det egna kritiska tänkandet utvecklas, en viktig färdighet för verksamma inom forskargruppen. Det kritiska tänkandet fungerar som ett redskap för att kunna delta i granskning av forskningen i den lilla världen men också för att kunna delta i det vidare vetenskapssamhällets bedömningar av andras arbeten. Även kunskaper om exempelvis teorier och metoder fungerar som ett redskap för att kunna utföra forskningen. Den forskningspraktiska förståelsen handlar därför om att både ha kunskap om olika redskap och om att kunna använda dem. Till stor del handlar det om att lära sig de rutiner för forskningsarbetet som har utvecklats i den lilla världen och som rymmer de gemensamma normerna och förhållningssätten till forskningsarbetet.

Doktoranderna uttrycker ett stort behov av hjälp för att utveckla den typen av forskningspraktisk förståelse medan forskarna inte alls på samma sätt talar om det. Där det nämns är det mest i förhållande till handledning och i viss mån till att skriva ansökningar. Det tyder på att forskarnas kunskapsförråd innehåller mycket kunskap om sådana aspekter av forskning som val av teorier och metoder samt urval och bearbetning av variabler, medan de håller på att utveckla kunskaperna om hur man handleder och formulerar ansökningar på ett bra sätt. Jag tolkar att forskarna till stora delar lever i oproblematiska livsvärldar där fenomen uppfattas på ett naturligt sätt, det vill säga de har ett så stort kunskapsförråd att vardagen kan tolkas automatiskt (jfr Berger & Luckmann, 1971:37). Det innebär att fenomen de möter inte bereder dem några större problem utan bara rör variationer i vardagen som de kan justera genom att diskutera med sina före detta doktorandkolleger eller före detta handledare. Interaktionen fungerar därför för att utveckla deras forskningspraktiska kunskap.

För den tredje aspekten av meningsskapande relaterad till interaktionens betydelser använder jag benämningen *ämnesförståelse* som rör utvecklingen av doktorandernas och forskarnas förståelser av sitt ämnesområde. Hit räknar jag kunskap om själva det ämne de forskar om, vilka frågor och problem som kan formuleras och vilka teorier och metoder som kan användas i forskningen. Det skulle kunna uttryckas som att det handlar om att förstå den lilla världens relevansstrukturer för vad som är relevanta forskningsproblem och lösningar. Det handlar också om att förstå de typifieringar av "god" forskning som finns i den lilla världen. Jag hävdar på några ställen i texten, bland annat i samband med diskussionen om forskarnas planering av projekt i kapitel 6, *Forskarnas forskningspraktik och nätverk*, att forskning är en form av ständigt pågående meningsskapande. I doktorandernas och forskarnas beskrivningar av sin forskningspraktik framträder en bild av att de genom interaktion utvecklar just förståelsen av sitt ämnesområde. Ett exempel är Tycho-seminariet där deltagarna diskuterar definitioner av begrepp och tolkningar av resultat och vilka fortsatta frågor som ska formuleras i projektet. Det bidrar till att deltagarna utvecklar förståelsen av sitt ämne i förhållande till det övergripande projektet och vilken kunskap som är relevant där. Samtidigt formas en gemensam kunskapsmassa genom att deltagarna delar varandras erfarenheter av forskning och olika tolkningar knyts samman; ett exempel på livsvärldarnas intersubjektiva dimension (jfr Berger & Luckmann, 1971:37 & 78).

Doktoranderna diskuterade Tycho-seminariets betydelse men inte någon av forskarna jag intervjuade nämnde seminariet. Som jag tidigare påpekat var seminariet nystartat vid tiden för intervjuerna så det kanske ännu inte hade fått någon betydelse för forskarna. Men detta att samlas och diskutera begrepp, avvägningar och resultat kan också ha uppfattats som en så naturlig del av deras livsvärldar att forskarna inte såg det som viktigt att nämna seminarierna. Det ligger i linje med att de flesta projekt och undersökningar inom forskargruppen görs tillsammans med andra forskare där man planerar, genomför och presenterar tillsammans och därigenom på olika sätt interagerar kring innehållet i projektet eller undersökningen. Forskarna beskriver i intervjuerna att i själva arbetet diskuterar de som samarbetar avvägningar och tolkningar med varandra under vägens gång, även om moment som till exempel statistiska

beräkningar kan göras i enskildhet. Interaktionen bidrar då till att kunskapen formas och varje enskild forskare lär sig mer om ämnet. Eftersom forskarnas samarbeten ofta sker med forskare från sammanhang utanför den lilla världen med sina intressen och syn på forskning, vidgas forskarens kunskapsförråd med andra erfarenheter av ämnet som återförs till forskargruppen och dess förståelse.

Även om forskaren arbetar ensam med hela projektet, menar jag att en indirekt interaktion med andra forskare i publiceringsprocessen sker då resultaten ska presenteras. I granskningsprocessen bedöms artikeln utifrån hur andra förstår ämnet och vad som är relevant forskning och forskaren kan genom det utveckla den egna förståelsen av ämnet. Forskarna diskuterar också frågor som de intresserar sig för när de möter personer som de tror kan bidra med en förståelse, vilket är ett exempel på att forskarna ständigt söker skapa mening kring sitt ämne.

Jag har här beskrivit tre aspekter av meningsskapande som interaktionen bidrar till – rollen och tillvaron som forskare eller doktorand, forskningspraktisk förståelse och ämnesförståelse. Jag vill påpeka att ingen av de tre är uteslutande utan de går tvärtom i varandra och är ibland svåra att särskilja. Till exempel leder de diskussioner som forskarna för kring begrepp till att de förstår ämnet bättre men också till att de förstår hur de praktiskt kan använda begreppen. Ett annat exempel är att när individerna tar del av vad rollerna som forskare och doktorand innehåller får de också tillgång till hur forskning typifieras i den lilla världen, det vill säga en ämnesförståelse. De tre aspekterna är olika sidor av tillvaron som forskare och doktorand där brist på någon aspekt av meningsskapandet försvårar för forskaren eller doktoranden att utföra sitt arbete. Det tjänar till exempel lite till att vara bra på statistik om man inte förstår hur den kan användas i undersökningar i den lilla världen och hur resultaten kan tolkas.

Jag har i detta avsnitt också lyft fram att interaktionen har en socialiserande, en modifierande och en bekräftande funktion. Den *socialiserande* funktionen innebär de stora förändringar av en individs kunskapsförråd som sker när en individ är ny i den lilla världen och saknar kunskap om hela eller delar av det sociala kunskapsförrådet, det vill säga när en socialisation sker. Den *modifierande* funktionen är synlig när kunskapsförrådet omformas hos individer som redan är del av en social värld och har en förståelse för livet där. Det är inte fråga om stora genomgripande förändringar utan om en utveckling av mer detaljerad kunskap för delar av livsvärlden. Den *bekräftande* funktionen medför att individen får ett slags godkännande av att även andra har liknande upplevelser av något fenomen. Det medför att erfarenheterna lättare kan inkorporeras i det egna kunskapsförrådet (jfr Berger & Luckmann, 1971:57f.).

I intervjuerna blir ytterligare en funktion synlig som framförallt doktoranderna, men även forskarna, berör och det är interaktionens funktion för att åstadkomma social samvaro. Det de beskriver förstår jag som att det handlar om ett medmänskligt intresse för varandra vilket medför att arbetsplatsen upplevs trevlig och inkluderande, att någon bryr sig om en som person. En av de intervjuade beskrev den sociala samvaron som det kitt som håller samman tillvaron inom forskargruppen. I en studie av informationsutbyte i virtuella gemenskaper diskuterar Burnett (2000) att de sociala funktionerna var lika viktiga som möjligheten att få tillgång till information. Genom

det sociala samspelet där deltagarna skämtade och delade vardagliga iakttagelser skapades en social gemenskap där information förmedlades. Överfört till min studie tolkar jag interaktionens funktion för den sociala samvaron som en grundförutsättning för att livet som doktorand eller forskare i den lilla världen ska upplevas meningsfullt.

Innan jag går vidare och diskuterar nätverkens utseende vill jag återkoppla mina resultat till Seldéns (1999:24) studie av forskares och doktoranders informationssökning där han använder begreppet *informationssökningskarriär* för att beskriva att forskare och doktorander över tid utvecklar sina sökstrategier från användning av formella källor till att alltmer använda sociala kontakter. I min studie av tillvarons meningsskapande har de sociala kontakterna betydelse från första dagen som doktorand som en viktig del i deras meningsskapande kring den nya situationen som doktorander och för att förstå vad och hur de ska göra som doktorander. Den betydelsen bibehålls under hela doktorandtiden och följer med in i tillvaron som forskare där nya kontakter tillkommer som bidrar med ytterligare förståelse av arbetet.

7.3 De sociala nätverken

För att komplettera bilden av interaktionens betydelser kommer jag här att mer specifikt diskutera doktorandernas och forskarnas sociala nätverk. I kapitel 5 och 6 diskuterar jag hur doktoranderna och forskarna interagerar med olika personer och i olika sammanhang i sin forskningspraktik.

Vid en jämförelse mellan doktorandernas och forskarnas nätverk, både i de ritade och i dem som blir synliga i beskrivningar av forskningspraktiken, är det tydligt att doktoranderna beskriver ett snävare nätverk än forskarna, både personmässigt och med avseende på var personerna befinner sig geografiskt. Doktoranderna beskriver personer som finns i den lilla världen eller som arbetar nära den. I den lilla världen, den vårdvetenskapliga forskargruppen, finns deras handledare och flera av deras meddoktorander. I samma korridor som doktoranderna sitter, finns också andra meddoktorander och forskare som de träffar så gott som dagligen. Flera av personerna möts på doktorandseminariet. Det är nära dessa personer som doktoranderna utför sitt arbete och doktoranderna uttrycker att av dem får de olika typer av stöd som de behöver för att kunna utföra arbetet och trivas på arbetsplatsen. Interaktionen med dessa personer bidrar till doktorandernas meningsskapande för alla de tre aspekter jag diskuterade i föregående avsnitt – rollen och tillvaron som doktorand, det hantverksmässiga kunskandet och ämnesförståelsen. I interaktionen diskuteras och ges exempel på uppläggningsen av undersökningar, här kan doktoranderna snabbt reda ut frågetecken kring en statistisk formel och få höra hur andra doktorander upplever tillvaron.

I den lilla världens närhet finns exempelvis bibliotekarien, som hjälper till med literatursökningar och förståelsen av olika databaser, liksom personer med statistiska kunskaper eller kunskap om de databaser forskargruppen använder. Det här är personer som doktoranderna vänder sig till när de behöver hjälp med någon speciell aspekt av den lilla världen och genom interaktionen med dem utvecklas framförallt

den forskningspraktiska förståelsen. Nära den lilla världen finns också övriga medverkande i Tycho-projektet och dessa personer erbjuder andra perspektiv på forskningen och också möjlighet att förstå hur olika teorier och metoder används, det vill säga här skapas mening både kring det egna ämnet och kring det hantverksmässiga kunnandet. Två av doktoranderna är också involverade i andra doktorandsammanhang som erbjuder ytterligare perspektiv och tillfällen till social samvaro vilket doktoranderna uttrycker bidrar främst till deras förståelse av rollen som doktorand. Samtidigt är personerna i dessa sammanhang inte sådana som doktoranderna skulle vända sig till i första hand när det uppstår problem i livsvärlden.

Av forskarnas beskrivningar av sina nätverk och sin forskningspraktik framgår att nätverken såg ut på liknande sätt som de intervjuade doktorandernas när forskarna själva var doktorander men att det nu har vidgats betydligt och fortsätter att vidgas. Den mest synliga förändringen är de kontakter som tillkommit som nationella och internationella forskningssamarbeten. Det är i samverkan med sådana kontakter som en stor del av deras forskningsarbete utförs vilket bidrar till ett forskningspraktiskt och ämnesmässigt meningsskapande. Forskarna beskriver att de tillsammans diskuterar exempelvis val av metoder, forskningsproblem och möjliga tolkningar. I samarbeten med personer utanför den lilla världen möter forskarna också nya perspektiv på forskning över huvud taget och det finns därför också möjlighet att mening skapas kring rollen och tillvaron som forskare. Kontakterna med de före detta doktorandkollegerna på institutionen och i andra delar av Sverige har i många fall också utvecklats till samarbeten.

Forskarnas berättar att under doktorandtiden byggdes ett förtroende upp mellan de dåvarande doktorandkollegerna. Forskarna menar att det vardagliga stöd som de upplever sig behöva idag, i exempelvis frågor om handledning eller med att diskutera sina projekt, fortsätter de att få från dessa forna doktorandkolleger. De vetenskaps-sociologiska forskarna (Becher & Trowler, 2001) konstaterar i en studie av akademiska discipliner att det fanns en yttre och en inre cirkel av professionella kontakter, där den yttre kunde bestå av i snitt 200 personer, sådana vars forskning man kände till och kanske stött på i något forskningssammanhang eller som finns med på olika e-postlistor, medan den inre bestod av runt 12 personer (92f.) Banden i den inre cirkeln

are tighter and more resilient, singling out those colleagues with whom one has a direct affinity and a closely shared interest: those critical friends to whom one would send draft papers for comments and whose own drafts one would take some trouble to read; the kind of people one would go for assistance over a knotty problem, advice on research tactics, or support at times of intellectual adversity, and whom one would expect to help in one's turn.

(Becher & Trowler, 2001:92)

Forskarna beskriver att i de forskningssamarbeten de har, hjälper man varandra med exempelvis artikelmanus som en del av arbetet. Men det finns alltid frågor som faller utanför och som forskarna berättar att de vänder sig till sina före detta doktorandkolleger för att få stöd i. Jag tolkar det som att de före detta doktorandkollegerna är ett exempel på en inre cirkel som är viktig för att forskarna ska kunna hantera den nära vardagen. De blir därför betydelsefulla delar av nätverket. Det är också troligt att

några av de personer man har forskningssamarbeten med efterhand blir en del av den inre cirkeln. Även för doktoranderna går det att tala om en inre cirkel vilken motsvaras av doktorandkollegerna och i viss utsträckning handledarna även om handledarna jämfört med kollegerna har ett formellt ansvar att diskutera med doktoranderna och läsa och kommentera deras texter.

Handledare är för övrigt en typ av kontakt som av naturliga av skäl försvunnit i forskarnas nätverk även om personen som var handledare finns kvar i deras livsvärldar. Den personen fungerar fortfarande som en slags mentor genom att bland annat uppmuntra och skapa förutsättningar för att forskarna ska kunna utvecklas. Kontakten har också utvecklats till ett forskningssamarbete. En annan typ av samarbete har uppstått med de doktorander som finns med i forskarnas nätverk och handledningen bidrar på olika sätt till forskarnas meningsskapande.Handledningen i sig bidrar till att forskarnas forskningspraktiska förståelse utvecklas samtidigt som kontakterna med doktorandernas forskning hjälper forskarna att hålla sig uppdaterade på olika forskningsområden och därför utvecklar den egna ämnesförståelsen.

För forskarna har även kontakter med olika typer av intressenter för vård- och omsorgs verksamhet utvecklats efter doktorsexamen. Det är betydelsefulla kontakter för att den önskvärda förankringen av forskningen ska kunna ske men också för att forskarna ska skapa mening i sina egna livsvärldar. Genom diskussioner om exempelvis resultat med intressenterna tolkar jag att forskarnas förståelse av det egna ämnesområdet formas, och genom att testa olika instrument ges en förståelse för olika metoders begränsningar och möjligheter.

I forskarnas nätverk tolkar jag således att det, som Becher och Trowler gör (2001:92.), går att tala om en inre och en yttre cirkel där interaktionen på olika sätt bidrar till ett meningsskapande, men i nätverket finns också det jag i kapitel 6, *Forskarnas forskningspraktik och nätverk*, kallar svaga band, det vill säga kontakter som forskarna sällan har kontakt med men som har stor betydelse för att erbjuda ingångar till andra kontexter och andra kontakter. Jag ser det som att de är kontakter som behövs när den inre cirkeln och de personer man samarbetar med inte räcker till för att hantera livsvärlden. Forskaren kan då behöva andra perspektiv för att kunna återskapa mening i livsvärlden och utveckla det egna kunskapsförrådet. Denna typ av kontakter bör även ha betydelse för doktoranderna och av intervjuerna framgår att genom deltagande i exempelvis kurser och andra doktorandsammanhang bygger upp sådana kontakter och ser nyttan med dem även om de inte används så ofta.

I fyra av intervjuerna nämns familj och vänner som betydelsefulla delar av nätverket. Det som lyfts fram är att familj och vänner bryr sig om personen i sig och inte hur någon är som doktorand eller forskare, vilket tyder på att familj och vänner utgör en grundtrygghet. Det förstår jag som att familj och vänner är en viktig del av livsvärldens meningsfullhet. En av forskarna lyfter även fram att familjen och vänner kan vara betydelsefulla i relation till forskningsarbetet. Forskaren beskriver bland annat en person som har anknytning till vetenskapssamhället vars erfarenheter jag tolkar bidrar till forskarens egen förståelse.

Berger och Luckmann (1971:76) diskuterar att när mänskliga aktiviteter upprepas sker en rutinisering av dem, det vill säga det utvecklas bestämda sätt att utföra handlingar på som individer i den lilla världen uppfattar som självklara. I de rutiner som uppstår finns den lilla världens normer och förhållningssätt inbäddade. Jag menar att i min studie kan doktorandernas seminarier och handledning betraktas som att interaktionen mellan forskare och doktorander har rutiniserats, det vill säga att interaktionen är inbäddad i deras forskningspraktik. Jag tolkar det som att den institution som doktoranderna tillhör har ansett att interaktionen kring doktorandernas arbeten och doktorandernas behov av vägledning i forskningsprocessen varit så viktiga att rutiner har skapats för att göra den typen av interaktion till en självklar del av livet som doktorand. Även de obligatoriska doktorandkurser som fakulteten ordnar kan räknas som formaliserade försök att skapa ett gemensamt socialt kunskapsförråd kring hur forskning "bör" bedrivas. De här rutinerna visar sig i intervjuerna vara viktiga delar i doktorandernas nätverk genom att de bidrar med flera aspekter av meningsskapande i den lilla världen. Vidare menar jag att det utbredda samarbetet i projekt också är ett exempel på när interaktionen har rutiniserats. Som jag diskuterar i tidigare avsnitt finns det inom forskargruppen en norm att samarbeta som tar sig uttryck i att forskare arbetar tillsammans i de flesta projekt. Det är en rutin som leder till att de som arbetar tillsammans, naturligt interagerar och skapar mening i projekten.

I de intervjuades beskrivningar av vad de gör som forskare eller doktorander nämns fler personer som bidrar med viktiga bitar till arbetet än vad som är synliga när de intervjuade beskriver sina nätverk. Det kan bero på att de inte tänkte på alla personer omkring dem men också på att jag specifikt faktiskt bad dem berätta om personliga nätverk. Många av de intervjuade förefaller ha tolkat personliga nätverk som personer de har en närmare kontakt med. Då faller till exempel Tomas som hjälpte till med att ta fram variabler ur A-data, bort eftersom han var en person som kom in i en specifik fas av arbetet. Personer som nämns i intervjuerna men inte i samband med nätverken kan också finnas med indirekt eftersom de intervjuade ibland bara angav ett visst sammanhang, till exempel Tycho-projektet eller IT-personal. Forskningsledaren, tillika huvudhandledare för många doktorander, togs inte alltid med i nätverken trots att alla talade om henne som en betydelsefull person på många sätt och som möjliggörare av forskning inom forskargruppen. Hon finns däremot indirekt med i sammanhang som doktorandseminariet och som del av Tycho-projektet. En anledning till att hon inte specifikt pekas ut kan vara att många uppfattar henne som en professionell kontakt som de inte vid tiden för intervjuerna inte hade någon närmare personlig kontakt med.

7.4 Informationens betydelse för meningsskapande

Jag kommer så in på min tredje och sista frågeställning: *Hur beskriver de intervjuade sina praktiker kring sökning och användning av information och hur kan dessa beskrivningar förstås som delar av meningsskapande i de intervjuades livsvärldar?*

I introduktionskapitlet diskuterar jag mitt val att undvika många av de termer som används inom B&I som exempelvis informationsbeteende och informell kommunikation, och hänvisar till att i min studie ingår sådana företeelser i beskrivningar av interaktionens betydelser för individernas meningsskapande. Genom att fokusera på kommunikation i form av interaktion för att åstadkomma mening i en gemensam värld (jfr Carey, 1989) synliggörs det som traditionellt benämns med informationstermer istället i beskrivningar av upplevelser i de intervjuades livsvärldar. Jag använder dock information i avhandlingen men, som jag tar upp i introduktionskapitlet, begränsar jag information huvudsakligen till att omfatta olika typer av dokument som forskarna och doktoranderna söker och använder i sin forskningspraktik. I det här avsnittet diskuterar jag forskarnas och doktorandernas sökning och användning utifrån både deras arbete med andras dokument och deras arbete med egna dokument.

När det gäller användningen av andras texter i forskningsarbetet berättar exempelvis Eva och Petra att texter används på olika sätt i arbetet vilket jag förstår som att olika typer av texter har olika funktioner. Vid utarbetande av projekt eller undersökningar använder forskarna och doktoranderna texter för att underbygga relevansen av projektet eller undersökningen. I det skedet finns behov av litteratur som knyter an till forskningsområdet för att veta hur fenomenet studerats tidigare och som används för att problematisera och underbygga resonemangen i projektet eller undersökningen. Användningen av forskningslitteratur bidrar till att legitimera undersökningarna gentemot finansörerna. I de presentationer som senare görs av forskningsarbetet berättar forskarna och doktoranderna att den typen av litteratur kan återanvändas i textens introduktion för att sätta in undersökningen i ett sammanhang. En annan typ av litteratur används för att resonera kring val av metoder och teorier, och ytterligare en för att diskutera tolkningar och resultat. Jag tolkar det som att litteraturen används för att placera in projekt eller undersökningar i ett problemområde men också en forskningstradition som den lilla världen vill tillhöra. I en kommunikativt orienterad ansats betraktas information som ett verktyg som används för att skapa mening i en praktik och den användning av forskningslitteratur som jag här diskuterar menar jag är ett exempel på när informationen är ett sådant verktyg (jfr Sundin & Johannisson, 2005a).

Litteraturens användning är också ett exempel på hur praktiken kring skrivandet av texter påverkar användningen av information och dess relevans. På bland annat doktorandseminariet och i granskningen av andras texter formas genom exempel på vilka referenser som används, en förståelse för vad som är relevant information och hur den kan användas inom den lilla världen (jfr Chatman, 1999). Chatman (1996:202) diskuterar att när information bedöms ha betydelse för förståelsen av något problematiskt i vardagen betraktas det som relevant. Exemplet med användbara referenser i texterna på doktorandseminariet kan förstås som att den person som skrev texten bedömde att

viss litteratur var relevant i förhållande till det personen skrev om och som accepterad kunskap inom den lilla världen. Referenslistan fungerar som en fingervisning om relevant litteratur för dem som tar del av texten som de i sin tur kan använda. Ett annat exempel på praktikens inverkan på användningen av information är att Petra, förutom att ta fasta på relevant innehåll att referera till i sin undersökning, antecknar för att vid den framtida disputationen kunna försvara sina påståenden.

Genom att på olika sätt interagera kring forskningslitteratur formas både forskarnas och doktorandernas egna förståelser av sina ämnen. Doktoranderna beskriver att på seminarierna ser de exempel på hur texter kan se ut, både stilistiskt och innehållsmässigt. Det förstår jag som att interaktionen kring utformningen av texter på seminariet bidrar till att doktoranderna kan skapa mening kring forskningens genomförande och presentation. I interaktionen formas därmed också den gemensamma förståelsen av och synen på forskning inom den lilla världen (Sundin & Johannisson, 2005b). Forskarna skapar motsvarande mening när de tillsammans med sina samarbetspartners diskuterar och skriver ansökningar och artiklar. De olika dokumenten fungerar därför under sitt tillblivande som ett verktyg för att synliggöra fenomen och kunna diskutera forskningens innehåll och form. När texterna sedan publiceras blir de en befäst kunskapsutsaga som kan användas i andra sammanhang.

Sammanfattningsvis finns i min studie exempel på att sökning och användning av information är integrerade delar av forskarnas och doktorandernas forskningspraktik där information i form av dokument bidrar till att mening skapas. Seldén (1999) påpekar att det "har ifrågasatts om forskningsverksamma personer verkligen söker information. Snarare är det kunnande, vetande man är ute efter" (24). Det förhållningssättet avspeglas i min studie även om jag istället skulle vilja uttrycka det som att forskare och doktorander inte är ute efter information utan söker mening i sina praktiker. Informationen bidrar till forskarnas och doktorandernas meningsskapande genom att vara verktyg som används för att interagera kring och forma synen på forskningens utformning, dess tolkningar och betydelser. Elizabeth Yakel (2004) uttrycker i en studie av släktforskning att "family history should be viewed as an ongoing process of seeking meaning. The ultimate need is not a fact or date, but to create a larger narrative, connect with others in the past and in the present, and to find coherence in one's own life" (sidnumrering saknas). De olika praktikerna kring sökning och användning av information ska på liknande sätt ses som viktiga delar i forskarnas och doktorandernas strävanden efter mening i sina livsvärldar.

7.5 Slutsatser

I detta avsnitt lyfter jag fram några av de slutsatser som kan dras av materialet och som jag finner mest intressanta i förhållande till mitt syfte att skapa en vetenskapligt grundad förståelse av hur vårdvetenskapliga forskares interaktion i sociala nätverk bidrar till forskarnas meningsskapande.

För det första har jag funnit att forskargruppens forskningspraktik är förankrad i två huvudkontexter: det vårdvetenskapliga vetenskapssamhället och den kliniska vård- och omsorgsverksamheten och dess intressenter. Det innebär att i forskargruppens sociala kunskapsförråd integreras de två världarnas normsystem och förhållningssätt till forskning. Det tar sig uttryck i forskningspraktikens inriktning och utformning. Forskarnas och doktorandernas förståelser av forskning i den lilla världen formas av deras interaktion med olika typer av intressenter får vård- och omsorgsverksamhet. Denna interaktion bidrar till att förankra forskargruppens forskningsproblem och forskningsresultat i en klinisk verksamhet medan interaktionen med forskningskolleger kopplar forskningen till det vårdvetenskapliga forskarsamhällets normer för vetenskaplighet. I forskningspraktiken används information som ett verktyg för att skapa mening kring frågor om forskningens innehåll och utformning vilket bidrar till forskarnas och doktorandernas meningsskapande av forskning i den lilla världen.

För det andra är fyra funktioner av interaktion synliga i studien: en socialiserande, en modifierande, en bekräftande och en social funktion. Den sociala funktionen är en grundförutsättning för att meningsskapande i den lilla världen ska ske. De övriga funktionerna bidrar till forandet av individens kunskapsförråd samtidigt som de formar den lilla världens sociala kunskapsförråd. Min studie visar att när en individs livsvärld förändras på ett genomgripande sätt, exempelvis vid antagning till forskarutbildningen eller efter disputationen, är interaktionens socialiserande funktion viktig. Individen har då liten kunskap om livet i den lilla världen och interaktion med individer som redan är en del av den bidrar till att det egna kunskapsförrådet utvecklas. Studien visar också att när individen blivit en del av den lilla världen, det vill säga när livsvärlden upplevs oproblematisk och självklar, är interaktionens modifierande och bekräftande funktioner viktiga. Interaktionen bidrar då med att antingen utveckla mer komplex kunskap om olika fenomen eller att befästa existerande förståelser i livsvärlden. Meningsskapandet sker således dels genom socialisering, dels genom en kontinuerlig modifiering av implicit kunskap i livsvärlden.

För det tredje har jag funnit att betydelsen av den interaktion som blir synlig i de intervjuades utsagor relateras till tre aspekter av meningsskapande i deras livsvärldar: rollen och tillvaron som forskare eller doktorand, forskningspraktisk förståelse – exempelvis hur statistiska beräkningar görs och kan tolkas, hur artiklar ska utformas liksom kritiskt tänkande, och slutligen ämnesförståelse – exempelvis vilka frågor och problem som kan formuleras, begreppsdefinitioner och aktuella resultat. Studien visar att vid socialisering behöver doktoranderna och forskarna utveckla alla tre aspekterna medan i mer oproblematiska livsvärldar är det ämnesförståelsen som utvecklas mest. Det egna kunskapsförrådet innehåller då mycket kunskap om rollen och det forskningspraktiska och det behöver bekräftas för att upprätthålla mening i livsvärlden.

En fjärde slutsats är att interaktionen i sociala nätverk är en integrerad del av forskarnas och doktorandernas forskningspraktik, där interaktionen med ett mindre antal personer som man har närmare kontakt med, har stor del i meningsskapandet. Doktoranderna beskriver ett snävare nätverk än forskarna, både med avseende på vilka som ingår i nätverket och var personerna befinner sig geografiskt. Stora delar av nätverket består av personer i den lilla världen eller sådana som arbetar i nära anslutning till den. I forskarnas nätverk ingår före detta doktorander som har stor betydelse för det vardagliga stödet men nätverken har sedan doktorandtiden utvecklats till att inkludera även personer som ingår i andra sammanhang utanför den lilla världen. Flera av dessa kontakter är konkreta forskningssamarbeten där interaktionen tydligt formar forskarnas forskningspraktiska och ämnesmässiga förståelser.

Efter denna presentation och diskussion av resultat och slutsatser går jag över till att diskutera hur jag arbetat i studien.

7.6 Val av teorier och metoder

Ett av mina intressen i studien har varit hur betydelsen av forskares nätverk för förståelse och hantering av deras tillvaro som forskare kan förstås ur ett livsvärldsperspektiv. Genom att välja livsvärldsperspektivet erbjöds jag en möjlighet att närma mig enskilda forskares och doktoranders tillvaro utifrån deras upplevelser av tillvaron och sina roller. Begreppen *kunskapsförråd* och *socialt kunskapsförråd* har hjälpt mig att tolka deras utsagor om sin forskningspraktik som en individuell verklighet förbunden med en social verklighet. På grund av livsvärldens intersubjektiva dimension har det varit svårt att särskilja det individuella från det kollektiva. Som en hjälp har jag vänt mig till vetenskapssociologisk forskning om vetenskapssamhällets dynamik och normer och det vårdvetenskapliga områdets utveckling och utformning. De begrepp och synsätt som livsvärldsperspektivet använder har därmed bidragit med att benämna och tolka de intervjuades upplevelser medan vetenskapssociologin har hjälpt mig att tolka forskarnas och doktorandernas upplevelser som uttryck för en specifik social värld, den vetenskapliga världen. Den här kopplingen har varit mest aktuell i analysen av forskargruppens sociala kunskapsförråd i avsnitt 4.3, exempelvis i relation till publicering.

I avsnitt 2.3 diskuterar jag att begreppen *forskningspraktik* och *socialt kunskapsförråd* ligger nära varandra, och under arbetets gång har jag frågat mig själv om jag behövt använda båda. Fokuset på praktiker har jag hämtat från den kommunikativt orienterade ansatsen med sitt intresse för hur sociala praktiker formas av människors interaktion i olika sociala kontexter (se även Pickering, 1995:21ff.; jfr Sundin & Johannisson, 2005a:112). Det skulle ha varit möjligt att använda Wengers (1998:45ff.) syn på forskningspraktik som jag uppfattar inkluderar det sociala kunskapsförrådet och därmed inte skilja dem åt begreppsmässigt. Det förefaller mig dock som att i analysen skulle en åtskillnad ändå behövas för att kunna diskutera relationen mellan handlingar och rutiner i den lilla världen och dess normer och förhållningssätt. Två olika begrepp tydliggör då en sådan diskussion.

För att benämna de sociala världar de intervjuade är verksamma inom som forskare och doktorander valde jag att använda begreppet *den lilla världen* som jag hämtar från Chatmans (1999) forskning. Jag tycker mig ha funnit underlag för att forskargruppen är att betrakta som en liten värld med ett socialt kunskapsförråd med en uppsättning normer och förhållningssätt till vad livet som forskare eller doktorand innebär. Samtidigt är det tydligt att den lilla världen inte är isolerad på samma sätt som de små världar Chatman undersökte (1990; 1996; 1999). Inom dessa världar var det många gånger viktigt att inte ta hänsyn till information utifrån, det vill säga det fanns normer som motverkade kontakter med andra sociala världar. Forskarna i min studie rör sig mellan den lilla världen och andra sociala världar med ett liknande eller annorlunda socialt kunskapsförråd. En stor del av forskningspraktiken är till och med inriktad på att ha samröre med andra sociala världar, till exempel genom publicering, gemensamma forskningsprojekt och kontakter med forskningens intressenter. Det innebär att den lilla världens normer och förhållningssätt påverkas av de perspektiv forskarna och doktoranderna möter när de rör sig utanför den lilla världen.

Men även om jag anser att livsvärldsperspektivet, kompletterat med begreppet den lilla världen, är användbart erbjuder det inte någon direkt hjälp att förstå nätverken som en del av livsvärldarna. Visserligen är interaktionen mellan människor central för förståelsen av meningsskapande i livsvärlden men det har inte hjälpt mig att relatera interaktionen betydelse och olika delar av nätverken till varandra. En möjlighet hade varit att välja teorier från social nätverksanalys även om de är baserade på ett strukturellt intresse (se ex. Haythornthwaite, 1996). Nu lånar jag enbart vid ett tillfälle begrepp därifrån (svaga band) men förmodligen finns fler relevanta begrepp att arbeta med. Ett annat alternativ hade varit att arbeta vidare med idén om informationshorisonter (Sonnenwald, 1999) som jag nu enbart använt som en metod för datainsamling. Ett socialt nätverk skulle kunna förstås som en horisont där olika personer bidrar med meningsskapande genom att olika information formas i interaktionen med dem. I min text talar jag till exempel om att personer i nätverken befinner sig i eller nära den lilla världen eller att de ingår i vidare kontexter. Dessa spatiala termer relaterar nätverket till en geografiskt utspridd horisont. Samtidigt använder jag exempelvis "nära" i betydelsen att befinna sig i en liknande situation eller att arbeta med liknande saker, en betydelse som jag anser vara en viktig aspekt av nätverken och som skulle behöva införlivas i informationshorisonten för att ge en flerdimensionell bild av interaktionens betydelse i nätverket. Schütz (1974) använder "horisont" för att beskriva att det kring varje fenomen finns en mängd förståelser som erbjuder kopplingar till andra tolkningar. När en person rör sig i sin livsvärld förändras horisonten av betydelse kring fenomenet, det vill säga när uppmärksamheten på ett fenomen förändras, förskjuts förståelsen också och horisonten runt fenomenet ser annorlunda ut. Det skulle kunna beskrivas som att interaktionen med olika individer ger möjlighet till olika förståelsehorisonter. Det borde finnas möjligheter att förena de två horisontbegreppen så att de kan bidra med en tydligare förståelse nätverkens betydelse i livsvärldarna, men det får bli en senare forskningsuppgift.

Metodmässigt har jag genom intervjuer och observationer närmat mig forskningspraktiken och nätverken utifrån forskarnas och doktorandernas upplevelser av dessa.

Det kan, som jag gör i metodkapitlet, diskuteras i hur stor utsträckning jag verkligen utgår ifrån deras upplevelser eftersom jag direkt frågade om deras personliga nätverk utan att veta om det var ett relevant begrepp, och genom att direkt fråga om olika delar av deras arbete som jag valt ut. Idag hade jag förmodligen i större utsträckning undvikit den typen av direkta frågor och istället bett dem berätta om vad de gör på dagarna som forskare och doktorander och utvecklat det vidare. På det sättet tror jag att jag kunnat få del av en mer nyanserad bild av deras forskningspraktik. Den bild jag nu fått är fokuserad på frågor om arbetet med projektet och undersökningar och hur de intervjuade hittade sina roller. Kanske hade andra delar blivit tydligare om forskarna och doktoranderna mer fritt fått berätta om de upplevelser och erfarenheter de ansåg vara centrala och värdefulla vid tillfället för intervjuerna.

Som förberedelse för intervjuerna gjorde jag två pilotintervjuer och det antalet skulle ha kunnat utökas för att i större utsträckning prova olika typer av frågor och sätt att närma mig deras upplevelser. Men även om jag ställt mina frågor på annat sätt hade jag bara fått cirka tre timmars tillgång till respektive doktorands och forskares upplevelser av sin livsvärld i den lilla världen. Det är en kort tid för att förstå komplexa livsvärldar. Ytterligare tid hade förmodligen vidgat och nyanserat bilden men hade riskerat att generera ett svåröverskådligt material, och inte minst trötta ut forskarna och doktoranderna och ta alldeles för mycket av deras tid i anspråk. Av samma anledning hade exempelvis dagböcker där forskarna och doktoranderna ombetts skriva ner olika former av möten under en viss tid, varit svårt att försvara. Ett alternativ hade varit att inkludera ytterligare en forskargrupp för att få tillgång till andra upplevelser. Även om det skulle ha inneburit samma typ av ”ytlighet” med tanke på intervjuernas omfattning, skulle det ha gett möjlighet att synliggöra andra aspekter av forskningspraktiken och interaktion i sociala nätverk.

Förutom intervjuer använder jag i begränsad omfattning observationer som metod. Den observation jag gjorde på doktorandseminariet var värdefulla genom att ge exempel på hur forskningspraktiken såg ut i samma stund som den blev till och hur interaktionen gick till. Närvaro vid exempelvis Tycho-seminariet och vid träffar med intressenter kunde ha bidragit med ytterligare exempel på interaktionen i forskarnas och doktorandernas livsvärldar som hade varit värdefulla för min förståelse av studiens frågeställningar.

7.7 Avslutande reflektioner

I avhandlingen knyter jag an till B&Is intresse för de sociala nätverkens betydelser för informationsutbyte i vetenskapssamhället (se ex. Allen, 1977; Garvey, 1979). I textens inledning diskuterar jag behovet av att utgå från forskarnas egna upplevelser av sin tillvaro för att förstå de betydelser som sociala nätverk kan ha. Jag förespråkar också en kommunikativt orienterad ansats som fokuserar på hur individer genom interaktion skapar gemensamma normer och en meningsfull tillvaro och där information ses som ett verktyg som ges mening genom interaktionen. Jag har i avhandlingen försökt frånga bilden av en rationell och systematisk forskare som genom vetenskaplig kommunikation överför information till andra forskare, för att istället betona forskningens vardagliga aspekter där det handlar om att bemästra den varierade tillvaron som forskare eller doktorand (jfr Talja, 1997:144). Det innebär att jag hämtat inspiration från forskning inom ELIS-området (jfr Given, 2002; jfr Moring, 2006). Min huvudsakliga teoretiska ingång har varit livsvärldsperspektivet som förenar ett intresse för vardagslivet, ett fokus på upplevelser och en förståelse av att interaktion skapar gemensamma kunskapsförråd (Berger & Luckmann, 1971; Schutz, 1967). Jag menar att i kombination med begreppet den lilla världen är det ett användbart perspektiv för att grunda teoretisk kunskap i individers upplevelser. Min förhoppning är att dessa alternativa sätt att förstå och studera forskares kommunikation ska vara användbara verktyg i B&Is strävanden efter att betrakta informationssökning och informationsanvändning som integrerade aktiviteter i individers liv och inte som ett mål i sig. Min önskan är också att personer som är yrkesverksamma med förmedling av information till forskare ska se denna kunskap om forskningspraktik som ett exempel på varför forskare inte använder formella informationsresurser i högre utsträckning utan vänder sig till sina sociala nätverk.

I avhandlingen behandlar jag aktiviteter relaterade till information på två sätt: dels genom att begränsa information till att gälla olika typer av dokument som forskare och doktorander söker och använder i sin vardag, dels genom att inte benämna de sociala nätverkens betydelser med hjälp av traditionella B&I-termer som informationsutbyte och informationsbeteende. Istället talar jag om interaktionens betydelser för meningsskapande. Det senare har varit ett sätt att hantera den kommunikativt orienterade ansatsens syn på att handlingar kring information är integrerade delar av en social praktik och att information inte har någon inneboende mening utan att det är i interaktion dess mening formas (se ex. Tuominen & Savolainen, 1997:89). I mitt metateoretiska avsnitt i början av kapitel 2 ger jag exempel på forskare inom B&I som istället för att undvika benämningen information inför alternativa benämningar som till exempel informationsplats (Fisher, 2005). Jag har således valt en annan infallsvinkel som jag hoppas ska bidra till diskussionen om hur information som del av en praktik ska studeras och benämnas.

Det första valet, att benämna dokument *information* grundades på att dokument är centrala och fysiskt påtagliga i vetenskapssamhället. Min studie har visat att dokumenten fungerar som verktyg som på olika sätt används för att skapa en gemensam förståelse kring olika fenomen. Utan att det varit min intention har mitt arbete med

studien där jag tagit del av forskarnas och doktorandernas beskrivningar av sin forskningspraktik gjort mig mer och mer intresserad av Frohmanns (2004:221ff.) idéer om att undvika informationsbegreppet helt och istället fokusera på dokumentens betydelser för meningsskapandet i olika kontexter. Dokument betraktas då som artefakter som inte är neutrala utan kopplade till och ges mening i de kontexter där de produceras och används (ibid.). När forskarna och doktoranderna i min studie talar om vad de gör så talar de inte i första hand om att de söker information utan att de söker litteratur som de på olika sätt ska använda i sina undersökningar och artiklar, framförallt som referenser. Överfört till bibliotekariers arbete blir uppgiften då att förstå hur olika typer av dokument ges mening i sociala praktiker och att vara en länk mellan dessa meningar och de informationssystem som biblioteket erbjuder. Samtidigt kan man spekulera i om forskningen riskerar att förlora aspekter av kommunikation som inte kretsar kring dokument, exempelvis en diskussion mellan kolleger om innehållet i en databas. Men en sådan diskussion menar jag handlar om hur kommunikationens interaktiva aspekter bidrar till kollegernas meningsskapande i deras livsvärldar.

Jag har i den här avhandlingen producerat kunskap som är baserad på en förståelse av en specifik vårdvetenskaplig forskargrups forskningspraktik och det skulle vara intressant att studera andra vårdvetenskapliga forskargrupper meningsskapande genom interaktion i en forskningspraktik. Arbetar de på liknande sätt och har interaktionen samma typer av betydelser? Innebär en annan forskningspraktik att de sociala nätverken får andra betydelser eller att de ser annorlunda ut? Den forskargrupp jag studerat arbetar inom ett tvärvetenskapligt ämne och man kan fråga sig vilken betydelse det har för interaktionens utformning. En sådan studie av andra upplevelser av livsvärldar kan synliggöra fler aspekter på betydelsen av interaktion för meningsskapande, och skulle bidra till ytterligare kunskap om vårdvetenskapliga forskare kommunikation, ett område som i ringa utsträckning studerats inom B&I.

Ett annat frågeområde av intresse är hur interaktionen fungerar när livsvärlden förändras och när den är i ett oproblematiskt tillstånd. Min studie har i stor utsträckning berört tillfällen när det oproblematiska brutits och livsvärlden inte längre upplevs självklar och meningsfull. Det har synliggjort på vilka sätt personerna sökt hjälp för att stabilisera livsvärlden. För doktoranderna har intervjuerna handlat mycket om deras första tid som antagna och arbetet med att utarbeta sin avhandlingsplan. Forskarna lever tydligare i ett oproblematiskt tillstånd i sina livsvärldar, det vill säga de behöver i låg utsträckning reflektera över vad de gör och hur det ska göras. I deras kunskapsförråd finns dessutom kunskap om hur de löser eventuella problem, exempelvis genom interaktion med andra forskare. Ett sådant oproblematiskt tillstånd är svårare att studera eftersom det är just oreflekterat jämfört med ett tillstånd av förändring där personer tvingas reflektera för att finna lösningar. Det skulle dock vara intressant att genomföra en sådan studie eftersom det skulle ge insikt i hur interaktionen och de sociala nätverken fungerar för att hålla livsvärlden i balans, det vill säga så att det oproblematiska tillståndet upprätthålls och bekräftas. I samband med det skulle också formandet av informationens del i det oproblematiska tillståndet kunna synliggöras.

Jag gör inte anspråk på att ge en heltäckande bild av hur mening skapas i varje stund och kring varje fenomen genom interaktion i forskargruppen. Däremot menar jag mig lyfta fram hur deras interaktion i forskningspraktiken bidrar till meningsskapandet. Min samlade förhoppning är att avhandlingen ska erbjuda forskare och verk-samma inom olika informationsverksamheter ett verktyg för att förstå informationens integrerade funktion i forskares livsvärldar och att göra B&I-fältet uppmärksam på de sociala nätverkens betydelser i den meningsskapande processen.

Avslutningsvis vill jag återkoppla till min inledande bild av det ensamma forskar-geniet med kommentaren att om inte geniet har andra forskare omkring sig finns det ingen som kan bedöma och tala om för andra huruvida forskaren är ett geni eller inte.

8 Referenser

8.1 Empiriskt material

8.1.1 Intervjuer

Intervjuade	Intervju A	Intervju B
Sofia	050223	050311
Petra	050316	050420
Erik	050317	040412
Eva	050318	050407
Kerstin	050321	050413
Lars	050323	050414

8.1.2 Observationer

Ett seminarium för doktorander

Två disputationer

8.2 Litteratur

- Agosto, D.E., & Hughes-Hassell, S. (2005). People, places, and questions. An investigation of the everyday life information-seeking behaviors of urban young adults. *Library & Information Science Research*, 27(2), 141-163.
- Allen, T.J. (1977). *Managing the flow of technology. Technology transfer and the dissemination of technological information within the R&D organization*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Alvesson, M., & Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, M. (2006). *Hemmet och världen. Rumsliga perspektiv på medieanvändning* Göteborg: Göteborgs universitet.
- Becher, T., & Trowler, P.R. (2001). *Academic tribes and territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines* (2 uppl.). Philadelphia, Pa.: Open University Press.
- Bell, J. (2000). *Introduktion till forskningsmetodik* (3 rev. ed.). Lund: Studentlitteratur.
- Bengtsson, J. (1998). *Fenomenologiska utflykter. Människa och vetenskap ur ett livsvärldsperspektiv*. Göteborg: Daidalos.
- Bengtsson, J. (1999). En livsvärldsansats för pedagogisk forskning. I J. Bengtsson (Red.), *Med livsvärlden som grund. Bidrag till utvecklandet av en livsvärldsfenomenologisk ansats i pedagogisk forskning* (s. 9-49). Lund: Studentlitteratur.

- Berger, P.L., & Luckmann, T. (1971). *The social construction of reality. A treatise in the sociology of knowledge*. Harmondsworth: Penguin University Books.
- Berger, P.L., & Luckmann, T. (1979). *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet* (S. Olsson, översätt.). Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bibeln*. (1999).). Örebro: Libris.
- Boyce, P., et al. (2005). Relying on electronic journals. Reading patterns of astronomers. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 56(8), 786-802.
- Brooks, T.A. (1985). Private acts and public objects. An investigation of citer motivations. *Journal of the American Society for Information Science*, 36(4), 223-229.
- Brown, D. (2005). A velvet revolution in scholarly communication? *ALISS Quarterly*, 1(1), 3-7.
- Bruce, H., et al. (2003). A comparison of the collaborative information retrieval behaviour of two design teams. *The New Review of Information Behaviour Research*, 4, 139-153.
- Budd, J.M. (2005). Phenomenology and information studies. *Journal of Documentation*, 61(1), 44-59.
- Burnett, G. (2000). Information exchange in virtual communities. A typology. *Information Research*, 5(4).
- Burnett, G., et al. (2001). Small worlds. Normative behavior in virtual communities and bookselling. *Journal of the American Society for Information Science*, 52(7), 536-547.
- Carey, J.W. (1989). A cultural approach to communication. I *Communication as culture. Essays on media and society* (s. 13-36). Boston: Unwin Hyman.
- Case, D.O. (2002). *Looking for information. A survey of research on information seeking, needs, and behavior*. San Diego, Calif.: Academic Press/Elsevier Science.
- Chatman, E.A. (1990). Alienation theory. Application of a conceptual framework to a study of information among janitors. *RQ*, 29(3), 355-368.
- Chatman, E.A. (1996). The impoverished life-world of outsiders. *Journal of the American Society for Information Science*, 47, 193-206.
- Chatman, E.A. (1999). A theory of life in the round. *Journal of the American Society for Information Science*, 50(3), 207-217.
- Chatman, E.A. (2000). Framing social life in theory and research. *The New Review of Information Behaviour Research*, 1, 3-17.
- Crane, D. (1972). *Invisible colleges. Diffusion of knowledge in scientific communities*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Cronin, B. (1982). Invisible colleges and information transfer. A review and commentary with particular reference to the social sciences. *Journal of Documentation*, 38(3), 212-236.
- Curtis, K.L., et al. (1993). Information-seeking behavior. A survey of health sciences faculty use of indexes and databases. *Bulletin of the Medical Library Association*, 81(4), 383-392.
- Curtis, K.L., et al. (1997). Information-seeking behavior of health sciences faculty. The impact of new information technologies. *Bulletin of the Medical Library Association*, 85(4), 402-409.
- Dahlberg, K., et al. (2001). *Reflective lifeworld research*. Lund: Studentlitteratur.
- Dervin, B. (1997). Given a context by any other name. Methodological tools for taming the unruly beast. I P. Vakkari, R. Savolainen & B. Dervin (Red.), *Information seeking in context. Proceedings of the international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August 1996* (s. 13-38). Tampere, Finland.
- Ehn, B., & Löfgren, O. (2004). *Hur blir man klok på universitetet?* Lund: Studentlitteratur.
- Elgqvist-Saltzman, I. (1994). Declines and green hills. Competence development in a life perspective. I G. Bjerén & I. Elgqvist-Saltzman (Red.), *Gender and education in a life perspective. Lessons from Scandinavia*. (s. 133-156?). Brookfield USA: Aldershot.

- Ellis, D. (1989). A behavioral approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation*, 45(3), 171-212.
- Etzkowitz, H., et al. (2000). *Athena unbound. The advancement of women in science and technology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fisher, K.E. (2005). Information grounds. I K.E. Fisher, S. Erdelez & L. McKechnie (Red.), *Theories of information behavior* (s. 185-190). Medford, N.J.: Information Today.
- Frohmann, B.P. (2004). *Deflating information. From science studies to documentation* Toronto: University of Toronto Press.
- Frykman, J., & Gilje, N. (2003). Being there. An introduction. I J. Frykman & N. Gilje (Red.), *Being there. New perspectives on phenomenology and the analysis of culture* (s. 7-51). Lund: Nordic Academic Press.
- Fuchs, B.E., et al. (2006). Behavioral citation analysis. Toward collection enhancement for users. *College & Research Libraries*, 67(4), 304-324.
- Garvey, W.D. (1979). *Communication. The essence of science. Facilitating information exchange among librarians, scientists, engineers and students*. Oxford: Pergamon Press.
- Garvey, W.D., & Griffith, B.C. (1968). Informal channels of communication in the behavioural sciences. Their relevance in the structuring of formal or bibliographic communication. I E.B. Montgomery (Red.), *The foundations of access to knowledge. A symposium* (s. 129-151). Syracuse, N.Y.: Syracuse University, New York. School of Library Science.
- GINMAN, M. (2003). Social capital as a communicative paradigm. *Health Informatics Journal*, 9(1), 57-64.
- Given, L. (2002). The academic and the everyday. Investigating the overlap in mature undergraduates' information-seeking behaviors. *Library & Information Science Research*, 24(1), 17-29.
- Gorman, P., et al. (2002). Following experts at work in their own information spaces. Using observational methods to develop tools for the digital library. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53(14), 1245-1250.
- Granovetter, M. (1983). The strength of weak ties. A network theory revisited. *Sociological Theory*, 1, 210-233.
- Gresham, J.L., Jr. (1994). From invisible college to cyberspace college. Computer conferencing and the transformation of informal scholarly communication networks. *Interpersonal Computing and Technology. An Electronic Journal for the 21st Century*, 2(4), 37-52.
- Hallberg, I.R. (2003). *Värdforskning i Sverige 2003*. Lund: Medicinska fakulteten, Lunds Universitet.
- Haythornthwaite, C. (1996). Social network analysis. An approach and technique for the study of information exchange. *Library & Information Science Research*, 18(4), 323-342.
- Heyman, I. (1995). *Gänge hatt till- . Omvårdnadsforskningens framväxt i Sverige. Sjuksköterskors avhandlingar 1974-1991*. Göteborg: Daidalos.
- Hine, C. (2002). Cyberscience and social boundaries. The implications of laboratory talk on the Internet. *Sociological Research Online*, 7(2).
- Hitchcock, M.A., et al. (1995). Professional networks. The influence of colleagues on the academic success of faculty. *Academic Medicine*, 70(12), 1108-1116.
- Hurd, J.M. (2004). Scientific communication. New roles and new players. *Science & Technology Libraries*, 25(1/2), 5-22.
- Höglund, L., & Persson, O. (1980). *Kommunikation inom vetenskap och teknik*. Umeå: Sociologiska institutionen.
- Iversen, A. (1996). *Kvinnelige doktorsgradstipendiater. Strukturelle og kulturelle barrierer*. Dragvoll: Allforsk, Center for samfunnsforskning.
- Janson, A. (2001). *Image culture. Media, consumption and everyday life in reflexive modernity*. Göteborg: Göteborgs universitet.

- Johannisson, J., & Sundin, O. (kommande). Putting discourse to work. Information practices and the professional project of nursing. *Library Quarterly*.
- Johnson, J.D., et al. (2001). A model for understanding and affecting cancer genetics information seeking *Library & Information Science Research*, 23(4), 335-349.
- Karlsson, P. (2004). *Forskarens socialisation. Kunskapssociologisk visit i doktoranders livsvärldar*. Umeå: Umeå universitet.
- Kjørup, S. (1999). *Människovetenskaperna. Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori* Lund: Studentlitteratur.
- Knorr-Cetina, K.D. (1981). *The manufacture of knowledge. An essay on the constructivist and contextual nature of science*. Oxford: Pergamon Press.
- Knorr-Cetina, K.D. (1991). Merton's sociology of science. The first and the last sociology of science? *Contemporary Sociology*, 20(4), 522-526.
- Knorr-Cetina, K.D. (1999). *Epistemic cultures. How the sciences make knowledge*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
- Kochen, M. (Red.). (1989). *The small world*. Norwood, N.J.: Ablex Pub.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Latour, B. (1987). *Science in action. How to follow scientists and engineers through society*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Latour, B. (1999). *Pandora's hope. Essays on the reality of science studies*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Latour, B., & Woolgar, S. (1986). *Laboratory life. The social construction of scientific facts* (Ny utgåva). Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Lievrouw, L.A. (1989). The invisible college reconsidered. Bibliometrics and the development of scientific communication-theory. *Communication Research*, 16(5), 615-628.
- Lindholm, S. (1999). *Vägen till vetenskapsfilosofi. En introduktion*. Lund: Academia Adacta.
- Luckmann, B. (1970). The small life-worlds of modern man. *Social Research*, 37(4), 580-596.
- Lönn, M. (2004). *Högskolan samverkar* (Högskoleverkets rapportserie, 2004:38 R). Stockholm: Högskoleverket.
- Lönnqvist, H. (2003). *Humanistiska forskningsprocesser och informationssökare. Typologier för informationssökande forskare*. Tammerfors: Tampere university Press.
- MacKenzie, P.J. (2003). A model of information practices in accounts of everyday-life information seeking. *Journal of Documentation*, 59(1), 19-40.
- Marton, F., & Booth, S. (1997). *Learning and awareness*. Mahwah, N.J.: Erlbaum.
- Menzel, H. (1968). Informal communication in science. Its advantages and its formal analogues. I E.B. Montgomery (Red.), *The foundations of access to knowledge. A symposium* (s. 153-167). Syracuse, N.Y.: Syracuse University, New York. School of Library Science.
- Merton, R.K. (1996). *On social structure and science*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Moravcsik, M.J., & Murugesan, P. (1975). Some results on the function and quality of citations. *Social Studies of Science*, 5(1), 86-92.
- Moring, C. (2006). Hverdagsliv i arbejdsliv. Informationssøgning som deltagelse og meningsforhandling i praksis. *Dansk Biblioteksforskning*(1), 17-26.
- Olander, B. (1992). *Personal information management in computer science research*. Lund: Lunds Universitetsbibliotek.
- Palmer, J. (1991). Scientists and information. 1 Using cluster analysis to identify information style. *Journal of Documentation*, 47(2), 105-129.
- Pendleton, V.E.M., & Chatman, E.A. (1998). Small world lives. Implications for the public library. *Library Trends*, 46(4), 732-752.

- Persson, O. (1980). *Informell kommunikation bland forskare och tekniker* (56). Umeå: Department of Sociology, Umeå University.
- Pettigrew, K.E., et al. (2001). Conceptual frameworks in information behavior. I M.E. Williams (Red.), *Annual review of information science and technology* (Vol. 35, s. 43-78). Medford, NJ: The American Society for Information Science and Technology.
- Pickering, A. (1995). *The mangle of practice. Time, agency, and science*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Price, D.J.d.S. (1963). *Little science, big science*. New York: Columbia University Press.
- Restivo, S. (1995). The theory landscape of science studies. Sociological traditions. I S. Jasanoff & G.E. Markle (Red.), *Handbook of science and technology studies* (s. 95-110). Thousand Oaks, Ca.: Sage Publ.
- Rieh, S.Y. (2004). On the Web at home. Information seeking and Web searching in the home environment. *Journal of the American Society for Information Science*, 55(8), 743-753.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju. Från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber ekonomi.
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking. Approaching information seeking in the context of way of life. *Library & Information Science Research*, 17(3), 259-294.
- Schoug, F. (2004). *På trappans första steg. Doktoranders och nydisputerade forskares erfarenheter av akademien*. Lund: Studentlitteratur.
- Schutz, A. (Red.). (1967). *Collected papers. I The problem of social reality* (2 ed.). The Hague: M. Nijhoff.
- Schutz, A., & Luckmann, T. (1974). *The structures of the life-world*. London: Heinemann.
- Seldén, L. (1992). The information seeking career. Business researchers and their information supply. *Svensk biblioteksforskning* (4), 18-27.
- Seldén, L. (1999). *Kapital och karriär. Informationssökning i forskningens vardagspraktik*. Borås: Valfrid.
- Sinkkonen, S. (1985). *Värdvetenskap*. Stockholm: Natur och kultur.
- Sonnenwald, D.H. (1999). Evolving perspectives of human information behaviour. Contexts, situations, social networks and information horizons. I T.D. Wilson & D.K. Allen (Red.), *Exploring the Contexts of Information Behaviour. Proceedings of the Second International Conference on Research in Information Needs. Seeking and Use in Different Contexts 13/15 August, 1998, Sheffield. UK* (s. 176-190). London: Taylor Graham.
- Sonnenwald, D.H., & Pierce, L.G. (2000). Information behaviour in dynamic group work contexts. Interwoven situational awareness, dense social networks and contested collaboration in command and control *Information Processing and Management*, 36(3), 461-479.
- Sonnenwald, D.H., et al. (2001). A research method to investigate information seeking using the concept of information horizons. An example from a study of lower socio-economics students' information seeking behaviour. *The New Review of Information Behaviour Research*, 2, 65-86.
- Spink, A., & Cole, C. (2001). Introduction to the special issue. Everyday life information-seeking research. *Library & Information Science Research*, 23(4), 301-304.
- SSF. (2001). *Omvårdnad som akademiskt ämne. Panelens uttalande och experternas föredrag vid konferens 11-13 december 2000*. Stockholm: SSF.
- Stehr, N. (1978). The ethos of science revisited. Social and cultural norms. I J. Gaston (Red.), *The Sociology of Science* (s. 172-196). San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Stern, P. (1996). *Prisoners of the Crystal Palace. Mapping & understanding the social and cognitive organization of scientific research fields*. Umeå: Boréa.
- Stoan, S.K. (1991). Research and information retrieval among academic researchers. Implications for library instruction. *Library Trends*, 39(3), 238-257.

- Sundin, O. (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter. En studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Valfrid, Borås.
- Sundin, O. (2006). Deflating information. From science studies to documentation. *JASIST*, 57(13), 1852-1853.
- Sundin, O., & Johannisson, J. (2005a). The instrumentality of information needs and relevance. I F. Crestani & I. Ruthven (Red.), *Information context. Nature, impact, and role*. 5th International Conference on Conceptions of Library and Information Sciences, CoLIS 2005, Glasgow, UK, June 4-8, 2005. (s. 107-118). Berlin Heidelberg: Springer-Verlag.
- Sundin, O., & Johannisson, J. (2005b). Pragmatism, neo-pragmatism and sociocultural theory. Communicative participation as a perspective in LIS. *Journal of Documentation*, 61(1), 23-43.
- Talja, S. (1997). Constituting 'information' and 'user' as research objects. A theory of knowledge formations as an alternative to the information man theory. I P. Vakkari, R. Savolainen & B. Dervin (Red.), *Information seeking in context. Proceedings of the international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts, 14-16 August 1996* (s. 67-80). London: Taylor Graham.
- Talja, S. (2002). Information sharing in academic communities. Types and levels of collaboration in information seeking and use. *The New Review of Information Behavior Research*, 3, 143-159.
- Talja, S., et al. (1999). The production of 'context' in information seeking research. A metatheoretical view. *Information Processing & Management*, 35, 751-763.
- Talja, S., & Maala, H. (2003). Reasons for the use and non-use of electronic journals and databases. A domain analytic study in four scholarly disciplines. *Journal of Documentation*, 59(6), 673-691.
- Talja, S., et al. (2004). "Isms" in information science. Constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*, 61(1), 79-101.
- Tuominen, K., & Savolainen, R. (1997). A social constructionist approach to the study of information use as discursive action. I P. Vakkari, R. Savolainen & B. Dervin (Red.), *Information seeking in context*. (s. 81-96). London: Taylor Graham.
- Urquhart, C. (1998). Personal knowledge. A clinical perspective from the value and EVINCE projects in health library and information services. *Journal of Documentation*, 54(4), 420-442.
- Wakeham, M. (1992). The information seeking behaviour of nurses in the UK. *Information Services and Use*, 12(2), 131-140.
- van Manen, M. (1997). *Researching lived experience. Human science for an action sensitive pedagogy* (2 uppl.). Ontario: Althouse Press.
- Weedman, J. (1992). Informal and formal channels in boundary-spanning communication. *Journal of the American Society for Information Science*, 43(3), 257-267.
- Wenger, E. (1998). *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wennerås, C., & Wold, A. (1997). Nepotism and sexism in peer-review. *Nature*, 387, 341-343.
- Vetenskapsrådet. (2006). *Vårdvetenskap i tiden. En kartläggning av Vetenskapsrådets satsning under åren 2001-2004*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Whitley, R. (1984). *The intellectual and social organization of the sciences*. Oxford: Clarendon Press.
- Whitley, R. (2000). *The intellectual and social organization of the sciences* (2 uppl.). Oxford: Oxford University Press.
- Wiklund, L. (2003). *Vårdvetenskap i klinisk praxis*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Willman, A., & Stoltz, P. (2002). *Evidensbaserad omvårdnad. En bro mellan forskning och klinisk verksamhet*. Lund: Studentlitteratur.

- Wilson, P. (1983). *Second-hand knowledge. An inquiry into cognitive authority*. Westport, Connecticut: Greenwood Press.
- Wilson, T.D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 37(1), 3-15.
- Wilson, T.D. (1994). Information needs and uses. Fifty years of progress. I B.C. Vickery (Red.), *Fifty years of information progress. A Journal of Documentation review* (s. 15- 51). London: Aslib.
- Wilson, T.D. (2002). Alfred Schutz, phenomenology and research methodology for information behaviour research. *The New Review of Information Behaviour Research*, 3, 71-81.
- Yakel, E. (2004). Seeking information, seeking connections, seeking meaning. Genealogists and family historians. *Information Research*, 10(1).
- Zuckerman, H. (1988). The sociology of science. I N.J. Smelser (Red.), *Handbook of sociology* (s. 511-574). Newbury Park: Sage publ.
- Zuckerman, H., et al. (Red.). (1992). *The outer circle. Women in the scientific community* (Paperback ed.). New Haven: Yale University Press.

Bilaga 1

Källa: Wikipedia. The free encyclopedia. Mad scientist.

WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/Mad_scientist. Tillgänglig 2006-09-14

Bilaga 2

Things you would never know without the movies

Any lock can be picked by a credit card or a paper clip in seconds - unless it's the door to a burning building with a child trapped inside.

The Eiffel Tower can be seen from any window in Paris.

If you decide to start dancing in the street, everyone you bump into will know all the steps.

Källa: Webcatt. WWW: http://webcatt.net/humor/movie_maxims.html. Tillgänglig 2006-10-10

Bilaga 3

2005-02-11

Hej X!

Jag heter Gunilla Wiklund och är doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper på Lunds universitet. Jag kontaktar dig angående en förfrågan om du som delaktig i projektet Tycho är intresserad av att delta i två intervjuer i mitt avhandlingsprojekt.

Jag skriver på en licentiatavhandling om forskares personliga nätverk och hur nätverken fungerar för informationsutbyte och meningsskapande i en forskningspraktik. Det gör jag genom semistrukturerade intervjuer med forskare/doktorander om bl.a. deras personliga nätverk, forskningsarbete och forskningsmiljö.

Jag har valt omvårdnad som ämne att studera, dels för att det finns en del studier inom mitt ämne kring omvårdnadsforskares samarbete och delande av information, dels för att jag själv är sjuksköterska i botten och därför har en viss förståelse av omvårdnadsämnet. Min tanke är att välja forskare som ingår i en forskargrupp som finns i samma forskningsmiljö. Efter samtal med personer på institutionen har projektet Tycho utkristalliserat sig, bl.a. för att där ingår både seniora forskare, nydisputerade och doktorander. Jag håller nu på och kontaktar personer i projektet.

Din medverkan skulle innebära två stycken intervjuer à 1-1,5 timme, gärna på din arbetsplats. Om du tackar ja, sänder jag mer information om intervjuens syfte och avhandlingens bakgrund. Naturligtvis lämnar jag redan nu mer information om du har frågor.

Jag undrar om det skulle vara möjligt boka in en ev. första intervju i v 11, onsd 16/3 – fre 18/3, valfri tid, alt. under v 12 (ej måndagförmiddag 21/3). Och en andra intervju i slutet av v 13 eller under v 14. Om det inte går hoppas jag att du kan föreslå någon annan tid.

Med vänliga hälsningar

/Gunilla Wiklund

Inst. för Kulturvetenskaper

046-222 31 42

0731-511 946

gunilla.wiklund@kult.lu.se

Hej X!

Inför vår intervju 23/3, kl 10.00-ca 11.30, skickar jag här information kring avhandlingen och intervjuens syfte och din medverkan. Angående lokal så kommer jag gärna till ditt rum om det är lämpligt.

Som jag tidigare nämnt är intervjun med dig en del i mitt avhandlingsarbete som görs inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet. Avhandlingen knyter an till forskning kring hur människor skapar mening i olika situationer genom information och samspel med andra men också till forskning om vetenskaplig kommunikation. Sedan tidigare vet man att informella kontakter och sociala nätverk har stor betydelse för forskare. Mitt fokus är att närmare studera de personliga nätverken och förstå hur nätverken fungerar för informationsutbyte och meningsskapande utifrån forskares upplevelser av sitt arbete och sin forskningsmiljö. Vilken betydelse har personliga nätverk för att en forskares arbetsliv ska fungera? Vilka kontakter har en forskare – t.ex. du – som på olika sätt bidrar till att han eller hon kan göra sitt arbete som forskare och känna sig som en del av ett forskningssammanhang?

Undersökningen baseras på semistrukturerade intervjuer med ett antal forskare knutna till projektet Tycho. Även ämnets och hemmainstitutionens arbetssätt studeras genom t.ex. deltagande på seminarier. Intervjuerna analyseras sedan tillsammans med studier av disciplinen och institutionen. Sammanlagt intervjuas sex personer kring projektet, varav en för en pilotintervju.

Intervjun är upplagd kring följande huvudsakliga teman som vi kommer att röra oss fritt emellan: Din forskning, Att vara forskare och att forska, Ditt personliga nätverk, Arbets- och forskningsmiljö. Jag kommer att be dig rita ditt personliga nätverk samtidigt som vi pratar kring det. Jag kommer också att be dig rita en sk. händelselinje med hållpunkter i din akademiska bana, t.ex. när du disputerade och fick din nuvarande befattning. Det är för att bl.a. se när olika kontakter kom in. Exakta årtal är inte viktiga.

Intervjun är uppdelad på två tillfällen, 1-1,5 t/gång, där första tillfället kretsar kring din forskning och ditt nätverk, medan det andra handlar mer om din forskningsmiljö men som också fördjupar nätverkens funktioner. Intervjun kommer att spelas in och senare skrivas ut, antingen delvis eller i sin helhet.

Genom att delta i studien får du en möjlighet att fundera över vilken betydelse ditt personliga nätverk har för din forskning och ditt arbetsliv samtidigt som du bidrar till att kunskapen om de informella och sociala delarna av kommunikationen inom

forskarsamhället fördjupas och nyanseras.

Undersökningen kommer i första hand att presenteras i en licentiatavhandling, som eventuellt senare kommer att ingå i en doktorsavhandling. Den kommer också att avrapporteras på andra sätt, t.ex. i tidskriftsartiklar och som konferensbidrag. Uppgifterna kommer i alla skeden av forskningsprocessen att behandlas konfidentiellt. Vid avrapportering kommer avidentifiering att göras. Om osäkerhet skulle uppstå kommer beskrivningen att diskuteras med berörda intervjuade.

Du har rätt att avbryta din medverkan i intervjun och studien om och när du önskar.

Inför intervjun har jag försökt få en bild av ditt arbete och dina publikationer, och vilka du samarbetar med genom att läsa på institutionens webbsidor samt söka i olika databaser. Även om projektet Tycko inte står i fokus har jag läst om projektet på dess webbsidor och i tidskriften X. När vi träffas har jag gjort en pilotintervju och fyra förestaintervjuer. Jag vill också tillägga att jag är sjuksköterska i botten och därför tycker mig ha en viss förståelse för omvårdnadsområdet.

Mina handledare är universitetslektorerna Birgitta Olander och Olof Sundin.

Intervjuguide intervju A med X 2005-03-23

Som du redan vet är jag doktorand i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen för kulturvetenskaper. Jag skriver en licentiatavhandling som ska vara klar hösten 2005. Intervjuerna och resultaten behandlas konfidentiellt, t.ex. nämner jag inte forskningsämne. Du kan när som helst dra dig ur undersökningen.

I den här intervjun vill jag diskutera ditt personliga nätverk och vad du tycker att olika delar bidrar med, så att du kan göra ditt arbete som forskare och så att du känner dig som en del av ett forskningssammanhang. Jag är också intresserad av vad du gör som forskare och hur ditt arbete går till, t.ex. hur du forskar. Jag vill också veta hur du upplever att det är att vara forskare. Det är tänkt att röra temaområdena Din forskning, Att vara forskare och att forska samt Ditt personliga nätverk.

Jag talar om personliga nätverk som består av olika personliga kontakter. Kontakterna kan finnas både i och utanför arbetet. Det viktiga är att du upplever att nätverket eller kontakterna har betydelse för dig som forskare.

Jag är intresserad av dina erfarenheter dels för att du har disputerat och därför har andra erfarenheter än doktorander och dels för att du är inblandad i ett forskningsprojekt där jag ska intervjuar andra om deras nätverk. Jag är inte intresserad av TYCHO i sig och är medveten om att personers arbete inte bara rör TYCHO. Kerstin är införstådd med att jag gör intervjuer med er.

Om jag skulle behöva klargöra något eller har fler frågor, kan jag återkomma till dig? Har du någon fråga innan vi börjar?

Händelselinje - Om personen

Jag skulle vilja be dig att rita en grov händelselinje över hur vägen fram till idag har sett ut.

Tänker mig från grundutbildning och framåt – både tider och innehåll, t.ex. perioder av arbete, barn eller annat som hänt utanför univ. och som inverkat på din situation. Årtal inte viktiga.

Ålder

Utbildning – grundutbildning och högre utbildning. Antagning? Disputation?

Ämnesdisciplin, ev. specialinriktning

Nuvarande titel och befattning. Finansiering

Nuvarande arbetsplats.

Tidigare arbetsplatser i och utanför akademien.

Hur kom du in på din bana?

Hur mycket har du gjort på din avhandling?

Hur ser framtiden ut? Vad vill du? Fortsätta inom högskola/universitet? Arbeta inom vården?

Din forskning - Arbetet som forskare

Ser du dig själv som forskare? Vad säger du att du är?

Vad gör du som forskare? – forskning, undervisn., adm, annat. Fördelning?

Hur beskriver du vad du gör som forskare om någon utanför akademien frågar?

Hur upplever du arbetet som forskare?

Vad tycker du att behöver du veta eller få del av för att vara kunna göra ditt arbete?

Hur var det att gå från att vara doktorand till att vara forskare?

Håller du på och meriterar dig till docent nu? Hur gör du det?

Vad handlar din forskning om?

Hur knyter den an till Tycho? Annat?

Hur valde du ämne? Föreläsning på avhandlingsämnet?

Hur går det till när du forskar? Vad gör du?

Fanns det någon typisk dag? Vecka? Beskriv Arbetstider? Lunch, fika?

Behöver du synpunkter eller behöver du diskutera med andra? Vad? Idéer och problem? Forskningen? Annat?

Hur får du synpunkter? Hur diskuterar du? Vid "fikabordet" eller i "korridorerna"?

För doktorander är högre seminariet centralt – har du något motsvarande?

Undervisning

Om vad?

Hur förbereder du dig?

Administration

Vad? Hur?

Om de personliga nätverken

Nu är det dags att gå över till ditt personliga nätverk som doktorand. Så då skulle jag vilja att du ritar ditt nätverk. Du får själv bestämma hur kontakterna hör ihop med dig och med varandra. Berätta gärna under tiden.

Om ritat som nätverkskluster – för varje delnätverk:

Vad händer i det nätverket?

Varför är det med här?

Vad tillför det dig?

Har betydelsen förändrats på något sätt?

Vad tillför du?

Vilka ingår?

Någon som sticker ut på något sätt?

Ingår någon person i flera delnätverk?

Har du vänner i nätverket?

Har de någon annan betydelse än andra?

Om ritat som personer:

Vem är personen?

Varför är den personen med i ditt nätverk?

Varför är den personen med?

Hör personer ihop sinsemellan i nätverket?

Går det att säga att de är med i ett delnätverk?

Vad betyder delnätverket? Tillför den något som grupp?

Vänner och familj

Pratar du med dina vänner och din familj om ditt arbete?

Vem?

Vad kan ni tala om då?

Vad tillför familjen och vänner?

Finns det någon kontakt som betytt mycket men som inte finns med i ditt nätverk idag?

Finns det något delnätverk som inte finns med idag?

Något som du tror kan bli viktigt i framtiden?

Finns det något som du saknar, som du skulle vilja kunna få från ditt nätverk, som skulle göra att du klarade dig bättre som forskare?

Avslutning

Hur har du uppfattat den här intervjun?

Något du vill tillägga eller förtydliga?

Antecknat nästa tillfälle den 14 april, 10.00.

Vid nästa tillfälle kommer jag att fråga mer ingående om din arbets- och forskningsmiljö och mer om att vara forskare/doktorand. Jag skickar ett brev om detta.

Jag kommer också att kopiera nätverket och händelselinjen och skicka till dig nu på en gång.

Bilaga 6

Intervjuguide intervju B med X 2005-04-14

Som tidigare kan de personliga kontakterna finnas både i och utanför arbetet. Det viktiga är att du upplever att de har betydelse för dig som forskare.

Den här intervjun kommer att handla ffa. om din forskningsmiljö, den praktiska forskningen och ditt nätverk.

Jag har fyllt i betydelser och funktioner i ditt nätverk som kom fram i förra intervjun. Du kan väl titta en liten stund medan jag ställer i ordning.

Har du några kommentarer?

Om dig som forskare och ditt forskningssammanhang

Jag frågade om ditt forskningssammanhang förra gången – och du sa att du har ditt eget.

Har du sökt nya sammanhang under din karriär eller är det ett resultat av annat? Om sökt – varför?

Hur kom du med i F-centrum?

Vad tycker du utmärker en bra forskare?

Om arbetsplatsen och forskningsmiljön

Doktoranderna blir uppdaterade av Kerstin på seminarierna.

Hur håller du dig uppdaterad?

Vad behöver du hålla dig uppdaterad på?

Har du någon regelbunden litteraturbevakning av något slag?

Hur får du reda på saker inom institutionen? Har ni regelbundna möten?

Reda på saker i M-stad?

Är du med i någon ämnesförening?

Gör du något på fritiden tillsammans med institutionen? T.ex. tar en fredagsöl?

Någon på institutionen som anses ha bra koll? Vem?

Någon speciell du går till med speciella frågor?

Skulle du säga att det är konkurrens på institutionen? Hur märks den?

Hur skulle du beskriva att arbetsklimatet är?

Om det praktiska arbetet

Om jag förstått det rätt är du bl.a. lektor på en annan ort. Är det en tillsvidare tjänst?
Reser du mycket i jobbet?

Plockat ut några områden som jag skulle vilja veta mer om hur du jobbar med praktiskt.

Studier

Hur ser arbetsgången i en studie ut, från början till slut? I grova drag.

Tänkbara delar: Avgränsa frågeställningar, bestämma material, samla in material – vilka delar är det?, bearbeta, analysera, tolka, presentera.

Vilken ordning? Diskussioner och hjälp under vägen?

Hur används annan litteratur? Var kommer den litteratur in? När söks en?

Hur används teori?

Hur presenterar du? Oftast artikel? När bli det en bok?

Hur väljer du tidskrift?

Hur har du fått reda på vad som finns?

Tänker du i en färdig artikel?

Hur bestäms samförfattarskap? Vilka som ska vara med i studien? Arbetsfördelning?

I efterordet tackas ofta personer, vad gör att en person tackas?

Handledning

Går ihop med arbetet kring studierna.

Som jag uppfattat det – så jobbar du tillsammans med doktoranderna kring det vi talade om nyss.

Om ni t.ex. analyserar tillsammans – hur tongivande är du?

Om det uppstår problem i samarbetet eller funderingar kring beslut – hur gör du då?

Du sa förra gången att det är roligt att handleda. Har doktoranderna någon funktion eller betydelse för dig som forskare?

Arbetet kring Tycho

Vilket arbete förs utöver de direkta studierna?

Vad gör ni på Tycho-seminarierna?

Diskuterar ni Tycho-frågor inom Tycho eller med andra utanför?

Som jag förstått är det många träffar och möten med kommuner, landsting, mm om resultat mm. Är du med i detta?

Söka pengar

Hur vet du var du ska söka?

Hur går arbetet till? Diskuterar du med andra? Skriver med andra?

Konferenser

Åker du ofta på konferenser?

Hur vet du vilka?

Finansiering?

Förberedelse av texter? Diskuterar med andra?

Granskning

Gör du granskningar av olika slag?

Mycket jobb med det?

Hur går det till?

Tredje uppgiften

Hur går den till?

Viktigt för dig?

Om nätverket

Postdoktorandgruppen – tänker du specifikt på att ni samlas ibland eller är det gruppen som sådan, som i fd doktorandkolleger? Vad betyder den?

Tyckte Eva sa att ni skulle träffas förra veckan – vad hände då?

Senast sa du att den gruppen av ett sätt att på input på det egna arbetet – finns det fler sätt?

Finns det andra postdoktorander i Sverige som du ser som delar i ditt nätverk?

Det finns en spänning mellan enskilda kontakter och nätverk, t.ex. sticker Eva ut.

Finns det andra personer som sticker ut?

Kerstin – Ger hon ingång till något nytt sammanhang?

Vad betyder F-centrum för dig som forskare? Tillför?

Finns det skillnader i hur du använder nätverket nu mot under doktorandtiden?

Avslutning

Hur har du uppfattat den här intervjun?

Något du vill tillägga eller förtydliga?

Om jag skulle behöva klargöra något eller har fler frågor, kan jag återkomma till dig?

